Manipulus curatorum.

Hec cria michi spes
Jhesus / Maria / Johānes.

Liber qui Manipulus curatorum inscribitur in quo pernecessaria officia eorum quibus animarum cura commissa est breuiter pertractantur feliciter incipit.

Tractatoris epistola.

Euerendo in christo patri ac domino dño Raymundo diuina prouidentia sancte sedis Valentie epo suorũ deuotor minimus Guido de monte rocherii eũ debita ⁊ hũili recõmẽdatione se totum suis obsequis mancipatum. Fons sapie deiverbum dispositione mirabili cũcta ordinãs et disponens militantẽ ecclesiam ordinauit ⁊ instituit aduersus ecclesie triumphantis quod figuratiue fuit ostensum legislatori moysi qñ preceptum fuit sibi edificare tabernaculum in deserto iuxta exemplar quod sibi in monte fuerat demonstratum. Tabernaculum siquidem sibi in huius mundi deserto constructum est militans ecclesia ad instar illius que sursũ est hierusalem ordinata cuius siquidem militantis ecclesie fundamenta in montibus sctis prophetę rememorans per montes superiores prelatos apostolis succedentes insinuat q̃ ad modum spirituum supreme hierarchie medios inferiores vel et prelatos illuminent perficiant ⁊ expurgant vt sic medii a superioribus illuminati sancti profecti virtutibus ac erroribus expurgati inferiores scz laicos sibi modo illuminent perficiant ⁊ expurgent: quod facere nequeunt: nisi fuerint diuinis doctrinis imbuti. Hec ergo attendens ⁊ vigili meditatione perpendens sequens opusculum de instructione neophitorum curatorum composui rudi quidem stilo sed vtili non curans de verborum ornatu: sz animarum commodo ⁊ profectu. Quod quidem opusculum ad vos qui estis sacrosancte ecclesie luminare preclarum: qui lucetis vult lucerna lucens in firmamento ecclesie militantis: qui radio diuine sapientie et scientie exemplo vite sanctissime ac sarculo correctionis

caritatiue subditos vestros illuminatis perficitis ⁊ purgatis duxi humiliter destinandum vt lima correctionis vestre politum prodeat in publicum quod sine illa prodere non audeat Suscipiatis vos igitur pater cum effectu beniuolo prsens opusculum quod offert humilitas comitatur effectio et caritas persuadet correctumq; ⁊ emēdatū si vestre videtur dominationi conuenire communicare curetis neophitis id est nouiciis vt qui nesciunt adiscant et qui sciunt scire se gaudeāt et ad maiora concendant. Vestram reuerandam personam conseruet dominus cui me humiliter recommendo Scriptū caroli. Anno domini millesimo tricentesimo tricesimo tercio

¶ Prologus.

Quoniam secundum ꝙ dicit propheta malachias. c ii. immo dominus per malachiam. Labia sacerdotis custodiunt sapientiam ac scientiam ⁊ legem requirent deore eius. xi. q. i. Sacerdotibus. Angelus enim domini exercitum est. Idcirco ne sacerdotibus legis euangelice contingat illud quod dominus cuidam sacerdoti legis mosaice per eundem prophetam comminatur dicens. Quia tu sciam repulisti ego repellam te ne sacerdotio fungaris michi dignum duxi aliqua ad neophitorum sacerdotum instructionem maxime curatorum scribere per que possint se in executione sui officii dirigere ⁊ deo suo scilicet christo debite ministrare. Nemo autem de presumptionis temeritate me iudicet ꝙ ego peccator ignorans et inscius presumam sacros sacerdotes qui sacrate legis professores sunt instruere. Confisus enim de illius adiutorio qui ora mutorum aperit et linquas infantium disertas facit loqui: similis paruo cadiculo q̄ latrotu suo magnos lepores rarios incitat ad currendū: tractabo aliqua breuiter scribere vt donen magis ꝑfectis ⁊ peritis materiam in altiora et subtiliora et magis vtilia conscribendi. Confido enim ꝙ ille qui dedit asine balaam loquelam michi sue rationabili creature infundat scientiā. Nec erubescant venerabiles sacerdotes a me eorū seruitore minimo edoceri. sed cōsiderent illud verbum doctoris eximii augustini quod poni-

tur in decretis.xiii.q.iii.c. Si heres. Ego iã senex et sexagin-
ta annorũ etatis non erubescerem a puero anniculo edoceri
Licet enim vt dicit seneca verecundo cum sit senex ad discere
tamẽ magis verecundo cum est eos ignorare qm autem qui
libet si vult officium suum debite exequi debet scire ea que
ad suum officium spectãt. Officium autem sacerdotum maxi
me curatorum consistit in quattuor secundum quattuor ethi
mologias istius nominis sacerdos que habentur in damasce
no qz sacerdotes sunt misarz celebratores ideo dicitur qua-
si sacra dans: confessionum auditores: ideo dicitur quasi sa-
cer dux. phebis doctores ideo dicitur sacerdos quasi sacra do
cens: ergo propter primum debent habere tantum de scien-
tia q sciant recte et distincte legere ea que in misse officis
continentur etiam congrue pronunciare et accentuare et ad
minus grammaticaliter intelligere: propter secundũ debent
habere tantum de scientia q sciant numerum sacramento-
rum et que sit debita forma et debita materia cuiuslibet sa-
cramenti et modum debite ea ministrandi potissime de sa-
cramentis que ad eos spectant. Propter tercium debent ha-
bere tantum de scientia q sciant discernere inter lepram z le
prã. i. pctm et pctm et imponere penitentias salutares. Pro
pter quartum tantum debent habere de scientia q sciant ad
minus populum in articulis et aliis rudimentis fidei infor-
mare. Dm illo autem primo quia illud spectat ad grammati
cam: et satis ruppono q domini episcopi nullum ad sacerdo
tii ordinem promoueant nisi fuerit sufficienter grammatica
libus imbutus: et qz de hoc agetur qm de sacramento eucha-
ristie tractabitur de tribus aliis in hoc libello est agendum
quem libellum manipulum curatorum volui vocari: ex eo
q sacerdotes potissime curati debent istũ libellum habere in
manibus vt videant ea que circa suũ officiũ sunt agenda.

¶ Finit prologus. ¶ Divisio huius libri.

Dividitur ergo presens opusculũ in tres partes In quas
rum prima agitur de sacramẽtis z de his que pertinẽt
ad sacramentorum administrationem. In scõa de prus et

his que pertinent ad confessionum audientiam et pnitentia rum impositionem In tercia de articulis fidei ⁊ his que pertinent ad populi informationem. Quantum ad primā partem. primo videbitur aliquid de sacramentis in gñali. in secundo dequolibet eorū in speciali. Quantū ad sacr̄a in gña ali. Primo videndum est de eorum institutione: scdo de eoꝝ efficacia ⁊ virtute. tercio de eoꝝ numero ⁊ distinctione. Qñ aūt agetur de quolibet eoꝝ in speciali. Primo videbitur de sacr̄o baptismi. scdo de eucharistia. tercio de confirmatione. quarto de pnia. quinto de sacramento ordinis. sexto die extrema vnctione. septimo de sacramento matrimonii.

¶ Tractatus primus prime pertis principalis qui est de sacramentis in gñali. c. i. ¶ De institutione sacramentoꝝ.

Sciendum ergo ꝙ omnia sacramenta noue legis fuerunt in mediate instituta a xp̄o qđ probant doctores sic. Illius est sacramenta alicuius legis institute cuius est legem dare ⁊ condere: sed xp̄s fuit immediate conditor statutor et dator noue legis et vt diffuse probat apl̄s in epl̄a ad galathas ⁊ habetur ab ysaia dicēte dn̄s rex noster dn̄s legifer noster ipse veniet et saluabit nos: ergo ad solum xp̄m pertinuit instituere noue legis sacrā. Sacr̄m em̄ baptismi instituit qñ baptm̄ in iordane a iohē suscepit tunc em̄ vt dicit beda tactu sue mundissime carnis vi regñatiuā contulit aquis lz aūt tunc sacramentum baptismi instituerit tñ nullus ad baptismi susceptionem erat obligatus vsq; post resurrectionem qñ sz in die ascensionis dixit apl̄is ⁊ aliis discipulis. Euntes in mundum vniuersum predicate euangeliū oī creature. q̄ crediderit ⁊ baptisatus fuerit saluus erit. q̄ vero non crediderit condemnabitur. Sacramentum cōfirmationis instituit qñ posuit manus supra capita paruulorum ⁊ apl̄is prohibentibus dixit. Sinite paruulos venire ad me. lz aliqui doctores dicant ꝙ sacr̄m confirmationis instituit ī die penthecostes qñ misit visibiliter. ss. sup̄ apl̄ōs. primum tñ reputo verius. Sacr̄m eucharistie instituit in die cene post comestionem agni paschalis qñ panem et vinum in suum cor-

pus et sanguinem suā ineffabili ptāte cōuertit dicens. Accipi
te ⁊ manducate hoc est corpus meū et sūpto calice dixit. Acci-
pite ⁊ bibite om̄s hic est calex sanguis mei. Sacramētū peni
tentie instituit qñ exordiū sue saluberrime predicacionis as-
sūpsit dicens. Penitenciā agite appropinquabit enī regnum
celoꝝ Qd autem peccata essent cōfitēda sacerdotibus figura
tiue instituit qñ decē lepprosis ab ipo mūdatis p̄cepit dicēs
Lu. vi. Ite ostendite. vos sacerdotibus. teste ꝓpheta ezechi. c.
viii. qui dicit in ꝑsona xp̄i. Quacunqꝫ hora ingemuerit pctōr
oim iniquitatum eius non recordabor/pctā in ꝯtritione di-
mittantur: tñ nichilominus sunt i ꝯfessione cōfitēda sacerdo
tibus si possibilitas occurrat. Sacr̄m ordinis istituit deus:
qñ in die cene postq̄ cōicauit aplōs dixit eis: hoc facite i meā
ꝯmemorationem. Tūc enī scd̄z doctores omnes aplōs ordi-
nauit sacramentū vero ordinis xp̄s istituit septupliciter. secū
dum quod sunt septem ordines. quattuor non sacri et mino-
ris. vt ostiariatur lectoriatus exorcistatus et accolitat⁹ ⁊ tres
sacri maiores: vt subdiaconatus diaconatus ⁊ presbiterat⁹-
bui omnes dicūtur vnū sacramentū quia ad vnū puta pres-
biteartū p̄ricipaliter ordinātur Ordinē ergo ostiariatus insti
tuit qñ fecit flagellū de funiculis eiecit de tēplo vendentes et
emētes. Ordinē lectoriatus instituit qñ legēdo verbe isaye
predicauit dicens. Spūs dn̄s super me eo ꝙ vnxerit me pau
peribus euangelizare misit me. Ordinē exorcistatus instituit
quādo demones ab hoc hominibus obsessis eiici precepit. Or
dinē accolitat⁹ instituit qñ predicādo dixit. Ego sū lux mūdi
Ordinē aūt subdiaconatus istituit qñ post cenā pedes disci-
puloꝝ suoꝝ lauit: Ordinē diaconatus qñ discipulos velut le
uita vigilare monuit. Ordinē presbiterat⁹ istituit qñ discipu
ls suis corp⁹ ⁊ sāguinē suū sumēdū p̄buit dicens hec Quoti-
enscūqꝫ feceritis in mei meōriā faciatis. Dūqꝫ patri corpus ⁊
sāguinē suū i ara crucis semet hostiā obtulit. Sacramētū ve
ro extreme vnctionis istituit qñ apostolos misit vngere ⁊ sa-
nare ifirmos. Unde aliqui doctores dicūt ꝙ beatus iacob⁹ i
stituit sacramentū istud qñ canonica sua dixit. Infirmatur

quis ex vobis indicat presbiteros ecclesie vt orēt super eū vn
genter oleo sancto: sed salua eoꝝ reuerētia non reputo verū
propter racionem superius dictā in principio huius capituli
Credo eni ꝙ illud dictū bti iacobi non fuit istitutio huius sa
cramenti: sed huiꝰ ꝓmulgatio. Unde btūs iacobus non fuit
institutor huiꝰ sacramenti sed solū promulgator. De sacra-
mēto autē matrimonii qñ fuerit institutū et vtrū fierit isti-
tutū a xp̄o incarnato est dubiū: cū matrimoniū fuit in statu
innocentie in tp̄e quod fuit ante incarnacionē. ideo ad huiꝰ
dubitationis solutionē sciendum ꝙ matrimonium potest tri
bꝰ modis cōsiderari: vno mō ꝓut est officium nature. Scdo
mō ꝓut est remedium carnalis cōcupiscentie quia per matri
moniū satisfit cōcupiscētia carnali. Tercio mō ꝓut est signū
cōiunctioni alicuiꝰ rei puta xp̄i et ecclesie quā signat cōiuncti
aioꝝ viri et vxoris cōiunctiōis nature hūane ⁊ diuine ꝑsona
filii dei quā signat cōiūctio corpoꝝ. Matrimonium primo ⁊
scdo modo consideratū non est sacramentum ꝓut loquimur
hic de sacramento matrimonii set tercio modo consideratum
est sacramentum et sic fuit institutum a xp̄o qñ in vtero vir
ginis marie voluit naturā nostrā diuine nature vnire ī vni
tatē sui suppositi seu presone quā vnionē signat matrimoni
um. Sicut em̄ in auctu matrimoniali vir et vxor duo sunt in
carne sic due nature scz hūana et diuina sunt in carne siz in
persona filii.

¶ De efficacia et virtute sacramentorum. ca. ii.

De efficacia autē et virtute sacramentoꝝ sciendum est ꝙ
virtus sacramentorum in generali (qꝛ postea dicitur de
vertute cuislibet in speciali) in duobus consistit scilicet in au-
ferēdo culpā ⁊ ꝯferendo gratiā. Omne em̄ sacramentū noue
legis: nisi sit obex id est impedimentū ex parte recipientis: au
fert culpam si inuenit eam ⁊ cōfert vel auget gratiā. Et per
hoc differunt sacramēta noue legis a sacramētis antique le-
gis quia sacramenta antique legis sacramēto circūcionis ex
cepto quantum ex parte operis operati nullā habebant virꝫ

tutem quantum ad oblacionem culpe ⁊ collationē gratie sed totam virtutem ⁊ efficaciam suaz habebant ex parte operis operant. Sacramenta autem noue legis non solum habent efficaciam ex parte operis operati immo etiam ex parte operantis. Opus operantis vocatur deuotio suscipientes sacramentum: opus operatum vocatur actus exercitatus circa sacramenta sicut opus operantum in baptismo est aspersio vel immersio a que ⁊ prolatio verborum. Quod autem sacramēta noue legis quantum est ex parte operis operantis conferant gratiam ⁊ sint causa gratie: patet per diffinitionez sacramēti que ponitur a magistro sententiarum in quarto vbi sic dicitur. Sacramentum est inuisibilis gratie ⁊ visibilis forme signum: quod ita signuz est gratie dei ⁊ inuisibilis gratie forma vt eius similitudinem gerat ⁊ causa existat. Utrum aūt sacramēta noue legis sunt causa propter quā indiget studio maioris inquisitionis q̄ presens opusculū expostulet. est etiā alia virtus sacramētorum noue legis qz quedam eorum imprimunt caracterem in suspiciētibus ea. s. sacramenta baptismi cōfirmationis ⁊ ordinis. Et est caracter ptās spūalis quedam per quem suscipiens sacramentum pōt aliquid facere vel recipere quod non poterat ante: sicut baptisatus pōt recipere alia sacramenta ecclesie qd̄ non pōt facere non baptisatus ⁊ ordinatus pōt exercere officium sui ordinis qd̄ non pōt facere non ordinatus ⁊ confirmatus tenetur audacter cōfiteri fidem xp̄i tp̄e p̄secutionis fidei ad qd̄ non tenet̄ nō confirmat⁹ nisi forte inq̄retur in speciali de fide. Alia aūt sacramenta. s. eucharistia / penitentia / matrimonium et extrema vnctio non imprimunt talē caracterē qz possunt multotiens iterari sicut hō multotiens cōmunicare cōfiteri inūgi ⁊ mortua vna vxore pōt cum alia contrahere. Sed sacramēta que imprimunt caracterem non debent nec possunt iterari sicut nullus debet bis baptisari nec confirmari. nec eodem ordine bis ordinari. Et ratio est quia virtus eorum semper manet. scilicet caracter qui es indebilis.

¶ De numero ⁊ distinctione sacramentorum. Ca. iii.

Quantum ad numerum sacramẽtorum sciendum est q̃ sacramenta sunt septem. pnta baptismas / confirmatio eucharistia / penitentia / extrema vnctio / ordo ⁊ matrimonium. Distinctio istorum sacramentorum datur per sufficientiam quorundã doctorum qué talis est. Sicut est in vita corporali sic suo modo debet esse in vita spũali. In vita aũt corporali videmus q̃ primo generatur hõ. secũdo auget. tertio nutritur. quarto venit ad tantam perfectionem virtutis q̃ põt sibi similem generare: ⁊ sic genus humanum multiplicatur. Et q̃ sanitas hois põt impediri per infirmitatem ideo hõ indiget duplici medicina. vna contra infirmitatem alia contra reliquias infirmitatis ⁊ sicut in vita corporali quoq; necessaria sunt sc̃z gñatio augmentum nutrimentum multiplicatio ⁊ medicina. sic simili modo in vita spũali qualis est vita fidelium viuentium in fide ⁊ vnitate eccl'e sunt quinq; necessaria. s. spũalis gñatio qué fit in baptismo per quam hõ regeneratur xpo. Spũale augmentum qõ fit in cõfirmatione in qua gẽa baptismalis augetur. Spũale nutrimentum qõ datur in eucharistia que est cibus spũs aie ⁊ q̃ fideles indigent multiplicati spũaliter ⁊ corporaliter quantũ ad multiplicationem spũalem accipitur sacramentum ordinis per qõ ministri eccl'e multiplicantur quantum ad multiplicationem corporalem accipitur sacramentum matrimonii quod ordinatur ad multiplicationem corporalem fidelium: spũalis medicina contra spũalem infirmitatem que est peccm̃ est penitentia alia est contra reliquias peccatorum que est extrema vnctio. Et hec de sacramentis in generali.

¶ Tractatus scõs prime partis principalis est de baptismo

¶ Ca. primũ quid sit baptismus ⁊ vnde dicatur.

Nunc dicendum est de sacramentis in speciali ⁊ primo de baptismo. Circa qõ considerande sunt octo Primo quid est baptismus Secundo de materia eiusdem tertio de forma quarto de ministro quinto de suscipientibus. sexto de ritu baptismi. septimo de effectu eiusdem octauo de annexis eius. Baptismus est ablutio corporis exte

rioris cum annexis eius. prescripta. i. taxata verborũ forma fctã ita ꝙ illa ablutio materialis que fit exeteius in corpore est signum ablutionis spũalis quã deus facit interius in mẽte. Et dr̃ baptismus a baptixo as are qđ idem est abluo is ere. Unde baptismus grece idem est ꝙ ablutio latine.

¶ Capitulum. ii. de materia baptismi

Materia baptismi est aqua simplex elemẽtaris. Qđ autem ista aqua sit ꝓpria materia baptismi habes totã rationẽ ex institutione xp̃i q̃ instituit baptismũ fieri in aqua si aũt instituisset baptismũ in vino vel in alio aliquo liquore vinũ vel ille alius liquor esset propria materia baptismi. Alique tamẽ cõgruentie solent assignari a doctoribꝰ quare xp̃i instituit baptismũ fieri magis in aqua q̃ in alio liquore quarum vna est quia sacramentũ maxime netessitatis debet habere materiã maxime cõmunẽ ne propter defectum materie aliquis impediretur a susceptione baptismi sed baptismꝰ est sacramentũ maxime necessitatis qꝛ sine baptismo nullꝰ põt saluari. Ideo vt nullus posset se excusare a susceptione baptismi propter defectum materie vel propter caristiam eius baptismus dꝫ habere materiã magis cõmunẽ: talium autẽ materia est aqua que inuenitur in qualibet terra ⁊ de facili potest haberi. Posset em̃ aliquis se excusare si materia baptismi esset vinũ vel oleum vel aliquis alius liquor preciosior qui nõ inueniretur in sm̃i terra nec posset ita de facili haberi. Est ⁊ olla congruentia seu ratio qꝛ proprietas aque maxime est cõueniens baptismo est em̃ aqua mundificatiua sordium ⁊ refrigeratiua estuãtium ⁊ peruia id est lucida occulis intuentium. Similiter baptismus mundat sordes aĩe ideo vocatur baptismus qꝛ baptismus grece idem est ꝙ lotio latine. vnde baptizare idẽ est quod lauare. Itẽ baptismꝰ refrigerat estũ carnalis concuspiscentie illuminat etiam oculos mentis respectu diuine noticie. Doctores ergo sic arguunt. Illud est propria materia baptismi cuius ꝓprietas maxime conuenit baptismo sed aqua est hõi ergo aqua est ꝓpria materia baptismi vtrum autẽ aqua sit bñdicta vel nõ nichil fit ad baptis

muz qz ita bene potest fieri baptismus in aqua non bñdicta sicut in bñdicta: sed aqua baptismalis in ecclie benedicitur ꝓpter solēnitatē ⁊ maiorē reuerētiā circa baptismū. Sed nū quid in aqua rosacea vel i aqua ardēte vel in aliquibus aq̄s distillatis posset fieri baptismus si aqua elemētaris inueniri nō posset Dicendū est ꝙ non: qz tales aque nō sunt ꝓpie aque sed humores illoz corpoꝝ a quibus distilant. In lixiuio tñ si aqua non posset fieri baptismus cū lixiuiū nichil aliud sit ꝙ aqua collata ꝑ cineres. Et ꝓpter eandē rationem dicunt aliqui doctores ꝙ in vrina ꝓpter defectum aque posset baptisari quod nō credo verum quia vrina nō est aqua sed humoz resolutus cibis comestis. Et idē dico de saliua. Sed nonne i brodio carnium posset fieri baptism⁹ vbi alia aqua non posset inueniri. Dicendum est ꝙ aut tanta resolutio carnium est facta in brodio illo quod declinit species aque esse et est alia species de nouo generata et tūc nō potest fieri baptismus: aut nō est ibi tāta resolutio carnium facta ⁊ tunc fieri potest ⁊ in tali brodio baptisari. Quādo autē si talis resolutio facta et quādo non: potest perpendi ex spissitudine. Si enim sit tanta spissitudo illius brodii quanta est in carne vel aliquantulum minoz: non credo ꝙ posset in illo brodio baptisari. Si autem non si tanta spissitudo sed brodium sit pinguе credo ꝙ tunc de illo brodio posset baptisari. Et idem dicto de luto scilicet si aqua exprimatur ex illo in aqua illa expressa posset fieri baptismus. etiam si nix liquefieret: in illa aqua liquefacta ex niue posset fieri baptismus solet autē ex aliquibus talis questio fieri. si esset vnus puer baptisandus iuxta vnum puerum profunoum ⁊ ille qui debet enim babtizare non haberet cum quo traheret aquam de puteo nec posset aliunde aquam habere et puer esset in periculo mortis: nunquid deberet eum in puteum proicere: dicendo baptizote in nomine patris ⁊ filii ⁊ spiritussancti amen. dicendum ꝙ non quia secundum ꝙ dicit beatus paulus. Non sunt facienda mala vt inde eueniant bona: licet ergo ex hoc istud bonum eueniret ꝙ anima illi⁹ pueri saluaretur tamen ille qui

proiceret eum faceret illud malum q̄ peccaret mortaliter et sic quantum in se esset plus debet diligere aiam suam q̄ aiam alterius ⁊ si dicatur q̄ talis potest confiteri de isto peccato ⁊ sic non damnaret animam suā. Dicendum q̄ istud est fatuum dicere q̄ nullus certus est de vita sua vnde iste non est certus si statim post q̄ proiecerit puerū vel etiam in ipso actu proiectionis moreretur vnde habere tā tā spē est propie tentare deum: q̄ certum est si talis proiiciat puerum peccat mortaliter incertus est aūt si deus dabit sibi spacium penitendi quare faciendum est secundum cōsilium beati augustini dicentis: tene certum dimitte incertum Notandum aūt q̄ si aqua sit calida vel frigida nichil facit ad baptismū sed semper est vitandum periculum baptizandi

¶ Capitulum. vii. de forma baptismi

Circa formam baptismi sciendum q̄ alia forma vtuntur greci in baptisando ⁊ alia forma latini Greci enim vtuntur tali forma. baptizetur seruus christi in nomine patris ⁊ filii ⁊ spūssancti ā. Latini autem vtuntur tali forma. Baptizo te in noie patris ⁊ filii ⁊. ſ. amen. Et q̄uis ex vtraq̄ forma sequatur baptismus nam greci baptizati sunt sicut latini quod patet q̄ q̄ redeunt ad vnitatē ecclesie romane nō rebaptizant tñ forma latinorū conuenientior est q̄ forma grecor̄ q̄ō patet quo ad nunc ex duobus prime q̄ forma illa baptismi conuenientior ea que magis concordat cū verbis xp̄i instituentis baptism: sed xp̄s instituens baptismū dixit apls vt recitat beat⁹ math. in euangelio suo. c. vlt. Ite docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris ⁊ filii ⁊. ſ. cum istis verbis magis cōcordat illud verbum baptizo q̄ baptizetur q̄ baptizo ē actiuum ⁊ baptizer est passiuum ⁊ illud participium baptizantes descendit ab actiuo ⁊ nō passiuo quare conuenientior est forma latinor̄ que dicit baptizo: q̄ grecorū que dicit baptizetur Sedo pōt illud idē patere sic Illa forma baptismi est conuenientior in qua ⁊ per quam exprimuntur ea que sunt necessaria in baptismo sed talis est forma latinorum per comparationem ad formam grecorum q̄ in baptiz-

mo est necessaria virtus dei conferentes efficaciã baptismo. ⁊ istud tãgitur i vtraq; forma cũ dr̃ In nomine patris ⁊ filii ⁊ spũscti amẽ. Est etiam ibi necessaria plona suscipiẽtis bap tismũ ⁊ exp̃mit in forma grecor̃ dr̃ seruꝰ xp̃i. In forma aũt latinor̃ exp̃mit cũ dr̃ te. Est etiã ibi necessaria plona minis tri baptisantis q̃ non expzimitur ad minꝰ explicite in forma grecorum. In forma autem latinorum expzimitur explici te: p hoc quod dr̃ baptiso. quare conuenientior est forma lati nor̃ quã grecor̃ verisimile est etã q̃ forma qua vtitur roma na ecclesia q̃ dño disponente ecclesiar̃ caput est et magistra. extra de bap et eius effectu. c. Maiores. sit conuenientior quã cũq; alia. Et ergo debita forma baptismi. Baptiso te in noie patris et filii et spiritussancti amen. Quod autem nomitur baptisandus vel addat eius nomen. aut ponatur ibi ego di cendo petre vel maria ego baptiso te. in nomine patris ⁊ filii spiritussancti amen. non sunt de essentia formę cum sine ip sis possit fieri baptismus: tamen debent poni in forma pzop ter maiorem expzessionem licet non sit necessariũ q̃ ponant Illa autem forma potest pferri in latino vel quocunq; alio idiomate. Utrum autem possit aliquid immutari circa istã fnzmã. Sciendum est quod ille qui aliquid mutaret aut in tenderet mutare ritum ecclesie sic non esset baptismus aut intẽderet facere illud idem quod facit ecclesia sed ex quadam ignorancia vel inaduertentia aliquid circa istam formã mu taret tunc circa hoc sciendum est q̃ talis mutatio potest fieri quinq; modis. Uno modo totaliter omittendo verba ipsius Et tunc non fit baptismus ex tali forma sicut si diceretur. Baptiso te in nomine genitoris ⁊ geniti ⁊ predẽtis abvtroq; licet enim communi vsu loquendi genitor significet patrem et genitus filium et pzocedens ab vtroq; spiritum sanctum tamen pzopzie loquendo in diuinis genitor et genitus ⁊ pro cedens expzessius significant actus notionales ipsarum per sonarum quam ipsas personas. In forma autem baptismi debet fieri mẽtio expzessa de personis. Alio modo potest fieri mutacio circa formam ipsius baptismi transponendo verba

ſplius forme ſicut ſi diceretur. Baptiſo te ego in nomine patris et filii et ſpiritusſancti amen: vel quomodo libet aliter tranſponendo et tunc manet idem ſenſus verborum ex tali mutatione non impeditur baptiſmus: Alio mod poteſt fieri mutatio addendo aliquid ad ipſam formam ⁊ tunc tal⁹ additio corrumpit ſenſū verborum forme ſicut mutabat formā arrius dicendo ſic. Baptiſo te in nomine patris maioris ⁊ filii minoris ⁊. ſ. et tunc non fit baptiſmus. Aut talis additio nom corrumpit ſenſum verborum forme eo q̄ non obſtante tali additione adhuc manet idem ſenſus verborum. et tunc ſi ille qui addit aliquid intendat mutare formam michi facit cum non baptiſet in fide eccleſie. Si autem nō intendit mutare formam eccleſie ſed ex quadam fatuus deuotione addat aliquid ſic dicendo. Baptiſo te in nomine patris ⁊c. et beate virginis: vel beata virgo iuuet te vel aliquid aliud ſimile. talis additio non impedit baptiſmū. Alio modo poteſt mutari forma diminuendo aliquid de ea ⁊ tunc ſi diminuatur dictio integra quecunq̄ ſit illa de omnibus iſtis baptiſo te in nomine patris et filii et ſpiritusſancti amē. nichil fit: q̄ omnia iſta verba ſunt de eſſentia forme. Si autem nō diminuatur dictio integra ſed pars dictionis tunc ſi diminutio talis ſit in principio dictionis ſicut ſi de iſta dictione patris vel quacunq̄ alia ſubſtrahatur prima littera vel ſyllaba talis diminutio impedit baptiſmū cum tollatur ſenſus verborum. Si autem talis diminutio fiat de fine dictionis ſicut ſi de iſta dictione patris remoueatur s: vel aliquid tale: diminutio talis non impedit baptiſmum cum maneat idem ſenſus verborū Sicut narratur in decretis tractatu de conſe. di. iiii. Retulerunt nuncii q̄ quidam ſacerdos ignarus lingue latine baptiſabat ſub iſta forma baptiſo te in nomine patria ⁊ filia ⁊ ſpiritusſanctā dicit papa in decreto illo q̄ vere baptiſabat.

Alio modo poteſt fieri mutatio circa formam baptiſmi interrumpendo verba iſtius forme ⁊ tunc ſi ſit tanta interruptio q̄ mutet intentionem baptiſantis: ſicut ſic de mane diceret. Ego baptiſo te ⁊ poſt ea iret ad expediendum negocia ſua: ⁊

postea qñ rediret diceret in noie patris. ꝛc. nichil faceret. Si aũt nõ sit tãta iterruptio ꝙ mutet intẽtionẽ baptisãtis sicut si diceretur Baptiso te in noie pr̃is: ꝛ hoc dicto dicat assistẽtibus: tacete. orate deũ vel aliquid tale et postea perficeret: nõ impeditur baptismus.

¶ De ministro baptismi. Ca. iiii.

Minister baptismi est duplex: vnus extra casum necessitatis. ꝛ iste est solu sacerdos. Ad solum em̃ sacerdotem extra casum necessitatis pertinet baptisare cuius ratio assignatur a doctoribus talis. Ille est proprius et ordinariis minister sacramentorum qui habet potestatem supra corp⁹ xp̃i verum: sed sacerdos est hmõi ergo solus sacerdos est proprius et ordinarius minister sacramentorum ꝙ autem ad illum pertineat ministratio sacramentorum qui habet potestatem super corpus christi verum probatur sic. Quia ad illum pertinet ordinatio corporis mystici quod est ecclesia. i. congregatio fidelium qui habet potestatem super corpus cristi verum sed talis est sacerdos quare ad solum sacerdotem pertinet dispensare sine ministrare sacramenta. Alius est minister baptismi in casu necessitatis ꝛ iste potest esse tam vir q̃ mulier tam fidelis q̃ infidelis hoc enim interest inter baptismum et alia sacramenta ꝙ minister daptismi potest esse alius q̃ sacerdos non autem minister aliorum sacramentorum. Et ratio istius est quia baptismus est sacramentum maxime necessitatis non aũt alia sacramenta qꝛ sine baptismo non põt aliquis saluus fieri: sine vero aliis sacramentis multi saluantur. Arguunt ergo doctores sic. Illud sacramentũ qđ est tante necessitatis ꝙ sine ei⁹ susceptione nullus põt saluari: debet habere ministrum ita cõmunem ꝙ propter defectum ministri nullus ab eius susceptione excusetur sed sacramentũ baptismi est tante necessitatis ꝙ sine eius susceptione nullus saluari potest dicente xp̃o saluatore nostra in Johẽ. c. iii. Nisi quis renatus fuerit ex aqua ꝛ spũ sctõ non põt introire in regnum dei. Ideo hoc sacramentum dꝫ habere ministrum cõmunem quodnemo propter defect⁹ ministri excusetur a susceptione

baptismi. Et idcirco in casu necessitatis tam vir q̄ mulier. tā infidelis q̄ fidelis sicut iudeus pagan⁹ hereticus potest baptisare dummodo baptiset ī aqua et debite proferet verba forme baptismi et habeat intēcionē faciēdi illut quod facit ecclesia: licet infidelis credat illud nichil valere ita tñ ꝙ semp deferendū est ceteris partibus digniori: vnde infidelis in presentia fidelis non debit baptisare. mulier etiā in presētia viri non debet baptisare: non promotus ad sacros ordines in presentia ꝓmoti non debet baptisare. Similiter laicus ī presentia clerici consurati non debet baptisare. Et ratio istorum est: qꝛ ille qui baptisat ī presentia xp̄i baptisat ⁊ rep̄sētat eius personam que perfectius repreſētatur per fidelē q̄ per ifidelē per virum q̄ per mulierem: per promotum q̄ per non promotū per tonsuratum q̄ per nō tōsuratū. Sciendum tamen in illo qui baptisat requiritur sēper intentio baptisandi. s. illud faciendi quod intendit seu facit ecclesia: aliter non est baptismus: q̄uis alia necessaria ad baptismū sint ibi. nō aūt requiritur de necessitate ꝙ sit talis intētio ꝙ baptisās intēdat baptismum valere baptisato ad vitā eternam immo cū intentione contraria. s. cū intētione ꝙ captismus nichil valeat potest etiā baptismus fieri. solū em̄ requiritur ꝙ baptisans ītendat facere illud quod facit ecclesia: ⁊ sic quodcunq; sit illud valet baptismus. Sed nunquid si aliquis minimus vel quicunq; alius ludendo aspergat aquā super aliquos non baptisatos dicēdo baptiso vos ī nomine patris. ⁊c. tales erunt baptisari. Dicendū ꝙ talis aut baptisat intendendo facere illud quod facit ecclesia: licet de hoc faciat trufas et derisionis suas ⁊ tūc talia q̄uis grauiter peccet faciendo irreuerentiam sacramēto tamen vere confert baptismum. Si autē in mente non intendat facere illud quod facit ecclesia nichil facit. Nunquid in casu necessitatis alibuis potest baptisare seipsum. Dicendum est ꝙ iste casus ponitur in quadam decretali incipiente. Debitū extra de baptismo et eius effe. Ubi narratur de quodam iudeo qui propter metū iudeorum non audebat vocare aliquem fidele. sed accipiens aquam dixit baptiso me. ⁊c. Et

ad eius euidentiam notandum q̄ triplex est baptismus. scilz fulminis. qñ aliquis baptizatur in aqua. ⁊ iste baptismus est sacramentum ecclesie. ⁊ de isto loquitur hic. Et loquendo de de tali baptismo nullus p̄ot baptizare seip̄m ⁊ rō redditur a papa in illa decretali qz baptismus est quedā generatio spiritualia. et sicut seipsum nemo potest generare corporaliter. dicente augu. iii. lib. de trinitate. Nullus seipsum gignit corporaliter: quare nullus potest seipsum generare spiritualiter baptizando seipsum. Et est alius baptismus. scilicet flaminis quando spititussanctus mundat ⁊ abluit animam alicuius inuisibiliter a peccato ⁊ tali baptismo postes aliquis se ipsum baptizare disponendo se ad gratiam dei vt non baptizatus adultus habēdo deuotionem ad baptismum ⁊ essendo in proposito q̄ si haberet oppoztunitatē suscipceret baptismi sacramentum. Uñ ⁊ si moziatur in tali proposito saluatur. nec est contra verbum allegatum: nisi quis renat⁹ fuerit. ⁊c. qz intelligēdū est renatus ex aqua in perfectis in re: in adultis in re vel i voto. Iz enī iste non sit regnatus ex aqua in re: est tñ in voto. Et est alius baptismus. s. sanguinis qñ aliqs non baptizatus suscepit moztem pro fide xp̄i ⁊ talis baptismus proficit ad salutem dū tñ habeat baptismus aque in voto si ille qui sustinet moztem si adultus sicut habetur in legē da beate ktherine de rhetozibus. qui ad eius predicationem conuersi sant quos imperatoz fecit comburi. Si autem non sit adultus non requiritur tale votum sed sufficit moz tolerata pro xp̄o sicut fuit de innocentibus. et tali baptismo nullus p̄ot se baptizare: quia nulli licitum est seipsum interficere p̄ quacunq̄ causa. nec est contra hoc de sansone et tosia q̄ interfecerunt seip̄os vt dicit b̄tus hieronimus. Factum eoz̄ non est trahendum ad cōsequentiā. qz priuilegia paucoz nō faciunt legem cōmunem. Nunquid etiam in ministro requiritur bonitas vite: scilicet q̄ sit sine peccato mortali. Dicendum q̄ illa questio intelligenda est de sacerdote. qz vt dictū est ipse proprius est minister baptism. Unde ad huius solutionem dicendum est q̄ quantum est ad effectionem baptismi

tores et reges qui processerunt & fuerunt tanti zelatores fidei
fecissent filios iudeorum baptisari: et etiam summi pontifi-
ces inducerent reges et principes in quorum terris habitant
iudei ad hoc faciendum. Quis istorum verius dicat iudicio
lectoris relinquo. Sed nunquid furiosi amentes debent ba
ptisari. Dicendum q̄ isti furioli aut fuerunt furiosi a nati
tate ita q̄ nunq̄ habuerunt vsum rationis aut habuerūt ali
quotiens vsum rationis sed amiserunt ipsum propter ali-
quam causam. Si fuerunt furiosi a nativitate non sunt ba
ptisandi: qz vt dictum est in adulto requiritur fides et deuo-
tio suscipiendi illud quod confert ecclesia: sed tales non pos-
sunt habere fidē neq; intentionem est supponatur eos nunq̄
habuisse vsum rationis: ergo tales non possunt suscipere ba
ptismum. Si autem fuerunt furiosi a nativitate sed habue-
runt aliquotiens vsum rationis: vel habebant aliquotiens
perlucida interualla siue tp̄a: tunc si in tp̄e quo habeant luci
da interualls aut vsum rationis habeant fidem & deuotionē
ad baptismum et petierunt ipsum debent baptisari si necessi
tas sit quāq̄ sine in furia. Si autem tempore quo habebant
vsum rationis vel tempore quo habebant perlucida interua
la non habebant fidem & deuotionem ad baptismum et non
petebant ipsumnon debent baptisari. Et idem dico de demo
niacis quia si antequam essent demoniaci habebant fidem
et deuotionem ad baptismum petebant baptisari: debent ba
ptisari. si autem non habebant non debent baptisari. Simi-
le iudicium est de frenetico. Utrum autem dormiens debeat
baptisari. Dicendum est q̄ si possit excitari non debet bapti-
sari in somno: sed si non possit excitari: tunc distinguendum
est vt superius quia aut tempore vigilie habuit deuotionem
ad baptismum et petiit ipsum tunc debet baptisari. aut non
habuit fidem nec deuotionem ad baptismam et tunc debent
baptisari. Sed qaid si sit vnum monstrum quod habeat duo
corpora coniuncta debet ne baptisari vt vna persona vel due
Dico q̄ cum baptismus fiat propter animam et non propter
corpus q̄tuncunq; esset duo corpora si solum esset vna ani-

ma deberet baptisari vt vna persona sed si essent due anime deberet baptisari vt due persone. Sed quomodo scietur vtrū sit vna persona vel due. dico q̄ si sint duo corpora ⁊ duo capita supponendū est duas esse animas. Si autem vnum esset caput esset vna anima ⁊ ideo si sint duo corpora et duo capita supponendum est duas esse animas. si autem vnum esset pectus et vnum caput quantuncunq̄ omnia alia membra multiplicata erit vna anima.

¶ Capitulum vi. de ritu baptismi.

Baptismus fit duobus modis. Uno modo immergendo in aquam. alio modo aspergendo in aquam quis autē fiat melius. dicendū q̄ nisi timeatur de periculo: vel propter baptisandi debilitatem: vel pueri: vel aliquid aliud melius fit immergendo in aquam: q̄ aspergēdo cuius ratio assignatur quia baptismus signat sepulturam christi. Unde dicit apls. Consepulti enī estis xpō per baptismum. Sed melius figuratur sepultura qñ fit immergendo q̄ qñ fit aspergendo Sciendum q̄ vnusquisq̄ debet seruare ritum ecclesie nec debet ipsum mutari. Utrum autem requiratur terna immersio vel asperso vel sufficiat vna. Dicendum est q̄ sufficit vna iii. ca. Propter de consc. di. iiii. Sed ceteris paribus fit melius per ternam. in ca. Post q̄ di. iiii. Et glo. q̄ baptismus datur in nomine totius trinitatis: que melius repzesentatur p ternam immersionem: vel aspersionem q̄ per vnam. ita tamen q̄ verba non finiantur ante q̄ omnes tres sint complete. In hoc autem q̄ fiat vna vel terna: quilibet debet seruare ritum ecclesie sue. ¶ Ca. vii. de effectu baptismi.

Effectus principales baptismi sunt delere omnem culpam tam originalem quem actualem: et conferre gratiam et aperire ianuam regni celestis. in quo differt a circumcisione qñ licet ante passionem xpi circumcisio deleret culpā originalem et conferret gratiam tñ ianuam regni celestis aperire non poterat. Et ista est sententia venerabilis bede qui dicit in omelia sua de circumcisione domini Scire inquit debet fraternitas vestra q̄ idem salutifere curationis reme-

dium oliam circuncisio/in lege contraoriginale peccatum agebet:quod nunc tempore gre revelate baptismus agere cō cuenit.excepto q ianuam regni celestis aperire non poterat Sciendum q baptismus aliter operatur in paruulis ⁊ aliter in adultis in paruulis nichil requiritur a parte iplorum: sed in adultis requiritur a parte ipsorumm q non ponant obicem. i.non habeant contrariam dispositionem scilicet q non accedant ficte ad baptismum sed accedant cum debita devotione non solum aūt baptismus confert gratiam immo etiam omnibus ipm suscipientibus tam paruulus q adultis qui non ponunt obicem confert omnes virtutes tam theologicas q morales ⁊ si non q̄tum ad vsum:ad minus q̄tum ad habitum.et ista est sententia consilii generalis et habetur in constitutionibus domini clementis quinti. extra de sum. tri.et fide catho.ca.Fidei catholice.Est et insuper alius baptismi.qz per ipsum contrahitur conatio spūalis que impedit matrimonium contrahendū et dirimit am contractum De hoc tamen dicitur infra quādo agetur de matrimonio. Per baptismum etiam imprimitur caracter vt dictum est supra: ideo baptismus non debet iterari:immo pena illius qui iteraret secundum legis esset decapitatio.capitu. Ne sanctum baptismum iteretur.le.ii Secundum vero canones est q non promoueatur ad sacros ordines.

¶ Capitulum viii.de annexis baptismo.

Baptismum qñ fit cum debita solemnitate precedunt catheciſm⁹ et exorcismus.catheciſmus idē est quod instructio quia in catheſimo instruit baptismus de fide.Vñ baptizando petit sacerdos.Que petis ab ecclia.At ipse si sit adult⁹ respondet:fidem.Si antē sit paruulus respondent in persona eius patrini.Et tunc sacerdos petit Fides quid tibi prestabit.At illl respondent vitam eternā. Tunc dicit sacerdos. Hec est vita eterna.ꝛc. Et in isto catheciſmo facit tria sacerdos. Primo mittit digitum in aures eius:et ponit de saliua eius in ore ei⁹ ⁊ signat q baptisād⁹ debet habere aures apertas,ad audiēdū verba dei ⁊ documēta fidei.positio saliue ſi

gnat ꝙ debet esse promptus ad loquendum de fide qꝛ locu-
tio fit mediante saliua. Secundo facit ei crucē in fronte et in
pectore. ⁊ signat ꝙ baptisandus debet habere et recipere fidē
xp̄i in corde: quam signant crux tacta in pectore ⁊ in ore con-
fiteri fidem xp̄i nec debet erubescere fidem xp̄i quod signat
crux facta in fronte quia in frōte statim apparet verecundia
qm̄ secundum quod dicit apostol⁹ ad. xii. Corde creditur ad
iusticiam: ore autem cofessio fit ad salutem. Tertio ponit ei
sal in ore quod signat sapientiā iuxta doctrinā apostoli ad
collo. iii. Omnis sermo eius debet esse sale diuine sapientie
conditus. Exorcismus idem est ꝙ adiuratio. quia adiuratur
demon vt recedat de illa baptisandi et det locum spūisancto
aduenienti. Et facit tria sacerdos baptismo qꝛ primo facit ei
crucem in fronte cum pollice ⁊ signat ꝙ baptisando consigna
tur vt sit templum dei seu habitaculum spūssancti. Secundo
facit ei crucem de sputo ad aures ad nares ⁊ ad eos. ⁊ signat
ꝙ baptisandus debet hr̄e aures cordis clausas ne audiat sug
gestiones dyaboli. Os etiam debet habere clausum ne loqua
tur mala verba ⁊ debet sic viuere vt sit secundum doctrinā
apostoli bonus odor xp̄i in vita sua vel istud signat ꝙ debet
emittere suum or̄nis deuote per quā effugat domum. Iuxta
verbum raphaelis in thobia. c. iiii. Fumus eius effugat om-
ne genus demoniorum. ⁊ ista facit cum sputo. i. virtute xp̄i q̄
significatur per sputum scd̄m ꝙ dicit glo. super illud ioh. ix.
Lutum fecit ex sputo. nam sicut sputum emittitur ad interi-
oribus cordis ita filius dei gignitur ex substantia dei p̄ris.
Tertio facit ei crucem de oleo exorcisato in pectore et inter
spatulas ⁊ signat ꝙ baptisandus debet esse fortis ad luctan-
dum contra dyabolum ⁊ ad portandum onera pnie ⁊ ista fi-
unt mediante oleo diuine gratie. Post baptismum aūt tria
facit sacerdos baptisato. quia primo vngit eum crismate ⁊ si-
gnat virtutem gratie spūssancti quam suscepit in baptismo.
Secundo tradit ei vestem albam. et signat innocētiam bap
tismalem. Tertio tradit ei cereum accensum. et signat lumē
fidei quod datur in baptismo. Sciendum in super ꝙ ista nō

de essẽtia baptismi quia sine ipsis bene potest dari baptism⁹ in casu necessitatis. Sed in tali casu si baptisatus superuixerit debet portari ad ecclesiam ⁊ ibidem cathecisari ⁊ exorcisari propter citum ecclesie seruandũ. non aũt dz iterũ baptisari si sit certum ꝙ sit recte baptisatus. sed si non sit certum debet baptisari sub ista forma. Si tu es baptisat⁹ ego non baptiso te. sed si tu nõ es baptisatus ego baptiso te in nomine patris et filii ⁊ spiritussantci. Et hec de baptismo sufficiant.

¶ Tractatus tertius prime partis principalis de confirmatione.

¶ Ca. i. quid est confirmatio

Confirmat

Quia per spiritualem generationem sequitur augmentum spirituale ideo postq̃ de spirituali gñatione que fit in baptismo dictũ est: restat dicere augmento quod fit in confirmatione. Circa quam considerenda sunt septem. Primo quid est cõfirmatio. Secundo de materia confirmationis. Tercio de forma eiusdem. Quarto de eius ministro: Quinto de suscipientibus confirmationem. Sexto de ritu ipsius. Septimo de eius effectu. Confirmatio potest sic diffiniri. Confirmatio est consignatio facta cum crismate in fronte baptisati ab ep̃o cum certa forma verborum ad audacter confitendum nomen xp̃i.

¶ Ca. ii. de materia confirmationis

Materia confirmationis vt pz ex predicta diffinitione est crisma in quod quidem crismate sunt duo scl3 oleũ oliuarum et balsamus. Et rõ quare ista duo sunt materia hui⁹ sacramenti est institutio xp̃i qui instituit ista duo esse materiam huius sacramenti. licet tñ non inueniatur in euangeliis ꝙ christus istud sacr̃m instituerit tñ beatus petrus qui fuit vicari⁹ christi pastor ac rector vniuersalis ecclesie ita docuit ita predicauit et promulgauit christum instituisse. Et licet ista prouulgatio nõ inueniatur in canonicis id est in epistolis beati petri tñ dominus papa hz in decretis romane ecclesie. et potest habere ex obseruantia primena totius ecclesie vniuersalis a tẽpore petri vsq̃ nunc que quidẽ obseruantia preemi

net auctoritati cuilcunq; cum vniuersalis ecclesia regnatur a spiritu sancto ⁊ errare non possit. Et si queratur quare euangeliste nō posuerunt in euangeliis materias et formas sacramentorum respondet beat⁹ dyonisius in libro de celesti hierarchia dicens q euangeliste noluerunt hoc facere ne materie et forme sacramentorum venirent in derisionem infidelium qm̄ secundum qđ dicit saluator margartie non sunt ponende ante porcos. Secus autem de baptismo quia baptismus est sacramentum maxime necessitatis cum sine baptismo nullus saluari possit. iō oportuit q forme eius esset omnib⁹ cōis et manifesta idcirco euangeliste posuerunt eā expresse in euangeliis. Assignatur tm̄ a doctoribus talis ratio quare crisma est propria materia huius sacramenti qz in crismate vt dictū est sunt duo scz oleum oliuarum et balsamus. Et proprietates istorum maxime conueniunt huic sacramento qz oleum oliuarum est nutrimentum splendoris ⁊ componitur in lampade vt lumen possit ibi durare: ideo oleum est signum maioris voti ⁊ luminis fidei: quam fidē debet habere pre ceteris confirmatus: qz tenetur se expresse obicere persecutoribus fide: et confiteri fidem absq; hoc q requiratur. Unde de confirmato dicitur in psalmo. Inueni dauid seruum meum in baptismi susceptione: oleo sancto meo vnxi eum in confirmatione: auxiliabitur em̄ ei manus meas in fidei persecutione. Balsamus autem rōne sue fragrantie designant odorem bone fame et opinionis que debet esse in confirmato. Unde in ecclesiastico. c. xxiiii Sicut cynamomū et balsamū aromatizans odorē dedi. Arguunt ergo doctores sic. Illud est ppria materia sacramenti cōfirmationis cuius pprietates maxime conueniunt effectui ipius sacramēti: sed illa. s. oleū oliuarū ⁊ balsamus sunt hmōi ergo ista sunt propria materia sacramēti cōfirmationis. ¶ Sciendū aūt q ista primo debēt esse sanctificata seu bñdicta ab epo anteq̄ sint ppria materia huius sacramenti. Cuius rō assignatur a setō. Thoma de aq̄no in quarto suo qz in sacramētis que xp̄s recipit in corpore suo nō requiritur sanctificatio materie eorum qz ipse tactu sui san-

ctissimi corporis sanctificauit ea ⁊ ideo qꝛ xp̄s fuit baptisatus non requiritur de necessitate sacramenti ꝙ aqua primus benedicatur anteq̄ sit materia baptismi. qm̄ vt dicit beda Xp̄s tactu sue mundissime carnis vim regnationis contulit aq̄s Qꝛ etiam xp̄s suscepit sacramentum eucharistie in seipso nō requiritur ꝙ panis ⁊ vinum prius bn̄dicantur an̄q̄ sint materia sacramenti eucharistie. Sed in illis sacramentis que xp̄s non suscepit in seipso: requiritur ꝙ precedat materie sanctificatio. Et quoniam xp̄s non suscepit sacramentum confirmationis in seipso: ideo in confirmatione requiritur materie consecratio. Et idem dico de sacramento ordinis et de sacramento extreme vnctionis. Alia ratio assignatur ab eodem doctore in vltima perte summe sue qꝛ in illis sacramentis in quibus requiritur minister specialiter consecratus requiritur ꝙ materia sacramenti conformiter se habeat ad ministrum sacramenti sed in sacramento confirmationis requiritur minister specialiter consecratus scꝫ ep̄s quare in sacramento confirmationis requiritur materia specialiter consecracta. In alia aūt materia non potest fieri hoc sacramentū

¶ Ca. iii. de forma consecrationis.

Forma istius sacramenti sunt verba que ep̄s dicit qn̄ facit crucem in fronte confirmandi cum crismate: que sunt ista. Consigno te signo crucis. confirmo te crismate salutis. In nomine patris. ⁊c. Quod autem forma illa sit conueniens forma huius sacramenti patet qm̄ illa forma est cōueniens forma sacramēti: per quā ⁊ in qua exprimitur ea q̄ sunt necessaria ad sacramentum confirmationis: sed in ista forma que sunt necessaria ad sacramentum confirmationis exprimitur quia in confirmatione est necessaria ꝑsona ministri conferētis sacramentum ⁊ istud exprimitur cum dicitur. Consigno ⁊ confirmo. ⁊c. Et insuper ibi necessaria persona suscipiens sacramentū que exprimitur cum dr̄ te. Est ibi etiā necessaria materia sacramēti que exprimitur cum dr̄ crismate. Est insuper ibi necessaria virtus dei conferentis efficaciā sacramento que exprimitur cū dicitur. In nomine patris. ⁊c.

Effectus etiã sacramenti exprimimur in ipsa forma sed istud videbitur infra q̃n agetur de effectu eiusdem: quare manifestum est q̃ illa forma est conueniens forma huius sacramẽti

¶ Ca. iiii de ministro confirmationis.

Minister huius sacramẽti confirmationis est solus episcopus. Cuius ratio assignatur a doctoribus talis. Sicut est in policia corporali bene ordinata ita suo modo debet esse in spolicia spirituali: sed sic est in policia corporali bene ordinata q̃ promouere aliquem ad statum ⁊ gradum excellentie super alios pertinet ad alium qui habet curam communitatis scilicet ad principem qz ergo confirmatus per sacramentum confirmationis ponitur in statu excellentie sup alios cum confirmatus efficiatur miles xp̃i: ideo conferre sacramentum confirmationis pertinet ad solum episcopum q̃ habet curam totus communitatis in sua dioceli. Sed quiritur vtrum in casu necessitatis alius q̃ eps possit confirmare Dicẽdum q̃ in materia ista doctores contrariantur sibi inuicem. Aliqui dicunt q̃ papa posset committere cuicunq; fideli viro q̃ ministret sacramentum confirmationis: ⁊ assignãt talem rationem. Ille qui tenet locum xp̃i in terris et habet plenitudinem potestatis in ecclesia dei: potest dispensari in sacramentis omnibus que non sunt instituta a chzisto: sed nõ legitur in toto canone noui testamenti quod chzistus instituerit sacramentum confirmationis dari a solis epp̃copis ergo papa qui habet plenitudinez potestatis in ecclesia ⁊ tenet locum chzisti: potest ordinare q̃ illud sacramentum conferatur ab illis q̃ episcopis. Alii doctores dicunt caniarium scilicet quod papa non potest committere alicui nisi sit episcop⁹ quod conferat sacramentum confirmationis. Quorum ratio est quia in illis que sunt de necessitate sacramenti non potest per papem aliquid immutari: sed episcopus de necessitate sacramenti confirmationis est minister huius sacramenti ergo non potest per aliquem fieri puta q̃ alius q̃ episcopus conferat istud sacramentum. Maior huius rationis ab om-

bus conceditur Minor probatur quia sicut de eius necessitate est ꝙ eius materia sit sanctificata nec aliquis potest istud mutare sic de necessitate eius est ꝙ eius minister sit sanctificatus: que sanctificatio sit in spirituali vel episcopali consecratione quare solus episcopus de necessitate est minister huius sacramenti Alii tamen doctores tenent viam mediam dicentes ꝙ papa non potest committere cuicunq; fideii in different ꝙ conferat hoc sacramentum sed om̄i sacerdoti potest committere ei rationē primi dicti assignant qua nulli potest committi ꝙ habeat potestatem supra corpus christi misticum adminus ad dispensationem sacramentorum nisi habeat potestatem supra corpus christi v.rum que supra corp⁹ christi nisi cum potestas descendit a potestate super corpus christi verum sed solus sacerdos habet potestatem supra corpus christi verum ergo solt sacerdoti potest committi ꝙ habetur potestatem supra corpus christi misticum Et hoc in dispensando sacramenta. sed ministrando sacramentum cōfirmationis. Rationem secundi dicti assignant ex quodam decreto in quo legitur ꝙ gregorius papa commisit quibusdam sacerdotibus anglie ꝙ vngerent baptisatos in fide cum crismate: sed in tali vnctione confertur sacramentum confirmationis: quare potest omitti sacerdotibus a papa ꝙ conferant hoc sacramentum. Et hoc vltimum reputo verius.

¶ Ca. v. de suscipientibus confirmationem:

Sacramentum confirmationis debent recepere omnes baptisari: tam viri ꝙ mulieres qꝛ secus et de militia secular et de militia spirituali: qm̄ militiam secularem non debent recipere mulieres: sed solū viri: quia mulieres non sunt apte ad pugnandum corporaliter: militiam autem spiritualem possunt recipere omnes indifferenter tam viri q̄ mulieres quia tam viri ꝙ muileres sunt apti ad pugnadum spiritualiter contra persecutores fidei: sed mulitia spiritualis datur in confirmatione: quare sacramentum istud possunt recipere tam viri q̄ mulieres. Et hoc est quod dicit amplius. In

christo iesu neq; masculus neq; femina. quasi velit dicere ꝙ quo ad xp̄m non est differentia de masculo et femina. Sed nunquid pueri sunt confirmandi. Dicendum est ꝙ sic: statim cum incipiunt habere vsum racionis. qꝛ tunc sunt apti ad cōfitendum fidem christi. In sacramento isto datur spiritussanctus ad robur vt fides xp̄i audacter recipiatur et cōfiteatur. Sed numquid sine peccato potest aliquis omittere ne vnq̄ recipiat sacramentum confirmationis. Dicendum ꝙ sine sacramento potest esse aliquis saluus qꝛ multi non cōfirmati saluantur sed si sit oportunitas suscipiendi illud sacramentum quilibet debet suscipere. Et si sine causa racionabili omittat ipsum suscipere peccat morialiter. Cuius ratio est quia quilibet quantum in se est debet se disponere ad suscipiendum gratiam vel eius augmentum si sit capax eius sed in sacramento confirmationis si digne suscipiatur confertur gracia vel augetur Ergo quilibet habita oportunitate debet suscipere illud sacramentum Ideo sacerdotes curas animarum habentes debent instruere parrochianos suos vt an̄ episcopus erit in parochia pn̄s suscipiant illud sacramentum

¶ Ca. vi. de ritu confirmationis.

Ritus istius sacramenti confirmationis est quando aliquis confirmatus iungitur per modum crucis ab episcopo in fronte cum crismate sub forma verborum predicta. Puta. Consigno te. ꝛc. Et iste ritus est conueniens. Cuius ratio est. quia in ritu sacramenti debet signari virtus. et effectus sacramenti. modo virtus et effectus sacramenti confirmationis est. quod per ipsum datur spiritussanctus ad audacter fidem christi confitendum. et quod per ipsum confirmatus efficitur pugil xp̄i. et ista signantur in ritu ipsius sacramenti. Nam per vnctionem signatur ꝙ confirmatus in confirmatione efficitur pugil xp̄i: nam antiquit⁹ pugiles inungebantur: per alia autem signatur ꝙ confirmatus debet audacter cōfiteri fidem christi. Nam a confessione xp̄i potest

bus conceditur Minorprobatur quia sicut de eius necessitate est q eius materia sit sanctificata nec aliquis potest istud mutare sic de necessitate eius est q eius minister sit sanctificatus: quae sanctificatio sit in spirituali vel episcopali consecratione quare solus episcopus de necessitate est minister huius sacramenti Alii tamen doctores tenent viam mediam dicentes q papa non potest committere cuicunq fideli in differente q conferat hoc sacramentum sed omi sacerdoti potest committere ei rationē primi dicti assignant qua nulli potest committi q habeat potestatem supra corpus christi misticum adminus ad dispensationem sacramentorum nisi habeat potestatem supra corpus christi v.rum que supra corpꝰ christi nisi cum potestas descendit a potestate super corpus christi verum sed solus sacerdos habet potestatem supra corpus christi verum ergo solt sacerdoti potest committi q habetur potestatem supra corpus christi misticum Et hoc in dispensando sacramenta. sed ministrando sacramentum cōfirmationis. Rationem secundi dicti assignant ex quodam decreto in quo legitur q gregorius papa commisit quibusdam sacerdotibus anglie q ungerent baptisatos in fide cum crismate: sed in tali unctione confertur sacramentum confirmationis: quare potest omitti sacerdotibus a papa q conferant hoc sacramentum. Et hoc ultimum reputo verius.

¶ La.v. de suscipientibus confirmationem:

Sacramentum confirmationis debent recepere omnes baptisari: tam viri q mulieres qz secus et de militia secular et de militia spirituali: qm militiam secularem non debent recipere mulieres: sed solū viri: quia mulieres non sunt apte ad pugnandum corporaliter: militiam autem spiritualem possunt recipere omnes indifferenter tam viri q mulieres quia tam viri q muleres sunt apti ad pugnadum spiritualiter contra persecutores fidei: sed mulitia spiritualis datur in confirmatione: quare sacramentum istud possunt recipere tam viri q mulieres. Et hoc est quod dicit amplius. In

christo iesu neq; masculus neq; femina. quasi velit dicere q̄ quo ad xp̄m non est differentia de masculo et femina. Sed nunquid pueri sunt confirmandi. Dicendum est q̄ sic: statim cum incipiant habere vsum rationis. q̄ tunc sunt apti ad cō fitendum fidem christi. In sacramento isto datur spi ritussanctus ad robur vt fides xp̄i audacter recipiatur et cō fiteatur. Sed numquid sine peccato potest aliquis omittere ne vn̄q̄ recipiat sacramentum confirmationis. Dicendum q̄ sine sacramento potest esse aliquis saluus q̄ multi non cō firmati saluantur sed si sit opportunitas suscipiendi illud sa; cramentum quilibet debet suscipere. Et si sine causa ratione bili omittat ipsum suscipere peccat mortaliter. Cuius ratio est quia quilibet quantum in se est debet se disponere ad sus; cipiendum gratiam vel eius augmentum si sit capax eius sed in sacrameuto confirmationis si digne suscipiatur confertur gracia vel augetur Ergo quilibet habita opportunitate debet suscipere illud sacramentum Ideo sacerdotes curas anima rum habentes debent instruere parrochianos suos vt ad̄ epi scopus erit in parochia p̄ns suscipiant illud sacramentum

¶ Ca. vi. de ritu confirmationis.

Ritus istius sacramenti confirmationis est quando ali quis confirmatus iungitur per modum crucis ab epis copo in fronte cum crismate sub forma verborum predicta. P̄uta. Conligno te. ꝛc. Et iste ritus est conueniens Cu; ius ratio est. quia in ritu sacramenti debet signari virtus. et effectus sacramenti. modo virtus et effectus sacramenti con firmationis est. quod per ipsum datur spiritussanctus ad audacter fidem christi confitendum. et quod per ipsum con; firmatus efficitur pugil xp̄i. et ista signantur in ritu ipsius sacramenti. Nam per vnctionem signatur q̄ confirmatus in confirmatione efficitur pugil xp̄i: nam antiquit⁹ pugiles inungebantur: per alia autem signatur q̄ confirmatus debet audacter cōfiteri fidem christi. Nam a confessione xp̄i potest

aliquis impediri propter duo scz propter verecundiam vel propter timorem. Contra primum fit confirmato crux in frō tertium crismate. vt videlicet non erubescat confiteri fidē christi in fronte primo apparet verecundia qz qñ homo verecū datur frons incipit primo erubescere ideo cōtra ruborem verecundie inungitur frons. Sed contra timorem fit etiā crux in fronte. qz qñ homo timet incipit frons ꝛ etiam tota facies palescere. ideo contra timorem confirmatus munitur signo crucis. Alapa autem que datur confirmato non est de necessitate. sacramenti sed solum propter memoriam datur. locus autem vnctionis debet etiam aliquo panno mundo inuolui propter reuerentiam sacramenti.

¶ Ca. vii. de effectu confirmationis

Effectus huius sacramenti est qz vt dictum est spiritualis actus ad robur ꝛ audaciam confitendi nomen christi et fidem in eo datur. Unde nisi sit obex. i. impedimētum ex parte suscipientis in sacramento isto datur noua grā vel antiqua augetur. Est etiam alius effectus istius sacramenti qz p ipsum si bene ꝛ digne suscipiatur pctā oblatia mortalia ꝛ veniacula dimittuntur per istud etiam sacramentum imprimitur caracter vt supra dictum est ideo istud sacramentum nō debet nec potest bis suscepit immo qui scienter bis susciperet mereretur secundum leges decapitari. vt supra dictum est de baptismo. Sciendum autem q caracter confirmationis presupponit caracterem baptismi. qz nullus pōt suscipere istud sacramentum nisi fuerit baptisatus. Per istud etiam sacramentum contrahitur cognatio spūalis sicut per baptismum que impedit matrimonium contragendum et dirimit iam contractum. De hoc dicetur infra quando agetur de matrimonio. Et hec de sacramento confirmationis dicta sufficiāt

¶ Tractatus quartus prime partis principalis est de sacramento eucharistie. ¶ Ca. i. quid eucharistia ꝛ vnde dicatur.

Dictū est de generatione spirituali que fit in baptismo ꝛ de augmento spirituali quod fit in confirmatione dicendum est de spūali nutrimen-

to quod datur in seco eucharistie. Circa quod considerandū sunt .xi. Primo quid sit eucharistia. Secundo de ministro eucharistie seu misse. quis et qualis debet esse. tertio de materia eucharistie que et qualis debet esse. quarto de forma eucharistie. quinto in quo loco debet celebrari missa. sexto tpe quo debet celebrari missa. septimo quotiens in die debet celebrari. octauo de vestibus quibus debet indui sacerdos in missa nouo debet dari sacramentum eucharistie. decimo de ritu misse vndecimo de defectibus qui possunt occurrere in missa. Eucharistia potest sic diffiniri. Et sacramentum corporis et sanguinis contentorum sub speciebus panis et vini virtute verborum a sacerdote prolatorum: et dicitur ab eu quod est bonum et caros gratia quia in eo cōtinetur ille qui est fons gratie scilicet xps de cuius plenitudine omnis accepimus gratiā vt dicitur. Johan. i. ca.

¶ Cap. ii. de. ministro eucharistie.

MInister sacramenti eucharistie. i. minister qui potest et debet celebrare missam sed sacerdos rite et legitime ordinatus sine pctō mortali existens et cui non est prohibitum celebrare. dico qui potest ꝛ debet qz multi possunt qui non debent celebrare sicut sacerdotes heretici: vel excōicati vel scismatici vel degradati quia si celebrant veraciter conficiunt corpus xpi tñ peccant mortaliter in dicendo missam ꝛ non solum ipsi celebrantes immo omns qui audiūt eorum missam si sint notorie tales. dico rite et legitime ordinatus qz nullus nisi sit rite et legitime ordinatus in sacerdotem potest celebrare missam. Intelligendum est tñ q rite et legitime ordinatus potest esse duobus modis. Uno modo scz q in ordinatione sua omittatur aliquid quod sit de essentia ordinis vel ordinationis sicut q non ordinetur ab epo. vel q quando ordinatur ei manus non inungantur vel q non tradatur ei calix vel q ordinans non dicat verba debita et statuta vel q nō habeat intentionem ordinandi. et talis nullo modo potest celebrare: qz talis non est sacerdos. Alio modo scz q in ordinati

one sua seruatis omnib⁹ que sunt de essentia ordinis seu ordinationis omittatur aliquid eorum que sunt de solemnitate ordinis vel ordinationis et talis bene potest celebrare. tñ credo ꝙ non debet potissime si ex negligẽtia sua fuerit aliq̃d tale omissum. Quid autẽ sit de essentia ordinis vel ordinationis et quid sit de solennitate non est presentis speculationis Quia scire istud magis spectat ad episcopuꝫ q̃ ad simplicem sacerdotem. Dico etiam sine peccato mortali existens. qꝛ nullus in peccato mortali existens debet celebrare missam. Notandum tñ ꝙ aliquem esse in peccato mortali debet intelligi duobus modis. Uno modo vt sit in peccato notorio. Alio modo ꝙ sit in pecato mortali aculto. Primo modo vt sit notorius hereticus excommunicatus symoniacus vel fornicarius non solum ipse peccat in celebrando immo omnes qui audiunt missam eius. Et ratio est qꝛ ista quattuor crimina maxime repugnant huic sacramento. Nam in hoc sacramento est secretum fidei repelluntur heritici. Et est vinculum caritatis ideo repelluntur scismatici et excõmunicati. et est etiam vas gratie vnde vocatur eucharistia ideo repelluntur symoniaci qui gr̃am emunt ⁊ vendunt. Eleuat in super hominem ad statum spiritualẽ ideo repelluntur fornicari notorii qui omnes sunt carnales. Et dicuntur notorii fornicarii non ꝓpter suspicionem: vel alia signa probabilia sed quia sunt scõm iuris ordinem condennati de tali crimine vel sponte in iudicio confessi vel canonice cõuicti. vel propter euidentiã facti quãdo factum est ita notorũ quod non indiget testibus cum non possit aliqua terginersatione celari. Si peccato mrtali oculto. ¶ Sciandum est ꝙ aliquem esse in pectato mortali oculto: potest intelligi tribus modis vno modo qꝛ iam commisit vel scit se cõmisisse tempore preterito aliquod peccatũ mortale de quo non debet nec penitet nec conteritur. Et talis sic celebrans nõ solum peccat mortaliter immo mortalissime. Et de tali dict apostolus ꝙ q̃ manducat ⁊ bibit indigne. iudicium scilicet mortis eterne sibi mãducat et bibit alio modo aliquis potest esse in peccato morta

li occulto: qz scilicet commisit aliqđ peccatū mortale quod nō fuit confessis tamen non recolit de illo peccato. Et talis aut diligenter examinauit conscientiam suam anteq̄ poneret se ad celebrandum et nullo modo potuit recordari de illo peccato et est in proposito q̄ si recordaretur confiteretur illud peccatum et faceret penitentiam de illo et in generali conteritur de omnibus peccatis oblitis: et tunc iste non peccat celebrando immo virtute sacramenti misse meretur veniam et absolnitur di illo peccato. Et ita intelligitur illud verbum eximii doctoris augu. q̄ istud sacramentum viuificat mortuos. id est illos qui isto modo existentes in mortali peccato: celebrant tamen si postea talis recordatur de illo peccato tenetur de illo confiteri quilibet tenetur anteq̄ se ponat ad celebrandum diligenter examinare conscientiam suam si sit in peccato mortali vel nō et ita precepit beatus paulus dicens. Probet autem id est examinet seipsum homo et sic de pane illo edat et de calice bibat. Si autem existens in peccato mortali de quo non recordatur exponat se ad celebrandum antequam examinauerit aliquo modo conscienciam suam. credo quod peccat: quia est transgressor precepti apostoli iam dicti scilicet Illius probet seipsum homo. et cetera.

Tercio modo aliquis potest esse in peccato mortali. s. qz recordatur se determinate aliquod peccatum mortale commisisse: tunc aut iste habet in presenti copiam confessoris aut nō si sic tenetur anteq̄ celebret confiteri: et nisi confiteatur peccat mortaliter celebrando. nec sufficit sibi confessio generalis que fit in principio misse qz ista confessio extendit se solum ad peccatam venialia et non ad mortalia maxime ad illa de quibus homo recordatur. si autem talis nō habet copiam sacerdotis aut imminet sibi necessitas celebrandi puta quia iste est curatus et est dies dominica vel dies solennis et populus sibi commissus vult audire missam et esset scandalum in populo nisi ipse celebraret: vel forte aliquis parrochianus suus est infirmus periculose et requirit istum q̄ det sibi corpus christi et iste non habet hostiam cōsecratam quam

bet sibi vel imminet sibi aliqua necessitas celebrandi: sicut sunt nuptie vel aliquid tale. In istis casibus et similibus ipse tenetur confiteri et penitere de peccato suo et esse in proposito confitendi ipm quando opportunitatem et dicat missam in nomine domini: qz xps est summus sacerdos absoluit eū sen confiteatur postea qñ habet copiam confessoris. Si autem isti vt dictum est qui sic existit in peccato mortali nulla immineat necessitas celebrandi: nullo modo se exponat ad celebrandum quia absqz dubio si celebraret mortalissime peccaret. Sed pone aliquis sacerdos recipit pecuniaz ab aliquo vt dicat missam de requiem vel aliquam aliam. nunquid talis sacerdos habet necessitatē celebrandi: ita qz possit celebrare existens in peccato mortali absqz hoc qz confiteatur quādo non habet copiam cōfessoris. Dico salvo meliori iudicio quā tam michi videtur qz nullus sacerdos debet accipere pecuniā pro dicēdo missam. ita qz intentio sua sit sic qz missam equipa ret precio pecunie tamen secundum qz dicit apostollus Si spiritualia vobis seminamus: non est mirum si temporalia vestra metamus. Non est ergo prohibitum qz sacerdos pro sustentatione vite sue non pro precio misse recipiat pecuniam ab eo pro quo dicit missam maxime quando sacerdos nō habet sufficientes redditus pro sustentatione vite. Sed nunquid talis receptio pecunie est necessitas legitima celebrandi excusans istum vt existens in peccato mortali possit celebrare missam absqz petō sine hoc qz confiteatur si nō habet copiam confessoris. Dico salvo meliori iudicio qz iste sacerdos aut est obligatus ratione beneficii sibi collati per superiorem vel per illum qui habet ius patronatus in illo beneficio ad dicendū qualibet die missam sicut sunt illi qui habent vicarias perpetuas in aliqua ecclesia. Et de tali idem michi videtur dicendum sicut dixi supza de curato cui imminet necessitas celebrandi: scilicet qz conteratur et peniteat de peccato suo et sit in proposito penitendi et celebret in nomine domini et confiteatur quando occurret sibi confessor. Aut iste sacerdos recipit pecuniam pro dicenda aliqua alia missa singulari sicut

sunt multi qui recipiunt pecuniam pro missis rogatis: sicut pro una missa vel pro pluribus de requiem vel de sancto spiritu vel de beata virgine vel de infirmis. Et de isto dico q̃ existens in peccato mortali nullo modo ante q̃ cõfiteatur debet se exponere ad dicendum missam quia peccaret mortaliter in dicendo. nec existẽs in tali casu debet recipere pecuniam pro dicendo missam statim: immo debet se excusare dicẽdo. Amice ego non sum bene dispositus pro nunc dicẽdo missam sed quando deus voluerit q̃ ego sim dispositus ego libenter faciam quod petitis. Et si alius instanter petat q̃ statim dicat missam si receperit pecuniam eam sibi statim restituat: & nullo modo exponat se ad celebrãdum. Dixi autem quis & qualis debet esse minister misse in descriptione predicta: cui non est prohibitum celebrare quod dixi propter aliquos religiosos quibus secundum statuta sue religionis inhibetur q̃ nõ celebrent q̃diu sunt in aliquibus penitentiis pro quibusdam peccatis preteritis. Sed nunquid angelus potest esse minister huius sacramẽti item nunquid angelus potest ministrare se consecrare. Dicendum est q̃ angelus neq̃ bonus neq̃ malus potest celebrare vel consecrare: q̃ non est susceptibilis caracterem baptismalem. vnde nullus potest ordinari in sacerdotem nisi baptisatus. Arguunt ergo doctores sic. Nullus potest suscipere caracterem baptismalem nisi fuerit baptisatus. Sz angelus non potest baptisari: quia oportet q̃ ille qui baptisatur aspergatur aqua angelus autem non potest aspergi aqua cum non sit res corporea ergo non potest baptisari et per consequens non potest in sacerdotem ordinari.

Et di dicatur q̃ licet angelus non sit res corporea tamen potest assumere corpus et sic in illo corpore poterit baptisari sicut anima rationalis non est res corporea: et baptisatur in corpore. Dicendum q̃ non est simile q̃ aliter vnitur anima corpori et aliter angelus. q̃ anima vnitur corpori vt forma materie angelus autem non vnitur sic sed sicut motor mobili ideo anima baptisato corpore baptisatur non autem angelus quia anima et corpus faciunt vnum suppositum: non sic

angelus cum corpore quod assumit. Et ideo secundum phm in prophemio methaphilice. Actiones sunt presuppositorum onima baptisato corpore baptisatur non autem angelus et sic perconsequens anima potest suscipere caracterem baptis/malem non autem angelus. quarte angelus consecrare non potest: Sed quid si angelus presentaret viam hostiam dicendo eam esse consecratam: nunquid illa hostia deberet adorari. Dicendum est q si angelus malus presentaret eam nō esset adoranda: nisi constaret pro certo quod esset rite consecrata sed si angelus bonus presentaret eam esset adoranda. Et ratio est quia angelus malus teste saluatore mendax est ⁊ pater mendacii et semper nititur decipere hominē: quare nunq̄ debet sibi credi/angelus autem bonus est semper verax et veritatis alumnus et semper nititur ad hominis saluationem. et ideo debet semper sibi credi: vnde quia vt dicit apostolus. Angelus malus sepe transfiguratur in angelū lucis ideo semper hostia ab angelo presentata est adoranda sub conditione scilicet q rite sit consecrata: nisi constaret pro certo q esset angelus bonus.

¶ Ca. iii. de materia eucharistie.

Materia sacramenti misse est duplex scz panis et vinum ratio quare ista duo sunt materia huius sacramēti est quia illud sacramentum ordinatur ad spiritualem nutritionem nunc autem sicut nutritio corporis consistit in cibo ⁊ potu corporalibus. et paris hz maxime rationem cibi et vinum habet rationē potus ita nutritio hec spūalis consistit in cibo et potu spūalibus ideo in isto sacramēto datur corpus christi sub specie panis in cibū. et sanguis christi sub specie vini in potum. Et ita dicit ipsemet xp̄s. Joh. vi. Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. Sciendum est tamen q panis qui est materia huius sacramenti est panis de tritico: aqua clemētari confectus. Dico panis qz in pasta non posset cōfici corpus xp̄i. Dico etiā de tritico: qz in alio pane sicut in

pane de siligine vel ordeo vel de quocunq; alio grano nisi de tritico non posset celebrari missa. Dico etiam confectus aqua elementari quia dato q; sit confectus alia aqua q̄uis etiam de tritico vel cum alio liquore sicut cum vino vel cum lacte vel cum aqua rosacea et sic de aliis vniuersaliter nisi esset cō fectus cum aqua simplici ex tali pane nō posset confici corp⁹ christi. Sciendum etiam q; ex precepto et vsu romane ecclesie que domino disponente omnium ecclesiarum caput et mater est et magistra. de foro competenti. c. vltimo. Et ideo omnes ecclesie sibi tanq̄ matri z magistre debent in omnib⁹ obedire. Panis de quo conficitur corp⁹ xp̄i debet esse azimus qz licet ex vsu sacramenti pane fermentato posset conficī corp⁹ christi nichilominus qui in pane fermentato celebraret peccaret mortaliter z etiam grauiter esset puniendus. Notandū insuper q; vinum quod est materia hui⁹ sacramenti debet esse vinū de vite quia in alio vino sicut in vino malorum granatorum vel mororum vel pomorum vel in quocūq; alio vino nisi in vino vitis non potest celebrari. Notandum consequenter q; in aceto vel in agresto non potest celebrari: et intellige de aceto quod omnino est acetum quia in vino aliquā tulum aceto posset celebrari sed non deberet: si posset haberi aliud vinum. Et ratio est qz acetum non est eiusdē speci cum vino. cū habeat cōtrarias victutes. In musto vero posset celebrari. tñ credo q; melius est expectare quousq; sit bene defecatum cum mustum ratione sue limositatis vi- posset bene exeli quin aliquid de eo remaneat in vase. Rō quare ista duo .s. panis et tritico et vinum de vite sunt magis materia hui⁹ sacramenti q̄ aliqua alia duo est ipsa potissima quia christ⁹ instituit sacramentum hoc in ista materia celebrari. si enim in alia materia instituisset illa esset propria materia huius sacramenti sed congruenter christus in ista materia magis instituit illud sacramentum celebrari q̄ in alia quia effect⁹ corporales panis et vini maxime spiritualiter conueniunt huic sacramento panis enim habet naturaliter confortare. Iuxta illud. p. Panis cor hominis confirmet. Vinum autem

habet letificare. Juxta illud eiusdem. Vinum letificet cor hominis et illud sacramentum digne sumptū confortat sumentem spūaliter ne in via huius mundi deficiat iō vocatur viaticum .i. viatores confortans ⁊ letificans et iō vocatur eucharistia ab eu q̄ est bonū et charos q̄ est gratia quasi bona gratia. quę summe habentem letificat Sicut enim panis ex multis granis conficitur et vinum ex multis racemis confluit sic in perceptione corporis ⁊ sanguinis domini christi fideles ad invicem spiritualiter vniuntur ideo vocatur cōmunio a con quod est simul et vnio quasi simul vnio. Ipse etiam xp̄s comparauit se grano frumenti dicens. ioh. xii. Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit. ⁊c. Comparauit se etiam viti dicens. io. v. Ego sum vitis vera. ideo sacramentum corporis et sanguinis in vino de vite: et in pane de tritico cōficitur. Sciendum est q̄ licet aqua nō sit de essentia materie huius sacramenti tamen debet admisceri vino in calice sed modica quantitate q̄ aqua signat populum iuxta illud Apoc. xii. aque multe populi multi. Ideo mixtio aque cum vino in calice signat vnionem spiritualem xp̄i et populi que fit virtute huius sacramenti. Sed nunquid sacerdos possit in quacūq̄ q̄̄titate de ista materia consecrare. Dicunt aliqui doctores q̄ non. sed solum q̄̄tum sufficeret sibi et populo sibi commisso. cuius ratio est q̄ cum istud sacramentum ordinetur ad vsum fidelium sacerdos non potest plus consecrare nisi quātum sufficit vsui fidelium. Alii doctores dicunt q̄ non est determinata quantitas vltra quam sacerdos non posset consecrare immo in quacunq̄ quantitate p̄sentetur sibi panis et vinum in tanta quantitate posset celebrare cum enim in forma consecrationis ponatur illud p̄nomen hic hec hoc demonstrativum / oportet q̄ materia consecranda subiiciatur oculis sacerdotis vnde dicunt q̄ sacerdos existens in altari non potest consecrare totum panem qui est in platea vel totum vinum quod est in celario. sed totum panem et vinum quod sibi offertur in quacunq̄ q̄̄titate posset consecrare. Et ratio est q̄ si p̄ima opinio esset vera sequeretur q̄ sacerdos

existens in deserto non posset tot hostis consecrare quot posset vnus qui esset in vna magna ciuitate/nec etiam sacerdos simplex posset tot hostias consecrare: quot posset sacerdos curatus. que omnia sunt ablq; ratione dicta. Et respondent ad rationem eorum et dicunt q; differentia est inter illud sacramentum et alia sacramẽta quia essentia aliorum sacramentorum consistit in dispensatione et vsu materie sicut essentia baptismi consistit in aspersione aque et prolatione forme: et ita est de aliis sacramentis sed essentia sacramẽti eucharistie consistit in consecratione materie et non in vsu eius quia posito q; hostia consecrata nunq; sumeretur verum esset sacramentum. Et ideo licet sacerdos non debeat consecrare nisi tot hostias quot sibi et populo suo sunt necesse: tamen si consecraret mille milia omnes essent consecrate. Solet autem circa istã materiã ab aliquibus talis moueri questio. ¶ Si essent. xiii. hostie consecrande et sacerdos non recederet esse nisi. xii. nunquid omnes. xiii. essent consecrate. Ad hoc respondet dominus berengarius archiepiscopus cõpostellanus magister in theologia parisiensis in quodam quolibeto suo q; aut iste sacerdos intendit consecrare omnes hostias que sũt ante se quotquot sunt tamen credit q; non sunt nisi. xii. ⁊ tũc dicit q; omnes sunt consecrate. Aut intendit consecrare precise. xii. et non plures ⁊ non determinat que sunt ille. xii. et tũc dicit q; nulla est consecrata. quia cum quelibet sit consecrabilis ita q; non magis vna q̃ alia: et sacerdos non magis se determinat ad istam q̃ aliam qua ratione tu dices q; ista non est consecrata eadem ratione ego dicam q; nec illa et sic poterit dici de qualibet quare neutra erit consecrata. Unde quando sacerdos habet consecrare plures hostias non determinare se debet ad certum numerum. sed debet habere intentionem vt consecret quicquid est ante se.

¶ Ca iii. de forma eucharistie et consecrationis sanguinis.

OMnium sacramentorum forme consistunt in verbis certis ⁊ determinatis et ideo forma sacramenti eucharistie in aliquibus verbis limitatis consistit. Ad sciendum au-

tem in quibus verbis forma istius sacramenti consistit. Notandum q̄ in missa sunt quedam verba que sunt de solennitate tantum et quedā de necessitate requiruntur. Verba que sunt de solennitate sunt illa que solum faciunt ad ornatū et quedam decorem misse: licet prose. Gloria in excelsis deo: et quidam versus qui dicuntur infra sanctus et agnus dei ⁊ ista michi faciunt ad essentiam misse immo credo q̄ quando debet esse sermo debent dimitti totaliter melodie vel ad min⁹ abbreviari q̄ plus proficit sermo q̄ alia carmina cū ista mulceant aures corporis et sermo medicetur languores cordis. Verba que sunt de necessitate sunt illa que directe sūt de officio misse ¶ Notandum tamen q̄ duplex est necessitas quia et q̄dam est necessitas quia sacramenti: et quedam precepti. In missa ergo quedam sunt verba de necessitate sacramenti: ⁊ quedam de necessitate precepti. De necessitate precepti sunt omia illa verba que a beato petro apostolo ⁊ ab aliis sūmis pōtificibus successoribus suis fuerūt instituta dici in missa. De necessitate autē sacramēti sunt illa q̄ xp̄s in cena ꝓtulit quando istud sacramentum instituit. Et est differētia inter ista verba quia si quis dimiteret verba q̄ sunt de necessitate precepti et diceret illa que sunt de necessitate sacramenti et haberet intentionē consecrandi consecraret/tamen mortalissime peccaret ⁊ esset grauiter puniendus Si autem diceret omnia verba que sunt de necessitate precepti ⁊ dimitteret illa que sunt de necessitate sacramenti quantuncūq̄ intenderet consecrare tñ non cōsecraret. Cum ergo secundū philopophum forma sit que dat esse rei et sine qua res esse non potest: manifestū est q̄ illa sola verba que sunt de necessitate sacramenti sunt forma huius sacramenti. Ista autē verba quātū ad formā consecrationis corporis xp̄i sūt hec Hoc est enim corp⁹ meū. Sciendū autē q̄ hec dictio enim nō est de necessitate sacramēti q̄ posito q̄ aliqua sacerdos cū intentione consecrandi proferet ista verba. Hoc est corpus meum et non diceret enim: vere consecraret. Utrum autē oporteat q̄ precedant aliqua verba que sunt de integritate forme

Notandum q doctor subtilis in quarto suo dicit q omnia il la verba ab illo loco. Qui pridie inclusiue vsq; ad illum locū Simili modo. ꝛc. exclusiue sunt necessaria ad formā consecra tionis corporis xp̄i. et ratio sua est qz sacerdos consecrans p̄ fert verba consecrationis in persona christi. oportet ergo q verba consecrationis precedant aliqua verba que per demō stretur q sacerdos loquitur in persona christi. Illa autē sunt ista. Qui pridie q̄ pa. ꝛc. ergo de necessitate oportet q illa ver ba precedant. Et illud declarat ipse per tale exemplum. Si aliquis diceret dico iesum xp̄m ministrum fuisse circuncisio nis incertum esset vtrum illud verbum dictum fuisset a bea to paulo. sed si diceret paulus dicit dico iesum xp̄m ꝛc. tunc el set cunctis audientibus certum q illud verbum esset dictum a beato paulo. Similiter in proposito: ad hoc q denotetur q sacerdos dicat ista verba scz. Hoc est em̄ corpus meum in per sona xp̄i oportet q precedant aliqua alia verba per que detur intelligi q christus dixit ista verba. Hoc est enim corpus meū ista autem sunt verba illa puta Qui pridie. ꝛc. Alii autem do ctores dicunt vt dictum est. q duplex est necessitas. s. sacrm̄e ti et precepti. Dicunt ergo q de necessitate sacramenti sunt tm̄ ista quattuor verba. hoc est corpus meū: qz cum istis quat tuor verbis fieret consecratio si sacerdos diceret ea cum intē tione consecrandi: omnia autē alia sunt tm̄ de necessitate pre cepti: qz licet omittens aliquid eor̄ mortaliter peccet tm̄ cōse craret. Et respondent ad rationem suam qm̄ dicit sacerdos consecrās loquitur in persona xp̄i: et ideo oportet q dicat ali qua verba per que de notetur q loquitur in persona christi: dicunt q de necessitate sacramenti non requiritur sed sufficit intentio sacerdotis intēdētis hoc in persona xp̄i. Et ꝓptera ista verba. Hoc est corpus meū: satis ostendūt q sacerdos nō loquitur in persona sua: qz nullus credit q sacerdos velit di cere q istud est suum ꝓprium corpus sed loquitur in persona christi cuius est istud corpus. Dicendum ergo q forma conse cracionis corporis christi consistit precise in his verbis. hoc est enim corpus meum. De hoc autem q demonstrat illud pro;

nomen demonstratiū hoc. dicerunt aliqui doctores q̄ istud pronomen hoc demonstrat corpus xp̄i. alii dicunt q̄ non sed substantiā panis. Sed istud salua reuerentia dicentiū non est verum: et arguo sed contra eos. Secundū sententiā omniū doctorum et secundum veritatem verba sacramentalia efficiunt illud quod significāt sed verba predicta scilicet hoc est enim corpus meū non efficiunt q̄ corpus christi sit corpus christi verū quia anteqū ista verba proferuntur corpus christi erat corpus xp̄i nec efficiunt etiam q̄ panis sit corpus christi ergo illud pronomen hoc non demonstrat corpus christi nec substantiam panis. Et propter hoc dicunt aliqui quod istud pronomen hoc nichil demonstrat quia verba dicuntur recitatiue a sacerdote et ideo istud pronomen hoc non tenetur demonstratiue: sed materialiter tantū. Sed istud nichil est dictu: quia non tollit difficultatem quoniam licet ista verba dicantur modo recitatiuo a sacerdote consecrante. tamē christus consecrans in die cene non dixit ista verba recitatiue.

Et ideo quando dixit ista verba istud pronomen hoc aliquid demonstrabat ⁊ ideo quero quid tunc demonstrabat: ⁊ sic remanet eadem difficultas que prius ideo dicūt aliqui q̄ illud pronomen hoc nichil demonstrat determinatum: sed demōstrat aliquid interminatū: vnde quando dicitur hoc est enim corpus meum in persona christi oportet q̄ precedant aliqua verba per que detur intelligi q̄ christus dicit hec verba. Hoc est em̄ corpus meum. et est sensus de hoc quod continetur sub illis speciebus quidquid sit illud est corpus christi. Et si obiciatur q̄ illud quod continetur sub illis speciebus pro toto tempore quo dicuntur verba est panis: quia corpus christi non incipit ibi esse nisi post prolationē vltime syllabe scilicet cum ergo si q̄n̄ dicitur hoc est: sit sensus q̄ illud quod cōtinetur sub illis speciebus sit corpus christi erit sensus q̄ panis erit corp⁹ quod est falsum. Dicendum q̄ ista propositio Hoc est enim corpus meum: licet et quelibet alia donec proferatur non est profecta nec perfectū sēsum generat in animo auditoris: idio non est iudicandum de eius veritate quousq̄ sit tota prolata

Constat autem secundum in fidem q̄ istut quod continetur sub istis speciebus post prolationem vltime sillabe est corpus xp̄i Ideo vere dicetur q̄ istud pronomen hoc demonstrat illud quod continetur sub istis speciebus quodcunq; sit illud. Et hec de forma consecrationis corporis.

¶ Sequitur de forma consecrationis corporis.

Circa formam consecrationis sanguinis xp̄i sciendum est in quibus verbis cōsistit. Illius enim est duplex opinio. Nam sanctus thomas de aquino et sui sequaces dicunt q̄ forma consecrationis sanguinis consistit in his verbis. Hic est enim calix sanguinis mei noui et eterni testamenti misterium fidei qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ita q̄ omnia ista verba sunt de essentia forme et qui aliquid istorum dimitteret nichil faceret Et ratio est: q̄ de essentia et integritate alicuius propositionis nō solum sunt subiectum et predicatum: s̄z etiam ea que sunt determinationes subiecti et predicati sed ista verba noui et eterni vsq; peccatorum sunt determinationes istius predicati. hic est calix sanguinis mei: quare omnia sunt de essentia forme. Magister autem henricus de gandauo ⁊ sui sequaces dicunt q̄ in istis verbis tantum. Hic est talis sanguinis mei consistit forma consecrationis sanguinis et q̄ tunc istis verbis dictis est statim ibi sanguis christi. Alia autem verba que sequuntur s̄z noui et eterni testamenti. ꝛc. non sunt secundum istos de essentia forme ne de necessitate sacramenti sed solum de necessitate precepti. Unde qui dimitteret aliquod verborum puta noui et eterni. ꝛc. licet graviter peccaret, tñ vere consecraret. Et ratio istorum est ista q̄ per formas sacramentales non importatur de necessitate sacramenti nisi quod illud efficiat sed essentia sanguinis christi in isto sacramento directe et explicite significatur per ista verba ergo precise in istis verbis cōsistit forma consecrationis sāguinis xp̄i. Que istarū opinionū sit verior: fateor me nescire primā. tñ reputo securiorem et ad eam confirmandam adducit ꝛc

ter. Berñ. de gueraco. quõdam electus claromõtensis baccalarius parisiensis in theologia in correctorio suo contra magistrum henricũ talia duo signa. Primũ est q̃ sacerdos non ostendit populo sanguinẽ christi in missa ad adorandũ quousq; compleuerit oia verba predicta. s. hic est enim calix vsq; ad remissionem peccatorũ. Et statim dictis his verbis eleuat calicem ostẽdens sanguinẽ xp̃i populo ad adorandũ. signũ est q̃ tũc cõpleta est consecratio sãguinis et non ante Secõm signũ est q̃ beatus ambrosius q̃ est vnus de quattuor doctorib⁹ principalibus ecclie i missali suo scripsit oia ista verba litteris aureis: et generaliter formas omniũ sacramentor: ergo de intentione beati ambrosii fuit q̃ omnia verba predicta essent de forma cõsecrationis sanguinis christi. Judicio etiam meo parum istud videtur esse de intentione illius decretalis Cum marthe. extra de cele. missarum Casus enim decretalis est iste Quidam episcopus attendens et videns q̃ in nullo euangelior: inuenitur q̃ aliquis euangelistarum posuerit ista verba misterium fidei: mirabatur quis fuerit tãte audacie q̃ fuerit ausus verbis sacramentalibus interponere ista verba. Et super hoc consuluit dñm papam. Et constat quod intentio sua erat q̃ istud esset integritate forme Alias questio sua esset nulla. quia eodem modo posset querere de quolibet verbo totius canonis. Et papa non reprehendit eum de questione illa immo commendat. ergo videtur q̃ omnia illa verba sunt integritate forma. Et quidquid sit de veritate istarum opinionu: nescio. consulo tamẽ cuilibet celebrãti q̃ dicat oia verba predicta sub vno contextu et cũ actuali intentione consecrandi quantum poterit Sciendũ autem q̃ per ista verba istius forme tanguntur quattuor beneficia que recipimus a passione christi cuius passionis istud sacramentum est rememoratiuũ Juxta verbum apostoli ad corum. ca°. xi. Quocienscunq; manducabitis panem hunc et calicem bibetis ꝛc. Primus est ect⁹ line primum beneficiũ passionis xp̃i est q̃ per ipsũ sum⁹ a potestate demonis liberati. Et istud tangitur in forma sacramẽti cum dicitur. Hic est calix sanguinis mei. Sicut enim olim

filii israel fuerunt de potestate et seruitute pharaonis liberati per sanguinē agni paschalis: sic populus fidelis est de potestate dæmonis liberatus per sanguinē christi secundum q̄ cōfitetur iohan. in apoca. cap. v. dicens de christo. Redemisti nos deus in sanguine tuo. Secundus effectus siue beneficiū quod recipimus a passione christi est q̄ per ipsā sum⁹ celestis glorie heredes effecti et istud tangitur in forma ista cum dicitur noui et eterni testamenti. Sicut enī pater cōdens testamentum filios heredes constituit sic x̄ps nouum testamentum ordinatus: constituit nos heredes glorie paradisi. Et istud testamentū fuit in sua passione ordinatū atq̄ cōfirmatū q̄ testamentum morte testatoris cōfirmatur vt dicit apostolus paulus ad hebreos. ca. ix. Et hoc est quod ponit i cadē epistola dicens de x̄po. Noui testamenti mediator est vt morte interueniente repromissionem accipiant q̄ vocati sunt eterne hereditatis. Secundum aūt q̄ lex euangelica dicitur nouum ⁊ eternū testamentum: ad differentiam legis mosaice que fuit vetus testamentum et translitorium. Et dicitur nouū quia noua promittit. s. bona celestia q̄ nunq̄ leguntur promissa fuisse in veteri testamento sed solum tēpalia. et ideo q̄ bona tē poralia translitoria sunt: ideo testamentum vetus fuit translitorium et q̄ bona celestia eterna sunt: ideo testamentum nouum dicitur eternum. Dicitur etiam nouum: quia nouo modo fuit institutum. s. a sanguine christi. lex enī mosaica fuit instituta cum sanguine animaliū. secundum. q̄ legitur ⁊ recitat apostolus in epīa ad hebreos. ix. cap. dicens q̄ postq̄ moyses scripsit legem in libro. et legerat coram omni populo asperxit librum et populum sanguine vitulorum et hircorum dicens. Hic est sanguis testamenti. ⁊ cetera. Sed lex euangelica fuit instituta mediante sanguine christi secundū quod dicit ipsemet christus. Luce. xii. Hic calix noui testamenti est in meo sanguine et istam rationem tangit apostolus ad hebreos. ix. capitulo. dicens non enim per sanguinem vitulorum et hicorum sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta eterna redemptione inuenta et ideo noui testa-

q̄ rem mutat: et alterat a sua natura sicut narrat philosoph⁹ in libro de plantis de ponis persie dictus a persia vbi primitus inuenta fuerunt. nam ea que nascūtur ibi comestia infericiunt ea autem que nascuntur apud nos sunt ad comedendum suauia et iocunda. Ex quo patet manifeste quantum facit locus ad mutationem rei. Et propter hoc fuit preceptum filiis israel in li. nūeri. ca. v. q̄ non offerrent sacrificiū nisi in loco quē dñs elegisset. Si enim sacrificium israeliticum quod de carnibus hircorum vitulorum et agnorum fiebat offerri non debebat nisi in loco sancto ⁊ mundo quantomagis sacrificium catholicum in quo xp̄s verus deus et verus homo offertur non debet fieri nisi in loco sancto et mundo vnde locus in quo debet missa regulariter celebrari est ecclesia: et ita ponit. Augustinus dicens. Extra ecclesiam non est locus veri sacrificii. et dico regulariter quia in aliquibus casibus potest missa celebrari extra ecclesiam. Notandū q̄ quo ad nunc ecclesia potest capi duobus modis. Uno modo ecclesia idem est q̄ congregatio fidelium qui congregantur in fide et caritate ita accepit aug⁹. ecclesiam quando dicitur q̄ extra ecclesiam id est extra fidem ecclesie non est locus veri sacrificii. Alio modo ecclesia idem est q̄ ipsa domus materialis in qua dicunt hore et misse: et extra ecclesiam sic dictam potest aliquib⁹ casibus missa celebrari: sicut in honesto exercitu. vel quando ad aliquam festiuitatem: vel ad inuocationem alicuius sancti vel obsequium alicuius defuncti: vel ad aliquam missam nouam vel ad aliquod aliud tale conuenit multitudo magna populi et ecclesia est parua: ita q̄ non possit ibi recipi popul⁹ potest in cymeterio vel in aliqua alia platea honesta et munda erigi altare et debet ibi decenter aptari ne puluis vel flatus venti vel aliquod tale possit offendiculum inferre. De licentia etiam diocesani ep̄i propter aliquam necessitatem potest missa celebrari in domo alicuius in aliqua parte apta ad hoc. ita tñ q̄ super altare portatile ponant desuper aliquam tabulā lapideam alicui scripti annexeam: bñdictam ab ep̄o. Et ista tabula debet esse integra quia si esset fracta non debet

ibi missa celebrari: nec etiam si esset a stipite am motaimmo peccarent qui ibi celebrarent. Et etiam ista tabula debet lapidea esset et nō de aliqua alia materia. Et huius rō est vna qz xp̄s qui immolatur ibi vocatur petra vnde dicit ap̄s. i. ad cor. x. Petra autē erant xp̄s. Alia causa quia sepulchrum xp̄i quod representat altare fuit excisum. de petra vt dicit euangelista marcus. Et propter eandem rationem corporalia debent esse linia et non de aliqua alia materia quia xp̄s in illo monumento fuit inuolutus in syndone munda. id est lino tā diuissimo et corporalia signant illa lintheamina in quibus christus mortuus fuit inuolutus. Calix etiam non debet esse de vitro quia de facili posset frangi nec de ligno qz lignū porosum est et in poris posset sanguis subintrare. nec de calibe nec de cupro nec auricalco qz inducunt fastidium: et esset periculosum de vomitu. Potest autem fieri de auro argento et de stanno. Sciendum autem q̄ quando altare est totum cō secraruz seu benedictū non oportet q̄ sit ibi tabula alia. Notandum etiam q̄ altare sine sit in ecclesia siue extra ecclesiam semper debet erigi versus orientem. ita q̄ ille qui dicit missā habet faciam ad orientem. et ratio est quia christus vocatur oriens. Luce. i. Visitauit nos oriens ex alto: et de ipso xp̄o cantat ecclesia. O oriens splēdos lucis eterne. Alia causa est qz secōm quod dicunt philosophi. pars orientalis est dextera pars celi: secundum aūc q̄ dicit christus. mathei. xxv. ca. Deus statuet bonos a dextris. Ut ergo in iudicium mereamur poni a dextris debemus orare versus orientē. et qz principalior oratio est missa ideo ille qui dicit missam debet habere faciem versus orientem. Quod autem ecclesia in qua dicitur missa sit consecrata vel non nichil facit ad missam licet quantum ad solennitatem misse semper si possibile est debet dici in ecclesia consecrata. cum sit maltum honorificum et vtile ecclesiam esse consecratam: quia quando aliquis intrat ecclesiam consecratam causa orationis: remittuntur sibi peccata venialia. ¶ Sciendum autem q̄ in naui nunq̄ debet missa celebrari propter periculum effusionis sanguinis. In eccle-

cia autem sanguinis vel seminis effusione polluta non debet
missa celebrari. Et si aliquis ibi celebraret peccaret mortali-
ter non tamen ex hoc efficeretur irregularis sicut fuit decla-
ratum per dominum bonifacium octauum extra de senten-
tia excommunicat⁹. ca. i. Is qui. li. vi. Si etiam ecclesia esset
predicto modo polluta non posset in cimeterio sibi contiguo
celebrari quia quando ecclesia est polluta cimeterium sibi cō
tiguum similiter est pollutum sed si cymeterium sit pollutū
nan oportet q ecclesia sit contigua sit polluta cum principa-
le trahat annexum et non annexum principale. vt habetur
extra de consc. eccle. vel altaris. c. Si ecclesiam. li. vi. Unde si
cut in cymeterio contiguo ecclesie pollute non debet aliquis
celebrare nec etiam debet aliquis ibi sepeliri. Secus esset si cy
meterium non esset contignum ecclesie. quia posito q eccle-
sia esset polluta cymeterium tamē non contiguum ipsi eccle
sie non esset polutum. vtraq; in capitulo predallegato. Tem-
pore etiā interdicti non debet dici alta voce: nec ianuis aper
tis missa: nec etiam alie hore in ecclesia nisi in quattuor festi
uitatibus scilicet de natalis domini: in die resurrectionis: in
die penthecostes: et in die assumptionis beate virginis ma-
rie. Ne autem ecclesie fraudentur seruitiis suis debitis et ne
diuinum officium negligigatur et fidelium deuotio minuat
et indeuotio infidelium augeatur tempore cuiuscunq; inter
cti ianuis clausis: excommunicatis ⁊ interdictis exclusis cam
panis etiam non pulsatis debet missa et totum liquum diui
num officium tam diurnum q̄ nocturnum dici submissa voce
in ecclesia q non possit audiri ab his qui sunt extra. Omnia
ista habentur extra de sententia excommunicacionis et inter
dicti. c. Alma mater. libro. vi. et qui contrarium fecerit. est
irregularis ⁊ ineligibilis nec etiam ipse potest eligere. nec po
test absolui. nisi in casu mortis tantum nisi per sedem apostо
licam vt habetur extra de sententia excommunicationis. c.
Is qui in ecclesia. li. vi. Aliquo etiam excommunicatio prese
te null⁹ debet celebrare missam in ecclesia nec aliqi alioquin
peccaret mortaliter et vltra hoc esset suspensus ab ingressu ec

clesie nec posset absolui nisi ab illo qui tulit sententiam excō-
munitationis. vt habetur extra de priuilegiis. ca. Epyscopo-
rum. li. vi. Et non debet istud contemni. quia si sic suspensus
celebraret esset irregularis vt habetur extra de sententia ex
communicationis. c. Sicut. li. vi.

¶ Ca. vi. de tp̄e quo celebratur missa.

VT dicit salomon. Omnia tempus habent et hoc ratio
nabiliter. Res enim penes varietatem temporum ma
ximiam requirunt immutationem. Quod euidentissime ap-
paret lactuca: que cum tempore sue iuuentutis frigidet et hu
mide fit nature feruorisq; sanguinis et colere est extinctus et
quando frondescit in humorem conuertitur calidum et siccū
et amarum quod obest colericis et supercalefactis. Ex quo li
quide apparet. quantum res penes mutationem temporum
mutantur et alterantur. Quod satis pulchre fuit figuratum
Exodi. xvi. c. vbi. legitur ꝙ manna collectuꝫ tempore debito
reat habens omne delectamentum et oēm saporem suauita
tis quando autem non colligebant tempore debito scꝫ in die
sabbati computrescebat et vermibus scaturiebat. illud erat
figura corporis xp̄i sunt dr̄ in legenda corporis xp̄i vbi dr̄ hu
ius sacramenti figura precessit qn̄ pluit dn̄s manna patrib⁹
in deserto: sicut ergo manna non debeat colligi nisi tempore
debito istud sacratissimum sacrificium non debet offerri nisi
tempore debito. Sciendum ergo ꝙ missa debet celebrari de
die et non de nocte nisi in festo natiuitatis christi. in quo mis
sa celebratur media nocte quia illa hora fut natus christus.
De hoc tamen magia infra dicetur. antiquitus etiam diceba
tur missa de nocte in vigilia resurrectionis domini vnde in
oratione misse adhuc dicitur. Deus qui hanc sacratissimā no
ctem. ⁊ cetera. Ratio quare missa de die dicitur et non de no-
cte est vna: quia in missa rememoratur passio christi que fuit
de die et non de nocte. Alia ratio est. quia per noctem status
peccati. per diem status gratie figuratur. vnde dicit glosa sup
illud apostoli ad romanos. xiii. capi. Abiiciamus ergo opera
tenebrarum id est peccata. et induamur arma lucis. id est vir

tutes que sunt arma gratie. Ad figuram ergo q̄ ille qui dicit missam debet esse in statu gratie et sine peccato: ideo dicitur missa de die et non de nocte. qua autem hora debet dici missa Notandum q̄ tres sunt hore principales quibus debet missa celebrari. scilicet tertia / sexta et nona: et quare magis illis tribus horis q̄ in aliis debet dici missa ratio est quia vt frequēter dictum est missa dicitur in memoriā passionis christi christus autem in his tribus horis fuit passus et crucifixus. hora enim tertia fuit crucifixus linguis iudeorum et sententia pilati quia hora tertia clamabant iudei: crucifige crucifige enim et illa hora sexta fuit elevatus in cruce vnde dicitur Johan. xviiii. ca. Erat autem hora quasi sexta ⁊ crucifixerunt eum. hora autē nona emisit spiritum. Vnde dicitur Math. xxvii. ⁊ circa horam nonam clamauit voce magna. Et sequitur et emisit spiritum et illud intelligo de missa que dicitur solenniter in ecclesia quia misse particulares possunt dici a puncto aurore vsq̄ ad sextam in diebus ieiuniorum vsq̄ ad nonam post autem nonam non debet celebrari missa nisi forsitan in diebus ieiuniorum et ratione ordinis Incidentaliter autem est notandum q̄ non solum missa verum etiam alie hore canonice dicuntur ⁊ cantantur in memoriam passionis christi. matutinum namq̄ officium dicitur in memoriam q̄ christus hora matutinali fuit captus vinctus et multipliciter delusus. in domo anne principis sacerdotum ad aquam tunc fuit ductus Et debet dici media nocte iuxta illud psal. ca. xviii. Media nocte surgebam ad confitendum nomine tuo. Prima dicitur in memoriam q̄ illa hora christus in domo cayphe fuit ligatus ad columnam et durissime ac grauissime flagellatus ita q̄ secundum quod dixerat. Isa. propheta. a plata pedis vsq̄ ad verticem capitis non erat in eo sanitas. Tertia dicitur in memoriam q̄ illa hora christus fuit ductus ad pilatum et crucifixus fuit linguis iudeorum clamantium et dicentium. Tolle tolle crucifige eum et tunc fuit impletum illud psal. xxi. Aperuerūt super me os suum sicut leo rapiens et rugiens Sexta dicitur in memoriam q̄ in illa hora christus fuit spoli

atus illusus et a militibus clauellatus in cruce et tunc fuit im
pletum illud psalmus. psalmo. xxi. Foderunt manus meas et
pedes meos ꝛc. Nona dicitur in memoriã ꝙ in illa hora chri-
stus felle et aceto potatus expirauit dicens pater mi In ma-
nus tuas commendo spiritum meam Tunc impletum est il
lud psalmus. psalmo. lxviii. Dederunt in escam meam fel. et
in siti mea potauerunt me aceto. Vespere dicuntur in memo
riam ꝙ in illa hora christus fuit datus a pilato nobili decuri
oni et per ioseph fuit de cruce depositus. Completorium di
citur in memoriam ꝙ in illa hora christus a sua matre tristi-
cia et ab aliis sanctis mulieribus lamentatus et aromatibus
conditus fuit positus in sepulchro: et sic bonũ esset et congru
um vt quilibet istarum horarum diceretur hora determinata
Juxta illud psalmus psalmo. cxviii. Septies in die laudem
dixi tibi. Verum quia propter rei familiaris occupationem
vel propter humanam fragilitatem nequid istud seruari ser-
uetur tantum istud quod ordinatum est extra de celebratio-
ne missa. c. Presbiterorum vbi dicitur Presbiter matutinali
officio exple scilicet media nocte. mane sensum sue seruitu-
tis videlicet primam tertiam / sextam et nonam vesperum q̃
persoluat: ita tantum ꝙ horis competentibus eant a se aut a
scolaribus compleantur: deniq̃ peractis horis: et visitatis in
firmis si voluerit eat ad opus rurale ieiunus Et dicantur
omnes iste hore per modum qui precipitur extra. ca. iiii. Do-
lentes. vbi precipitur ꝙ diuinum officium tam diurnum q̃ noc
turnum dicatur studiose: pariter et deuote. Et qui scienter
transgreditur illud mandatum sciat se mortaliter peccare:
vt patet q̃ est transgressor precepti ecclesie Notandum in su
per ꝙ nullus debet dicere missam quousq̃ dixerit matutinas
et congruum est etiam ꝙ prima dicatur ante missam. Notan
dum etiam ꝙ sacerdos non debet dicere seu facere officium
pro voluntate sua sed de tpe vel de sanctis de quibus agitur
in illa terra.

¶ La. vii. quotiens in die debet celebrare missa.

Ex quo dictum est q̄ missa debet celebrari de die restat dicere quoties in die debet celebrari missa. Et est sciendum q̄ secundum quod dicitur extra de celebra missa.c. Consuluisti. nullus debet dicere missam nisi semel in die. Valde enim felix est qui digne celebraret vnam. Excipiter dies natiuitatis domini quas die celebratur tres ita q̄ illa die potest vnus sacerdos celebrare tres missas vt habetur de con. dist. i. cap. Nocte sancta. Et ratio quare illa die dicuntur tres misse: vna est propter mysterium qm̄ per illas tres missas representatur tres status. s. status ante legem status legis et stat⁹ gratie. illa missa que cantatur media nocte representat statū qui fuit ante legem. qm̄ totus mundus erat in tenebris vñ in illa missa cātatur illa prophetia ysaie. Populus gentiū qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. Secūda missa que cantatur in aurora: signat statum secundū qui fuit sub lege in quo statu inceperunt homines scire xp̄m propter dicta legis et prophetarum sed non habebant perfectam noticiam de eo. Et ideo cantatur in aurora qm̄ lux incipit apparere sed non bene clare. Unde in illa missa cantatur. Luc. fulgebit hodie. ꝛc. Tercia missa dicitur in claro die et signat statum gratie in quo sumus et dicitur officium. Puer natus est nobis. Alia causa est ad representandū ters natiuitatis xp̄i Nā prima dicitur ad representandū natiuitatē eterna: qua natus est ex parte: vnde dicitur in troitu illi⁹ Dñs dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te. ꝛ dē illa missa de nocte qm̄ ēps est obscurū ad designandū q̄ illa natiuitas est nobis occulta. Secunda missa dicitur ad representandum natiuitatem spiritualē qua nascitur xp̄s in aiabus iustorū per gr̄am Unde cantatur in illa missa. Lux fulgebit hodie super nos. lux. i. gratia dei. Tercia missa representat natiuitatem temporalē qua natus est ex beata v̄gine maria pro salute nostra vnde cāta tur: Puer natus est nobis. ꝛc. Ueruntamen si considerentur euāgelia que leguntur in istis missis. Prima missa representat natiuitatem temporalem quas christus natus est secundum carnem ex maria virgine: vnde illud euan

gelium quod legitur in illa missa puta. Exiit adiectum a cesa re august o. loquitur totum de ista natiuitate: vt patet intuẽ ti ipsum. Secunda repzelenta spiritualem natiuitatem tũc enim legitur istud euangeliũ Pastozes loquebantur adinui cem. quod totum potest intelligi de ista spũali natiuitate. Tercia repzelentat natiuitatem eternã qua natus est ex pa te: vñ tũc legitur euangeliũ iohis. In pzincipio erat verbũ. quod totum loquitur de natiuitate eterna filii dei. Notandũ etiam q̃ in paralceue nõ debet dici missa et ratio est qz illud sacramentũ est figura passionis xp̃i que tali die fuit facta et veniẽte veritate scilz passione pzo illa die debet cessare figu ra scilicet sacramentũ. Aliis aũt diebus non debet dicere sa cerdos nisi vnã missam: nisi in casu necessitatis in quo possũt celebzare duas missas tm̃. Ei vnus casus est. Si aliquis mo riatur z sacerdos celebzauerit missã de die potest dicere missã pzo defunctis. s. Requiẽ eternã. dũmodo sit ieiunus z nõ sit alius sacerdos q̃ celebzaret. Alius casus est si sit aliquis in pe riculo moztis. et petat cozpus xp̃i sibi dari et sacerdos nõ ha beat hostia consecratã potest iterũ celebzare: dũmodo vt pze dixi sit ieiunus z non sit alius paratus celebzare qz illud sem per est intelligendũ. Alius casus ppter necessitatẽ nuptiarũ .s. qñ tps nuptiaz tranlit si missa dicta supueniat aliqui qui habeant contrahere: põt iterũ sacerdos celebzare dũ sit ieiu nus vt supza dixi. Alius casꝰ est ppter necessitatẽ peregrina notũ qñ scz supuenerint peregrini missa dicta. z istũ casũ po nit. Ray. in sua sũma. sed salua eius reuerentia istud videtur expzesse contra capitulũ. Te referente extra de cele missa. Ca sus em̃ illius capituli est q̃ archiep̃s sepontinus in die cene dñi de antiqua cõsuetudine tenetur cõficere crisma in eccia sepõtina. Et idẽ archiep̃s accẽdit de mane de consuetudine ad gargarinã eccleliã vt recipiat ibi peregrignos illius loci et ibi a clero z populo cõpellitur celebzare: vñ sup hoc implo uit cõsiliũ pape: qui papa respõdit q̃ in eccleria sepontina in aqua tenetur crisma conficere: tm̃modo debet celebzare. Ex quo manifeste apparet q̃ ratione peregrinoz non debet

translgredi institutio de vnica missa celebzanda in die. Hal no tamen meliozi iudicio magis appzobo circa istud consue tudinem que obseruatur in aliquibus ecclesiis gallicanis qñ lz dicta missa veniunt aliqui peregrini ad aliquã ecclesiam si non sit ibi aliis sacerdos paratus celebzare:sacerdos indu it se sicut si deberet dicere missam ⁊ dicit eis missam de beate virgine vel de sancto spiritu vel de illo sancto p quo fit per grinatio nõ tamen dicit canonẽ nec consecrat sed ostẽdit eis reliquias aliquas loco elevationis corpozis xpi: missa voca tur missa sicca:tamen si alibi seruetur illa consuetudo iuxta opinionem.Ray.nõ contenno eã. Alius casus est ppter ne cessitatem honestatis vel vtilitatis vt si missa dicta superue niat aliqua magna persona q̃ vellet audire missã:potest ite rum sacerdos celebzare dummodo sit ieiunus. Istum cas. m ponit glo.super ca.Consuluisti.in ritu.de cele.missa. De ista necessitate nescio quid dicam:qz non video hic tantam necel sitatem q̃ ppter eam debeat translgredi mandatum de vni ca missa celebzanda pzesertim cũ magne plone nõ multũ no stris tempozibus ita efficiantur ad missas ⁊ illi qui afficiun tur dicunt secũ pzopzios sacerdotes. Alius casus est pzopter necessitatẽ debiti sicut qñ sunt due ecclesie annexe et quelibet est curata.i.habet curam animarum ⁊ habẽt redditus ita te nus q̃ non sufficerent duobus sacerdotibus sed vnus solus sacerdos habet curam vtriusq̃. In isto casu sacerdos potest vnã in qualibet illarum ecclesiarum celebzare in illis dieb⁹ in quibus tenetur populo sub ad dicendũ missam vel ad mi nistrandum sacramenta vel officia illa que requirunt missã. Et ista casus in multis locis contingit et seruatur in partib⁹ tholosanis et etiam in aliis partibus.Et credo q̃ in iure non inuenitur pzeceptum expzessum de vna missa tantũ celebzã da:cũ in omnibus capitulis in quibus fit mentio de ista ma teria:ponatur istud verbum sufficit:quod verbum non im poztat voceẽ actiuam. Consuetudo tamẽ ecclesie q̃ pzeeminet cuicunq̃ auctozitati habet ⁊ tenet hoc: ideo nullus dz facere contrarium.et si faciat peccat et puniri debet. In quocunq̃

autem casu qñ sacerdos celebrat plures missas. in prima nō debet sumere aquā vel vinum post sumptionē sanguinis sed solum os lauare:et cauere sibi quantū potest ne aliquid trāsglutiat quia sacramenta a ieiuno sunt sumēda. Et in qualibet missa corpus christi recipiat ⁊ sanguinem:et in vltima recipiat ablutionez que cōmuniter recipitur post sumptionem sanguinis christi et non in aliis missis vt dixi. Ista habentur extra de cele.missa ca.ex parte.⁊ conse.di.vt ieiuni.et vii.q.i.

¶ Ca.viii.de vestibus quibus dz indui sacerdos.

Oīni tpe vestimenta tua sint candida:verbum est sapientis. Quantum faciat debitꝰ vsus vestimentorum ad debitā administrationem officii quo quisq exercet satis ostēdit experientia medicorum. Compertū enim q collirium salubritatis doloris oculum mitigatiuum teritū ab apotecario in debita veste qua die precedenti indutus fuerat viride missū in oculis patientem cruciabat:si ergo vestis indebita nocet in confectione colirii quantummagis nocet in consecratione corporis xpi. Unde figuratiue fuit preceptū legislatori moysi exo.xxviii. Facies vestes sanctas aaron in quibus sanctificatus ministret michi. Unde sciendum q omnes vestes quas induit sacerdos debent esse sanctificate et benedicte ab epō. Notanduz ergo q illa vestis que primo induitur scilicet illa parua camisia vel suppellicium non est de essentia misse in simplici sacerdote sed solum de bene esse. quod dico propter epicopos et canonicos regulares et capellanos honoris domini nostri pape quorum est talis habitus:ergo cum illa parua camisia de qua dictum est vel loco eius computato suppellicio septem sunt vestes quibus induitur sacerdos in missa.s. illa camisia vel loco eius illud suppellicium/amictus alba/cingulum/manipulus stola et casula. Et iste septem vestes signant septem dona spiritussancti quibus dz esse sacerdos perfectus. vnde luce.xxiiii. Indumini virtute spiritussancti ex alto vel signant q sacerdos dz esse contra septem peccata mortalia munitus ⁊ armatus. vñ apostolus ad ephe. Induite vos armatura dei vt possitis stare ꝑ aduersum insidias dyą

boli vel signant. vii. virtutes scz tres theologicas. ⁊ quattuor cardinales: quibus dz esse odornatus. vnde apostolus ad ro. xii. c. Induamini arma lucis. i. arma virtutum qz non est licitum inditū sacco. i. pctō aulam regis i xp̄i qui est rex rigū intrare vt dr̄ in libro hester. iiii. vel signant ꝙ sacerdotes debēt esse septem operib⁹ mie dediti vñ apostolus induamini dñm iesū xpm cuius sapientie nō est numer⁹. vt dr̄ in psalmo. vel signant ꝙ septē peticiones orationis. dñice exaudiuntur. In signum cuius legitur in lib. hester. ꝙ hester indutavestibus regis fuit exaudita ab assuero vel signant ꝙ sacerdotes digne cum istis septem vestibus celebrantes habebūt septem dotes in paradiso. s. quattuor ex parte corporis et tres ex parte aie. in cuius signñ legitur en genesi. xvii. ꝙ iacab indutus vestibus esau valde bonis habuit benedictionē patris vel signāt ꝙ pius iesus toto tempore quo mundus durabit quod temp⁹ septem diebus voluitur erit nobiscum vsqz ad consūmationem seculi in isto sacramento. Et ita ꝓmisit ipse qui non mētitur dicens. Ecce ego vobiscum sum vsqz ad consummationem seculi. Et vt specialius de vna quaqz veste dicatur: sciendum ꝙ ista camisia seu suppellicium signat ꝙ sacerdos debet habere mundiciam vite est enim illa camisia de lino albo et mundo et propter hoc dicit sacerdos. Lauabo inter innocentes manus meas et circumdabo altari tuum domine. Amictum qd̄ ponitur super caput signat eleuationē mentis ad deum quam sacerdos dz habere pre aliis maxime qñ dicit missam. vñ dicit ip̄e Sursum corda. id est corda sint eleuata sursum ad deum Alba que est longa signat perseuerātiam in bono quā debet habere sacerdos. qz qui perseuerauerit vsqz ad finem hic salus erit. Cingulum id est zona quod prohibet ne vestis fluant super terram signat timorem dei qui prohibet ne aie fluunt per peccatū quia vt dicit sapiens. Qui timent den preparabunt corda sua et in conspectu illius sanctificabunt aias suas. Manipulus signat fructum bonoꝝ operum quē boni sacerdotes portabunt in paradiso. vñ de his dicit psal. p̄o. c. xxv. Venientes autem venient cū exultatione por-

tantes manipulos suos Stola significat mortificationem carnis unde ponitur ad modum crucis ad designandū q̄ sacerdotes debent portare crucem penitentie in corde vel in corpore suo et ita dicit apostolus. Mortificationē christi iesu in corpore vestro circumferentes Casula que cooperet oēs alias vestes et preeminet omnibus aliis vestibus signat caritatem que preeminet olbus aliis virtutibus et q̄ cooperit multitudinē peccatorum i caritate ergo radicati iuste vivamus Multe autem adaptiones possent adduci sit hec sufficiant quo ad presens.

¶ Ca. ix. cui debet dare eucharistia.

QUoniam non est bonū sumere panem filiorū z dare canibus/z margarite non sunt porcis dande. Cū in isto sacramento contineatur panis vivus qui descelo descendit xps scz verus deus z verus hymo qui est preciosissima margarita quā cū invenerit homo abscondit et pre gaudio illius vadit z vendit omnia q̄ habet et emet eam. Et iō sacramentū istud non est dandum canibus ne porcis. i. peccatoribus inmundis. Ad sciendum ergo quibus debet dare istud sacramentum videndum est prime de modis sumendi ipsū. Notandū q̄ istud sacramentū potest sumi corporaliter/sacramentaliter. et certū hoc potest quattuor modis sumi. Quidam enim sumunt istud sacramentum corporaliter tantum sicut aliquis infidelis qui non credit in isto sacramento esse veraciter corpus christi. Si enim sumeret hostiam consecratam sumeret istud sacramentum corporaliter tantum qz constat q̄ non sumeret spiritualiter cum non reciperet fructum sacramenti non etiā reciperet sacramentaliter qz ille recipit istud sacramentum sacramentaliter qui credit veraciter in isto sacramento esse corpus christi. sed iste vt dictum est non credit qz non recipit istud sacramentum sacramentaliter sed corporaliter. Et idē dico de cane vel mure vel quacunq̄ alia bestia si contingat quod absit comedere hostiam consecratam. quidam autem sumunt sacramentum spiritualiter tamen sicut fideles iusti et sancti cum devotione audientes missam vel habentes de/

notionem ad audiendum eam qui licet non cõmunicent tñ tamen participes fructus istius sacramenti. Et sic intelligit verbum. Aug. dicentis. Crede et manducasti. crede. s. fide firma. Et manducasti. s. spũaliter. Quidam sumunt seu comedunt sacramentaliter et corporaliter simul sed non spũaliter sicut falsi xpiani qui sumunt istud sacramentum in peccato mortali et tales enim corporaliter sumunt qz recipiunt species consecratas ⁊ etiam sumunt sacramentaliter qz ex quo tñt xpiani credunt sub illis speciebus esse veraciter corpus xpi. et sic vtuntur sacramento vt est sacramentum. sed non recipiunt spiritualiter qz non recipiunt fructum sacramenti. quidam vero recipiunt istud sacramentum corporaliter sacramentaliter et spũaliter simul. sicut sunt illi qui cum deuotione et fide existentes in caritate et gratia dei recipiunt istud sacramentũ et ex receptione eius multa bona recipiunt scz gratiam in presenti ⁊ gloriã in futuro. Secundo sciendum quot requiruntur ad debitam susceptionẽ huius sacramenti que sunt tria. s. immunitas a petõ mortali eleuatio mentis ad deum ⁊ mundicia corporalis. De primo dictum est supra in primo ⁊ etiã aliquid dicetur infra. de sedo. s. de eleuatione mentis in deum sacerdos ante canonẽ dicit. Sursum corda. quasi dicat q̃ volens sumere istud sacrm dz hẽe cor suũ eleuatu ad deũ. De tertio. s. de mundicia corporali videm⁹ q̃ tractantes aliqd̃ sacramentũ manus suas lauãt. et ideo cũ isto sacramẽto tractetur ille q̃ est sanctus sanctorũ requirit in sumẽte mundicia corporalis. Notandũ tñ q̃ immunitas a petõ mortali requirit de necessitate ad debitã sũptionẽ istius sacramẽti. Alia aũt duo requirunt de magna cõgruitate ⁊ iõ cum aliqua mundicia corporalis habeat aliqñ scelũ annexũ culpam mortalẽ ⁊ habetudinẽ mentis sicut est pollutio q̃ accidit in sõnis videndũ est de ista pollutione quo impedit sũptionẽ istius sacramenti. Sciendũ est ergo q̃ pollutio q̃ accidit in sõnis nõ est petñ de se. sed põt esse effectus peti mortalis vel venialis vel nullius scelis cã illius põt esse petñ mortale vel veniale, vell̃. semp ergo recurrendũ est ad causũ vñ puenit ista

pollutio.pōt ei pꝛouenire vel ex cogitatione pꝛeterita:vel ex ebꝛietate et crapula vel ex tentatione dyabolica vel ex infirmitate vel ex aleuatione nature . Pꝛimis duob⁹ modis non potest esse peccato moꝛtali vel veniali.qꝛ si cogitatio deliberata cū consensu pꝛecesserit vel ebꝛietas vel crapula fuerit deliberata vel consuetudinaria pctm̄ est moꝛtale ꝫ ideo talis pollutio impedit de necessitate sumptionem istius sacramenti. Si antē cogitatio nō fuerit cum cōsensu deliberato vel ebꝛietas siue crapula non fuerit deliberata nec consuetudinaria pctm̄ est veniale.Et iō tale pollutio de necessitate non impedit suscepcionē istius sacramenti sed tātum de cōgruitate impedit maxime si fuit cum turpi imaginatione.qꝛ ex cogitatione vt cōiter dē deꝛimitur mens:sed si sit aliquid qđ pꝛeponderet sicut reuerentia festiuitatis vel timeatur de scādalo nō dꝫ dimitti ꝓpter hoc coꝛpoꝛis xp̄i pꝛeptio si autē ꝓueniat ex illusione dyabolica non credo ꝙ debeat dimitti maxime si veniat tp̄e magne festiuitatis vel cōis siue gn̄alis cōiōis si aūt ex nature infirmitate vel aleuiatione nature dimittatur pꝛo pter reuerētiā laudabile est nisi sit aliquid qđ reforꝛmet pctm̄ vt dictū est supꝛa Et illud decretū ꝙ post talē pollutionē hō dꝫ abstinere.xxiii.hoꝛs intelligendū est vt in distinctione pꝛedicta.Nilo ergo quot modis sumitur istud sacr̄m ꝫ q̄ requiruntur ad debitā eius susceptionē videndū est nunc q̄ dñt sumere istud sacr̄m:Nñ sciendū ꝙ istud sacramētū dꝫ sumi a ieiunis vt habetur.vii.q.i. Nichil de cōse.di.v.Ut ieiuni. Notā tandum tn̄ ꝙ duplex est ieiuniū quoddā est nature aliud ecclesie. Ieiunium nature soluitur per sumptionē cuiuscunq; cibi vel potus sumpti in modū cibi vel potus vel etiā medicine. Ieiunium ecclesie soluitur per comestionē cuiuscunq; sūpti per modum cibi vna comestione facta. Qñ ergo dē ꝙ sacr̄m eucharistie dꝫ sumi a ieiuno intelligitur de ieiuno nature qꝛ priuis debet intrare in os chꝛistiani ille sanctissimus cibus ꝙ quicunq; alius cibus ita quod ille qui sumit iste cibꝫ sacrosctm̄ nichil ante sumpserit ista die vel per modum cibi vel potus vel medicine veruntn̄ qꝛ necessitas non habet le-

gē infirmus non est posita lex: ideo infirmi et illi qui sunt in necessitate positi non sunt ad hoc obligati: immo quacunq; hora siue de nocte siue post prandium siue ante pñt q̄tumcū q̄ fuerit eis necesse illud sacramentum sumere. Sed quid si aliquis sacerdos vel alius qui dz communicare de mane lauet os suum et forte transglutiat aliquid de aqua nunquid impeditur susceptione huius sacramenti. Dico q̄ ante susceptionem istius sacramenti decens est vt quilz spiritualiter et corporaliter mundet se q̄tum potest et ideo lauare os añ susceptionem istius sacramenti approbo et laudo ita tñ q̄ caueatur ne aliquid de aqua transglutiatur scienter verunta men si aliquid transglutiatur non magna q̄titate cum saliua et per modum saliue non credo q̄ impediat susceptionem istius sacramenti. Sz pone q̄ aliquis de nocte et sero annisū et baccasaluta vel feniculum vel aliquid aliud sumpserit et aliquid de reliquis remanserit inter dentes et cū abluit trāsglutit aliquid de hoc qđ remanserat inter dentes nunquid impeditur a susceptione istius sacramenti. Dico q̄ nō ex quo scienter non facit: sed transglutit per modum saliue. Istud etiam sacramentum nō debet sumi nisi ab illo qui habet vsū rationis vñ non debet dari pueris anteqū perueniant ad annos discretionis vt habetur in ca. Omnis vtriusq; sexus extra de pe. et remis. qui ante istud tp̄s nesciunt discernere inter istum cibum et cibum corporalem: et sic ipsi non exhiberene reuerentiam debitam tanto sacramento. Eadem etiā ratione istud sacramentum non est dandum amentibus siue furiosis. Distinguendum est tñ de istis qz aut tales fuerunt furiosi a natiuitate ita q̄ nunq̄ habuerunt vsum rationis et credo q̄ istis istud sacramentum non debet dari qz istud sacramentum requirit actualem deuotionem in suscipiente et tales nō possunt habere eam. Aut tales habuerunt aliqñ vsū rationis: sed amiserunt ip̄m propter aliquam causam et habent aliqua lucida interuala et tp̄e quo habent talia lucida interuala si petant cum deuotione istud sacramentum et velint ip̄m recipere reuerenter debet eis dari ita tñ q̄ tempore

tatie nullo modo detur eis propter causam iam dictam. Frenetico etiam non debet dari istud sacramentum maxime si timeatur de irreuerentia ad sacramentum sicut de expulsione vel aliquo alio tali: loquor autem de freneticis in quibus ligatus est ofno vsus rationis. Demoniacis autem si cum deuotione & reuerentia peterent: credo q̄ deberet eis dari. dum tñ tales habeant vsum rationis et actualem deuotionem ad istud sacramentum. Et credo q̄ tantam deuotionem habere possent ad sacramentum q̄ virtute sacramenti a demonio liberarentur. Leprosis etiam non debet dari sacramentū quod intelligo de leprosis sic infectis q̄ non possent corpus dñicū recipere et tractare in ore suo quin ip̄m reiicerent sicut sunt multi quibus recciderunt labia et dentes et sunt toti corrosi vsq̄ ad guttur. Sicut legitur de quodam monacho cisterciensi in vita sancti. Ludouici quondam regis francie: cui q̄n ponebatur bolus in ore cadebat sibi bolus de ore: & tali sic leprosis non debet dari corpus christi aliis autem leprosis bene potest dari. Sacerdos etiam leprosus non debet in p̄sentia populi celebrare sed si ad partem vel in secreto vellet posset. Et ita intelligo illa ca. extra de cele. Ergo et de rectoribꝰ Et tua nos. Hugo etiam dicit q̄ sacerdos leprosus posset celebrare aliis leprosus p̄sentibus. Damnatis etiam ad mortem p̄o criminibus suis quibus (nisi de gratia speciali) non datur vn̄q̄ corpus x̄pi: sicut illis qui sulpenduntur vel submerguntur vel comburuntur vel quomodolibet aliter interficiuntur. Illis autem qui p̄o crimine heresis comburuntur si cum deuotione humilitate et reuerentia petant: debet eis dari corpus christi. vt habetur extra de here. c. super. li. vi.

Si nunquid existenti in peccato mortali dandum est corpꝰ christi. Dicendum est q̄ peccatum aut est notorium aut occultum si sit notorium puta quia est notorius vsurarius vel notorius concubinarius vel quomodolibet alius notorius peccator nisi dicedat et secundum statuta ecclesie condigne peniteat non est ei danduz corpus christi q̄ tuncunq̄ petat. immo est sibi dicendum. Amice non est bonum sumere panem filio

eum et mittere canibus. Si autem est peccatum occultum: aut iste petit corpus christi tempore quo tenetur communicare pure tempore generalis comunicacionis vel qz est infirm⁹ et sic de aliis casibus in quibus tenetur quilibet communicare aut petit alio tempore si ꝑtuncunqz petat in publico non tenet sacerdos dicere ipsū sibi: sed debet ei dicere. Amice non est tps communicandi et ideo nō debeo tibi dare corpus xp̄i: sed expecta temus statutū. Si autem petat tempore quo tenetur communicare: aut petit in publico aut in secreto non est dandum: immo est monendus ne petat in publico: sed si talis pertinax in malicia sua petat i publico dari sibi corp⁹ xp̄i. sacerdos debet ipsā sibi dare nō debet eū ꝓdere nec alius debet priuari suo iure quousqz sit declaratum ipsum amisisse ius suum. et ideo cum quilibet parrochianus habeat ius petendi corpus christi a curato suo et curatus sit obligatus ad dandum isto tempore suis parrochianis corpus xp̄i et nullus fidelis priuetur isto iure nisi per peccatū mortale commissū publice ideo ꝑtuncunqz sacerdos sciat subditum suū esse in peccato mortali nisi petm̄ sit notorium non dz sibi denegare corpus xp̄i si tempore statuto in publico petat ipm sibi dari. Et ita legitur fecisse beatus benardus qui cum quandam die cōmunicaret monachos suos quidam quē beatus. Bern̄. Sciebat esse in peccato mortali inter alios accessit ad communicā dum: et beatus ber. dedit sibi corpus christi dicens ei submissa voce. Judicet dn̄s inter me et te: quasi vellet dicere dominus scit ꝙ tu indigne accedis et ego non possum tibi negare: ideo iudicet inter me et te. Et statim ille miser accepto corpore xp̄i cecidit mortuus et ideo caueat sibi vnusquisqz ne indigne accedat non enim noceret sacerdoti. cz sibiipsi et sacerdos bene faceret si istud exemplum et similia parochianus et subditis suis nunciarent. Sed nunquid suspectis de crimine debet dari istud sacramentum si requirant. Dicenduz est ꝙ triplex est suspitio: quedā est violenta quedam est probabilis quedā levis. Suspicio violenta est contra quam non dimittitur probatio sicut in aliquis inuenitur cū muliere corrupta in lecto

solus cum sola nundꝰ cum nuda loco ⁊ tempore ad hoc aptis nec etate nec parentelo nec aliquo allo obstātibus esset violēta suspicio seu presūptio ꝙ cognouisset eā ita ꝙ nō admiteret probatio in contrarium. Probabilis suspicio est ista que oritur ex aliquibꝰ signis et cōiecturis ꝓbabilibꝰ sicut si aliquis inueniret frequent̄ cū aliqua loq̄ns in loco suspecto esset probabilis suspecto ꝙ aliqd̄ malū ageret. Leuis suspicio est q̄ oritur ex fatua ⁊ inordinata suspitione alicuiꝰ. Et ista dr̄ leuis et fatua suspicio: sicut videre aliquē bonū virū et aliquā bonam iuuēculā salutātes se vel sibi inuicē ritētes non in loco vel tp̄e suspectis fatuū esset presumere q̄ male agerent et de talt dicit salomō. Qui cito credit leuis est corde qn̄ ergo queritur vtrū suspectis de aliquo crimine debet corpus xp̄i: dari dico ꝙ si de aliquo habeatur suspicio violēta de aliquo crimine notorio ꝙ illi dz negari corpꝰ xp̄i. verbi gr̄a / de aliquo habetur suspicio violēta ꝙ si notorie hereticꝰ ⁊ vsurarius vel cōcubinarius et sic de aliis. Dico ꝙ anteq̄ detur ei corpꝰ xp̄i dz se repugnare de isto crimine extra de pur. c. ii. Si aūt habeat suspicio probabilis nō dz sibi denegari corpus christi quousq̄ esset probatum contra eum licet notorie habeatur talis suspicio contra eum. esset tamen monendus ꝙ purgaret se anteq̄ accederet ad sacramenta et si consentiret benefaceret si autē perseuerenter instaret et negaret crimen de quo ꝓbabiliter presumitur contra eum non credo ꝙ ante probationem esset priuandus iure quod habet in petende et accipiendo corpus christi presertim cum res sua agatur et si indigne recipiat noceat illi et non alii. tamen credo ꝙ sacerdos ad terrorem potest sibi et debet aliqua verba comminatoria dicere dicendo Si digne accipes proficiat tibi ad salutem corporis et anime si indigne iudicet dominus inter me et te si aūt suspicio leuis et fatua habeatur contra aliquem de quocunq̄ crimine propter talem suspicionem cum sit leuis et fatua in nullo dz agi contra eum in speciali. in generali tn̄ esset bonuz ꝙ sacerdos diceret aliqua verba comminatoria ostendendo ꝙ nullus dz presumi bonus vel malus ni constet pro certo. q̄ multi mul

ta loquuntur. et quilibet dz se purgare ꝛ quo ad deum ꝛ quo ad apostolicum anteꝙ accedat ad istud sacm. Sed nūquid excomunicato dz dari illud sacm. Dico ꝙ non. ꝙ diu em̄ sūt excominicatio sunt diuisi a perceptione sacramentorum et a comunione fidelium. Sed quid de aliquis comunicatus sit i periculo mortis et petat corpus xp̄i. sibi dari quid dz fieri. Dico ꝙ aut iste est excomunicatus a canone siue iure aut a iudice. Si est excomunicatus a canone siue iure sacerdos dz absoluere eum si ipse petat humiliter absolutionem qz in periculo mortis simplex sacerdos pōt ipsum absoluere a quacunqz sententia excomunicationis lata a canone etiam si absolutio esset sedi apostolice reseruata. tam in quocunqz casu absoluatur debet absolui sub hac forma ꝙ si dn̄s prestet sibi vitam statī ꝙ cito commode poterit vadat ad eum qui ipsum absoluere potest mandatum ipius super illis pro quibus ex cōmunicatus fuerat humiliter recepturus. Et nisi faciat statim relabitur in eandem excomunionis sententiam ipso iure vt habetur extra de sententia excomunicationis. ca. Eos quibi. vi. si aūt est excominicatus a iudice aut est pro contumacia tm̄ aut pro aliquo delicto aut pro aliquo casu ꝛ quodcunqz sit debet absolui si petat humiliter absolutionem ita cū ꝙ primo det pignora vel cautionem ydoneam ꝙ parabit ꝛ obidiet mandatis ecclesie et emendabit passo iniuriam Et si nequit dare pignora vel cautionē iuret ꝙ satisfaci et ꝙ cito poterit. Sed quid si aliquis existens in peccato mortali excomunicatus in periculo mortis existens mittat pro sacerdote vt confessionē eius audiat et eum absoluat et det sibi corpus xp̄i et anteꝙ accedat ad eum amittit loquelam nunquid debet sibi dari eūz xp̄i. Dico ꝙ si intelligit aliquid monendus est ꝛ si non potest loqui ꝙ ostendat aliqua signa contritionis ꝙ iunctas manus eleuet ad deum et percutiat pectus suum et per aliqua signa cōfitat se petere absolutionem a peccatis suis excomunicationis. et parentes ꝛ amici eius dēt loco et vice eius promittere et fidem iubere vel pignora dare si pēt si dn̄s p̄stat sibi vitā ꝙ habet se conspectu illius qui pōt eum absoluere mandatū

ipsius super hoc humiliter recepturus: Et sic debet eum absoluere ⁊ comunicare Si autem nichil intelligit si constet et probari pōt ꝙ signa contritionis ⁊ pnīe precesserant dz ab solui et cōicari receptis prius canonibus et pignoribus vel iuramento a parentibus et amicis per modum qui dictus est supra. Notandum insuper ꝙ sacerdos qui comunicat ppl'm suum dz eum monere de aliquibus primo ꝙ non accedat ad istud scr̄m cū conscia alicuius pcti mortalis scdo ꝙ remittat odium et rancorem cuiuscunqꝫ Tertio ꝙ nullus excomunicatus accedat. nec aliquis ieiun⁹ nisi in casu necessitatis. quarto ꝙ ante comunionē et poñ abstiniant ab vxoribus suis ad minus ꝑ tres dies de consedi. i. ca. Dis hō. xxiiii. q. iiii. sciatis. quinto ꝙ post sumptionē corporis xp̄i nō spuat in loco immūdo vel i ioco vbi possit sputum conculcari pedibus et hoc ante comestionē. Sexto ꝙ sibi quantū poterit caueant vomit⁹ a nauseatione. Notādū ꝙ post sumptionē corporis xp̄i debet sumi aliquantulū de vino ne aliquid de isto sacr̄o remaneat et spuendo emitatur vnde in aliquibus ecclesiis est laudabilis ꝯsuetudo ꝙ i die pasche post cōmunionē datur aliquātulū de vino ⁊ pane. ¶ Ca. x. de ritu. quo debet missa celebrari.

O Mia honesta fiant in vobis ⁊ scdm ordinē verba sunt apli informatis ⁊ instuentis nos quō ordinate et honeste opera nostra maxime illa que ad cultū dei pertinent faciamus inter q̄ missa est principalior si i alliis nostris operib⁹ ordinate et honeste nos hr̄e debeamus multamogis in missa nunc igitur videndum est de ritu misse. i. de modo quo debet dic missa. vñ sacerdos armis spiritualibus armatus id est sacris vestibus de quibus supra dictum est indut⁹ dz procedere ad altate. ⁊ qr vt dicit salomon sapiens in pricipio sermonis accusator est sui primo sacerdos accusare dz seipsū faciendo. s. confessionē gr̄neralā q̄ valet ad remissionem peccatoꝝ venialium et etiam mortaliū oblitoꝝ. Sed de mortalibus de quibus recordatur dz anteq̄ induat se vel anteq̄ accedat ad altare sacramentalliter confiteri ⁊ ipsa cōfessione facta procedat ad missam. Notandū autē quare hoc sacramētū dicitur

missa. scdm aug. dicitur missa qz dum istud sacramentū conficitur mittitur celestis nuncius. Et scdm q exponit innocēti⁹ papa: Iste celestis nuncius est magni consilii angelus: mittitur iste ad consecrandum ⁊ iste est sacerdos inuisibilis q̄ principaliter consecrat et conficit hoc sacramentum. vt ōt aug. Aliam rationem assignat hugo dicens q istā hostiā pōt vocari missa. qz tranſmissa est primum a parte vt esset nobiscum postea a nobis patri vt pro nobis intercedat. Sciendum est q missa trib⁹ linguis celebratur. s. hebraica greca latina. In hebraica alleluya amē osanna sabaoth: sumūtur de hebraica. hyrie el'. xp̄e eleyſō sumuntur de greca reliqua omnia sunt latina: dē missa istis trib⁹ modis qz titul⁹ xp̄i in cruce pendētis scriptus fuit hebraice grece ⁊ latine. diuiditur ergo missa in quattuor partes vz in obsecrationes ozōes postulationes ⁊ gratiarum actiones. prima pars pertinet ad populi instructionē. Secūda ad materie cōsecrationē: tertia ad materie consecrate sūptionem. quarta ad gratiarū actionē. prima pars protenditur a principio misse. vsq; ad offertoriū scd̄a ab offertoria vsq; ad finem ozōnis dñice. s. pater nr̄. ⁊c. tercia vsq; ad cōionē quarta vsq; ad finē misse. prima pars continet decē vel vndecī partes Et primo dē introitus qz tūc sacerdos primo ministraturus dz ad altare intrare. Et est sciendū q̄ antiquitus loco introitus dicebatur vnus tot⁹ p̄s. ⁊ cātabat a clero circa gradus altaris ⁊ iō vocat graduael. Dz beatus hiero. qui ex mandato dñi damasi pape ecclesiasticū officiū p maiori parte instituit preter canticū ordinauit diuersos introitus scdm diuersitatē festorū et dierū. Et de illo psalmo q̄ antiquitus cātabat loco introitus accepit vnū versū vñ in simplicibus diebus introitus bis tātat: ad signādū q in xp̄o sunt de nature. s. hūana et diuina. In solennitatibus vero dē ter ad signādū tria tp̄a. s. tp̄s qō fuit ante legē tp̄s sub lege. et tp̄s gr̄ē. vñ duab⁹ primis vicibus dē submissa voce qz in primis duobus non a perte et clare loquebantur homines de xp̄o tertia aūt vice dicitur alta voce. qz in tercio tp̄e in omnem terrā exiuit sonus eorum s. euāgelistarum. Post introitū dē. kyrie'. et idem est

ꝙ domine miserere. Xp̄e el'. vero idem est ꝙ xp̄e pater misere re. Et dr̄ ter propter patrē f'lium ⁊ spm̄ sctm̄. Et dr̄ monies propter nouen ordines angelorum quibus virtute misse pe- timus associari. In diebus solennibus post kyriel. dr̄ glia in excelsis deo. quē hyndū in natiuitate xp̄i angeli decantaue- runt vsq; ibi bone voluntatis. Reliqua omnia. s. laudamus te btūs dylarius ep̄s pictauiensis apposuit et ad missam can tari instituit. Et debet cantari iste hymnus angelicus in fe- stis apl'orum martirum confessorum ac virginū in quorū ho nore dedicata est ecclesia. et in festiuitatibus beate marie vir hinis. Sz qñ in diebus professis cātatur missa de beata vir- gine. vel de sancto spū vel do quocunq; alio sancto non dicit in ea hymnus angelicus vel symbolum licet in missa propria decantetur. Et ratio est vt dicitur extra de cele. mis. c. Consi- lium vt inter commemorationem et solennitatem differen- tia ostendatur. In sabbato aūt qñ cantatur de beata virgi- ne credo ꝙ debet dici gloria in excelsis deo qz illa dies est dedi cata ipsi beate marie virgini propter multa que non oportet hic dicere. Dicto hymno angelico sacerdos ad populum con uersus salutat ipsum dicendo. Dn̄s vobiscū. Que salutatio fut sumpta de veteri testamento scilz de libro ruth. quando dixit messoribus suis dn̄s vobiscū. Sciendum: tamen ꝙ ep̄s loco dn̄s vobiscū ⁊ ratio est qz tp̄s represētat personam chri sti in quando salutabat discipulos suos dicebat. Pax vobis Et sciendum ꝙ q̄uis in eclesia non sit nisi vnus semper ta- men debet dicere sacerdos. dominus vobiscuz quia loquitur toti ecclesie et ei respondetur. Et cum spiritu tuo. Que respō- sio fuit sumpta ab apostolo in epistola secunda ad tytum. ca. iiii. Post salutationem et responsionem subiungit sacer- dos Oremus loquens in persona totius populi. Dicto oremus dicit orationem: et ista vocatur collecta: quia olim episcopus siue sacerdos omni populo collecto dicebat eam super populum. Qz vero temporibus nostris non possumus ita populum congregare siue colligere. dicimus orationē que antiquo et generali vocabulo retenta dicitur collecta. vnde

ille orationes debēt dici sub certo numero: ita q̄ dicatur vna vel tres vel quinq̄ vel septem quando dicuntur tres signāt trinitatem personarum vel dicuntur tres q̄ xp̄s in sua passione cuius illud sacramentum est mortale ter legitur oralle Primo q̄n orauit vt transiret ab eo hora passionis. Secundo q̄n dixit. Pater ignoce illis que neciant quid faciūt. Tercio quando dixit. Pater in manus tuas cōmendo spiritum meum. Q̄n vero dicuntur quinq̄ orationes signant memoriam quinq̄ vulnerum christi quādo autē dicuntur septem signant q̄ sacerdos si digne dicit missam: exauditur p̄o omnibus septem petitionibus que in oratione dominica continentur: vel ad signandum q̄ petit septem dona spiritus sancti sibi et aliis p̄o quibus dicit missam virtute misse infundi Et vt dicit magister iohannes belet: non debent dici vltra septem. Quando autem celebratur missa p̄o vinis non debet dici aliqua collecta p̄o defunctis et etiā quando dicitur missa p̄o defunctis non debet dici p̄o viuis nisi illa communis Omnipotens sempiterne deus qui viuorum dominaris simul et mortuorum. ⁊c. ¶ Si autem in missa p̄o viuis aliquo casu dicatur collecta p̄o mortuis non debet dici vltima sed penultima: quia finis debet correspondere p̄incipio. Dictis autem collectis respondetur amen. Ad confirmationem Collectis finitis dicitur epistola ab epi quod est supra et stolon quod est missio quasi supra missio. quia epistole fuerunt supra misse euāgelio. Et nota q̄ nullus debet dicere epistolā nisi fuerit subdiaconus Vel melius est q̄ sacerdos dicat eam q̄ puer qui iuuat eum ad missam. Post epistolam dicitur responsorium quod sic nominatur: q̄ versui suo vel epistole debet respondere. versus dicitur a vertendo q̄ illi qui dicunt versum debent se vertere ad orientem. Debet dicitur alleluya: cum suo versu et est canticum leticie: vnde t̄pe ieiunio rum quod est tempus luctus non debet dici alleluya nec eadem ratione in missa p̄o defunctis. ¶ In magnus solennitatibus post aliam dē sequentia. i. p̄osa que etiam est canticum leticie. Et signant ista duo leticiam glorie paradisi. Ad

quam virtute mille venire speramus. Prola dicta dicitur immediate euangelium et in principio ille qui legit euangelium saluat populum vt reddat eum attentum ad audiendū euangelium. dicitur autem euāgelium ab eu quod est bonus et angelus quod est nuncius quasi bonus nuncius: quia in euangelio nunciatur christus qui est magni consilii angelus vel quia in eo nunciatur omnia que pertinent ad salutē nostram. Et nota q̄ quando dicitur euangelium de principio debet dici. Initium sancti euangelii. sicut in illo euangelico. Liber gñationis iesu xp̄i. Qñ autem euangeliū non sumitur de principio debet dici. Sequentia sancti euangelii. et est sensus. sequentia verba sunt verba sancti euangelii. Notandū insuper q̄ dicto titulo euangelii debet respondiri gloria tibi domine. quia. quia in euangelio legitur de gloria dei ⁊ de nostra scilicet qualiter christus dyabolum vicit: et nos redemit et victor ad gloriam patris ascendit et ideo auditores euangelii latentes ad laudes sui saluatoris exclamant dicētes gloria tibi domine quasi dicant domine gloria tua que in euangelio predicatur nobiscum sine fine maneat et semper crescat vnde quando legitur euangelium duo cerei debent accendi in signum q̄ dñs misit discipulos suos binos et binos ante faciem suam predicare euuangelium. Notandum tamē q̄ c̄ito inchoatur euangeliū tancito tā clericus q̄ laic⁹ tā p̄terēs q̄ audiēs debet se munire signo crucis in fronte ore ⁊ pectore. In front qz frons est locus verecundie. vñ hoies inuerecundos effrontes dicimus. i. sine fronte: per hoc ergo q̄ in fronte crucem ponimus significamus q̄ non erubescimus credere in ipsum crucifixum et eum verum deum et hominem confiteri In hoc autem q̄ os et petras signam⁹ signant nos audacter confiteri ore et fideliter ac firmiter credere corde xp̄m crucifixum: cuius liber legitur deum et dominum nostrum esse. Sacerdos itaq̄ vel dyaconus euangelium lecturis se signat in fronte ore et pectore quasi dicat non erubesco euangeliuz ipsum ore predico et corde credo. Librum etiam signat ac si dicat hic est liber crucifixi. Dum autem legitur euangeliū cum

cti deponunt velamina capitum et hoc propter duo. ¶Primo ad ostendendum q̄ euangelica doctrina omnia velamina legis antique remoue. Secundo ad ostendendū q̄ quinq̄ sē sus debent esse apti ad audiendum euangeliū. vñ ille qui dicit euangeliū debet habere faciē ad aquilonē in signū q̄ virtute euangelii debemus nos munire contra insidias dyaboli quo veniunt ab aquilone q̄m̄ vt dicit hiere. Ab aquilone pandetur oē malum. Finito euangelio quilibet debet se munire crucis signaculo contra dyabolum ne capiat sermonem euangelii de ore eius vel de corde. ¶Post euangelium sequit symbolum. s. Credo. ⁊ non debet dici nisi in diebus solennib⁹ non tñ in omnibus sed soluz in istis de quibus fit mentio in symbolo vnde dz dici in omnibus dominicis in festo sācte trinitatis in natali dñi: in circuncisione: in epiphania dñi in festo pasche. ascensionis penthecostes. in festis beate virginis in festo omnium sanctorū: in transfiguratione dñi: in festis oim apl'orū et sancte crucis. In aliis aūt festiuitatibus nō debet dici. Dicto symbolo dē offertorium q̄ dicitur ab offerendo quia tunc offerimus ea que sunt necessaria ad missam scilicet panem vinum et aquam. Et sacerdos offerendo ista dicit Suscipe sancta trinitas. ⁊c. Et facit sacerdos signum crucis super panem et vinū ad hoc vt ea dominus sanctificet. ¶Et nota q̄ sacerdos benedicit aquam et non vinum q̄z aqua signat pplm̄ qui indiget benedictione dei. vinum aūt xp̄m qui est super omnia bñdictus. Et in hoc terminatur prima pars misse q̄ est ad ppli instructionem ⁊ preparationem ad tm̄ sacramentū. Sequitur secunda pars misse q̄ est de materia cōsecrationis ⁊ habet quattuor partes prima pars dicit secreta secunda prefatio. tertia canō/quarta dominica oō/recepta igitur oblatione sacerdos lauat manus et redens ad altare se inclinat profunde dicens in spū humilitatis. ⁊c. ad deuotā dum q̄ per mundiciam et innocentiam vite et humilitatem et contritionem cordis efficitur quis dignus ministet huius sacramenti. Et erectus se vertit ad populum dicens. Orate pro me fratres. ⁊c. et ideo illi qui audiunt missā debent orare

pro eo dicendo illud. ℔. Exaudiat te dñs. vel dicendo. Dominus sit in corde tuo. ⁊ in ore tuo vt suscipiat sacrificium de ore tuo: et de monibus tuis pro tua nostraq; oim salute. et laici debent se similiter inclinare et dicere deuote illud quod scitur Postea sacerdos dicit secretas ⁊ debent totidem secrete ⁊ eodem ordine et de isdem dici. quot collecte precesserent in ordio mille ante epistolam nec plures nec pauciores ⁊ dicitur secreta quia secrete pronunciatur: tñ olim alia voce dicebatur vnde etiam ab omnibus laicis sciebantur. Secundum autem q narrat magister Johannes belet in summa. Contigit semel vt quodam die quidam pastores super quendam lapidem ponerent panem et dicerent secretas et alia verba canonis super panem qui ad prolationem eorum est conuersus in carnen in que dimittimus facta fuit acceria vindicta/nã omnes ictu fulguris mortui sunt iõ statutũ fuit vt de cetero iste secrete sub silentio dicerentur vt nescirentur a laicis. Secunda ratio est. vt vilescant sicut sacra scriptura tradita est obscure. postea sacerdos dicit per omnia secula seculorum. et respõdent amen. Sacerdos salutat populum dicens: dominus vobiscum. de qua salutatione dictum est. s. q̃ in isto sacramento requiritur magna eleuatio mentis in deum ideo dicit sacerdos. Sursum corda. quasi dicat habete corda sursum eleuata de deum. Iurta verbum apostoli dicentis. Qui sursum sunt querita et populus quasi obediens et consentiens dicit. Habemus ad dominũ corda eleuata. Et q̃ pro omnibus que nobis deus contulit gratias et impendere debemus/subiungit sacerdos. Gratias agam⁹ domino deo nostro. Et pplũs quasi consentiens respondẽt. Dignum et iustũ est. Postea dicitur prefatio. Et dicit prefatio quasi prolocutio. i. ad ministerium preparatio ita q̃ in prefatione nominãtur aliqui ordines angelorum q̃ in missa angelos presentes esse credimus ⁊ assistere sacerdoti. Dicta prefatio subiungitur cantus angelorum. s. sanctus sctũs sanctus dominus deus sabaoth. i. exercitum. ⁊c. Osanna. i. salua obsecro. et dicitur sanctus. ter/ad denotandũ trinitatẽ personarũ: et dicitur dñs deus in singula

ei ad ostendēdum q vna est essentia in tribus personis. et sumitur istud ysaye. vi. Ysaias enim dicit se vidisse seraphin et cherubin clamentes. Sanctus. ꝛc. vnde nos cantica angelorum cantamus q; per hoc sacrificium homines assumi ad angelorū ordines non dubitamus ideo cum eis saluari clamamus. Sub sequēter dē alius versus. l. bñdictus qui venit. ꝛc. qui versus sumitur ex euangelio mathei. xxi. ꝫ dū cantatur debet fieri signum crucis in signum quod sumitur de euangelico qō est liber crucifixi. Ideo confitemur xp̄m in mundum venisse ꝫ ab eo saluari rogamus. Deinde sequitur canon ꝫ incipit ibi. Te igitur. ꝛc. et durat vsq; ad pax domini. Et dē canō quod est nomen grecū ꝫ est idē quod regula in latino. quia p̄ huiusmodi verba fit regulariter huius sacramenti consecratio q; celebrans in omnibus regulariter debet se habere. vnde totū quod continetur in canone (excepto pater noster) dē sub silentio cuius causa trimplex. Prima q; deus non attendit clamorem oris. sed cordis vnde dicit beatus benedus. non vox sed votum non cordula mulica vocum non clamor sed amor sonat in ore dei. Secunda causa est vt minister qui cū summa reuerentia et deuotione ac mentis recollectione dz dicere et p̄ferre omnia verba canonis ne longo clamore fatigatus impediatur vel deficiat a sua deuotione. Tertia causa est ne per quotidianum et frequentem vsum verba vilescant et in locis non competentibus dicantur et sic fiant in ruinam vt supra de pastoribus dixi. in quodam decreto p̄hibetur sub anathemate vt nullus nisi sacris vestibus indutus et in libro et super altare consecratū p̄ferat verba canonis.
Et iō q; pollutus labiis ego sum et ista sanctissima verba sūt archana que non licet hoi peccatori loqui: de tp̄is taceo. De quibus quidem verbis nulli p̄orsus auctoritate nisi dño p̄pa licet aliquid subtrahere vel addere. notandum etiā q; canon signanter incipit per istam lām. T. que antiquitus fiebat per modum crucis qm̄ sacrificium qō fit virtute ipsorum verborum est memoratiuum dñice passionis vnde xp̄s qui instituit hoc sacramentum dixit. Hoc facite in meam cōmemo-

rationem.luc.xxii. Et qm̄ ista verba habent efficaciam a pas
sione xp̄i bene propter hoc ymago xp̄i crucifixi solet ibi depin
gi. In istis etiam sacratissimis verbis oratio gn̄alis pro san-
cta ecclesia catholica fit pro papa pro ep̄o qui ordinauit cele-
lebrantem oratur et pro rege qui est dn̄s tp̄alis oratur etiam
pro omnibus orthodoxis.id est xp̄inis catholice et apostolice
fidei cultoribus que verba expountur in tertia parte hui⁹ ope
ris qn̄ agetur de credo in deū.vn̄ per ista verba excluduntur
scismatici heritici iudei saraceni et pagani.⁊ sic nota ꝙ hic nō
oratur pro excommunicatis. Postea fit oratio pro illis quib⁹
est obligatus sacerdos. Et credo ꝙ sicut est eis obligatus ex
ordine caritatis ita tenetur eos ordinare in missa: ita ꝙ pri-
mo ponat illum cui primo est obligatus sacerdos ita tantum
ꝙ si specialiter dicit missam pro aliqua.ꝙ virtutem sacrificii
referat ad ipsum et propter hoc non excluditur quin possit et
debeat orare pro aliis. Et tn̄ circa istam orōnem aduerten-
dum ꝙ debet esse mentalis et nō vocalia.cuius est duplex ra
tio. Prima ratio est vt sacerdos sit magis recollectus et atte-
tus:quia sermo aliqn̄ impedit intentionem. Secūda est ad
ostendendum ꝙ deus non attendit clamorem oris sed cordis
vt dictum est. Notandum etiam ꝙ nullus fidelis cuius occur
rit memoria est ab illa oratione excludendus immo quilibet
cuius occurrit memoria est semper dn̄o commendandus ali-
as sacerdos peccaret. Notandum etiam ꝙ sacerdos anteq̄ di
cat missam potest facere istam orationem dicendo vocaliter
deo. Domine deus ego in missa intendo tibi recommendare
istum. Postea sufficit ꝙ dicat mentaliter in missa. Memento
dn̄e famulorum quos tibi antea et recommendaui.postea vo
catur multi sancti ⁊ sancte qui pro xp̄o om̄s se sacrificauerūt
exponendo se morti. Et ista sufficiant pro nunc de verbis ca-
nonis. Sed aliud dicendum est de signis que fiūt in canone
vnde sēcundum ꝙ dicit dn̄s innocentius papa in libro de mis
sa.crucis significationes que fiunt in missa sunt numero.xxv
et fiunt septem vicibus que signant expresse xp̄i passionem
prima vice fiunt tres dicendo illa verba:hec dona.hec mune

ta.⁊c.significant ternam traditionē xp̄i nam primo fuit tra-
ditu a deo patre qui eum misit in mundo secundo a iuda tra
ditore qui eum vendidit.tertio a indeis qui eum pilato a cru
cifigendum tradiderunt In secunda vice fiunt quinq; dicen
da illa verba. Benedictā adscriptam ratā.⁊c.et signant quin-
q; personas que fuerunt in passione christi scilicet personam
xp̄i venditi personam inde vendentis ⁊ personas ementium
que fuerunt tres.s.pontifices pharisei et scribe. In tertia vice
fiunt due dicendo illus verbum, Q̄ dicit. Et iste bni cruces
fiant primo super panem secundo super vinum propter du-
plicis materie panis scz et vini conuersionem. In quarta vi
ce fiunt quinque dicendo ista verba. Hostiam puram.⁊c. Et
signant quinq; vulnera christi que ipse pertulit in cruce. In
quinta fiant due: vna super corpus alia super sanguinem di-
cendo ista verba Sacro sanctam filii tui.⁊c. Et signant vincu
la quibus ligatus fuit christus et flagella quibus fuit flagella
tus. In sexta vice fiunt tres dicendo ista verba sanctificas.
⁊c.signant tres crucifixionis christi. Nam primo fuit crucifix
us linguis iudeorum secundo sententia pilati: tercio manib⁹
militum. In septima vice fiunt quinq; dicendo illa verba p
ipsum.⁊c.scz tres cum corpore super calicem et due a latere.⁊
signant tres cruciatus videlz passionis pro passionis et com-
passionis alie due signant aquā et sanguinem que fluxerunt
de latere ipsius christi. Et sic fiunt in vniuerso.xxv.qui est nu
merus cubitus ad designandum q; ōtunc unq; multiplicitur
hoc sacramētum semper est vnum. Et istud sufficit de signis
canonis et per consequens de secunda parte misse que perti-
net ad materie sacramenti consecrationem. ¶ Excepto q
quando dicitur pax vobis fiunt tres cruces. ¶ Sequitur ter
cia pars misse que est ad materiam sacramenti suscceptionem
Et in ista parte primo sacerdos frangit hostiam in tres par-
tes prima signat corpus christi misticum id est fideles qui pe-
regrenantur in hoc mundo. secunda illos qui sunt in purga-
torio. tercia illos qui sunt in paradiso. Dicto per omnia sec
la seculorum cum responso amen. dicit sacerdos. Pax domi-

ni sit semper vobiscum. Faciendo tres cruces cum vna parte hostie supra calicem. Et significant q̄ per mortem christi fuit pax in terra inter deum et hominem reformata. ℙ Postea dicitur ter. Agnus dei. vnde agnus dicitur ab annoscendo. quia sicut soli balatu agnus matrem suam cognoscit: ita christus matrem suam in sua passione cognouit vel dicitur ab agnitio quod est pium q̄ christus sua pietate nos redemit. Et dicitur ter. Agnus dei. q̄ christus in passione sua pendens i cruce tria agnouit. scilicet patrem suum ei obediendo et matrem suam virginem virgini commendo et genus humanum ipsum redimendo. Et dicitur bis miserere nobis: ℣ vltimo dicitur dona nobis pacem: ad ostendendum q̄ in mundo isto ℣ in purgatorio indigemus misericordia dei. et in paradiso habebimus pacem et requiem opulentissimam. In missa autem pro defunctis dicitur dona eis requiem. quia missa pro eis dicitur vt veniant ad requiem paradisi. Deinde ponit sacerdos vnam partem hostie in calicem. et signat vt dictum est illos qui sunt in paradiso qui sunt in ebriati gloria paradisi secundum illud psalmus. p̄o. cx. v. Inebriabuntur ab vberta te domus tue et torrente voluptatis tue potabis eos. Accepto dehinc osculo secundum quosdam ab eucharistia secundū alios a calice et secundum alios ab altari dat pacem diacono et ille subdiacono: et sic per istos descendit ad alios ad designādum q̄ pax domini que exuperat oēm sensum per christū descendit ad prelatos et a prelatis ad subditos. etiam signat q̄ omnes qui volunt esse participes fructus istius sacramenti debent esse in vinculo pacis et caritatis astricti. Dictis autem duabus orationibus sacerdos recipit istud sacramentū sub specie panis et vini. Laicis vero non datur sub specie vini propter periculum effusionis. ℙ Post susceptionem sacramenti debet sacerdos aliquid recipere de vino et abluere os nisi esset illa die aliam missam celebraturus.

Et sic terminatur tertia pars misse que pertinet ad sacramenti sumptionem. ¶ Sequitur quarta pars que pertinet ad gratiarum actionem in qua primo dicitur communio a

com quod est simul et vnio quasi simul vnio ad denotandum
ꝙ virtute huius sacramenti sumus per caritatem vniti deo ⁊
proximo. Post communionem dicitur oratio quedam que vo
catur post communio: et ꝙ dicitur post communionem. Et de-
bent dici ille orationes in eodem numero sicut collecte. Post
modum populo salutato et responso. Et cum spūtuo: dicit sa
cerdos. Ite missa est. et est sensus. Ite potest me ad xp̄m et se
quimini ip̄m qꝛ hostia est missa pro vobis ad deum patrem
placandum: vel ite ad propria qꝛ missa est completa. Et no-
ta ꝙ ite missa est non debet dici nisi dicatur. Gloria in in ex-
celsis deo. sed dicitur. Benedicamus domino: et in missa pro
defunctis dicitur. Requiescant in pace. Si queratur quare
non in fine cuiuslibet misse dicitur. Ite missa est. Dico ꝙ cor
pus christi misticum quod est ecclesia est triplex. s. illud quod
est in celo glorificatum i. sancti qui sunt in paradiso. Aliud
quod in terris adhuc ambulant. i. fideles qui sunt in mundo
Aliud quod iam recessit ab hoc mundo non tamen adhuc est
in paradiso: id est fideles qui sunt in purgatorio: licet ergo q̄
libet missa totum corpus misticum respiciat: sicut patet per
triplicem hostie partitionem. tn̄ secundum istam triplicē dif
ferentiam communiter misse comparari debent aut appro-
priari. Quedam enim celebrantur ad honorem sanctorum ⁊
qꝛ ipsi iam sunt coram deo ideo in talibus missis licenciatur
populus et dicitur. Ite missa est: quasi dicat. Ite festinate in-
gredi illam requiem. Quedam specialiter est ad salutem vi-
uorum. Et qꝛ non sumus certi de salute nostra ideo debem⁹
solliciti esse ne per nostram negligentiam in nobis misse effi
cacia euanescat. ideo dicitur in illis missis omni tempore. Be
nedicamus domino: secundum istud psalmiste. p̄o. xxiiii. Be-
nedicam dominum in omni tempore. Quedam specialiter ce
lebrantur ad requiem defunctorum. et in illis dicitur. Requi
escant in pace. Nota ꝙ sacerdos in missa quinquies vertit se
ad populum et septies salutat ipsum. Quod quinquies ver-
tit se ad populum signat ꝙ quinquies xp̄s apparuit in die re
surrectionis sue. Primo marie magdalene in orto. Secundo

mulieribus euntibus et reuertentibus de monumento. Tertio beato petro: sed qñ et vbi nescitur: ideo qñ vertit se tertio sacerdos nō loquitur alte. Quarto apparuit discipulis in vnū congregatis qñ intrauit ad eos ianuis clausis et thomas nō erat cum eis. Quinto apparuit duobus discipulis euntibus in emaus. Quod autem septies sacerdos salutat populum signat q̄ virtute misse consequimur vitā eternam in qua habemus septem dotes: quattuor ex parte corporis et tres ex parte anime. Nota q̄ sacerdos incipit missam a dextera parte altaris et postea vadit ad sinistram et redit iterum ad dexteram. Et signat q̄ christus de dextera patris venit in mundum et iterum rediit in die ascensionis ad dexteram patris. iuxta illud iohannis vltimo. Exiui a patre et veni in mundum iterū relinquo mundum et vado ad patrem. Si queratur vtrum canō debeat dici tarde vel cito id est an sacerdos debeat multum morari in canone vel non. Dicendum est q̄ sacedos debet cum bona maturitate et cum magna attentione dicere omnia verba canonis non tamen debet ibi multum morari ne muce venientes id est dyabolice tentationes perdant suauitatem vnguenti. i. suauitatem huius sacramenti: q̄ voluntas hominis mutabilis est et nunq̄ in eodem statu permanet Ideo sub figura huius fuit dictum filius israel q̄ comederēt agnum paschalem festinanter. Notādum autem missa nūq̄ debet dici sine lumine. Et hec de ritu misse sufficiant.

¶ Ca. xi. de defectibus qui possūt occurrere in missa.

VBi maius periculum intenditur: ibi plenius est consulendum. Et q̄ in celebratione misse nisi debito modo fiat in minet maximum periculum. ideo de defectibus qui possunt in missa contingere debet summopere precaueri et si cōtingnant sunt vt melius poterunt corrigendi. Possunt ergo defectus esse in missa ante consecrationem vel post consecrationem vel in ipsa consecratione. ante consecrationem possūt esse defectus si non ministretur debita materia. puta si loco vini ministretur aqua vnde pone q̄ sacerdos vel minister qui

seruit sibi in missa posuit in calice aquam credens esse vinum album quid debet facere sacerdos. Dicendum est q̄ sacerdos aut percipit istum errorem ante cōsecrationem vel post si ante cōsecrationem debet aquam eiicere et vinum mittere cum aqua et sic potest peragere misterium sanum si autem aduertit post consecrationem corporis aut aduertit ante q̄ sumat christum aut post. si ante debet mittere vinum cum aqua in calice et reincipere ab illo loco. Similimō. ꝛc. et prosequi vsq; ad finem. si autem percipit post sumptionem corporis debet administrare vnam hostiam non consecratam et ibi ponere vinum cum aqua in calice et reincipere a principio canonis secundum quosdam. tñ credo q̄ sufficeret reincipere ab illo loco canonis. Cōmunicantes et perficere misterium sanum. Si dicas q̄ iste forte non percepit istum errorē donec sumpsit aquam que loco vini fuit posita in calice et si non est ieiunus sic vt videtur non debet celebrare. in isto casu dico q̄ hoc est tenendē pro regula generaliter q̄ quicunq; circa vnā materiam sunt duo precepta fortius magis obligat mō circa celebrationem misse sunt duo precepta vnum q̄ missa dicatur a ieiuno. aliud q̄ sacramentum perficiat. i. q̄ celebrans semper ꝓsecret sub vtraq; specie. s. panis et vini constat antē q̄ preceptū de integritate sacramenti fortius est q̄ preceptū q̄ sumatur in ieiuno: cum illud respiciat essentiam sacramēti et istud eius vsum quare q̄tumcunq; iste sumpserit aquā ⁊ non sit ieiunus tñ debet facere sicut dictum est supra. scz q̄ hēat hostiam non ꝓsecratam vinum ⁊ aquam ⁊ reincipiat a principio canonis vel ab illo loco cōicantes. ꝛc. ⁊ sic totum p̄sequatur vsq; ad finem: sed si ille qui ministrat vinū non apposuit ibi aquam in calice quid agendum est in hoc casu. Dico q̄ si sacerdos percipit istud āte consecrationem sanguinis debet ponere aquam in calice et sic consecrare si aūt percepit post consecrationē sanguinis debet confiteri de negligentia et conteri ⁊ procedere in missa qz vinum est propria materia huius sacramenti et non aqua vt dictum est supra debet tñ admitteri ex quadam congruitate. Sed quid si sacerdos ad/

nertat venenum esse immissū in calice vel araneā vel muscā ibi cecidisse: nūqd debet sumere. Certe ꝯtum ad venenū vel araneā dico q̄ non ne calix vite fiat calix mortis sed sāguis iste debet poni inter reliquias in aliquo vase mūdo et apto cū aliqua scriptura notificante ibi esse sanguinē xp̄i ⁊ nō sumatur ab aliquo q̄ speciebus illis est admixtū venenū. Et si sacerdos non sumpserit corpus xp̄i debet ponere aliud vinū in calice cū aqua et reincipere ab illo loco. Simili modo si antē iam sūpserit corpus xp̄i debet habere aliquā hostiam consecratā vt dictum supra ꝯtum ad muscā dico q̄ propter muscā non debet dimittere quin sumat tm̄ credo qđ debeat transalutiri muscā vt dicunt quidā. sed sufficit q̄ lauetur et lotio sumatur et s' timeatur de vomitu comedat aliquid proh̄ibens vomitū ⁊ musca cōburatur et cinis in sacrario reseruetur et idē de aranea. s. q̄ debeat cōburi ⁊ cinis in sacrario reseruari: Sed pone q̄ q̄n sacerdos lenat hostiā appareat ibi species pueri vel carnis quid faciet. Dico aut apparet ita oībus: aut sacerdoti tm̄ aut populo tm̄ si apparet oibus ita scz populo et sacerdoti debent effundi preces ad deū vt reuertatur i species panis et si fiat panis et si fiat debet sumi sinant dz haberi alia materia et consecrari. si antē non apparet sacerdoti sed populo tantū: debet sumi a sacerdote. sed qđ pōt contingere si calix cadat ⁊ sanguis effundatur: quid ergo agē dum est. Dico q̄ quid sit agendū in hoc casu edocetur in quo dā decreto: pu. christe. in quo dicitur sic. Si per negligentiā aliquid stillauerit super terram lingua lambatur et tabula seu terra rodatur et in igne consumatur: et cinis intra altare absondatur et sacerdos. xl. diebus peniteat. si super altere stillauerit calix scrbeat minister stillam et tribus diebus peniteat si vsq̄ ad tertium lintheum stilla pervenerit ix. diebus peniteat. si ad quartum. xx. diebus peniteat et linthiamina que stilla contigerit tribus vicibus ablu at minister calice sumpto: et aqua ablutionis sumatur et in aliquo vase iuxta altare recondatur. Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam euomuerit si laicus est: xl. die

bus peniteat clarici vero monachi diaconi vel pbri. lxxx. die; bus peniteant epi autem. lxxxx. si vere infirmitatis cāeuoma erit. vii. diebus peniteat. Ista habentur de cle. di. ii. c. Si per negligentiam. Si quis per ebrietatem Et materia huius vomitus dz accepi et comburi et cineres iuxta altare recondi.

Que pnia debet esse ista dicunt aliqui q̄ omnibus diebus illius pnie debet ieiunare in pane ⁊ aqua et cessare a comunione. Alii dicunt q̄ sufficit q̄ faciat aliquam abstinentiam ⁊ dicat aliquas ozationes. Sed pone in aliquis sacererdos induat se ad celebzandum. Et postq̄ pzocessit ad missam recolit se aliquod peccatum mortale commisisse de quo non fuit confessus vel recolit se fuisse excommunitatum quid faciet. Si p cedat videtur peccare moztaliter quia iudicium sibi manducat et bibit si autem ex toto dimittat magnum scandalum in populo generat. Dicunt quidam q̄ talis sacerdos non debet dicere verba consecrationis sed simplicem hostiam debet sumere sed illud non est verum immo erroneum q̄z talis deum illuderet faciendo irreuerentiam sacramento ⁊ populum deciperet q̄z faceret eum ydolatrare. Ista habentur de cele. c. de homine. Et ideo dico q̄ si iste sacerdos non posset dimittere missam absq̄ scādalo sufficit q̄ doleat et peniteat ⁊ conteratur de peccato suo / doleat etiam q̄ ita tarde penitet pzoponat confiteri q̄cito poterit habere opozrunitatem ⁊ consecret in nomine domini quia in isto casu summus sacerdos. s. deus absoluit eum. Et licet. quidam dicant simile esse in sententia excōicationis credo tñ quod i isto casu si sacerdos nō pzocessit ad consecrationem debet dimittere fingendo se esse infirmū vel habens aliquam necessitatem legitimam vel si non potest dimittere doleat ⁊ peniteat pzoponat et faciat se absolui et credo q̄ quantum ad illud peccatum est absolutus a summo sacerdote. s. a deo ⁊ hoc est quantum ad culpam: Utrum tatem quantum ad penam irregularitatis sic absolutus. Nō determino quo ad nunc Sed pone q̄ sacerdos omiserit aliquid de verbis canonis nunquid dz ea repetere. Dico q̄ aut hz conscientiam probabilem q̄ dimisit aliquid de verbis ⁊ sic

debet ea recepere potissime si habeat cõscientiã de verbis consecrationis qz non intellegitur iteratum quod dubitatur dimissum scilicet probabiliter vel nescitur esse factum vt dicitur de conse.di.iiii.c.Cum nulla extra de presbiteri non baptisato.c.veniens.Si tamen vt credo sacerdos habeat istam intentionem:si dixi ista verba non intendo ea repetere cum intencione consecrandi sed si non dixi dico ea ca.extra de bap. et eius effectu.ca.ii.vbi dicitur si tu es baptisatus ego non te baptiso.sed si tu nõ es baptisatus ego te baptiso. In nomine patris.&c. Propter autem leuem et scrupulosam conscienti am nõ debent iterare huiusmodi verba.ideo dz esse multum recollectus et attentus qñ dicit verba hec. Dz pone quando sacerdos celebrat faciendo signa cum hostia forte propter trigus vel in aduertentia vel propter aliquid aliud cadit hostia in sanguinem.quid debet fieri. Dico q debet eam dimittere. nec extrahat eam inde.sz sumat eam cum sanguine quia signa et fractiones que fiũt cũ hostia magis fiunt in sanctificationem q̃ sint de essentia misse. Pone etiam q propter frigus sanguis cõgeletur in calice quid agendum est. Dico q nũc sacerdos debet tantum exalare id est anhelare in calicem q liquefiat tamen credo q tutius esset q calix inuolueretur in pãnis calidis z si non proficeret:ponatur in aqua calida feruẽti cauendo tñ ne aqua subintret Sed pone q qñ sacerdos dicit missã mozitur vel percutitur aliqua infirmitate ita q nõ potest finire missam quid agendum est dico q circa istam materiam est vna gñ ratio alioq semper ille qui dicit missã debet perficere z sumere illud sacramentum:si non põt alius debet sumere et perficere loco eius. In proposito ergo q aut sacerdos mozitur vel impeditur ante inceptionem canonis aut post:si ante non est curandum.si post aut ante consecrationẽ aut post si ante alius sacerdos debet se idonee et incipere vbi remisit:sed si moziatur vel impediatur post consecrationẽ alius sacerdos debet supplere illud quod remanet et sumere sacramentum sed pone q mozitur postq̃ sumpserit corpus et anteq̃ sumat sanguinem. In isto casu dico q alius sacerdos

debet lamere languinem et cõplere officium misse. Sed pone q̃ mus vel aliqua alia bestia lumplerit species consecratas quid agẽdum est. Dico q̃ si possent extrahi ille species ab illo animali illud animal debet aperiri ⁊ species ille reuerenter in sacrario reponi ⁊ animal comburi. ⁊ cineres intra altare recondi. Sed pone q̃ sacerdos tanto tempore reseruauit illas species q̃ iam sunt putrefacte ⁊ corrupte: quid faciendum est de istis speciebus. Dico q̃ illud in ista materia habendum est pro regula generali: q̃ tandiu manet sub istis speciebus corpus et languis christi q̃diu sub ipsis maneret substantia panis et vini ante consecrationẽ et tancito corpus et languis desinunt esse sub ills specibus q̃cito desineret ibi substantia panis et vini. Et ideo si ille species venirent ad tantam corruptionem: q̃ substantia vel apparentia. panis et vini sub eis non maneret: nec posset manere: iam ibi non est corpus nec languis christi et ideo non deberent sumi vt consecrate: sed sacerdos post q̃ in milla lumplit corpus christi lumat eas reuerẽter: sed non vt consecratas. Si autem non venerint ad tantam corruptionem quin sub eis posset manere substantia panis et vini debant sumi consecrate. Sz quid si ex illis speciebus corruptis sint vermes generati quid debet fieri ex illis vermibus. Dico q̃ debent comburi et cineres intra altare recondi et sacerdos ex cuius negligentia istud accidit debet grauiter puniri. ideo sacerdos debet cauere ne nimis longo tempore reseruet eucharistiam et q̃ nõ seruet eam in loco nimis humido ita q̃ ille species possẽt de facili corrumpi. ¶ Hec circa eucharistie sacramentum et eius ministrum ac ornamenta perscripli simpliciter ac breuiter vt simplices in tabulis certitudinem inuenirent et in aliis que longum tractatum exigunt daretur eis occasio cogitandi dubitãdi et interrogandi ¶ Tractatus quintus prime partis principalis est de sacramento ordinis.

ORdinem in principio huius libri positum prosequẽdo. Dicto de sacramentis que producunt et promouent et conseruant hominẽ in esse spirituali: que sũt

baptismus confirmatio et eucharistie sacramentum. dicendū est nunc de sacramentis que si homo ceciderit faciū vt resurgat. Et ista sunt penitencia que sanat hominem a peccato et extrema vnctio que sanat reliquias peccatorum vnde quoniam in secunda particula huius libelli agetur de confessionū audientia et penitentiarum impositione ideo tractatus de sacramento penitentie vsq; tunc differtur ne sepe eadem itera re oporteat quis etiam dignus debet p̄cedere manus dignum. cum sacramentum ordinis maius sit et dignius sacramento extreme vnctionis. ideo p̄ius dicendum est de sacramento ordinis ꝙ de sacramento extreme vnctionis. Quoniam conferre sacramentum ordinis de iure et regulariter pertinet ad solos episcopos qui vnctionem que eos edocet: teste beato iohanne recipiunt: ideo circa materiam sacramenti ordinis pauca dicam cum sanctos ac venerabiles episcopos in partes ac dominos licet habeo habere desiderē in magistros verum q̄ sacerdotibus omnibus tota eorum ptās in collatione ordinum tribuitur: ideo aliqua de sacramento ordinis expedit eos scire que sub breui compendio comprehendam. Et hec quo ad nunc ad quinq; reduci p̄nt. de quibus per ordinē est agendum. Primo quid sit ordo: secundo quot sunt ordines. tercio si in quolibet ordine imprimatur caracter. quarto in quo actu imprimitur caracter. quinto que requiruntur in suscipiente ordines. ¶ Ca. i. quid est ordo.

ORdo a hugone de sancto victore sic describitur. Ordo est signaculum quidam in quo et per quod spiritualis potestas seu officium tribuitur ordinato et ponitur ibi p̄ēs quo ad ordines p̄prie dictos sed officium ponitur ibi quo ad ordines communiter dictos.

¶ Capitulum ii. quot sunt ordines.

IN numero ordinum diuersificantur doctores canoniste et theologi doctores enim canoniste dicunt quod sunt nomen ordines: scilicet Psalmistatus/hostiarius lectoriatus/Exorcistatus/Acoliatus/Subdiaconatus/Diaconatus/presbyteratus et episcopatus. Et forte ratio que mo-

net eos est. Dñs cum in quolibet ordine tribuatur spūalis po
testas vel officiū ibi: est spiritualis potest et spūalis ordo sed
in episcopatu tribuitur spūalis potest: et in psalmistatu spū-
ale officium: ergo ep̄atus est spūalis ordo et iā psalmistatus
vt' ergo ecclesia militās correspōdeat triumphanti. sicut enim
in triumphanti sunt nomē ordines angelorum ita in militā
ti sunt nomen ordines ministrorum: et est satis apta cōgruē-
tia. Doctores vero theologi multi et q̄ plures ex eis tenent
q̄ no sunt nisi septem quare ponunt q̄ psalmistatus non est
ordo: nec ep̄atus vt sic septiformi gratie spiritussancti corre-
spondeant septem ordines. Quidquid sit de hoc satis puto
quod psalmistatus non sit ordo sicut nec prima tonsura de
qua magis videretur q̄ psalmistatus cum cōferatur a simpli
ci sacerdote. prima aūt tōsura ordinarie ab ep̄o conferturvn
de dicunt doctores prima tonsura non est ordo: sed dispositio
ad ordines: dispositio nunq̄' non est necessitatis: sed congru-
entie. De ep̄atu verovtrum sit spūalis ordo dubito iō dimit
to illud determinationi maiorum. Beatus autē tho. in quar
to suo dicit q̄ ordo tripliciter dicit vno modo est nomē officii
et sic psalmistatus est ordo. Secundo modo est nomen digni
tatis: et sic ep̄atus. est ordo. Tercio est nomen cuiusdā spiritu
alis' ptātis. et sic non sunt nisi septem. Et isto modo possunt
concordari doctores. Numerus autem et sufficientia istorum
septem ordinū cōmuniter a doctoribus sic habetur. Dis enim
ordo dicit ordo q̄ ordinatur ad corpus christi prout in sacra
rio eucharistie continetur. Ei secundum q̄ dicit beatus aug.
secundum q̄ magis accedit ad sacramentum eucharistie or-
do dicitur maior et dignior: potest ergo aliquis ordo ordina
ri ad corpus christi consecrandum et sic est presbyteratus ma
ius est corpus christi consecrare vel ad ipsum consecratum p
pulo ministrandum. et sic est dyaconatus cuius officium erat
antiquitus sanguinem christi populo dispensare vnde dicit
beatus laurentius beato sixto. Nunquid degenerem me fi
balti cui commisisti dominici corporis et sanguinis consecra
tionem: ordinatur ad materiam de qua conficitur ipsum cor

pus chriſti preſbitero pñtandam : et ſic eſt ſubdiaconus cui⁹ eſt panem et calicem cum vino et aqua preparare: vel ordinatur ad hmõi materiam ad altare oppoꝛtandam et ſic eſt acoli tatus cuius eſt piridẽ cum pane et vꝛceolos cũ vino et quis ad altare poꝛtare. vel ordinatur ad dyabolum effugandum ne homines a ſuſceptione huius ſacramẽti impediat. et ſic eſt exoꝛciſtatus. cui⁹ eſt demones adiuuare: vel ordinatur ad di gnos in eccleſia admittendum et indignos excludendum. et ſic eſt oſtiariatus cui⁹ eſt oſtium eccleſie cuſtodire ne indigne intrent: vel ordinatur ad ea que xpo in hoc ſacramento con tento in veteri teſtamẽto dicta erant pꝛoponendum et ſic eſt lectoꝛiatus cuius pꝛophetias veteris teſtamenti legere. Et ſic habetur numerus et ſufficientia ſeptem ordinum pꝛopꝛie dictoꝛum. Horum autem ordinum quidam vocatur minoꝛes non ſacri ſcz lectoꝛiatus oſtiariatus exoꝛciſtatus et acoliatus alii autem tres ſcz ſubdiaconatus dyaconatus et pꝛeſbyteratus vocatur maioꝛes et ſacri.

¶ Ca. iii. ſi. in quolibet ordine impꝛimatur caracter

Quam ſecundum dictũ fuit ſupꝛa qñ agebatur de ſacra mentis in generali caracter ſit quedã poteſtas ſpiritua lis per quam recipiens ſacẽm impꝛimens caracterem poteſt facere recipere aliquid ſpirituale quod non poteſt ille qui nõ recipit hmõi ſacramentum. et cum quibus recipiens ordinem poſſit facere aliquid ſpirituale qõ non poteſt facere ille qui ca ret illo ordine ſicut pꝛeſbyter poteſt conſecrare quod non po teſt facere ille qui non eſt pꝛeſbyter. et ſic de aliis ideo in quo libet ordine impꝛimitur caracter et ſi dicas ꝙ non ordinatus poteſt facere ea que ſunt ordinis. ſicut nõ acolitus poteſt poꝛ tare piridem cum pane et vꝛceolos cum vino et aqua ad al tare: ergo non opoꝛtet ꝙ in quolibet ordine impꝛimatur ca racter. Dico ꝙ non obſtat. ſecundum ꝙ communiter dicitur. Illud poſſumus quod de iure poſſumus. Nullus autem de iure poteſt facere ea que ſunt ordinis niſi ordinatus. Notan dum ꝙ caracteres omnium ordinum pꝛeſupponunt caracte rem baptiſmalem cum baptiſmus ſit ianua ⁊ fundamentum

non est: superdificari non potest. Ideo nullus nisi sit babpri-
satus non potest esse capax huius sacramenti extra de presby.
non bapti. ꝛc. Veniens. Sed nunquid caracter vnius ordi-
nis presupponit caracterem alteris ordinis id est vtrum ille
qui non est subdyaconatus in presbyterum. Dico ꝙ de neces
sitate caracter vnus ordinis non presupponit caracterem al
terius ordinis. Unde non subdyaconus potest ordinari in
dyaconum et non dyaconus potest ordinari in presbyterũ li
cet non debeat immo de rigore iuris debet deponi si ex mali-
cia vel ignorantia aliquam ordinem pretermiserit sed ex li-
centia episcopi imposita ei penitentia pro eo ꝙ sic negligen-
ter vel ignoranter egerit mediuu ordinem pretermitendo po
terit promoueri interim a superioribus ordinis executione
suspensus. Quia secundum grego. gradatum est ad ordines
accedendum nam casum appetit qui ad summi loci fastigia
postpositis gradibus querit ascensum. xlviii. di. Sicut olim.
extra de clerico per saltum promoto. c. vnico. Sed nunquid
carater ordinis presupponit primam tonsuram vel caracte-
rem confirmationis licet hugo dicat ꝙ nullus nisi habeat pri
mam tonsuram potest ordinari in sacerdotem. ar. xl. di. sicut
tamen doctores theologi communiter dicunt ꝛ tenent ꝙ cara
cter ordinis non presupponit de necessitate primam tonsurã
nec etiam confirmationem immo non tonsuratus vel nõ cõ
firmatus potest ordinari licet non debeat. dictum est enim su
pra ꝙ prima tonsura est dispositio ad ordines cõgruentie ta-
men non necessitas. ¶ Notandum tamen secundum illos
qui ponunt ꝙ episcopatus est ordo ꝙ caracter ordinis episco
palis presupponit caracterem sacerdotalem quia non sacer-
dos nullo modo potest esse episcopus. et illud videtur senti-
re illud capitulum extra de excessu presbiterorum. c. Ex litte-
ris. ordo enim sacerdotalis est quasi substanciale fundamen-
tum ordinis episcopatus.

¶ Ca. iiii. in quo actu in quolibet
ordine imprimitur caracter.

Ulso q̄ in quolibet ordine imprimitur caracter videndum est in quo actu imprimitur in quolibet ordine. Et est sciēdum q̄ cum in sacramento ordinis caracter sit res et sacramentum oporteat q̄ ad impressionem caracteris concurrant duo que requiruntur in omni sacramento. s. aliquod sensibile vt sensibile lignum quod est materia sacr̄i et aliqua verba determinata que sunt verba sacramenti. In actu ergo in quo imprimitur caratter in sacramēto ordinis oportet q̄ sint ista duo. s. traditio alicuius instrumenti deputati ad executionem illius ordinis et prolatio aliquorum verborum. In ordine ergo sacerdotii imprimitur caracter sēm sanctū tho. in traditione calicis cum pane et vino z prolatione verborum que tunc dicit eps scilicet accipe potestatem consecrandi. ꝛc. Alii dicunt q̄ in vnctione manuum sibi imprimitur caracter primum tñ reputo verius. in dyacono imprimitur caracter in traditione libri euangeliorum cum verbis ad hoc deputatis. Subdiacono in traditione calicis tñ sine pane et vino per quod differt a sacerdote. cui traditur cum pane et vino accolito vt quidā dicunt in traditione candelabri. tho. tamen dicit q̄ in traditione vrceoli. et istud reputo verius quia vrceolus directius respicit eucharistiam q̄ candelabrum exorciste imprimitur in traditione libri exorcismorum. Lectori in traditione libri lectionum prophetarum ostiario in traditione clauium ecclesie ita tamen q̄ in quolibet ordine dicantur simul cum traditione instrumenti verba ad hoc deputata. quia sine verbis illis nichil fieret et credo etiam q̄ non sufficit q̄ episcopus porrigat huiusmodi instrumēta immo oportet q̄ ordinandus tangat ea corporaliter: cū istud videatur sonare verba que profert episcopus dū porrigit hmōi instrumenta vnde dicit accipe. ideo aduertat circa hoc quilibet ordinandus.

¶ Ca. v. que requiruntur in suscipiente ordine.

Quoniam secundum phm̄ actus actiorum sunt in patiente et dispolito: ideo vt ordines digne suscipiantur sciendum quod ad hoc vt ordines rite et legitime et digne recipiantur in generali quattuor requiruntur. Primum sexus

debitus.scilz q̃ si masculus. vnde mulier non posset' ordinari nec posset recipere caracterem al'cuius ordinis clericalis. vñ dicit ambrosius super epistolam ad thimoteū vt habetur. di. xxiii. Mulier. xxiii. q. i. Mulierem extra de sententia excōmunicationis. demonialibus rat o autem quare mulier non potest recipere caracterem alicuius ordinis. est q̃z xp̃s fuit institutor huius sacramenti qui non promouit aliquam mulierē an aliquam sacrum ordinem. licet enim beatissima virgo maria dignior et excellentior fuerit vniuersis apostolis non tamen illi sed istis claues regni celorum cōmisit extra de pe. re. Noua quedam. et si forte in aliquo capitulo. mulier inueniatur vocari diaconissa vel presbytera intelligendum est q̃ illa vocatur diaconissa supra quam fundabantur aliqua benedictio ratione cuius consequebatur aliquod beneficium seu officium spirituale sicut forte legendo omelias in matutinis vel aliquid aliud quod non hz alias monialibus. presbytera aūt vocatur q̃z secundum morem primitiue ecclesie erat vxor presbyteri vel forte aliqua vidua de rebus ecclesie curam habens adinstar matrisfamilias vocabatur presbytera. Et ita exponenda sunt omnia capitula que loquuntur de ista materia. Sciendum q̃ō requiritur est etas legitima. circa quod est sciendum q̃ hz doctorez canonum multas faciunt restrictiones circa istam materiam tñ videmus nostris temporibus ad sacros ordines promoueri pueros et imberbes immo videm' aliquos ad dignitates et personatus ac etiam ad ep̃atum et cardinalatum infra tempus taxatum ad subdiaconat9 suscriptionem promotos quod quia fit ex dispensatione sedis apostolice que sancto spiritu regitur non debet ab aliquo reprobari. istud tamen regulariter est tenenduz q̃ nisi in fauorem religionis fiat nullus debet promoueri ad subdyaconatum nisi attigerit vicesimum annum nec ad ordinem sacerdotii nisi attigerit vicesimum quintum annum credo tamen q̃ domini episcopi possunt in his dispensare z dispensant quotidie prout exigit ecclesie necessitas que non habet legem extra de regulis iu. Q̃ō non est licitum: que in omnibus istis debet

tendi. Tercium quod requiritur in suscipiẽte ordines est mo
rum honestas. Cum enim porte dignitatum vel ordinũ infa
mibus vel suspectis patere non debeant. lxxx. distinctione. de
iure. iuram. c. Relatum. Super omnia requiritur in ꝓmouẽ
do ad ordines seu ecclesiasticas dignitantes ꝙ sit bone fame
et honeste in moribus et vita. Cuius autem conditionis sit ⁊
quos mores debeat habere promouendus ad sacerdos ordi-
nes ostendit apl's in epl'a ad thimocheum et in epistola ad ti
tũ. v. dicens. Oportet epm esse sine crimine vni⁹ vxoris vtrũ
sobriũ/prudentẽ pudicũ ornatũ/hospitalẽ/ non viuolentũ
non neophiton non litigiosum sed modestum/non cupidum
domi sue bene presidentẽ. Et licet ista auctoritas non videat
intelligi nisi de epo: tñ secundũ aug. ⁊ ambro. extendenda est
ad alios ordines. lxxx. iiii. d. cognoscamus. ¶ Notãdum au-
tem ꝙ de singulis cõditionib⁹ in auctoritate predicta multa
essent dicenda: tamẽ quia requirerẽt magnũ tractatum qua
si superficialiter trãseundo pauca dicã. Dicitur aũt sine cri-
mine quod nõ est intelligendũ de oĩ crimine cum nemo sine
crimine vinat. Et vt ait hier. i. ad thimo. iii. c. Res pene con-
tra naturã est vt aliquis sine peccato sit. et ideo intelligigen
dum est sine peccato enormi/mediocri/notorio ⁊ vulgato. ⁊
Sed existens in pctõ mortali quocunq; siue occulto siue ma
nifesto peccat mortaliter recipiendo sacros ordines sicut reci
piendo alia sacramẽta. xl. di. Multi. lxxxxv. di. Illud. xi. q. iii.
Ideo quilibet debet confiteri anteq̃ recipiat sacros ordines
Secundo dicit: vnius vxoris virum. Et istud est intelligen-
dum negatiue. id est nõ plurium. lxxxii. di. Proposuisti: quia
si intelligeretur affirmatiue: sequeretur ꝙ virgines et q̃ nul
lam habuissent vxorem non possent promoueri quod est ab-
surdum. Et loquitur apl's secundũ morẽ primitiue ecclesie in
qua licitum erat ordinatus vnam hr̃e vxorẽ dũmodo habu-
issent ipsam virginẽ mõ autem non est licitũ cum votum ca
stitatis sacris ordinibus sit annexum. De bigamis autẽ qua-
re nõ promoueãtur et quid est bigamina: ⁊ quot modis con-
trahitur quo ad nunc taceo qꝛ excedit metas huius tractat⁹.

Alie autem conditiones scz sobrium prudentem. ꝛc. satis sūt note ideo de his nichil dico. ¶ Notandū aūt ꝙ diuersis capitulis decretorum ꝛ decretaliū colliguntur alie condiciones q̄ debent esse in ordinando. s. ꝙ non sit solenniter penitens non curialis: nō seruus seu ad ratiocinia obligatus nō corpore viciatus: non illegitime aut presbytero natus. non adultus nō in egritudine baptisatus. non peregrin⁹: non ignotus nō minoris etatis. De quolz istorum presequi exigeret maiorē tractatum q̄ presens opusculum expostulet. Quartum quod requiritur in suscipiente ordines est peritia litterarū. vnde promouendus ad sacros ordines vel ad regimen animarum: dz habere noticiam sacre scripture ad animas informādas. Et propter hoc statutum est vt in ecclesiis metropolitanis teneātur doctores theologie: et ꝙ clerici exeuntes prouinciā ad audiendū theologiā percipiant integre stipendia sua: ꝛ si nō sufficiāt eis ecclesia debet eis prouidere et ministrare necessaria extrema de magistris. qz non nulli. Debet etiā habere peritiam scientiarum secularū et hoc ad eruditionē vt possit discernere verum a falso et per eas habere aditum ad theologiā: ideo statutum est vt teneatur magistri liberalium artium in singulis ecclesiis cathedralibus et in aliis q̄tum sufficere possunt facultates qui earundem ecclesiarum clericos ꝛ alios seculares pauperes gratis instruant propter quod cōpetens beneficium magistro in eclesia assignabatur extra. c. preallegato. Et intelligo de scientiis sermocinalibus. s. grammatica/logica/et rhetorica et maxime grammatica. qz quadriuiales scientie scilicet arismetica/geometria/musica/astronomia/parū aut nichil faciunt ad scientias pietatis vt ait hie. xxxvii. di. Si quis grammaticam. De hoc scilicet quam scientiam dn̄t habere sacerdotes require supra in prohemio huius tractatus et licet multa alia circa materiam sacramenti ordinis possent dici: tn̄ ista sufficiant q̄tum ad hoc quod pn̄s libellus expostulat. ¶ Tractatus sextus prime partis principalis est de sacramento extreme vnctionis.

¶ Capitulum. i. que est eius materia.

Nunc de sacramento extreme vnctionis dicendum est. Circa quod consideranda sunt septem Primo que est eius materia. Secundo que est eius forma Tercio quis sit eius minister. Quarto quis sit effect⁹. Quinto quibus debet dari. Sexto in quibus partibus corporis debet fieri. Septimo vtrum debet iterari. ¶ Materia huiꝰ sacramenti est oleum olivarum ab episcopo benedictum. Et ratio huius est institutio christi. qui instituit ipsum fieri in oleo et sanare eos. Et hinc corroborat promulgatio sancti iacobi dicentis. Infirmatur quis ex vobis induca presbyteros ecclesie vt orent super eum vngentes eum oleo sancto. Sciendum autem ꝙ quando in scripturis sanctis invenitur simpliciter oleum debet intelligi de oleo olivarum. qz illud simpliciter est oleum aliud autem non: sed fuerunt inventa propter defectum illius. sicut oleum nucum oleum lini z similia vel propter aliquam medicinam sicut oleum amigdalarum et similia. Ratio autem congruentie quare tale oleum est materia huius sacramenti est quia proprietas huius olei maxime conveniat effectu huius sacramenti. Est enim oleum mitigativum dolorum: ideo ponitur in vulneribus. Unde ille samaritanus infudit oleum in vulneribꝰ sauciati. vt dicitur in lu. Sed effectus huius sacramenti est mitigare dolorem spiritualem et corporalem. Notandum insuper ꝙ ad hoc ꝙ oleū sit propria materia huius sacramēti: oportet quod primo sit ab episcopo benedictum. et istud innuit beatus iacobus quando dicit vngentes eum oleo sancto id est sanctificato. Ratio autem quare oportet ꝙ sit sanctificatum posita est in tractatu de confirmatione. ca. ii.

¶ Capitulum ii. de forma vnctionis.

Forma huius sacramenti sunt verba que dicit sacerdos quando vngit infirmum. s. ista. Per istam vnctionē et suam piissimam miam indulgeat tibi deus quidquid deliquisti per visum auditū. ꝛc. ita in ista forma tangitur virtus istius sacramenti de qua dicetur infra quando agetur de eius ef

fectu. Et est sciendum q differentia est inter formas aliorum sacramentorum et istius q forme aliorum sacramentorum secundum ambro sunt indicatiue: vt patet discurrendo per singulas sed forma istius sacramenti est optatiua vt patet aspicienti. Notandum q in missali ambrosiano inuenitur ista forma sic. Ungo oculos tuos vel aures tuas. ꝛc. Et per istam vnctionem. ꝛc. De hac autem non est curandum est forma quam vtitur romana ecclesia est obseruanda. Sed queritur quare in forma istius sacramenti romana ecclesia magis vtitur verbo optatiuo q̄ in aliis formis. Dicendum est q istud est q̄z vt dicetur infra istud sacramentum non debet dari nisi propinquis mortis qui iam sunt in recessu tō sicut moris est q illis qui sunt in recessu optare salus ita ecclesia in ista forma optat salutem recedentibus ab hac vita.

¶ Ca. iii. de ministro extreme vnctionis.

Minister huius sacramenti est presbiter et non alius vnde nullus nisi presbyter potest ministrare illud sacramentum. Quod patet ex predicta auctoritate beate iacobi. Infirmatur quis ex vobis. ꝛc. Cuius ratio est q̄z ille qui habet dispensare sacramenta corporis christi mistici oportet q habeat potestatem supra corporis christi verum est iste est solus presbyter quare solus presbyter habet ministrare istud sacramentum. Nec est instantia de baptismo quia baptismus est sacramētū maxime necessitatis. ideo oportet q habeat ministrum maxime cōem. vide de hoc supra de baptismo. ca. iii. vtrum autem oporteat q sint plures presbyteri vel sufficiat vnus videtur ex auctoritate allegata q debeant esse plures. quia dicit presbyteros in plurali tho. autem in quarto videtur dicere quod si non possunt habere plures sufficit vnus cum ministris ita tñ q semper presbyter debet iungere et dicere verba ꝛ si ante q̄ perfecerit moriatur vel impediatur alius debet perficere quod remanet silicet reliquū sacramenti hmōi extreme vnctionis. Et hec sufficiat pro presenti.

¶ Ca. iiii. de effectu extreme vnctionis.

Effectus istius sacramenti est iste sicut enim est infirmitate corporali ita suo modo debet esse in infirmitate spirituali in infirmitate autem corporali sic est ꝙ postꝙ aliquis sit curatus ab infirmitate adhuc quedam debilitas corporalis proueniēs ex pristina infirmitate remanet: ideo indiget duplici medicina vna que sit egritudinis sanatiua vel expulsiua / alia que sit debilitatis que remanet reparatiua. sic est spiritualiter. infirmitas enim spiritualis est peccatum vnde psal. in persona peccatoris. Miserere mei domine quoniam infirmus sum. medicina autem sanatiua istius infirmitatis sum. medicina autem sanatiua istius infirmitatis est penitentia. sed postꝙ homo sanatus est ab ista infirmitate adhuc remanet in eo quedam debilitas spiritualis ꝛ contra istā infirmitatem ordinatus istud sacramentum. vnde effectus istius sacramenti est sancto istius debilitatis spiritualis. est etiam alius effectꝰ qz per ipsum pctā venialia et etiam mortalia oblitata remittuntur et gratia habita augetur vel noua confertur intellige si digne suscipiatur. est et alius effectꝰ quia si sit expediens anime suscipientis sanitas corporalis sibi restituitur virtute istius sacramēti. Probatur omnia predicta per auctoritatem iam dictam. iacobi. v.c. Infirmatur quis ex vobis inducat presbyteros ecclie vt orent super eum vngentes eum oleo sancto et alleuiabit eum dñs a languoribus suis et si in peccatis sit dimittentur ei. ꝛc.

¶ Ca. v. quibus dz fari sacrēm extreme vnctionis.

Ex predicta auctorita te colligitur ꝙ istud sacramentum nō debet dari nisi infirmus. quia dicitur iacobi. v. infirmatur quis. ꝛ cetera. non autem quibuscunqꝫ infirmꝰ sed solum illis qui sunt in periculo et sant propinqui morti qui cū deuotione ante petierent istud sacramentum posito etiam ꝙ sant frenetici. cum enim istud sacramentum sit sacramentuꝫ exeuntium non debet dari nisi exeuntibus vel illis qui parati sunt ad exitum huius vite.

¶ Ca. vi. in quibus partibus corporis debet fieri sacramentum extreme vnctionis.

Quia purgata materia medicina dz applicari patiente. ideo materia peccati purgata per penitentiam istud sacramentu quod est medicina contra debilitatem dere lictade et peccato vt dictum est debet applicari membris que sunt organa sensum per que morbus peccati in animam intrat vnde in sacramento isto debent inūgi oculi aures os nares manus pedes et renes: ita q ad oculos dicatur. Per istā sanctam vnctionem et per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi deus quicquid deliquisti per visum. Ad aures. per auditum. ad os. per gustum. ad nares. per odoratum. ad manus peccactum. ad pedes per gressum. ad renes per ardorem libidinis. penitendo in singulis. per istam sanctam vnctionem. ꝛc. sed quid fiet de cero a natiuitate. qui non peccauit per visum vel de surdo a natiuitate qui non peccauit per auditum vel de claudo qui non peccauit per egressum nunquid debet inungi in istis membris. Dico q sic quia licet cecus nō peccauerit videndo tamen forte peccauit inordinate visum appetendo. Et idem dico de surdo et claudo extimo etiā q̄ q̄ aliquis nō habet oculos vel alia mēbra in quib⁹ fit vnctio deberet inungi in locis circumuicinis ꝓper rationē iam dictam.

¶ Ca. vii. vtrum extrema vnctio debeat iterari

Quam isto sacro imprimatur caracter manifestum est q istud sacrm potest iterari cum homo possit multotiens ad mortem infirmari. Vtrum aūt in eadem infirmitate possit multotiens inungi. Dico q infirmatum quedā sunt breuis terminationis sicut sinochia vel calum. ꝛc. tñ si recidiuaret aliquis cum recidiuum sit alia infirmitas a prima in recidiuo posset iterato iungi. alie sunt infirmitates diuturne sicut tussis febris ethica. ꝛc, que durant per annum et plus ꝛ sic cum talibus infirmitatibus hō possit multotiens venire ad punctum mortis: in talibus posset istud sacramentum multotiens iterari. Et ista est sntia sancti tho. in quarto. Dicit tñ q si inueniatur sntia alicuius doctoris in contrarium q non condemnant eam. Illud autem quod dicunt quidam q ille qui fuit inunctus si curetur q non debet se postea balneare:

est quedam fatuitas qr sequeretur q̄ eps cuius caput fuit in-
unctu crismate non debet lauare caput. cum ei⁹ vnctio sit di
gnior ista tñ qñ aliquis infirmus inungitur debet esse ibi ali
quis minister qui cum stupa abstergat locum vnctionis ⁊ po
stea illa stupa dz comburi ¶ Tractatus. vii. prime par
tis principalis est de sacramento matrimonii.

¶ Ca. i. quid sint sponsalia.

Expedito cum dei adiutorio tractatu de sacramen
tis qne generant vegetant nutriunt promouent
et reparant hominem in vita spūali. restat tractā
dum de sacr̄o quod producit et gñat eundem in esse et vita
corporali. s. sacramento matrimonii. Quia vero libellus iste
est composit⁹ ꝓpter simplices qui nō sunt in iure tā canoico
q̄ ciuili multam ꝓuecti: allegationes vero quoruncunq; mul
torum iurium tā de iure canonico q̄ ciuili que ī ista materia
postq̄ precedentibus tractatibus. adducentur ne simplicib⁹
et nimis prouectis confusionem inducant ad homini allega
tionibus quantum potero abstinebo cum simplices homini
ni allegationes nec intelligere scirent Qm̄ autem secundum
phm̄ dispositio precedenti formam. sic sponsalia precedunt
matrimonium ideo primo de sponsalibus est agendum. Cir
ca sponsalia ergo consideranda sunt quinq; primo quid sint
sponsalia et vnde dicantur. Scdo qualiter contrahuntur.
Tertio in qua etate cōtrahi possunt quarto quis sit effectus
sponsalium. quinto quibus casibus disoluuntur sponsalia.
Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio ex diffini-
tione que communis est canonistis et legistis: patz q̄ sponsa-
lia dñt precedere matrimonium sicut presens futurum: dicū
tur autem de spōdeo des/quod est idem quod promitto pro
mittis.

¶ Ca. ii. qualiter contrahantur sponsalia.

Contrahantur aūt sponsalia quattuor modis vno mo
do nuda promissione sicut qñ dicit accipiā te ī vxorē et
accipiā te in virum. scdo modo datis arris puta pecunia vl' a-
q̄libus aliis rebus tcio mō anulli subarratiōe ⁊ dr. vulgarit

desponsatio: scz proprie suberatio nuncupatur. quarto modo interueniente iuramento ita tñ ꝙ semper sunt verba de futuro vt dictum est: qꝛ si essent verba de pñti iam non essent spõsalia scilicet matrimonium.

¶ Ca. iii. in qua etate contrahantur sponsalia.

Quoniam post septenneũ. s. post etatẽ septẽ annorũ tam pueri q̃ puelle incipiant habere discretionẽ que requiritur in sponsalibus cõtrahendis ideo post septentinium possunt contrahi sponsalia. Si vero ante septenniũ ep̃i vel parentes eorum vice et noĩe ipsoꝝ sponsalia contrahant nichil agunt nisi dũ venerint ad septenniũ incipiant eis placere et tunc valent ita ꝙ lz sponsus non cognoscant eam carnaliter consanguineam tñ eius non poterit hr̃e in vxorem nec econtra. Et nota ꝙ etas contrahẽdi matrimonium apta in puellus est. xii. annorũ. In puero vero. xiiii. Et si ante contrahãt non est mr̃m sz tm̃ sponsalia nisi fuerint in etate nubili vel ita ꝓpinqui ꝙ possint carnaliter cõmiseri cũ tũc etatẽ videat malicia supplere.

¶ Ca. iiii. quis sit effectus sponsalium.

Sponsalia cuntrahuntur duobus modis quandoqꝫ et cõtrahuntur sub conditione: qñqꝫ pure si contrahant conditions apposita potest esse multis modis: qm̃ aut conditio apposita est possibilis: aut impossibilis necessaria. Si sit impossibilis puta si diceretur contraham tecũ si digito tetigero celum. Si sit necessaria puta si dicat contraham tecũ si sol oriatur cras. vel aliquid aliud simile. Iste conditiones debẽt haberi pro non adiectis. i. non appositis. Si aũt conditio sit possibilis aut est honesta aut inhonesta. si sit honesta puta qꝛ dicit. Contraham tecũ si pater meus voluerit vel si dederis michi centum marcas. si cõditio non impleatur non tenetur mr̃m consumare donec conditio fuerit ad impleata etiam si in contrahendo sponsalia fuerit appositum iuramẽtum. Et istud intellige semper nisi carnalis copula fuerit subsecuta inter eos qꝛ tunc dr̃ vtrum mr̃m inter eos esse. qm̃ videtur conditionẽ recessisse. Si vero conditio sit inhonesta et sit cõtra naturamet substantiam matrimonii puta qꝛ dicit. Con

trahã tecũ si ꝓcures tibi venena sterilitatis vel si ꝓpecunijs adultendã te tradas vel donec inueniã aliam pulchziozem. Ista conditio vitiat contractum: ita ꝙ non sunt sponsalia: nec matrimoniũ. Si vero conditio sit in honesta: non tamẽ est contra naturam matrimonii: puta quia dicit. Contrahã tecũ si hominẽ interfeceris vel furtũ feceris & similia Ista cõditio ꝓ non adiecta debet haberi: et est abiicienda et tenẽt sponsalia. ¶ Notandũ tñ ꝙ licet dictũ sed ꝙ sp̃õsalio possũt contrahi sub condicione ꝓmisse pecunie non tñ potest ꝓmitti pecunia per modũ pene si ꝓmissa fuerit non tenet pena ꝓmissio nec põt repeti vt si dicatur sic. Nisi contrahem te cũ dabo tibi tecũ marcas. nõ oĩ valet cõditio pene: cũ libera debeant esse cõiugia. ff de verobliga. l. tua. c. de sponsalibus. Vel ut. Si aũt contrahantur sponsalia pure. i. sine condicione & sint ambo apti ad matrimonium contrahendũ si interuenerit iuramentũ sunt cõpellẽdi per excicationẽ consummare matrimoniũ nisi forte timeatur de vxoricidio vel de aliquo alio periculo: ꝛ si aliter eoꝝ ꝙtraxerit cũ alio per verba de ꝑsenti infligetur et pena de periurio et fide mentita vel absoluetur ab excõicatione. Si aũt non enteruenerit iuramentũ mouẽdi sunt matrimonium consummare: non cogẽdi ꝙ inuite nuptie malos consueuerunt hẽre exitus. xxx. q. iiii. i. et. ii. Si aũt neuter est i etate nubili tenentur expectare donec veniãt ad ãnos etatis legitimos ad cõtrahẽdum matrimoniũ & idẽ dico si vnus est i etate legitima: alius non ꝙ ille qui est in etate legitima debet expectare alium vel si remutio absoluerint, poterunt iudicio ecclesie separari.

¶ Ca. v. quibus casibus soluuntur sponsalia.

Ex quo sponsalia semel contracta sunt semper ligant' ita ꝙ si contrahat sp̃õsalia post modũ cũ alia: et non sit ꝓcessũ ad carnalẽ copulã cũ illa secunda: compellendus est redire ad ꝓmam. Si vero cognouerit carnaliter secundã cũ iam matrimonium dicatur debet cũ ea manere et nõ redere ad ꝓmã. Soluũtur tãt sponsalia in octo casibus. ꝓmus est si

alter eorum vult transire ad religionē quod pōt facere alter eo inuito etiā si fuerit matrē per verba de pñti contractū dū modo nō fuerit per carnalem copulam consūmatū. Et ille q remanet in seculo remanet absolutus z hoc qñ alter fuerit p fessus in religione. Habetur iste casus. extra de conuersi conīugatur. c. ex. publico. extra de spō. duorum licet pzeter solitū. Secundus casus est qñ sponsus nō inuenitur quia se trālferet ad aliā religionem tamē pzius recepta penitētia de periurio vel fide mētita aut nō seruata si p eum steterit matrimoniū quominus fuit cōsummatū. Hētur iste casꝰ extra de spō. c. Illis autē. Tercius casus est. Si alter eorꝝ post cōtracta spōsalia incurit lepzā vel paralisim. aut oculos manꝰ pedes vel nasum amiserit vel q̄dq̄ sibi turpius euenerit ponitur iste casꝰ extra de cōiugio lepzoso. Litteras de iuramento. c. Quēad modū. Qētꝰ casus est. Si superueniat affinitas puta si sponsus cognouit consanguineā sponse vel econuerso. Et ad hoc pzobandum sufficit sola fama. Habetur iste casus. vii. q. iii. c. Quidam desponsauit. extra de consan. et affi. c. Super eo. Quintus casus est, Si mutuo se absolucrint. Hētur iste casus extra de spō. c. Pzoptera. Quidā tñ nō recipiunt istū casū vnde dicitur q̄ ista decretalis allegata non est decretalis vel q̄ loquitur de pzomissione comparatiua. Sextus casus est si alter eorum fuerit fornicatus. Habetur iste casus extra de ea re iuram. Quenadmodum. Septimus casus est qū sponsus de facto cum alia vel sponsa cum alio cōtraxerit per verba de pñti vel verba de futuro. et sequat carnalis copula tunc solūuntur spōsalia ꝓpter maius vinculū seu pactū superueniens sed debet agere pniam de periurio vel fide mentita. Ponitur iste casus extra de spō. c. Consuetudi de spō. c. Tua nos Octauus casus est qñ minor ad etatem legitimā venit et petit absolui a vinculo spōsaliū et sibi licentiam nubendi alibi. Habetur iste casus extra de spon. impu. c. de illis et. c. a nobis. ¶ Nota q̄ oēs isti casus pzeter pzimum qñ ser alter eorum vult intrare religionē intelligendi sunt de sponsalibus de futuro que vere et pzopzie dicuntur spōsalia. Nota etiam

ꝙ in duobus casibus predictis ipso iure soluuntur sponsalia .s. qñ intrat religionem ⁊ qñ contrahit matrimoniũ cum alio vel cum alia. In ceteris vero casibus soluenda sunt per iudicium ecclesie. ¶ Sequitur secunda pars septimi tractatus prime partis principalis que est de matrimonio.

¶ Ca. i. quid est matrimonium. et vnde dicatur.

Postq̃ tractatum est de spõsalibus dicendum est de matrimonio. Circa quod consideranda sunt octo. Primo quid est matrẽ et vnde dicatur. Secundo qualiter cõtrahitur matrimonio. Tercio qñ et vbi quib⁹ verbis fuit institutum. Quarto que fuit cam institutionis matrimonii. Quinto qui pñt cotrahere matrimoũ. Sexto quot modis dicitur matrem. Septimo quot sunt bona matrimonii. Octauo q̃ impediunt matrem. Matrimonium a doctoribus sic diffinitur matrem est viri et mulieres legitima iunctio indiuiduam vite consuetudine retinens non autem dicitur de viri ⁊ mulier nec virorũ ⁊ mulieribus. qꝛ nec vn⁹ vir plures mulieres nec vna mulier plures viros habere põt. Dicit indiuiduã vite .⁊c. hoc est ꝙ neuter absq̃ cõsensu alteri⁹ põt cõtinentiã ꝓfiteri vel orationi vacare ⁊ ꝙ inter eos dũ viuũt ꝑmanet vinculũ cõiugale. Aliter diffinit̃ matrẽ sic. Et viri ⁊ mulieris coniunctio vite cõis cõsortiũ diuini ⁊ hũani iuris cõicatio Dicitur autẽ matrem de mater/tris et munio/is. vñ matrem est quasi matris munium. i. officium qꝛ dat mulieribus esse matres vel iõ magis demoniat̃ a matre q̃ a patre qꝛ ei⁹. officium magis apparet in matrimonio q̃ officium viri.

¶ Ca. ii. qualiter contrahitur matrimonium.

Solo. aũt cõsensũ contrahit̃ matrẽ. q̃ si solus desit cetera etiam ep̃o coitu celebrata frustrãtur ex quo ei ꝑ verba de pñti vir consentit maritali affectu in mulierem et mulier in virum sine verbis cõsuetis. vt si vir dicat. accipio te in meã vrorẽ. et ipsa respondeat: accipio te in meũ virum. Vel si vir dicat volo te decetero habere in vrorẽ. et ipsa respondeat volo te decetero habere in virũ: vel quibuscunq̃ aliis verbis vl' signis exprimatur consensus. statim est matrẽ veruntñ si lo-

monium potest esse pfectum duobus modis vno modo sancti
tate alio modo signatiõe. matrimoniũ ergo potest esse perfe-
ctum sanctitate ante carnalẽ copulã. vñ aug. ad quandã que
simul et semel cum marito suo votũ emiserat castitatis dicit
sic inter cetera. nõ qz tẽperabatis pariter cõmistione carnali
ideo maritus tuꝰ deliderat esse immo tãto lãctus cõiuges ma
nebatis ꝙto sentiozs cõcozditer placida seruabatis sz matri-
moninm nõ est pfectũ signatione ante carnalẽ copulã coniũ
ctio enĩ cozpozis viri et mulieres signat coniunctionẽ diuine
nature et humane in persona filii dei. vide de hoc supza de sa
cramentis in gñali. c. i. Et sic soluitur ista q̃stio vtrum inter
beatissimã virginẽ mariã et ioseph fuerit perfectum sanctita
tate matrẽ dicit enim q fuit perfectũ sanctitate sz nõ signati
one quidã dicunt matrimoniũ initiatũ per spõsalia de futu-
ro ratũ per cõsẽsum de psenti cõsummatum p carnalẽ copulã.
Itẽ matrimoniozꝝ aliud est legitimũ et non ratum/aliud ra
tum ⁊ nõ legitimum/aliud ratũ legitimũ. Matrimoium le-
gitimum ⁊ nõ ratum est inter infideles ⁊ dz legitimam qz le-
gali institutione ⁊ puincie mozibꝰ nõ cõtra iussionẽ dñi con
trahitur sed nõ est ratum qz sine fide fit vnde aug. nõ est ra-
tum cõiugium quod sine deo est. Matrimonium ratum. et
nõ legitimum est qõ fit inter fideles psonas sed sine debita so
lẽnitate contrahitur. Matrimonium ratum ⁊ legitimum est
qõ inter legitimas ⁊ fideles psonas cum debita solẽnitate est
contractum. ¶ Ca. vii. quot sunt bona matrimonii.

BOna matrimonii pzincipaliter sunt tria. s. fide pzoles ⁊
sacramentum. Fides attenditur ne post vinculum con
iugale cum alio vel alia coeatur. secundum in pzole vt ama-
tur suscipiatur ⁊ religiose educatur. tercium in sacramẽto vt
cõiugium nõ separetur Et nota q duo pzima bona qñ sunt
in matrimonio qñqz nõ. tertimm vero inseparabiliter adhe-
ret matrimonio. ¶ Ca. viii. quod continet in se. xvi.
ca. est de impedimentis matrimonii.

IMpedimenta matrimonii sunt. xii. que impediunt ma-
trimoniam cõtrahẽdum ⁊ dirimunt iã contractum. Si

enim ipsa vel aliquid ipsorū precedant matrē consensum con iugalē excludunt. Si vero sequatur matrē multum prestant impedimētū sicut pz ꝑ ista exēpla Furiosus nō pōt cōtrahere matrimoniū si tñ postq̄ contraxerit efficiatur furiosus non ꝓpter hoc soluitur matrimoniū. Itē q̄ hz vtrunq̄ testiculum sectū.i. euulsum nō pōt cōtrahere matrimoniū si vero postq̄ cōtraxerit scinderet nō ꝓpter hoc soluitur matrimoniū. Et ita intelligendum est de aliis impedimentis matrimonii q̄ in his versibus cōtinētur. Error cōditio votū cognotio crimē. Cultus disparitas vis ordo ligamen honestas. Si sis affinis si forte coire nequibus. Hec faciēda vetant cōnubia facta retractant. Preter aūt ista.xii.impedimenta q̄ impediunt matrimonium con trahendum et dirimit iā contractū sunt alia que impediunt contrahendū sed non dirimunt contractum .s.tp̄s feriarū et interdictum ecclesie.v̄. Ecclesie vetitum nec non tp̄s feriarum. Ista vetant fieri permittunt facta teneri. Que et qualiter intelligi debeāt dicēdū est de vnoquoq̄ eorꝝ

¶ Ca.i.de impedimento erroris.

Numeratis oībus impedimētis matrimonii dicēdū est de q̄libet p̄mo de īpedimento erroris ꝑsone q̄ ex sui natura nō īstitutione ecclesie matrimonialē cōsensum excludit qm̄ q̄ errat nō cōsentit. vt.ff.d.iu.o. iudi. l. vi. Per.errorem et errantium voluntas nulla est. vt. C.de. iu. et facti igno.l.cum per testamentum. et.l.non idcirco vñ si vir vel mulier erret in matrimonio contrahendo nullꝰ est consensus qui solus facit matrimonium nota tñ ꝙ tripler ꝑ test esse error circa personā vnus ipsius persone vt si de petro credatur ꝙ si guillermus: errantur circa personam. Alius est error fortune. vt si de paupere credatur ꝙ si diues. Tercius est error qualitatis. vt si de ignobili credatur quod sit nobilis. de corrupta ꝙ sit virgo mō error persone impedit matrimonium: vt si credēs contrahere cū petro cōtrahat cum guillermo. vel credens contrahere cum martha cōtrahit cum maria: nullum est matrimonium. Error aūt qualitatis et fortune non impedit matrimonium: verbi gratia. Aliquis con-

trahit cum aliqua credens eam esse virginem vel filia regis et tñ ipsa est corrupta vel filia rustici. tenet matrimonium vt credit contrahere cum diuite et contrahit cum paupere tenet matrimonium .xxix.q.i.c. His ita.ꝛc.

¶ Ca.ii. de impedimento conditionis.

IMpedimẽtum conditionis introductum est ab ecclesia in fauorem libertatis. Et de hoc breuiter est tenẽdum q̃ si libera contrahat scienter cum seruo vel libet cum ancilla tenet matrimonium inter eos. Si vero libera contrahat cum seruo ignoranter q̃ credit ipsum esse liberum vel liber cũ ancilla q̃ credit eam esse liberam nullum est matrimonium inter eos si hoc ignoranter egerint nisi postq̃ alter nouerit conditionem alterius esse talem et consentiat in eum vel eam verbo vel facto vel carnali copula. ¶ Nota tñ q̃ error deteriꝰ conditionis interimit matrẽ contrahendũ et dirimit iam contractum non aũt error paris vel meliꝰis vt si seruus cõtrahat cũ serua quam credit esse liberam vel cum libera quã credit esse seruã q̃ non decipitur nec habet qđ obiciatur ei. De conditionibꝰ appositis in matrimonio vide supra desponsa. ca.. iiii. q̃ idem est iudicium hic et ibi.

¶ Ca.iii. de impedimeto voti

CIrca impedimento voto nota q̃ intelligitur de voto continentie siue de voto castitatis. Circaquod notãdum q̃ duplex est votũ continentie. Nam quodã est simplex aliud solenne. Votum simplex impedit matrem contrahendem sed non dirimit iam contractum. Quõ aũt votum simplex sit solenne licet olim altercatio fuerit inter doctores tñ hodie est claratum per dñm bonifacium. viii. extra de voto et voti redem. ca. vnico. li. vi. xvi. dicit q̃ votũ solennitatur tribus ad dirimendum matrẽ duobus modis vno modo per suscẽptionem sacri ordinis scz subdyaconatus diaconatus vel presbyteratꝰ alio modo per professionem expressam vel tacitam facta alicui de religionibꝰ approbatis. Promoti ergo ad sacros ordines religiosi non possunt contrahere matrẽ. Nota penalem institutionem in constitutionibus dñi clementis pape v

tra religiosos contrahentes matrē facto. l. q̄ sunt excōmunicati et irregulares nec pōt cū eis nisi per sedē apostolicā dispēsari. ¶ Ca. iiii. de impdimento cognationis spūalis.

Cognatio est triplex: quedā est carnalis: quedam spūalis: et quedam legalis. Et primo videndū de cognatione carnali que naturaliter alias precedit: et ista vocatur consanguinitas. Videndum est ergo quid est consanguinitas et vnde dicatur/quid est linea consanguinitatis/ quot sunt linee/quot gradus/ et quomdo computentur. et vsq̄ ad quē gradū matrē prohibeatur. Consanguinitas est vinculū personarum ab eodē stipite descendentiū carnali propagine cōtractū. Stipitē dico illā personam a qua aliqui duxerunt originē sicut adam fuit stipes cayn. et enoch. et eorum qui descenderunt ab eis. Dicitur aūt consanguinitas a con quod est simul et sanguis quasi cōmunē sanguinē habentes vel de vno sāguine procedentes. Linea ordinata collectio personarum cōsāguinitate cōiunctarū ab eodē stipite descendētium diuersos gradus cōtinēs. Linee sunt tres. l. ascendentiū descēdēti ū et trāsuersalium. Prima. l. ascendentium est illoꝝ a quibus traximus originem sicut pater mater auus aua prosauus prosaua abaus abaua. Secunda. l. descendentiū. est illoꝝ qui duxerunt originē a nobis sicut filius filia nepos nepotis pnepos pneptis abnepos abneptis. Tercia est transuersaliū line collateraliū: ista a quibus non duximus originē nec ipsi a nobis vt frater sororꝝ filii duoꝝ fratrum q̄ dicuntur patrueles filii duarꝝ sororū q̄ dñr cłobrini et eoꝝ filii nepotes vsq̄ ad quartum gradum. Nominantur ista. xxv. q. v. Primo gradu.

¶ Et nota q̄ due linee descēdentes faciunt vnā lineā transuersalē vt pz in hoc exēplo: filii duoꝝ fratrū attinēt sibi in linea transuersali et quilibet ipsorum in recta linea descendit ab auo eoꝝ cōi qui fuit stipes cōis a quo traxerant originem. et sic de omnibus aliis est intelligendum. Nunc ergo dicēdū est quid sit gradus. Primoquo sciēdum est q̄ aliter cōputāt gradus canoniste et aliter legiste. Nā scōm canoniste due psone in linea trāsuersali faciunt vnū gradū: sed scōm legistas que

libet plona facit vnū gradū vt puta duo fratres sunt in vno gradu primo scōm canonistas qui scōm legistas sunt in duobus et sic de singulis. Sed qz istud parum aut nichil facit ad ꝓpositū ideo dimittatur: videamus quid sit gradus. Gradus est habitudo istantiū personaꝝ qua cognoscitur quota gñationis distātia due persone inter se differunt. Gradus itaqz in linia alcendenti sic cōputantur pater ⁊ mater sunt in primo gradu/auus aua sunt in scdo/pauus proaua in tertio/abauus abaua in quarto. In descēdenti aūt sic cōputantur filius et filia sunt in prio gradu/nepos neptis sunt in scdo/pronepos pneptis in tercio/abnepos abneptis in quarto. In trāsuersali vero linea cōputantur sic. duo fratres sunt in prio gradu/filii duoꝝ fratū in scdo neptotis eorundem scz duoꝝ fratrū in tercio/proneptotes eorundē in quarto vltra quē gradū nulla cōputatur hodie consanguinitas vel protenditur ꝓpter ad mēm impediendum. licet antiquitus ꝓtenderetur vsqz ad. vii. gradū. Videndū est igitur scōm istā doctrinā qualiter ꝯsanguinitas cōputanda est inter aliquos. Cū em̄ vis scire de aliquibus puta de bartholomeo et berta quoto gradu ꝯsanguinitatis attinent tibi accipe aliquem cōem stipitē a quo ambo traxerūt originē. verbi gra. Petrus gñauit iacobū et iohannem qui fuerunt fratres ecce primus gradus. vel si non potest scire quis sit pater eoꝝ dices. Jacobus et iohannes sūt fratres qui (vt dictū est) faciunt primū gradū et hoc ideo dico: qz fratres sunt sēper ponendi in prio gradu. sicut frater et sororꝝ et due sorores. Procede ergo in cōputatione. Jacobus et iohānes fuerunt fratres qui vt dictū est faciunt prim gradū. Jacobus gñauit andreā ecce scōs. Andreus gñauit philippū: ecce tercius gradus. Philippus gñauit bartholomeum: ecce quartus gradus de quo nunc agitur. Modo reuertere ad iohannē qui fuit frater iacobi et procede sic. Jacobus ⁊ iohānes vt dictum est fuerunt fratres. Johēs genuit thomam: ecce scōs gradꝰ. Thomas genuit bertani de qua nunc agitur ecce tercius gradus. Vides ergo quomodo bartholomeus et berta sibi attinent ex vna parte in tercio gradu et ex alia in

quarto et hoc loquendo vsualiter qꝛ scdm veritatē non atti-
nent sibi nisi in quarto gradu. et sic non potest esse matrimo
nium inter eos. Illud idē faciendū de aliis qui magis vel mi
nus vicini sunt consanguinitate. dicendo tales et tales atti-
nent sibi in tali gradu. ¶ Et ita numerandi sunt gradus ⁊
numerande persone: colligitur expresse ex illis duabus decre
talibus. extra de consan. et affi. Tua nos. Et extra de testi-
bus licet quidam. Sed pone ꝙ due persone attinent sibi ex
vna parte in secundo vel in tercio gradu. et ex altera ⁊ quin
to nunquid poterunt contrahere matrimuonium inter se.
Dico ꝙ sic semper standum est remotiori persoue in consan-
gui. et affiui. capi. Inter In hoc enim casu remotior perso-
na existit extremistas consanguinit vnde non attinent sibi re
quo consanguinitas est inter eos extra gradū consanguinita
tis inclusiui. qꝛ sicut antiq̄tus oīs cōsanguinitas terminabat̄
in septimo gradu ita hodie in quarto terminatur. Ex predic
tis ptꝫ ꝙ oīs cōsanguinitas impedit dirimit matrem vsqꝫ ad
quartū gradum cōsanguinitatis inclusiue ⁊ non vltra. Et in
tellige in transuersali liuea non aūt in ascendenti qꝛ in illis
in infinitum extenditur consanguinitas inclusiue sed in trās
uersali vsqꝫ ad quartum gradum protenditur consanguini-
tas et non vltra quasi dicat ꝙ quintus gradus aperi portam
ad matrem.

¶ Ca. v. de cognatione spirituali.

Viso de cognatione carnali videndū est de cognatione
spirituali. vñ videndū est quid sit cognatio spūalis et
quot sunt eiꝰ species et quō impedit matrimonium et in qui
bus sacramentis contrahitur. cognatio spiritualis est propin
quitas proueniens et sacramenti datione vel susceptione ver
bi gratia. Sacerdos baptisat puerum tu suscipias eum vter-
qꝫ vestrum est pater spūalis pueri et estes cōpatres prout le-
gitur. iiii. q. i. Oēs species cognationis spiritualis sunt tres.
Prima dicitur cōpaternitas scda paternitas et ista attendi-
tur illum qui suscipitur et eū qui suscipit. i. inter patrinū et

pueram. tertia dicitur fraternitas et ista attenditur inter filium tuum spiritualem et filios tuos carnales compaternitas dicitur a con / quod est simul et paternitas quasi simul vel comunis paternitas Nam vnus compater semper est spiritualis et alius carnalis Restat ergo videre quid iuris de matrimonio taliam et primo de compaternitate. Notandum ergo q̄ duplex est cōpaternitas. ſ. quedam est directa. ſ. illa quā ego contraho per me ipsum et illa impedit matrimonium vt si ego suscipio filium berthe mulieris vel ipsa meum nūq̄ potero eam habere in vxorem et si accipio eam separandum est matrimonium. Ita dicitur extra de cogna. spirituali. ea. Veniens Alia dicitur compaternitas indirecta siue emergens scilicet illa quam vnus coniugum postq̄ sunt vna effecti contrahit per actum alterius q̄ illa quam contraho per actum vxoris mee postq̄ est a me carnaliter cognita. sicut si vxor mea suscipit filium aliquorum ambo parentes pueri sunt compatres mei q̄uis ego non suscipiam eum qm̄ communicant sibi coniuges ad inuicem actiones et de hoc ponitur euidentissimum exemplum in quadam decretali de cognatione spirituali. c. Martinus. vbi dicitur. Martin⁹ duxit berthaṁ. Et leonardus brigidam post matrimonium leonard⁹ leuauit de sacro fonte filium martini et berthe demum mortuisunt leonardus et bertha remanserunt martinus & brigida cui maritus suus leonard⁹ acquisierat compaternitatem per filium martini. queritur vtrum prefatus martin⁹ possit contrahere matrimonium cum prefata brigida: et dominus papa respondit q̄ nullo modo. Et sic patet q̄ compaternitas tam directa q̄ indirecta impedit matrimonium contrahendū et dirimit iam contractam. modo videndum est de paternitate spirituali que attenditur inter suscipientem & susceptū. ſ. inter patrinum vel matrinam filiolum vel filiolam. Et dicendum est q̄ nunq̄ potest esse matrimonium inter tales. & si de facto contraxerint sunt separandi. xxx. q. i. de eo interrogasti. xxii. q. ii. Si quis cum matre spirituali. Vltimo videndum est de fraternitate spirituali que attēditur inter filiolum vel

filiolam et filiam vel filiã patrini vel patrine carnales. Et li licet doctores antiqui varia dixerunt circa istam materiã tñ firmiter sine vlla dubitatione tenẽdum est ꝙ omnes filii duorum compatruz siue ante cõpaternitatẽ siue post geniti pñt legitime matrimonialiter cõpulari excepta illa persona mediante qua peruentũ est ad paternitatẽ qz illa nunq̃ potest matrimonialiter copulari alicui filioz sui patris spiritualis iii.q.iii.super quibus.extra de cã.spũali.ca.i .rc.Laudabilem rc.Tua nos. ¶ Notandum ꝙ cõpater potest licite accipere in vxorem filiam cõpatris sui nisi sit illa mediante qua cõpatres effecti sunt.xxx.q.iii. Illud Solet etiã queri vtrũ aliqs posset habere duas cõmatres in vxoras ꝛz vnã post aliã ad qõ dicendum ꝙ refert vtrũ cõmatrenitas precedat matrẽ vel sequatur si precedat licite põt habere duas cõmatres in vxores verbi gratia. Maria ⁊ martha sũt cõmatres postea martinus contrahit cũ maria ⁊ cognoscit eã et ea mortua potest contrahere cum martha. Et cã est qz per vnionem carnis sequentẽ non transitur ad vnionẽ spũs precedentem.xxx.q.ii. Post obitum.si aũt cõmaternitas sequatur matrẽ sappllie p carnalẽ copulã consummatum tunc distingue qz si vxor tua suscepit filium alterius tunc illa cuius filius suscipitur efficietur cõmater tua per factũ vxoris tuc et sic mortua vxore tua non poteris eã habere in vxorem et eandem cõpaternitatem intelligas acquiri vxor per virũ. Si vero filium vxoris tue que de alio viro genuit aliqua mulier de sacro fonte leuauerit vel ad cõfirmationem tenuerit eozã eẽo illa mulier est cõmater vxoris tue et non tua qz non fuit ibi cõmaternitas acquisita vñ mortua vxore tua poteris eã habere in vxorẽ idẽ si filius tuus que aliqua muliere genuisti suscipiatur ab aliquo qz non est acquisita paternitas vxori tue et in hoc casu sicut in alio põt aliquis habere duas commatres in vxores et aliqua duos cõpatres in maritos ⁊ istud põt habere per hos ẽ. Qui michi vel cuius mea natum fonte leuauit. hec mea cõmater fieri mea non valet vxor. Si qua mee natum non ex me fonte leuauit. hanc post facta mee non tamen vetabor ha

bere compater eius nati coniungi nō prohibeatur. ambas cō matres facit actio passio nunc̄. Notandū etiam q̄ laicus nō potest cōtrahere matrimoniū cum illa quā baptisauit ꝛ si de facto contraxerit matrimonium est diſoluendum extra de cognā. ſpi. li. vi. c. Nedum. ¶ Jtē nota q̄ filius sacerdotis vel alterius viri qui baptisauit puellā non potest contrahere cū illa puella vt. c. prc allegato. Nedum. ¶ Notandū insuper q̄ solum sacro baptismi et confirmationis cōtrahitur cognatio ſpiritualis q̄ impedit matrē contrahendū et dirimit iam contractum. Per catheciſmum aūt ꝛ contrahatur cognatio talis que impediat matrimonium contrahendū non tñ contrahitur que dirimat iam contractū: extra de cogna. ſpūali per catheciſmū. li. vi. ¶ Ca. vi. de cognatione legali.

QUia cognatio legalis q̄ adoptio dicitur vix aut nunc̄ habetur in vſu. et parum tractatur de ea in iure canonico ideo de hac ſupersedeo quo ad nunc.

¶ Ca. vii. de impedimento criminis.

CRiminum quedam impediunt matrem contrahendū licet nō dirimūt iā contractū sicut sunt incestus vxoricidium raptus aliene vxoris solennis pnia et si quis insidiando matrimonio propriū filium de fonte susceperit vt posset priuare vxorem vel vxor virum debito carnali copia sui.

¶ Jtem homicidium pri/omnia ista crimia et forte multa alia crimina impediunt matrimonium contrahendū sed nō dirimūt iam cōtractum. immo si sint adolescentes et timeat de eor̄ continētia. ecclesia dꝫ eis dare licentiā nubendi. extra de eo qui cognouit vxorē. c. ex litteris. Sunt aūt tria crimina que nō solum dirimūt matrimoniū contrahendū immo dirimunt iam cōtractum. Primum qñ aliquis adulteratur cum aliqua coniugata ꝛ ipse vel ipsa machinatur cū effectu i mortē mariti ipsius adulter: vel mulier cum qua vir fuerit adulteratꝰ machinatur in mortē vxoris viri adulteri vel ipse adulter vt simul contrahant in hoc casu cōtrahere nō debent. et si cōtraxerint sunt separandi. xxviii. q. Si quis viuēte. extra de eo qui duxit in matrimonium quā pollut per adulterium. c.

Super eo.ꝛc.i.et.ii. Secundū est si adulter prestet fidē adul tere q̄ ducet eam post mortem legitimi eius mariti. vel adul tera adultero post mortem vroris viri adulteri. xxxi.q.i.c. Relatum et in omnibus predictis ca. Ter. est quando non prestat fidem de eam ducendo sed principaliter ea duxit ꝛ cū eā contrahit q̄z vt ait celestinus papa. plus est ducere q̄ fidez dare de ducēdo extra de eo que du. in ma. quā. pl. per adul. c. cum habere. ꝛ. c. Et litterarum. Et istum casum intellige q̄n primum matrem est verum et legitimum q̄n si non fuerit ve rum: z putatur esse verum nullum prestat impedimentū se cundo matrimonio. Si vero nullus casuum predictorū in teruenerit: bene pōt quis cōtrahere cum illa quā polluit per adulterium. Nota etiam q̄ si mulier que contrahit cū cōiu gatio sit esse coniugatō nunq̄ pōt eam habere etiā post mor tem vroris si aūt ignoraret eum esse coniugatum immo cre deret eum esse solutum nō obstante eo q̄ contrahit cum eo vi uente vroze legitima potest contrahere cum eo post mortem vroris legitime. extra de eo qui duxit vrozem in matrimonio quam pol. per adul. Preposuisti. ꝛ. c. veniens. extra de spō. ca. cū apostolica. ¶ Ca. viii. de impedimento disparitatis cult⁹

AD hoc vt matrimonium sit ratum et legitimum opz q̄ vterq̄ coniugium sit fidelis. Fidelis enim non potest cō trahere matrē cum iudea/sarracena/gētili/vel pagana. eā si contraxerit de facto non est matrimonium. Sponsalia tā potest fidelis cum infideli contrahere sub ista fōrma vel sub conditione q̄ infidelis conuertatur ad fidem. xxviii. q. Ēpia ne. In fidelis autem potest cū infideli contrahere dū tā sint eiusdem ritus. l. iudeus cum iudea/sarracenus cum saracena Sed pone alter conuertitur ad fidem alter remanet in infi delitate: quid fiet de istis. Dico quod si infidelis non vult coabitare cum fideli vel si vult habitare non tamen vult sine contumelia creatoris vel sine hoc quod contrahat eum ad infidelitatem vel ad peccatum amoztale. in talibus casi bus contumelia creatoris solvit ius matrimonii q̄tum ad fi delem et potest fidelis licite contrahere. extra de diuoz. ca.

pitulo quanto magis.et capitulo.Gaudemus. Nec est differentia aliqua q̄tum ad hoc vtrum conuersus fuerit iudeus vel paganus.qz idem ius est hodie in vtrisq;.extra de conuer infi.c.Interrogasti.Si autem infidelis vult cohabitare cum fideli absq; aliquo predictorum casuum et fidelis vult cohabitare secū benefaciat vt dicit apostolus.i.ad ozō.vii.Si vero non vult cohabitare secum non est compellendus contra here tñ illo vel illa viuente non poterit contrahere cum alio vel alia cum ad huc duret matrimonium tenet in preallega. decreto.Interrogasti.Sed quid vnus iudeus vel paganus contrahit cum consanguinea sua scōm ritum suum postea cō uertitur ad fidem nunquid post conuersionem remanebit tale mr̄im dico q̄ sic dum modo non contraxerit in gradibus a lege diuina probitis qui ponūtur leuitici.xviii.Qz infideles non arcentur canonicis institutionibus et per sacrum baptisma non soluuntur conguia.sed crimina dimittuntur.Item vnus paganus plures hñs vxores conuertitur ad fidem nunquid retenebit omnes vxores vel solum vnam ex illis.Dico q̄ solum retinebit illam que primo fuit vxor eius qz nulla aliarum fuit vere eius vxor.Si aūt alter coniugum labatur in here li vel in infidelitatem ille qui manet in fide non pōt cōtrahere sed tenetur continere qz ꝛz in isto casu magis appareat contumelia creatoris q̄ in principio matrimonii tñ mr̄m fidelium ratū et nullo casu superueniente potest dissolui qz quos deus coniunxit hō non separet.Mr̄m aūt infideliū nō est ratum ideo potest legitime dissolui li alter cōiugum cōuertatur ad fidē extra de diuor.c.q̄tomagis circa finē ꝛ preallega.superius. ¶ Ca.ix.de impedimento violentie.

Violentia de sui natura etiam sine cōstitutione ecclesie impedit mr̄m qz excludit consensum liberū qui solus facit mr̄m nā vbi metus vel coactio interuenit non pōt consensus locum hr̄e.extra de sponsa.c.Cū locum.xxxii.q.ii.Sufficit qz magna est dr̄a inter vi et metum ideo videndū est quid sit vis vel coactio et quid metus: et que violētia excusat ꝛ qs metus Vis sine coactio vel violentia que pro eodem accipio

est maioris rei impetus qui repelli non potest. ff. q metus. c. li. i. Metus est instantis vel futuri periculi trepidatio vt dē in eodem. li. i. Vis coactio vel violētia que pro eodem accipit o alia leuis alia violenta. Leuis non excludit consensum matrimonialem sed violenta excludit eum. ar. li. di. Presbiteros extra de spō. c. veniens. Violenta coactio est cum aliquis capitur inuitus trahitur ducitur vel ligatur Item metus alius cadit in constantē virum alius non. Ille qui cadit in cōstantē virum excusat et excludit consensum matrimonialē. ff. q metus. cā. l. metus extra eo. ti. ca. l. et. iiii. relatū extra de spō. c. ti. Metus cadens in constantem virum est sicut metus mortis cruciatus corporis: seruitus et stupri. v. Excusare metus hos posse putaq; nolli. Stupri sine status verberis atq; necis.

¶ Notandum q vnus metus possit cadere in vna persona qui non caderet in alia sicut talis met⁹ caderit in me qui nō caderet in rege q; non est veri simile hoies clare dignitatis propter metum in vrbe timuisse vel q rex metu perui militis timeat. ff. q metus cau. l. non est verisimile. Veruntā si q aptissimas probationis constaret de metu repellitur presūptio que contra eum est dē ibidem et sit iudex secundum statū et diuersitatem personarum et temporum et locoꝝ iudicabit qualis sit metus vel violentia. et sedm hōc iudicabit pro matrimonio vel econtra. ¶ Notandum tn̄ q qualiscūq; sit metus vel violentia: si mulier que allegat metū vel violentiam steterit per annum dimidiū cum viro vel si cōsenserit in carnalem copulam non debet postea audiri si alleget metū vel violenciam extra de spon. ad audientiam. ꝛ de his quima. ac. po. c. Insuper abiecisti. et de eo qui ducit in ma. quā. pol. per. adul. c. consignificamus.

¶ La. x. de impedimento ordinis

ORdinum vt dictū est supra quidam sunt minores sicut ostiariatus lectoriatus exorcistatus et accolitatus ꝛ isti nō impediūt mātimoniū ꝛtrahendū. nec dirimunt tā ꝛtractū Alii sunt maiores. s. subdyaconatus / dyaconatus / et presbyteratus. et isti impediunt mātm contrahendum ꝛ dirimunt tam

contractum qz istis ordinatibus votum solemne continentie est annexū.extra de voto et voti redemptione.c.q votū.li.vi

Ca.xi.de impedimento ligaminis

Impedimentū ligaminis est istud.s.cū quis est ligat⁹ alteri vroꝛi qđ adeo sp fuit validum qđ añq aliqua constitutio ecclesie super hoc emaneret nunq allligatus vroꝛi potuit aliam recipere.nec vnq hoc licuit absq spirituali dispensatione dei que fuit institutoꝛ matrimonii sicut dispensauit deus cum abꝛaham iacob et aliis patriarchis. Sed qm aliquis pōt esse ligatus per sponsalia tm et alteri per mīmoniū.iō videndum quid sit iuris in vtroq.Pꝛo quo notandum est q si aliquis contraxerit mīmonium vel sponsalia cum aliqua p verba de futuro non dꝛ contrahere cū alia nec cū alio sed dꝛ dimittere sēam et redire ad primā.sꝛ si coraxerit cū alio vel alia cum alia sponsalia per verba de pītim vel per verba de futuro et secuta fuerit copula carnalis tm mīm dꝛ stare cum sēa vel sēo etiam si sponsalia contractā cum prima fuerint iuramento vallata.sed dꝛ agere penitentiam de periurio et fide mentita.extra de spō.du.c.i.ꝛ de spō.sicut ex litteris. Si aūt est aligatus alteri vroꝛi mīmonialiter et non secuta sit inter eos carnalis copula pōt alter altero inuito religionem intrare.et qui manet in seculo pōt cum alia vel alio contrahere.extra deconuer.ꝛiug.ex publico de diuoꝛ.verumtm post cō san.et de spō.du.lꝛ preter solitum. Si aūt fuerit inter eos secuta carnalis copula nunq q diu vixerint possunt se inuicem dimittere:nisi causa foꝛnicationis et tunc si se dimiserint aut reconcilientur aut remaneant innupti qꝛ secundum verbum saluatoꝛis math.v.si alteri nupserint mechantur. Sed pone quia vroꝛ credit maritum suum esse moꝛtuum et contrahit cum alio postea ille reuertitur quid fiet. Dico q q diu ita credet certe q ipse reuertitur ipa excusatur ab adulterio et foꝛnicatione pꝛopter ignoꝛantiam facti et filii quos suscepit ex sēo iudicantur legitimi.sed statim q pꝛimus reuertitur dꝛ recedere a secundo ꝛ redire ad pꝛimum quod si non fecerit ad ultera iudicatur.xxxiii.q.iiii.cum per bellica.c. Si virgo Sed

quid sid vir non reuertitur vxor tñ credit eum viuere quid faciet. Non exiget debitum a marito quem accepit reddat tñ exigenti. Istud cõsilium sibi datur extra. de se. nup. dñs ac redemptor. Item pone q̃ viricerit ad sarracenos in exercitum vel in regionem longinquam nõ reuertitur nescit vxor vtrũ sit mortuus vel viuus quid aciet tpa Dico q̃ quantũcunq; sit iuuencula contrahere non põt donec sit certificata de morte mariti extra de spon. ca. In pnia. sed qualiter certificabitur. Dico q̃ per iuramentum illus sub quo militauit vel etiam sociorum qui eius mortem nouerunt. Et scõm leges adhuc dz expectare per annum post iuramentum anteq̃ nubat. Scõm vero canones statim post iuramentum prestitum potest contrahere. extra de. se. nup. c. super sperula. Et ad hoc facit illud apo. i. ad cor. vii. s. mortuo viro nubat mulier cui vult in dño Et hic. etiam octauas nuptias non condemnat immo approbat. xxxii. q. i. appetant.

¶ Ca. xii. de impedimento publice honestatis iusticie.

Publice honestatis iusticie est impedimentum ad ecclis introductum ppter eius honestatem cuius due spẽs aequitas erant nunc aũt est vna tñ q̃ contrahitur ex desponsatione puta si quis disponsauerit puellam. vii. annorum iz eam non cognoscat nullus tñ de consanguinitate eius viri poterit eam habere in vxorem nec ipse aliam de consanguinitate mulieris extra de spon. c. Iuuenis. Ideo dixi. vii. annorum qz si ante septemnium sponsalia pura et recta. i. sine conditione contrahatur nullum prestat impedimentum nec sunt alicuius momenti nisi post septennium approbauerit ipsa. extra de spon. impu. cap. Accessit. et cap. Litteras. ¶ Nota etiam q̃ declaratum est hodie de iure nouo q̃ licet sponsalia sint nulla ratione consanguinitatis affinitatis fraternitatis aut religionis aut frigiditatis aut quacunq; alia causa dũ modo non sint nulla ratione etatis prestant impedimentum puplice honestatis iusticie extra de spon. impu. ca. li. vi.

¶ Ca. xiii. est de impedimento affinitatis.

Affinitas est propinquitas personarum ex carnali opu-
la proueniens oi carens parentela. dixi ex carnali copu-
la qz tā p fornicarā q̄ per matrimonialē copulam contrahit
affinitas. xxxv. q. iii. Nec eam de. eo qui cogno. non can. vro.
sue. discretioni. et de consā. et aff. tue fraternitati. Et lz olim
essent tria gña affinitatis hodie tñ primū gen⁹ stat tm̄. secun
do et tertio de medio sublatis. Notandū ergo primū gen⁹ af
finitatis contrahitur ex persona addita consanguinitati per
carnalē copulā iuxta illā regulā q̄ dicit. Persona addita per
carnis ppagationem mutat gradum attinentie sed non mu
tat genus. persona vero addita persone per carnis coniuncti
onem siue copulam mutat genus attinentie: sed non mutat
gradū ꝛ. Mutat nupta genus sed gñata gradū. Et vt meli
us intelligas ponatur exemplū. Ecce ego et soror mea lum⁹
vna consanguinitas: accipiat soror mea maritū vel amaliū.
s. petrum iste petrus qui est persona addita consanguinitati
mee per carnis coniunctionem mutat gen⁹ attinentie sed est
michi affinis in primo gradu sicut soror mea et idem intelli-
gas de matris ꝛ amaliis oim consenguinearum mearū qz in
quoto gradu consanguinitas ipsi attinent michi in toto gra
du affinitatis viri vel amalii earū attinentie michi et que di
xi de maritis et emaliis consanguinearū mearum intelligas
etiā de vxoribus et amaliis consanguineorum meor. Quia
in quoto gradu ipsi sunt michi consanguinei in toto gradu
sunt michi affines. Nam si aliquis est michi consanguineus
in secundo gradu vxor eius vel amalia sua est michi dico af-
finis in secundo gradu. Idem dico de consanguineis vxoris
mee qz in quoto sunt ei consanguinei. in toto sunt michi affi
nes et omnes cōsanguinei mei sunt affines vxoris mee in illo
gradu in quo sunt michi consanguinei. Ideo notandū q̄ si-
cut cōsanguinitas vsq̄ ad quartum gradum impedit matrē
contrahendum et dirimit iam contractum ita affinitas vsq̄
ad eūdem gradū facit hoc idem. Notādum insuper q̄ cū gra
dus affinitatis habeat ortum cōsanguinitatem: cum dubita
tur de affinitate aliquorum: recurrēdū est ad illam personā

mediante qua fuit ventum ad affinitatem. ⁊ requirendū est in quoto gradu distat ab illa persona de qua agitur scdz modum supra assignatum de cōsanguinitate. vbi dē quo mō sunt cōputandi gradus in cōsanguinitate qz quoto gradu distant in consanguinitate in toto distant in affinitate. Nota etiam q lz vxor cōsanguinei mei sit michi affinis tñ filius quem suscipit ex consanguineo meo non est michi affinis sed consanguineus/sed si ipsa haberet filium ex alio qui michi non attineret ille filius nec michi esset affinis nec consanguineus filius aūt cōsanguinei vxoris mee erit michi affinis sicut pē suꝰ sed nō in illo gradu qz si pater est in primo gradu filius erit in secundo. ¶ Nota vlterius q lz moriatur consanguineus meus mediante quo contrahitur affinitas: persona tñ que superuixit remaret michi affinis. ¶ Sciendum autem q lz dictum sit q affinitas contrahitur per concubitum fornicariū intelligēdum si fiat ordine et mō nature qm̄ si aliquis cognosceret aliquā contra naturā hoc est si aliquis extra vas debitum volueret aliquam q̄uis talis pollutio sit extrabilis criminosa et damnosa nulla tñ ex tali concubitu contrahitur affinitas. qz talis concubitus nō facit cōmixtionem nec carnis vnitatē per quā contrahitur affinitas. Et idē michi videtur dicendum q si aliquis invalit claustrū pudoris alicuius: vel posuit virgam virilē infra membrū muliebre non tñ pueuit ad consummationem operis q ex hoc nulla cōtrahatur affinitas. ita dicunt. Ray et hostiem. qz conmixtio seminis requiritur ad affinitatem contrahendam.

¶ La. xiiii. de impedimento impotentie coeūdi.

INter alia impedimenta matrimonii impotētia coeūdi obtinet in maximū locum qz cōtrariatur directe ex natura sui matrimonio qđ ordinat ad prolē suscipiendā ⁊ fornicationē vitandē. et vterq; istoꝝ contrariatur impotētie coeūdi qz vero non ois impotentie hoc facit iam vidēdum est q̄d sit impotentia coeundi quot eius species et q̄ impedit matrē et que nō. impotentia coeundi est vicium aie vel corporis vel alterius quos quis impeditur alteri carnaliter cōmiscere. Spe

cies ipsius innocētie sunt mute/alia est naturalis/alia acci
dentalis. Naturalis vt frigiditas in viro artatio in muliere
defectus etatis in puero. Accidentalis. vt castratio maleficiū
quod fit per quē maleficia que dñr porte vel fracture. Item
naturalis impotentia alia tp̄alis alia perpetua/alia natura
lis impotentia si est tēporalis impedit matrē pro tp̄e quo du
rat sicut defectus etatis in puero qꝛ q̄diu est minoris etatis
non pōt cōtrahere matrimoniū. xxx. q. ii. ca. i. ex. de fri. ⁊ male.
quod ad sedē vite supra de spon. c. iiii. Naturalis impotētia
sicut frigiditas in viro si sit perpetua impedit mr̄m cōtrahē
dum ⁊ dirimit iam cōtractum. xxxiiii. q. c. ii. de fri. ⁊ malefi. c.
Laudabilez fidem. De artatione que est in muliere ita ditas
qm̄ si pōt ei subueniei beneficio medicine vel per continuum
vsum cum homine cōuenientis stature nō impedit matrimo
nium cū illo quo pōt carnaliter cognosci. ex. de. fri. et malefi.
c. Ex liiteris. Et nota ꝙ si propter arrationē separatur ab eo
qui eam cognoscere non pōt et per assiduum vsum alterius
cui se copulauit sit facta idonea primo separāda est a sedo et
reddenda est primo: extra de fri. et ma. c. Fraternitati. Si ve
ro si talis artatio ꝙ ei nullomō subueniri possit bñficio medi
cine impedit mr̄m cōtrahēdum ⁊ dirimit iā contractū vt in p̄
dictis capitulis. Ex lr̄is. et Fraternitati habeatur. Si autem
sit impotētia accidentalis sicut castratio firmiter tenendum
est ꝙ talis impotentia impedit matrē cōtrahendū et dirimit
iam contractum. extra de fri. ⁊ male. c. Per sedē. De malefi
cis aūt distingue: qꝛ aūt tp̄ale aut perpetuum si sit temporale
nullum prestat impedimentū: si sit perpetuū impedit matri
monium contrahendū et dirimit iam contractū. xxx. q. i. Si
per sortiarios. si queratur quō scietur aut si tp̄ale vel perpe
tuum. Dito ꝙ a principio oē maleficiuz reputat̄ tp̄ale. sed ex
quo per trienniū cohabitauerūt dētes studiose operā carna
li copule: si adhuc durat maleficii impedimentum reputatur
maleficium perpetuum. ¶ Notanduu ꝙ istud qd̄ dictū est
de castratione ⁊ maleficio intelligendū est qñ precedūt matrē
qꝛ si sequatur matrē nullum prestāt impedimētū. xxx. q. v. i.

Illi qui sani. extra vt li. non constet. Qm̄ frequenter. ff. de iure do. l. fi. et idem intelligendum est de quolz alio impedimēto: et intellige omnia q̄ dicta sunt de matrimonio fideliū qz de matrimonio qued est inter infideles nichil ad nos. De diuorcio quod fit per ista impedimenta nichil ad presens dico quia istud pertinet ad officiales et prelatos non autem ad curatos quibus dirigitur iste libellus.

¶ Ca. xv. de impedimento temporis feriarum

Dicto impedimentis que impediūt mr̄m cōtrahēdū ⁊ dirimunt iā cōtractum: dicēdū est de impedimentis q̄ impediunt contrahendū: sed non dirimunt iā cōtractū. Et ista sunt duo puta tempus feriarū ⁊ interdicti ecclesie. Circa tp̄s feriarum notandū est ꝙ tp̄e feriarū possunt cōtrahere spōsalia et etiam matrimonium. quod solo cōsensu cōtrahitur sed traductio vxoris nuptiarum solennitas / carnalis copula prohibeatur. xxx. q. iiii. c. Non oportet. et ca. Non liceat. extra de matrimonio. cōt. contra interdi. ecclesie. c. Ex litteris. ¶ Et nota ꝙ tempus feriarum est ab aduentu dominiusq; ad octauas epiphanie. ⁊ a septuagesima vsq; ad octauas pasche. a tribus diebus añ ascensionem dñi inclusiue vsq; ad octauas pēthecostes. extra de feriis. capellanus. v. Coniugium prohibet aduētus hylarius relaxat. Septuagena vetat octaua pasche relaxat. Rogamen restat concedit trina ptās. ¶ Item. Aspiciēs veterem circum qnasi quis benedicta. Aduen. septuage vetant rogatio nuptum. Octaue stelle nuptum pascheq; relaxant.

¶ Ca. xvi. de interdictio ecclesie.

Circa interdictum ecclesie firmiter tenendum est ꝙ qñ aliquis prohibeatur contrahere cum aliqua qz forte dr̄ consanguinea vel affinis eius vel sponsa alterius non debet contrahere. sed forte si contrahat nisi aliud impedimentū q̄ interdictum ecclesie impediat pñt simul manere ⁊ nō sunt separādi. Argumentū contra hoc in primo casu scz ꝓpter cōsāguinitatem separatur matrē. de consan. ex affi. c. Non debet Et etiam in scdo scz propter affinitatem separatur vt in. c.

Ex litteris. ⁊ c. spon. extra de spō. Et similiter in tercio. s. qñ alter contrahentium est ꝑ verba de pñti alteri desponsatus si contrahat postea dirimitur secundus contractus. extra de spon. du. c. Accepisti. ⁊c. Licet. Solutio dicendum ꝙ non sunt separandi nisi ad tempus vt agant penitentiam qꝛ mandatū ecclesie contempserunt: et ita expresse dicitur extra de spon. c. de muliere. extra de matri. cō. contra interdictum ecclesie. ⁊ c. Litteras. et ita sunt intelligendi oēs canones qui dicunt eos separandos fore. qꝛ exponendum est semper scꝫ ad presens. Sene vt diuersa cira hanc materiam matrimoii euitentur pericula statutum fuit in consilio gñali vt cum matrimonia fuerint contrahenda in ecclesiis a presbyteris publice prepo-natur competenti termino prefinito vt infra illud tempus qui voluerit et valuerit legitimū impedimentū apponat. et ipsi presbyteri nichilominus inuestigent vtrum aliquod im-pedimentum obstet. cum aūt apparuerit probabilis coniectu-ra contra mr̄m contrahendū contract⁹ expresse prohibeatur eis donec quid sit faciendum super eo manifestis constiterit documentis. Si aūt parrochialis sacerdos istud facere con-tem pserit vel quilꝫ regularis q̄ matrimonio claudestino in-terfuerit triēnium ab officio suspendatur grauius puniend⁹ si culpe qualitas postulauerit. Sꝫ ⁊ his qui taliter copulari cōtempserint etiam in gradu cōcesso cōdigna pnia inungat Si quis aūt maliciose cōtra mr̄m legitimū impedimētū ob iecerit p̄ter pniam quā dꝫ agere de pctis canoinis tñ non dꝫ effugre vltimū. Et istud optime seruatur in ecclesiis gallica-nis vbi per tres dñicos vel per tres dies solēnes anteq̄ cōtra hatur mr̄m non debeat fieri illud proponat et illud vocant banna in francia. ⁊ q̄cūq̄ istis bannis p̄termissis contrahñt sunt excōicati. vnanq̄ tñ ecclia in suo sensu abundet. Et hec de matrimonia sufficiant. ¶ Et sic terminatur pria ꝑticula huius libri in qua de omissis et minus bñdictis veniā petens obsecro lectorē beniuoluꝫ vt contra sagittas detractorum cli peum oꝛonis opponēs: minus bñdicta corrigat et emendet. ¶ Finit prima pars huius libelli manipuli curatoꝝ que ver

latur circa sacramenta et eor̃ administrationē. ¶ Incipit secunda pars principalis in qua agitur de pnia ⁊ de his que pertinent ad confessionē audienda et pniar̃ impositionē que in quattuor tractatus diuiditur.

¶ Prologus.

Verus deꝰ ac pius samaritanꝰ dulcis Jesus qui vinum et oleum infudit in vulneribus sauciati ab hierusalem in hiericō descendētis q̄ incidit in latrones statū ruinanq̄ peccati eius medelam ac remedium insigni ac mirabili parabola declarauit. Hierusalem enim que vilio pacis interpretatur innocētia baptismalis est p̄ quam versabere que putens sanctitatis dicitur. i. anima cuiuslibet xp̃iani baptismalis aque puteo satiata vero et pacifico salomoni pio. i. Jesu qui est vera pax faciens vtraq̄ vnum iuxta verbum prophete desponsatura in fide congrue repr̃sentatur. hierico namq̄ luna interpretatur que nunq̄ in eodem statu permanet statum peti quo homo stultus. i. petōr teste sapiente velut luna mutatur euindē tillime prefigurat. A hierusalem ergo in hierico homo descendens est petōri qui baptismalē innocentiam deserens per deuidia viciorum probatur et descendit ⁊ sit ab inferni latronibus spoliatur bonis seu donis gratuitis et in naturalibꝰ sauciatur. Hunc aūt pietatis et mie oculis respiciens dñs noster iesus xp̃s pro eis sanatione de cūmis celorum ad imaundi descendit et in vtero intemerate virginis carnem assumens et sauciati vulnera in ara crucis alligans funiculis caritatis vinum mollificantis vel mortificantis pnie et oleum indulgentie clementer infudit in ipsis. In cuius rei testimoniū sine signum sue salutifere predicationis exordium isto salubri ac suauissimo themate insonuit / pniam agite appropinquabit enī regnum celorum. vbi indicit pniam et pro ea patriam repromisit. deum opere q̄ pater sibi dederat cōsummato sanctiato .i. homine sanato ne eum absq̄ custode desereret ipm sanctis

ciatum cõmendauit stabulario.i.sacerdoti curato et dedit et duos denarios. scz duas claues ecclesie que sunt discernendi scientia et soluendi atqz ligandi ptãs quas adhibens dixit ei ram illius habe. Ut ergo sacerdotes q̃ nõ sunt multum in ure canonico vel sacra theologia prouecti aliquẽ noticiam habeant per quam possent interlepzã et lepzam discernere ꝛ sic pnie salutaris ministrare medelam in secunda parte huius operis aliqua ex diuersorum doctorum sententiis ꝛ maiorũ dictis diligenti studio vt melius ac breuius potui compilaui vt si aliquando neophiti et minus prouecti curati in foro penitentie dubitauerint istud opusculum sit eis qualecunqz introductorium et directiuum. hoc aũt non presumens de viribꝰ propziis cum nolle: sed confidens de clementia saluatoris qui bene omnia facies: surdos fecit audire/et mutos loqui. vñ lector affectum meũ considerans me lingua rorieata non mordeas sed si aliqua inuenias vtilia ea attribue soli deo minus autem vtilia vel prorsus inutila michi et corruens caritate corrigas et emendes. ¶ Tractatus prime sedã partis est de penitencia in generali habens quattuor capitula.

DE penitẽtia ergo tractaturꝰ primo dicam aliqua de penitentia in gñali: postea dicam de qualibet parte in speciali. et primo q̃d sit penitẽtia it vnde dicatur et quot sunt species: secundo de penitentia solemni: tercio de publica penitentia: quarto de penitẽtia prima.

¶ Ca.i. quid est penitentia et vnde dicatur et quot sunt species eius.

PEnitentia sedz ambzo. sic diffinitur. Et preterita petã plangere: et planga non iterum commitere. Secundũ autem aug. diffinitur sic. Penitentia est quedam doloris victa puniens in se quod se solet cõmisisse Et dẽ pnia de pena pene ꝛ teneo es: quasi pene tentio inquantũ. l. penitẽs p penã quam sustinet punit se propter illicita que commisit. probatur iste de pe. di. iii. circa prin. aug. li. v. respõ. vel aliter diffinitur sic. Penitentia est quedam res optima et perfecta omnes de

fectus reuocans ad perfectum. Verum ꝙ a doctoribus varie et multe ponantur distinctiones de pnia quō. ſ. eſt virtus et facꝫm moueantur etiā circa hanc materiam queſtiones multe omnibus illis omiſſis que magis confuſionem ꝙ edificationem continēt aiaꝝ: de diffinitione pnie eſt agendum. Sciēdum ergo ꝙ pnia vno modo diuiditur ſicut genus in ſpecies alio modo ſicut totum in partes. Prima diuiſio eſt pniarum alia eſt ſolennis alia publica et alia priuata.

¶ Ca. ii. de penitentia ſolenni.

Circa pniam ſolennem quattuor ſunt notanda. primo qualis vel que ſit eius forma. Unde ſciendum ꝙ iſta pnia non dicit ſolēnis qꝛ fit in publico ſed imponitur cū tali ſolennitate vnde ſciendum ꝙ feria quarta in capite ieiunii. i. die cinerum illi qui dāt agere pniam iſtam preſentant ſe in eccleſiam coꝛā epō et ſacerdotibus. Et eps ꝓmiſſa aliqua monitione oſtendit eis grauitatem et enormitatē petōꝝ ſuoꝝ rum Et indutos cilicio eiicit illos de eccleſia cantando illud. Exmgeñ. iii. ca. In ſudore vultus tui. ⁊ cetera. Et ſi ſunt extra eccleſiam vſqꝫ ad diem cene qua die recipiuntur et admittunt ad ingreſſum eccleſie non tñ ad cōionē quouſqꝫ ſunt per epm reconſiliati. et de hoc habetur plane et perfecte. l. di. in. capite. Secundo notanda eſt ratio eius ſolennitatis q̄ eſt triplex vna ad exemplar et terroꝛē alioꝝ alia ad erubeſcentiā delinquentium. Alia eſt ad ſignificationem eiectionis ade de paradiſo. vnde cum grandibus ſuſpiriis et gemitibus dꝛ eis eps denunciare ꝙ ſicut adā ꝓpter petm̄ ſuum fuit eiectus de paradiſo ita ipſi ꝓpter petm̄ ſuum eiiciuntur ab eccleſia. ⁊ iō ſicut habetur. xxvi. q. c. vlti. talis penitencia non eſt iteranda et ſic intelligitur verbum beati ambroſi. de pe. di. i. qui dicti ꝙ ſicut vnicum eſt baptiſma. ita vnica eſt pnia. qꝛ loquitur de pnia ſolenni que non debet iterari niſi de conſuetudine alicuius eccleſie aliquid aliud obtineret tunc enim poſſet ſine periculo iterari. de pe. di. iii. Ex perſona. Tertio notandum ꝓ quibus criminibus et quibus perſonis debet impo

ni ista pnia. vnde sciendum q̄ non dz imponi nisi pro graui et enormi ac vulgarissimo crimine. quod totam commouerit vrbem vel communitatem. nec debet imponi clerico nisi deposito ⁊ qui semel eam egerit nō potest promoueri ad sacros ordines nec ministrare in ordine suscepto. li. di. c. Ex penitentibus. xxxvi. illiteratos. Ratio aūt huiꝰ prohibitionis est quadruplex. Prima est ordinis excellentia qz non sunt digni suscipere vasa. sacrorum. i. ordinis qz dudum facerunt vasa vitiorum. licet enim peccatum deletum sit per penitentiam remanet tñ aliqua cita rix. i. aliqua irregularitas que ipsū impedit a susceptione sacri ordinis. Secunda causa est timor labendi ex prima consuetudine consurgens. ferens enim memorandi criminis labem non habet sacerdotii lucidā dignitatem. lxi. di. in sacerdotibus. Tertia causa est propter scandalum populi. cum enim talis pnia nonimponatur nisi pro crimine enormi et vulgarissimo quod totam cōmouerit vrbem nō possit talis sine magno scādalo ministrare. li. di. De his vero. Quarto causa est qz non hz frontem redarguendi alios cum ipse sit conscius sibi se cōmisisse illa eadem vel maiora que corripere et. xxvi. ca. Primum. et li. di. iudei. Dispensatur aūt cum solemniter penitente in minoribus ordinibus propter necessitatem vel vtilitatē ecclesie dicitur li. di. placuit. Et si queras quis potest facere dispensationem. Dico q̄ epūs ex quo nō est sibi spiritualiter prohibitum. extra de sen. excō. Nu. ⁊ si dicas contra per illud dicitur. li. di. ca. expe. Vbi dicitur q̄ epūs ordinans scienter solenniter penitentem debet priuari potestate ordinandi. Dico q̄ non obstat qz istud intelligitur cum ordinat sine causa legitima. et absq̄ dispensatione siue cum inordinate dispensat. li. di. Si in aliquo. Solemniter enim penitens non potest contrahere matrimoniū: si tñ contraxerit tenebit: probantur ista. li. di. confirmandi. ⁊. xxvi. q. vi. c. vi.

Quarto notandum est a quo pōt imponi penitentia solēnis et est sciendū / q̄ solennis pnia non debet imponi nisi ab epo vel de mādato eius a sacerdote. Solus etiā epūs vel in articulo necessitatis de mandato eius sacerdos poterit reconciliare

solenniter venitens ⁊ li bñ penituerit reconciliari infra octauas paschę ⁊ cõicare ⁊ habere ingressum ecclesie. Sinautẽ manebunt sic vsq; ad finem vite. Et de hoc habetur. xxvi. q. vi. ca. fi. Et qz ista materia magis tangit reuerendo ⁊ sanctissimos ẽpos quoz seruus ⁊ discipulus ego sum q; simplices sacerdotes ideo nichil plus dico de ista materia.

¶ Ca. iii. de penitentia publica.

PUblica pnia vocatur pzopzie illa que i facie ecclesie nõ tñ cum predicta solennitate fit sicut qñ iniungitur peregrinatio per munda cum baculo cubitali vel cum veste alicqua vel cum aliquo tali. Et hanc posset vt credo imponere quilibet confessoz confitenti sibi quia non inuenio pzohibitũ nisi forte consuetudo ecclesie in oppositum esset vel nisi ẽps reseruauerit sibi. ¶ Et nota q; ista pnia non debet imponi clerico nisi depposito nec etiam debet imponi laico nisi pzo crimine graui et manifesto: et qz iudicare de criminibus grauibus et manifestis etiam pertinet ad ẽpos credo ⁊ consulo q; ille cui est talis penitentia imponenda esset ad ẽpm remittẽdus. Pzobãtur ista de pe. di. vi. Sacerdos. Et credo q; talis pnia posset iterari totiens quotiens iteraretur peccatum pzo quo est imponenda. de. pe. di. iii. c. Reperiuntur. ꝛc. Speties in die cadit iustus. Adhuc instant perfide.

¶ Ca. iiii. de pzima penitentia.

PEnitentia pziuata est illa que singulariter ⁊ priuate fit cum quis quotidie petã sua secrete confitetur sacerdoti et ista specialiter hic intenditur. Pzo quo sciendum q; quelibet perfecta pnia hz tres partes. scz cozdis contritionẽ / oris confessionem: et operis sanctificationem. et hec est seba diffinitio pnie. vnde iohan. crisost. Perfecta pnia cogit peccatoẽ omnia sufferre. in cozde enim est contritio in oze confessio et in opere satisfactio ⁊ tota humilitas et hec fructifera pnia de pe. di. pzima c. perfecta. Quia enim tribus modis offendim⁹ deum. s. cogitatione delectatione imprudentia locutionis et superbia operis vt secundum regulaz medicozum contraria contrariis curentur tribus modis opz q; satisfaciamus. s. coz-

dis contritione oris confessione et operis satisfactione. vnde penitentia sic perfecta est illud felix et beneficium triduū qō petebant filii israel. i. deum per fidem videntes in egyptū. i. in tenebris petōr ereuntes dum dicebant deus hebreorū vocauit nos: vt eamus viā trium dierum. s. contritionis cōfessionis ⁊ satisfactionis in solitudine huius mundi ⁊ sacrificem⁹ sacrificium s. pnie dño deo nr̄o ne forte accidat nobis pestis .s. culpa in pñti. ⁊ gladius. i. pena in futuro. Pnia etiā sic perfecta est illa scala benedicta cum istis tribus gradibus quā vidit iacob erectā a terra vsq; ad celum ⁊ dñm innixū scale. Et hoc ꝓpter tria. Primo vt ascēdentē per eā fortiter sustineat. Secundo vi si necessitas forte fuerit ascēdenti p eam manū porrigat. Tercio vt ascendens per eam cū fatigatus fuerit in ipm respiciat ⁊ iactet totam fiduciam suam in eum. Non est enim ita crudelis (vt ait aug. vt ipr cadere permittat. In primo gradu est dolor in sēdo pudor. in tercio labor. De his ergo tribus ptibus pnie per ordinem est dicendum ⁊ primo de contritione. ¶ Tractatus secundus sēde partis principalis de contritione septem habens capitula.

QUeca contritionem septē sunt ordinem considerandā. Primo quid est contritio. Secundo de quātitate contritionis. Tercio de eius qualitate. Quarto de eius duratione. Quinto de quibus dr esse. Sexto que est causa inductiua eius. Septimo de eius effectu.

¶ Ca. i. quid est contritio.

AD videndum quid est contritio. Notandum q; cōtritio hic sumitur ad similitudinē contritionis que fit in corporalibus. vñ sciendum q; res dr corporaliter conteri qñ in minutas partes teritur sicut species aromatice teruntur in mortariolo. Unde differentia est inter contritionem ⁊ fractionē Nam fractio est qñ res frāgitur in magnos partes: contritio est qñ frangitur seu teritur in minutas partes. dolor ergo de peccatis dr contritio non fractio ad designandum q; non solum penitens debet de peccatis suis in gñali conteri. immo de quolibet in spāli: de hoc hor tñ magis dicetur in quito ca.

huius tractatus. Sz quare dr̄ magis contritio q̄ dolor scien dum q̄ scd̄m q̄ dicit btūs benardus sup cantica ideo dicitur contritio et non dolor. qz sicut vnguentum sanatiuum confi tur ex multis herbis triticis in mortariolo sic vnguentum cō punctionis seu contritionis conficitur in verbis multorū pec torum natis in aīa peccatoris (qz vt dicit psal. lxii. Iu tera de serta inuia ⁊ inaquosa) tritis in mortariolo conscientie ⁊ licz illud sit vere et sctissime dictum nō tn̄ bene reddit illi⁹ quod queritur qz scd̄m hoc homo magis diceretur conterens q̄ cō teri ⁊ pctm̄ diceretur contritū. Iō sciendum q̄ in contritione tria sunt attēdēda primū quid est illud qd̄ cōterit̄ scd̄z a quo cōteritur. terciū ad quid cōteritur seu ad quid cōtritio termi natur. Illud quod conteritur est cor pctōris quod est quasi vas fictile repletum veneno pcti et iō iohel propheta indicēs auctoritate dei contritionem dixit. Cōuertimini ad me in to to corde vr̄o in ieiunio ⁊ fletu et planctu ⁊ scindite corda ve stra. s. contritione. Illud a quo conteritur cor pctōris est du plex mola. quarum vna est superiori. sursum eleuans. et ista est spes venie ex consideratione diuine mie proueniens alia autem mola est deorsum deprimens et ista est timor pene ve niens ex consideratione diuine iusticie. Et istas duas molas debet tenere sp verus penitens nec vnq̄ dz eas dyabolo pi gnori tradere. in cui⁹ figura dicitur in dēter. iii. Nō accipias loco pignoris superiorem et inferiorē molā. i. nō desp es ꝓpt̄ magnitudinem ⁊ enormitatē pctōꝝ tuorū sed semper spera in dei mīa nec presumas sed time grauitatem tormentorum ex dei iusticia illud ad quod contritio terminat̄ est vt cor pec catoris durum vt lapis emolescat et liquefiat vt cera ideo scriptum est cor durum male habebit in nouissimo die iō ve re contritus potest dicere. Factum est cor meum vt cera lique scens. Et de tali corde dicitur. ps. l. Cor contritum et humili tatum deus non despicies. Visa ergo proprietate huius noīs contritio videndum est quid est contritio. vnde sciendum q̄ contritio a magistris sic diffinitur. Contritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptus cum proposito confitēdi

et satisfaciendi. Ad euidentiam illus diffinitionis viden
dū est de singulis partibus positis in ipsa diffinitione. dr̄ eni
contritio est dolor. Cum ei scdm ꝙ dictum est contraria con-
trariis curantur et cum medicina dz esse contraria infirmita
ti et contritio sit medela pcti: et in pctō fuerit delectatio opz ꝙ
in contritione sit dolor ⁊ ita dr̄ in apo. xviii. c. Quantum gli-
ficauit se et in deliciis fuit in pcti ꝑpetratione: tm̄ ei date tor
mentum ⁊ luctum in contritione. Notandum tn̄ ꝙ in contri
tione non solum est dolor sz etiam est gaudium qm̄ cū pctōr
recordatur se per pctm̄ offendisse deū creatorem suū qui eum
creauit ad ymaginem suā et patrem suum celestem qui eum
pascit corporaliter ⁊ spiritualiter et redemptorem suū qui eū
liberauit per suum propriū sanguinem a pena ⁊ perpetua dā
natione: recolit etiam se per pectm̄ suum amisisse gliam pera-
disi et incurrisse penam inferni dolere debet: sed qn̄ cogitat
se per istū dolorem a pctō liberari et reconsiliari deo gaudet
et non immerito: sicut em̄ gaudet ille qui primo in naufragio
exn̄s naufragiū euasit sic vere ꝯtritus debet gaudere dū se vi
det pcti naufragium euasisse. Sequitur voluntarie assump-
tus cū em̄ deo non placeant coacta seruitia nisi dolor contri
tionis esset voluntarius non esset deo acceptus. Si em̄ pctm̄
(teste beato augustino) coacte agimus nec est voluntarium
iam non est pctm̄. Sed contricio debet esse voluntarie assūp-
ta ꝙ si non est voluntaria iam non est contricio. Et ratio isto
rum qz opz ꝙ omnis actus meritarium et demeritorius sit a
voluntate elicitus siue imperatus alias non esset meritorius
nec demeritorius. Sequitur cum proposito confitendi ⁊ sati
faciendi. vere em̄ contritus debet esse in proposito confiten-
di et satisfaciendi quando habebit oportunitatem Alias con
tritio sua esset falsa et nulla et ratio est quia cum ad perectio
nē totuis integritatis requiratur ꝙ omnes partes eius sint
simul / sicut ad perfectionem domus requiritur ꝙ tectum pa-
rietes et fundamentum sint simul. ita ad perfectionem vere
penitentie requiritur ꝙ ista tria. scz contritio / confessio / et sa
tisfactio que sunt partes integrales eius inq̄tum est sacramē

tum simul sint vel in re vel in voto

¶ Ca.ii.de q̃titate cotrititionis.

Quantitas contritionis mensuratur penes q̃titatem doloris q̃ essentialiter est ipsa ꝯtritio vel est causatus vsus a contricione. Vñ notandũ ꝙ in contritione est duplex dolor scdm ꝙ dolor dr̃ duobus modis. Nam dolor vno modo idẽ est ꝙ displicentia voluntatis inq̃tũ. s. voluntari displicet rẽ aliquam fore vel fuisse. Alio modo idem est ꝙ passio est resultans in sensualitate. i. in carne inq̃ tũ. s. in parte sensitiua sentur aliquis dolor ex illatione alicuius nocumenti sicut qñ sciditur membrũ vel vulneratur corpus vel comburitur vel aliquid tale paritur. loquendo de dolore primo mõ prout dolor est displicentia voluntatis talis dolor est essentialiter ip̃a cõtritio. et sic dolor contritionis dz esse ⁊ est maximus s. vera cõtritio vñ dico ꝙ pctm̃ debet displicere voluntati et rõne tm̃ ꝙ nec pacto nec cõmodo vel in commodo ꝓ vllare velles in ip̃m consentire vel consensisse rõ huius est qꝛ contritio si sit vera non põt esse sine caritate. Ad hoc ꝙ aliquis habeat caritatẽ quantũcunqꝫ paruã necesse est ꝙ diligat deũ super oĩa sic ꝙ pro nullo dãno vel commodo velit offendere vel offẽdisse deũ. et ideo cũ peccatũ sit offensa dei tunc pctm̃ debet displicere voluntati informante caritate qualis debet esse et est voluntas vere contriti quare volũtas contriti debet esse ꝙ nullo modo nulla sorte nullo damno vel cõmodo velit ip̃m peccatũ facere vl' fecisse. Et hoc est qd̃ dicitur in hiere. vi. c. vbi dicitur. Luctum vnigeniti fac tibi vicit glo. Dicet penitentem quid facere debeat. et sequitur. Nichil dolẽtius est morte vnigeniti ita nichil dolentius debet esse q̃ offendisse deũ per peccatum. Et sic dico ꝙ loquendo de dolore prout dolor dicitur displicentia voluntatis dolor contritionis est maximus ita ꝙ non põt esse maior. Si aũt loquatur de dolore prout noĩat dolorem creatum siue causatum in sẽsualitate sic talis dolor est effectus ꝯtritionis inquantũ. s. aliquis vere et perfecte fuerit contritus ex dolore primo. s. ex displicentia voluntatis ⁊ detestatione pcti inquantũ est offensiuũ dei ꝓrũpit in fletus la

menta ⁊ lachrimas. Sicut legitur de btā maria magdalena ⁊ de beato petro apostolo ⁊ sic dico q̄ non opz q̄ in contritione ille dolor sit maior quocunq; alio dolore videmus enim multos viros ⁊ mulieres vere penitentes secundū q̄ humanitas potest cognoscere qui magis flent ⁊ plorant pro morte consanguineorz vel amicorz suorū vel amissione alicuius rei temporalis q̄ plorant vel fleant pro peccatis suis. et ratio huius est: cum enī ille dolor sit in afflictione sensualitatis ⁊ afflictione que est in sensualitate sequatur exprimentalē et sensualē cognitionem ⁊ pauci immo paucissimi sunt qui habent ita sensualem seu experimētalē cognitionē diuine deuotionis sicut habēt delectationes illorum corporalium seu rerum tp̄alium ideo pauci imo paucissimi sunt qui ita sensualiter doleant de pctō sicut dolent de aliquo tp̄ali seu corporali ⁊ si inuenirent aliqui essent multū laudandi ⁊ multū perfecti. Si ergo pz q̄ loquendo de dolore p̄t dolor dicit displicentiam voluntatis q̄ dolor contritionis dz esse maximus. i. maior quocunq; alio dolore loquēdo aūt de dolore p̄t dicit passionem resultantez in sensualitate sic non est necessarium q̄ dolor cōtritionis sit maior quocunq; alio dolore esset th̄ multū congruū. Sed q̄d vere penitens ⁊ contritus nunq̄d dz plus velle sustinere quā cunq; aliā penam tp̄alē sicut infirmitatē vel morte vl̄ q̄cūq; aliā penam q̄ peccasse vel peccare. Dico q̄ null⁹ in mēte sua dz sibi ponere talez questionē etiā nec alicui alii qz illud esset seip̄m vel aliū ponere tentationē ⁊ mēs hūana est multū infirma expte sēsualitatis q̄ semp refugit morte ⁊ mala tp̄alia et corporalia ēt q̄tuncūq; sit hō pfect⁹. Sicut pz in saluatore dño iesu xp̄i q̄ imminēte hora passionis dicebat. tristis est aia mea vsq; ad mortem. et hoc q̄tum ad sensualitatem vsq; ad mortem. et exponens seip̄m dicit. Spūs. i. rationalis voluntas promptus ad sustinendum mortem caro aūt. i. sensualitas est infirmita qz refugit mortem quare nemo dz se ponere in tazi perplexitate nec confessor dz hoc interrogare. istud aūt requiritur in quoz solenniter penitente de necessitate q̄ vbi necessitas foret prius sustineret omnem penam q̄ offenderet

deum per pctm̄. ¶ Ca.iii. ꝛ qualitate contritionis.

Nunc de qualitate contritionis agendum est circa quaꝫ sciendum est ꝙ contritio debet habere septem conditiones. Primo debet esse discreta. vnde debet esse cuꝫ spe venie ita ꝙ vere contritus nunq̄ debet desperare de venia sed semper debet sperare de dei mīa quia deus potest plus parcere q̄ homo peccare. aug. super illud verbum quod dicit cayn. gen̄. iiii. c. Maior est in. quitas mea q̄ vt veniam merear. dicit / meo tiris cayn. quia maior est dei pietas q̄ tua iniquitas. Et ambro. Nemo desperet qꝛ iudam proditorem non scelus qd̄ commisit sed sua desperatio fecit penitus interire. Sed quia nemo scit vtrum dignus sit amore vel odio dei ideo non nimis presumere sed semper debet timere / quia initium sapientie timor domini. et ideo verus penitens granum. s. animā suum dꝫ tenere inter duas molas. s. timoris et spei vt ex farina sic trita barutelo discretionis mundata / aqua lachrymarum. i. compunctionis cōmixta panem bonum in clibano cordis igne caritatis decoctum fiat hospiti suo. scilꝫ christo ita ꝙ in die iudicii dicatur ei. Esurivi et dedisti michi manducare. Secundo debet esse amara ꝛ ita dicebat iste sanctus rex exechias Isaye. xxxviii. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee. Et si sic talis faciet pacez inter deū ꝛ animam peccatricem. Unde idē ezechias. Ecce in pace amaritudo mea amarissima. amara ergo debet esse contritio: qꝛ peccator debet esse contritus eo quod delectatus fuit in cogitatione illicita / amarior qꝛ consensit / amarissima qꝛ opus illicitum perpetrauit. et si sic faciet poterit dicere si contritus illud quod sequitur. Tu autem eruisti animam meam vt nō pesiret proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Tertio debet esse lachrymosa. Unde psal. vi. Lauabo per singulas noctes lectum meum. s. conscientie lachrymis meis stratum meum rigabo: et sic fecit beata maria magdalena que lachrymis suis lauit pedes domini nostri iesu christi et ideo sibi fuerunt peccata remissa. Quarto debet esse premeditata vt in preallegata auctoritate. Recogitabo tibi omnes ānos

meos.ꝛc.de hoc dicit. Ysaias loquendo aie peccatrici.Lume et tharam.l.penitẽtie circuiui ciuitatem.l.sanitatẽ anime mee cogitando et rememorando singula peccata meretricis id est anime peccatricis que peccando cum dyabolo fornicata est et obliuunt tradita est.i.a deo propter peccatum suum oblita. Quinto debet esse vniuersalis id est de omnibus peccatis.Sexto debet esse durabilis.i.continua et de his duob⁹ dicetur in duobus ca.sequentibus. Septimo debet esse integrum id est cum proposito confitendi ꝛ satisfaciendi alias non esset contritio sed derisio.Et hoc dictum est supra in.i.ca.

¶ Ca.iiii.de duratione contritionis.

AD sciendum q̃tum debeat durare contritio. Notandũ q̃ sc̃m q̃ dictum est supra ca. ii. In contritione est duplex dolor vnus qui idem est quod detestatio siue displicentia voluntatis et iste dr semper durare q̃diu nõ venit. Notãdum tñ q̃ cum preceptum de contritione sit affirmatiuum et preceptum affirmatiuum obligat semper sed non ad semper sed pro loco et tpe preceptum de contritione sic obligat q̃ nõ opr q̃ sit semper in actu conterendi sed q̃ñcũq̃ occurret ei memoria de peccato q̃ displiceat sibi illud peccatum fecisse ꝛ ita intelligitur illud verbum beati aug. in li.de.pe. vbi dicitur. Semper doleat et dolore gaudeat et sequitur vbi dolor fruitur ibi pnia deficit. Unde q̃ñ dicit semper doleat intelligendum est semp.l.q̃ñ occurret sibi memoria de petõ. Silr q̃ñ dicit vbi dolor finitur intelligendũ est semper vel actu vel hitu Et cã quare sic dr durare contritio est qr nemo est certus ad minus de lege cõi si petñ est sibi remissum per contritionem q̃ñ nescit si contritio sit sufficiens vnde dicit in ecclesiastico de propriatu noli esse sine metu. posito enim q̃ aliquis sciret per reuelationẽ dinã petñ sibi fore remissũ adhuc dr sibi displicere peccasse q̃ñcunq̃ occurret sibi memoria de petõ alr's peccaret nouo petõ qr sicut culpa est velle peccare ita culpa ẽ vel le peccasse. alius dolor est in contritione.l.dolor qui resultat et redũdat in sensualitate q̃ñ hõ displicentia petĩ prorumpit in fletum et lachrymas.et talis dolor non opr q̃ semper du-

ect cum pauci immo paucissimi sint qui etiã vna hora possint sic petã sua plorare ꝯtominus tãto tpe vite sue et tñ multe perfectionis q̃ semper dñ recordaretur de petis posset ea plã gere. sicut legitur de beato petro apostolo q̃ portabat sudarium in sinu suo cum quo tergebat lachrymas suas qz q̃n recordabatur peccati qđ fecerat q̃n negauerat xp̃m non poterat lachrimas continere et tñ bene sciebat xp̃m sibi dimisisse peccatum. ¶ Ca. v. de quibus dz esse contritio.

PEccatorum quoddam est actuale et quoddã originale. Actuale est quod contrahitur actu propio. s. quando hõ agit quod agere dz vel q̃n nõ agit qđ agere dz. Et isto mõ diffinitur sic pctm̃ est oẽ factũ vel dictum vel concupitum cõtra legendi dei. Originale pctm̃ est qđ hõ ex origine cõtraxit inquantum. s. hõ descendit ab adam sc̃m rõnẽ seminalẽ ita q̃ pctm̃ originale formaliter nichil aliud est ꝙ carentia iustitie originalis vñ sciendum est q̃ adam in sui creatione acceperat a deo quoddã domum supnaturale quod vocabat iustitia originalis que iustitia ita ordinabat hoiem a dẽ q̃ anima hois in omnibus obediebat deo ita q̃ nullo modo mouebatur cõtra dei voluntatẽ. et corpus ita obediebat aie q̃ nullomodo mouebatur cõtra voluntatẽ aie vel contra imperiũ rõnis. Et p illud domum aialia erant subiecta hoi ⁊ obediebant ei ad nutũ iuxta illud psalmiste. psal. viii. Dia subiecisti sub pedibus eius. ⁊ c. Illud domum acceperat non solũ adã pro se sz etiam pro tota posteritate sua ita q̃ in oẽs q̃ descenderant ab eius scie ipse transfunderet illud domum. i. istam iustitiam originalẽ. Et isto dono q̃ pctm̃ suum ipse prinauit se et totam posteritatẽ suã ita q̃ oẽs qui descendunt ex eius scie carent isto dono et talis carentia vocatur pctm̃ originale. Ad videndũ ergo de quibus dz esse cõtritio. Primo videndum est vtrum hõ debeat cõteri de pctõ originali. Ad quod dicendum est q̃ non. Cuius ratio est qz solum dz hõ de illo cõteri ⁊ dolore quod est actu ꝓpio cõmissum vel quod fuit in ptãte non committere. Sed pctm̃ originale non fuit actu propio commissum nec fuit in ptãte alicuius nõ committere

illud quare nō tenetur dolore vel cōteri de pctō originali. Et dico nullū conteri de necessitate congruū tñ esset adulto qui accedit ad baptismū vt ei displiceat pctm̄ originale non in speciali quali fuerit contrictū per ipm̄ sed in gñali inq̄tū ꝛz omne quod sepat at a deo debet displicere. De pctō aūt actuali quō homo debet cōteri de eo notandū q̄ in genere duplex est pctm̄ actuale. quoddā est mortale aliud veniale. De pctō aūt mortali homo debet conteri et confiteri singulariter de quolibet ita q̄ non sufficit contritio siue confessio generalis immo quilibet verus penitens debet diligenter examinare suam conscientiam et discutere ita q̄ recogitet dies/horas/tpa/loca/ ꝛ personas et oēs circumstantias in quibus cum quibus peccare potuit pctōꝛ ꝛ peccauit. Et ita sicut occideret sibi memoria de pctō quod signanter ꝛ singulariter perpetrauit conteratur et confiteatur de quolꝛ pctō mortali ita tñ q̄ ꝛz de quolꝛ pctō mortali verus penitens debeat summe et maxime dolere tñ scōm q̄ vnum pctm̄ est grauius q̄ aliquid attentius ꝛ intentius dꝛ dolere et conteri de vno q̄ de alio. Sꝛ quid ſ et de pctis oblitis. Dico q̄ aliquis pōt esse oblitus petōꝝ suorū duobus modis. Uno modo q̄ sit oblitus in speciali sed nō in gñali. i. q̄ bene recordetur se peccasse mortaliter sed non recordatur de specie peti puta si furatus fuerit aliquid vel fornicatus. ꝛ sic de aliis. Et talis tenetur dolere ꝛ conteri in gñali de pctō et in speciali confiteri de negligentia sua per quam venit in obliuionem peti sui et tenetur facere qō in se est ad hoc. s. q̄ recordetur in speciali de pctō suo vel cogitando vias suas vel orando deum q̄ reducat sibi ad memoriam. Alio modo pōt esse oblitus peti sui ita q̄ non recordatur nec in gñali nec in speciali et ad hue tenetur conteri in gñali. Et voco conteri in gñali non sub conditione. i. dicendo vel cogitādo. Doleo et cōteroꝛ si peccaui. Sed voco conteri in speciali sub estimatione pꝛobabili. debet enim homo pꝛobabiliter credere q̄ in multis offenderit deum quoꝝ non recordatur: ꝛ si sub ista estimatione doleat et peniteat sicut si certus esset contrit⁹ est ex penitens. vnde quilibet debet frequenter dicere verl⁹ psal

miste. psal. xxx. Delicta iuuentutis mee et ignorantias meas ne memineris dñe. Quō aut debet hō conteri de veniali. Notandum ꝙ tria sunt gña pctōꝝ venialiū. quoddā est veniale subitū non propria voluntate contractum sed ex quadam surreptione et de tali non tenetur homo conteri in speciali nisi de congruo. Aliud est pctm̄ veniale ex voluntate: cui si consentiat homo incidit inmortale sicut delectatio morosa in cogitando de actu carnali est pctm̄ veniale. sed si sit ibi consensus est pctm̄ mortale. et de tali veniali qñ occurrit mēoria homo debet conteri et penitere et diligenter aduertere ne sit ibi vel fuerit consensus. Quoddam aūt est veniale quod per frequentationem sui auget libidinē peccādi. et tanta poterit esse libido ꝙ illud qđ de natura sua erat veniale ex ea libidine fierit mortale. sicut mendacium iocosum de natura sua est veniale sed totiens pōt iterari ꝙ augebit tantam libidinem mētiendi: ꝙ ex illa libidine poterit hō totiens mentire iocose ꝙ peccabit mortaliter. Et de tali debet homo conteri et penitere aduertendo et precauēdo ne multiplicet. De hoc tñ magis dicetur infra qñ agitur confessione pctōꝝ venialium qꝛ eodē modo tenetur homo de eis conteri: quo tenetur ea confiteri.

¶ Ca. vi. que sunt cause inductione contritionis.

Cause indictione contritionis sunt mule. Prima ⁊ principalis est amor dei. Illud em̄ quod principaliter debet retrahere hoīem a peccato ⁊ si peccauerit ꝙ corrigat se ⁊ emēdet est amor dei. et iste amor sic gñatur in aīa pctōris. Cum enim amor sequatur cogitationem et cognitionem vt dicit aug. Cognita diligimus incognita nequaq̄. Quando ergo peccator cogitat et recognoscit dei bonitatem et iusticiam cui displicet omne malum et ꝙ nullo modo relinquid aliqđ malum impedimentum et recogitat se multa mala commisisse que displicent diuine bonitati propter que est dignus puniri grauitur timet: quado etiam togitat vlterius dei pietatem et misericordiam qui paratus est omni dolenti et penitenti parcere et dimittere culpam quantumcunque magnam

sperat de venia et sic moueatur ad detestandum pcm̃. Et iste motus vocatur attritio. i. quedam cõtritio imperfecta et ita deus qui nunq̃ defecit infudit lumen gratie in aiam petõris et illo lumine petõr illustratus calefit in amore dei et detestatione peti ita q̃ timor seruilis precedat̃ preparat cor petõris ad contritionem sed amor et feruor caritatis perficit ip̃m. Et de hoc ponit exemplum aug. dicens q̃ sicut in futura totularium leta pozci precedit et facit viam filio non tñ remanet in futura sic contritionẽ precedit timor pene et iste timor preparat ad amorem ̃ caritatem dei que postq̃ est in aia expellit omnẽ timorẽ. Et ita dicit bt̃us ioh. in pria sua canonica Perfecta caritas foras mittit timorẽ. s. seruilẽ qui est timor pene non aũt timorẽ filialẽ qui est timor offense. Sed̃a cã est pudor. i. verecundia de petis cõmissis. vñ prouer. Res dignas cõfusione agunt. Job. Res indigne confusionẽ agũt. Et nũeri. iii. c. Reuelabo pudenda tua in facie. Quando em̃ petõr cogitat q̃ oia eius petã q̃tuncunq̃ secreta et occulta sint sunt deo manifesta et aperta et q̃ nisi peniteat ̃ cõteratur de eisdem sunt deus reuelabit et manifestauit ea toti mundo mouetur ad contritionem ̃ pniam de pcis. vnde dicit boetius Magna est nobis indicta necessitas probitatis cum oia agamus cozam oculis iudicis cunta cernentis. Tercia cã est detestatio. i. abominatio vilitatis peti. Tanta em̃ est vilitas pcti q̃ de filio dei facit seruum dyaboli. vñ dicit beatus pe. qui facit pcm̃ seruus est peti a quo em̃ quis superatus est ei⁹ seru⁹ est. Cũ ergo pctõr sit propter pcm̃ a dyabolo superatus propter pcm̃ seruus dyaboli factus est. vñ angel. Fecisti me dñe ad tuam ymaginem et ego super induxisti horribilem ymaginem. vñ aia peccatrix videns ̃ considerans vilitatẽ peti põt dicere verbum qõ dicit hiere. Vide dñe ̃ considera q̃ fact⁹ sum vilis. Quarta cã est consideratio de die iudicii ̃ penis inferni. qñ em̃ pctõr considerat q̃ deo in dicto facto ̃ cogitato cõtra legem de oportebit reddere rõnem in die iudicii iuxta verbum saluatoris in matheo dicentis. De oi verbo otioso q̃ fuerint locuti homines sup̃ terrã reddent rõnẽ in die in

dicit. Et. xxxii. q. vi. c. penultur. ⁊ c. Quotiens monetur ad cō
tritionem ⁊ pniam de petis suis. vnde hiero. loquens de die not
iudicii dicit sit. Quotiens cunq; illum diē cōsidero toto cozde
cōtremisco. Et idem Sive comedo sive bibo sive aliquid ali
ud facio semp videtur michil in auribus meis ista tuba terri-
bilis insonare. surgite mortui venite ad iudicium. Quando
peccatoz ista cogita attenta mente totus contremiscit in coz
de suo. Si enim vt dicit beatus petrus apl's. i. petri. quarto. i.
Vix iustus saluabitur / impius autem ⁊ petōr vbi parebunt. not
Grego. quid faciet virgula deserti. i. petōr vbi concutietur co
dus paradisi. i. iust⁹. Quinta causa est doloz de amissione ce
lestis patrie / quando enim peccatoz cogitat se ꝓpter peccatū
suum gloziā paradisi amisisse non est mirū si dolet immo est
mirum si non crepat per medium si enim dolet et plozat hō
pro amissione pecunie quātomagis debet dolere ⁊ plozare ꝓ
amissione celestis glie. Et ideo dicebat btūs iohānes in apo. not
iii. c. Tene quod habes ne alius accipiat cozonā tuam. Ser-
ta cā est doloz de multiplicati offensa creatozis qñ enim pec-
catoz cogitat ⁊ considerat se offendisse deum qui euz creauit
de nichilo et in signiuit eum ymagine sua et redemit precio
sissimo sanguine suo est bene mirum si non doleat et penite
at de peccato suo. De hoc dicit benardus. Doloz de peccatis not Bernard.
debet esse acer / acrioz acerrimus. acer q; offendimus deum
creatozem oim acrioz quia offendimus patrem nostrum qui
pascit nos multipliciter et gubernart: acerrimus q; offendi-
mus redemptozum nostrum qui nos liberauit sanguine suo
a vinculo petōr a crudelitatem demonum. ab acerbitate ge-
henne. ¶ Notandum tamē q; ly petōr sicut dictum est debet
dolere et conteri de peccatis tñ semper debet sperare in dño
impietate et mia eius ita q; dz sperare de venia et glia q; vt
dicit sapiens pzouer. xxvii. Sperans in dño non confundet not Ps. ꝓpter
nec confusione culpe me pene.

¶ Ca. vii. de. effectu contritionis.

Effectus contritionis est multiplex. Pzimus pz ex vi no
minis ipsius. dē ei contritio quasi ly ex toto tritio quod

sic intelligendū est qꝛ in contritione totum coꝛ pctōꝛis ad lit-
teram scinditur vel conteritur pꝛe nimia augustia dolore ira
et indignatione que concepit contra pctā. vnde dn̄s per pꝛo-
phetam iohel.ii.c. Scindite coꝛda vestra. Item psal. Sacrifi
cium deo spūs contribulatus coꝛ contritū ⁊ humiliatū deus
non despicies. scd̄ꝫ ꝙ dicit beatꝰ benardꝰ. Contritio mundat
aīam a reatu culpe et liberat a pena gehenne ⁊ ab hoꝛrenda
demonū societate et vilissima pcti seruitute tribuit bona spū
alia que pctōꝛ amiserat per pctm̄ restituit ēt societatem spūa
lem ecclesie cōionem ⁊ bonoꝝ oīm que in ea fiunt participati
onem. de filio ire efficit filium gratie / de filio dyaboli facit fi
lium dei et per consequens participē hereditatis eterne vtrū
aūt solo contritione remittatur peccatum sunt varie opinio-
nes. Quidā enim dicunt ꝙ sicut tribus modis offendimus de
un. s. oꝛe / coꝛde / et opere; ita tribus modis est necessario deo
satisfaciendum. s. contritio coꝛdis confessione oꝛis. et satisfa-
tione operis: ita ꝙ alias non dimittitur peccatum. Et illi fun
dant intentionem suam super illud. de. pe. di. iii. Perfecta.
Et dicunt isti ꝙ oēs auctoꝛitates que dicunt pctā sola coꝛdis
contritione dimitti sunt intelligende. cum articulis necessita
tis excludit oꝛis confessionem. i. qn̄ aliquis amittit loquelam
vel qn̄ aliquis non potest pꝛesbyterum reperire in confessio-
ne. Alii dicunt ꝙ in contritione dimittuntur peccata sub con
ditione: si scꝫ confiteatur. ⁊ fundant isti intentionē suam sup
illud qd̄ dr̄ de. pe. di. iii. c. sane. Tertii dicunt sola coꝛdis con-
tritione dimitti pctm̄ cuilibet adultosi vere conteratur ⁊ pꝛo
ponat ab illo abstinere et confiteri ⁊ de eo satisfacere secūdū
iudicium ecclesie; et fundant isti intentionem sup illud de. pe.
di. i. Magna est pietas dedit vt ad solam pꝛomissionem pctā
dimittat mundum pꝛonunciat oꝛe et tn̄ deus audit in coꝛde.
Et hec opinio est verioꝛ et magis tenetur communiter a do
ctoꝛibus ⁊ ꝙ ista opinio sit verioꝛ pꝫ per exemplū lazari quē
pꝛimo suscitaui xp̄s anteq̄ a discipulis absolueretur. lazarus
enim moꝛtuus / est peccatoꝛ qui per peccatum moꝛtuus est.
Iuxta verbum eze. xviii. c. dicentis. Anima que peccauerit ip

la mozi etur. Et iste suscitatur a dño qñ sibi remittitur peccatum in contritione et postea soluitur a discipulis. i. absoluit a sacerdotibus in confessione. Pz etiã p exẽplum de decẽ lepzosis a dño mundatis qui in via anteq̃ venirent ad sacerdotes mundati sunt. Isti ei lepzosi sunt pctõzes: q̃ dum vadunt ad sacerdotes. i. dum contritionẽ hñt z propositum cõfitendi mũdant a peccatis. Et ita dicit psal. xxxi. Dixi confitebor aduersum me iusticiaz meam dño z tu remisisti impietatem peccati mei dixi in firmitate in propositi. Notandum ergo q̃ ista tria similiter sunt ẽps lz hẽant ozdinem naturalẽ inter se. s. iustificatio contritio et petõzuz remissio. necessaria eñ habeo intelligere q̃ prius quis habeat gr̃am q̃ conteratur precedit ergo gr̃a. sequitur dilectio qñ qui gratiam hz diligit z sequitur cõtritio qñ qui diligit cõteritur ad contritionem sequitur petõzũ remissio. Iste processus colligitur de pe. di. i. qui non diligit manet in morte et aug. Sine caritate quõ quis veram cozdis contritionem hr̃e poterit. pz ergo quõ sola cozdis contritione petm̃ dimittitur. quid ergo faciat absolutio sacerdotis ad remissionem petõzum dicetur infra qñ agetur de confessione. ¶ Et hec sufficiant de contritione.

nota

nota augustinus

¶ Tractatus tertius secunde partis principalis de confessione. xi. habens capitula.

Circa confessionem. xi. sunt considerãda. Primo de institutione confessionis. secũdo de illis qui tenetur ad confessionem. tertio de tempoze qui quis tñr ad confessionem. quarto cui facienda est confessio. quinto de quibus est facienda confessio. sexto de conditionibus quas debet habere confessio. septimo de iteratione confessionis. octauo quomodo debeat se habere sacerdos ad cõfitentem. nono de interrogationibus faciendis in cõfessione. decimo de potestate clauium et effectu confessionis. vltimo de sigillo confessionis. ¶ Ca. i. de institutione confessionis.

Ad euidẽtiã eozum que dicẽda sũt de cõfessione: notãdũ q̃ in sacra scriptura a duobus modis accipitur confessio Uno modo idem est q̃ dei laudatio vnde confiteri isto modo

idem est q deum laudare. Et hoc modo accipitur qñ dicitur Confitemini.i.laudate dñm quoniam bonus .rc. Alio modo idem est q peccatorum coꝝ sacerdote manifesto. Et isto modo diffinitur hic.cõfessio est legitima coram sacerdote qui dat nes hz et ptãtem absoluendi petõrum declaratio. Ad euidẽtia istius diffinitionis videndum est de singulis membris q in ipsa ponuntur. De primo. Confessio est legitima peccatorum declaratio. contra illos qui peccata sua occultant vel excusando vel celando. Patet etiam contra illos qui recitant bona sua in confessione: vel confitentur per abnegationem peccatorum. vt non sum adulter gulosus. .rc. dicitur coram sacerdote qui clauem habet potestatem absoluẽdi vt omnes conditiones que ad veram confessionem requiruntur ostendantur. et dicitur confessio quasi simul vel ex toto siue vndiq; fassio. Et de confessione isto modo dicta hic intenditur Videndum est igitur qñ fuit instituta et quis fuit institutor cõfessionis. Quantum ad primum sciendum est duplex est confessio peccatorum. s. mentalis: et vocalis. Mentalis confessio peccatorum est de dictamine legis nature adiute quodãmodo per fidem qñ enim hõ scit ꝛ perpendit offendere vel offendisse deum quem non videt nisi per aliquem radium fidei natura dictat sibi q ab eo mia est sibi humiliter postulanda. et hoc nunc fit nisi recognoscatur culpa que fit per confessionem mentalem: confessio autem vocalis est duplex quedam que fit deo quedam fit hoi. Loquendo ergo de confessione vocali que fit deo credo q confessio fuit de necessitate salutis statim post lapsũ primi omnis. et ratio que me mouet est ista Dñi tpe in que vel fuit infirmitas fuit necessaria medicina contra illam infirmitatem sed statim post lapsum primi hominis fuit infirmitas pcti non solum originalis sed etiam actualis ad minus quo ad multos. ergo necessaria fuit post lapsum primi hominis confessio ad minus quo ad multos etiam vocaliter. Et istud patet ex quadam glo. que ponitur super illud verbum. Geneseos. iiii. Adam vbi es. vbi dicit glo. Verba sunt increpantis et ad confessionem cogentis non ignoꝝ

tis. Et de constat ꝙ loquatur de confessione vocali facienda deo. qꝛ cunc deꝰ non hō loquebatur vocalit̄ ipsi ade. ergo ab illo tp̄e fuit necessaria cōfessio isto mō dicta. Loquēdo aūt de cōfessione vocali faciēda hoī: dico ꝙ fuit instituta ī lege noua xp̄o videlꝫ icarnato: ⁊ tunc nō congruū talē cōfessionē īstitui Et rō que me mouet ad hoc est duplex scdm ꝙ confessio ordinatur ad duo. scꝫ ad peccati dilectionem ⁊ manifestationē. ei ad reconsiliationē faciendā deo ⁊ ecclesie rius. Ex quo patet ꝙ solum ex lege noua debuit institui confessio. Notandū tamen ad euidentiam eorū que dicenda sunt ꝙ status pcti vocatur tenebre: statꝰ aūt gr̄e lux. Et ita dicit apl's loquēs ephesiis poq̄ fuerunt cōuersi ad fidē ⁊ fuerunt in statu gratie. ad ephe. v. c. Eratis aliquādo tenebre nunc aūt lux in dn̄o. Et in epistolo ad romanos. ix. Abiiciamus opera tenebrarum. glo. i. opera pcti. ⁊ induamur arma lucis. i. virtutis. In eo ergo lege debet institui confessio facienda hoī in qua lux vera fuit orta que lux illuminat omnez hominē venientē in hunc mundum et ista est lux noua xp̄o. s. incarnato. Igitur in lege noua debuit institui confessio facienda homini. Ex secūdo. s. ex hoc ꝙ confessio ordinatur ad reconsiliationem faciendam deo ⁊ ecclesie: eius patet etiam ꝙ debuit institui in lege noua ideo em̄ confessio fit homini vt homo sit iudex ⁊ arbiter inter deum ⁊ hominem pctōrem. Arbiter aūt debet esse talis ꝙ possit pone re maninū vtrāqꝫ partem ideo oportet ꝙ ille cui facienda est confessio possit ponere manum in deum cui confitēs vult reconsiliari et in hoīem qui confitetur. Talis autem non pot uit esse quousqꝫ deus factus est homo quia datus est nobis mediator dei et hominis homo christus iesus. Et hic postq̄ corporaliter ascēdit in celū reliquit in ecclesia aliquos quos loco sui constituit rectores ecclesie ⁊ arbitros quibus cōmisit auctoritatem reconciliandi peccatores deo ⁊ ecclesie sue Ideo in lege noua xp̄o incarnato debuit institui confessio. Cum em̄ cōfessio habeat efficaciā absolutione ⁊ ab absolutio ex virtute cla uium que quidem claue fuerunt date hoī in noua lege dicente christo beato petro apostolo et in ipso omni-

bus aliis math. xvi. c. Tibi dabo claues regni celorum. ⁊ ioh. xx. Quorum remiseritis pctā remittuntur eis. et quoꝝ retinueritis retenta sunt. Manifestū est ꝙ confessio facienda homini in lege noua fuit instituta precessit tñ in figura in lege antiqua in hoc ꝙ sacerdotib⁹ data erat auctoritas ⁊ potestas discernendi inter lepram ⁊ inter prophanum est sanctum. sed ista erant quedam corporalia ⁊ non spiritualia. Et hanc figuraz ostendit xp̄s in lege noua fuisse adimpletam qñ leprosos mundatos mittebat ad sacerdotes dicens. Ite ostendite vos sacerdotibus. De secundo aūt ignis quis fuit institutor confessionis. Dico ꝙ fuit christus ipsemet. Et ratio fuit tacta supra in prima parte huius operis qñ agebatur de sacramētis in generali. Et intelligo ꝙ fuit institutor auctoritatiue ⁊ credo ꝙ beatus iacobus minoris qui fuit ep̄s hiero solomitanus et qui primus inter apostolos celebrauit missam quando dicit. Cōfitemini alterutrum peccata vestra: fuit promulgator huius sacramēti sicut dictum fuit supra de sacramento extreme vnctionis.

¶ Ca. ii. de illis qui tenetur ad confessionem.

Omnes adulti postq̄ ad annos discretionis peruenerint ita ꝙ possint discernere inter bonum et malum tenētur semel in anno. s. in quadragesima confiteri ex statuto consilii generalis quod ponitur extra de pe. et re. c. Omnis vtriusq; sexus. Et contra transgressores illius statuti ponitur ibidem talis pena. s. ꝙ ipsi viuentes ab ingressu ecclesie arceantur: et morientes xp̄ana careant sepultura. Et huius sacratissimi ac saluberrimi consilii potest esse triplex ratio. Prima fuit vniuersalis indigentia. omnes enim peccauerunt (vt dicit apl̄s) et egent gr̄a dei. Non est em̄ qui faciat bonum ⁊ non peccet. vt dicit sapiens. Ideo quilz dz deum glorificare confitendo se esse pctōrem qui em̄ confitetur se esse pctōrem deuz glorificat oñdens se dei mīa ⁊ gratia indigere. Scda ratio est sacre cōionis reuerentia. Cum em̄ omnes teneantur in pascha cōicare vt digne et munde possint accedere ad tm̄ sacr̄m oportuit premitti remedium purgationis ⁊ lotionis pcti que fit in con

not^a

Apost

fort

fessione. Tercia rō fuit discretio gregis dñici ne. s. lupi abscō derentur in grege qui manducarent agnos. Ideo statutum est vt rectores accliaꝝ agnocerent vultum ouium suaꝝ ne heretici sub pelle innocentie maliciā suam palliarent. Ideo oēs quicūq; ⁊ cuiuscūq; cōditionis sint tenentur semel in anno cōfiteri. alias pctāt mortalit: ⁊ dñt pena supradicta puniri Sed pone aliquis est qui no hz consciantiā de aliquo pctō mortali sz solum de venialibus: sed hō non tenetur pctā venialia confiteri ergo ad minus talis non tenet confiteri. Dico sine preiudicio ⁊ saluo meliori iudicio seu consilio ꝙ aliquiq potest teneri ad confessionem propter duo. Uno modo propter vinculum pcti. aliomodo propter vinculuz precepti. Pctā venialia non tenetur q̄s confiteri ꝓpter vinculū pcti: cum possint sine cōfessione dimitti: tñ sunt cōfitanda ꝓpter preceptū quo tenetur q̄lz cōfeteri semel in anno qñ. i. cōfitēs nō hz nisi venialia vnde si haberet mortalia que confitere nō teneretur de necessitate venialia confiteri. de hoc tñ infra magis late dicetur. Ulteri⁹ pone ꝙ aliquis est ita attentius circa diuina ꝙ nō hz remorsum cōscie de aliquo pctō nec mortali nec venialia: an iste tenetur confiteri vel non. Si non: tunc nō oēs tenentur ⁊ obligantur ad confessionē. cui⁹ cōtrariū dictum est. Si autē tenetur ⁊ non habeat ꝯsciam de aliquo pctō nec veniali nec mortali. tunc tenetur ad confitendū et dicendū cōtra cōscientiam suam ⁊ ita mentiri: qd̄ nefas esset dicere ergo ad min⁹ talis non tenetur confiteri. Dico ad hoc ꝙ cum sapiens dicat ꝙ septies in die cadit iustus impossibile credo secundum statum viatoris ꝙ aliquis habens intellectum ⁊ vsum rōnis transeat vnā diem vel vnā septimanam sine remorsu alicui⁹ pcti venialis ꝙ autē totum aunū transeat hoc habeo magis pro impossibili. nec credo ꝙ vnq̄ istud domum fuerit collatum alicui sancto nisi xp̄o et marie virgini eius genitrici nec credo apl's hoc donum habuisse qꝛ venialiter peccauerunt vt dicit gre. et aug. in li. de natura et gratia. Si omnes sancti et sancte adhuc viuerent et interrogati essent vtrum sine pctō forent omnes vna voce dicerent. Si dicimus ꝙ pctm̄ non ha

bemus nosipsos seducimus ⁊ veritas in nobis non est. Excepta btā virgine de qua cū de pctis agitur ꝓpter honorē filii dei nullā prorsus volo cōionē haberi. Et apl's.i.ad thi.iii.c. Res pene contra naturā est ꝙ sine pctō aliquis sit.iō hō q̄tū cunq; sit perfectus dz cogitare corde ⁊ confiteri ore se esse pctōrem.qz vt dicit gre. Bonarū mentum est ibi culpa vereri.i.timere vbi culpa nō est.de obser.ieiu.ca. Consilium. Vñ de cōi lege tenentur oēs ad cōfessionem. Et si deus de specialissima gratia daret istud domū alicui ꝙ nec mortaliter nec venialiter peccaret/credo ꝙ adhuc vt nō contenneret preceptum ecclesie:talis deberet pñtare se suo confessori. non qz diceret se pctōrem:qz mentiretur:sed deberet dicere. Dñ non habeo cōsciam de aliquo pctō:tñ ꝓpter preceptuz ecclesie presēto me vobis. Sicut dixi supra ꝙ sanctificatus in vtero deberet recipere sacramētū baptismi licet nō habeat pecctū originale.

¶ Ca.iii.de tempore quos quis tenetur ad cōfessionē.

Teste sapiente. Omnia tp̄s hñt.ideo nūc videndū est de tp̄o quo facienda est confessio.scz vtrum faciēda sit statim cū hō peccauerit vel possit differi vsq; ad tp̄s statutum in decre. Omnis vtriusq; sexus.s.vsq; ad quadragesimā. Ad huius ergo euidentiam sciendum ꝙ nos possumus loqui de confessione.vel q̄tum ad propositum interius.vel q̄tum ad verbum exterius si primo modo sic dicūt cōiter omnes doctores tenetur quis proponere confiteri qñ tenetur primo decato cōteri.⁊ quia sine proposito cōfitendi ⁊ satisfaciendi non dimittitur peccatum in contritione ⁊ dico ꝙ tenetur primo conteri qz sicut dictum est supra semper ⁊ q̄cito occurrit memoria de peccato tenetur hō dolere ⁊ conteri de eo modo quo dictū est supra lz etiam fuerit ip̄m confessus tñ ex quo legitime esset ipsum confessus non tenetur ipsum iterum confiteri de hoc tamen magis dicetur infra quando agetur de iteratione confessionis.qm̄ agitur statim cum homo aduertit se peccasse mortaliter tonetur cpnteri ideo tunc tenetur proponere confiteri sed si loquamur de confessione actuali sclz quando homo tenetur actualiter cōfiteri. In ista materia sentiunt diuersimo

de doctores: quidā enim dicunt indistincte q̄ quantuncunq̄ aliquis peccauerit non tenetur cōfiteri ante pascha sed bene tenetur conteri ⁊ esse in proposito confitendi. ⁊ fundant intē tionem suam ex duobus. Primo qr preceptum de confitendo est affirmatiuum et iō non obligat nisi pro loco ⁊ tempore de terminatis tp̄s autem determinatum ab ecclesia est quadra gesima ideo nullus immo nec in tali seu etiam in pēthe. p. c. Seculares de consecra. di. ii. ⁊. c. Omnis hō ⁊ ca. Si non fre quenti: tenetur añ. xl. confiteri nisi estet in periculo mortis. Secundo qr actus confessionis non est necessarius ad iusti ficationem. qr per contritionem est iustificatio ⁊ ita confessio solum est necessaria ex precepto ⁊ obligatione ecclesie sed ec clesia nō exigit ante pascha nisi periculum mortis immineat ergo ante illud tempus nemo tenetur confiteri nisi in pericu lo mortis. Alii dicunt q̄ pctōr existēs in pctō mortali tenetur statim quando habet discreti ⁊ idonei confessoris copiam et peccati commissi memoriam confiteri peccatum suum nec ob stat illa decre. Oīs vtriusq̄ sexus quia illa decre. non dicit q̄ vsq̄ tunc differatur sed q̄ nō expectetur vltra. si ecclesia ꝓhi bet ne quis vltra annum remaneat in excommunicationem non tñ dat licentiam remanandi vsq̄ ad illam horam. Item illa decre. fuit edita non pro negligentibus sed contra negli gentes. Sed anteq̄ ipsa esset edita peccator tenebatur confi teri statim quando offerebat se oportunitas ergo videtur q̄ sic teneatur post eius editionem. Que istarum opinionum sit verior fateor me nescire tamen dicere sicut prima dicit vide ter michi periculum dicere autem sicut secunda videtur mi chi durum. Sctūs vero thomas in quadem q. de quolibetis ponit aliquos casus in quib⁹ tenetur existens in peccato mor tali statim confiteri. Primus est qñ est in infirmitate de qua imminet sibi periculum mortis et iste casus colligitur ex his que dñr extra de pe. ⁊ re. c. Cum infirmitas. Secūdus casus est qñ habet facere aliquid de quo imminet sibi periculum mortis lz pro tempore illo sit sanus situt qñ hz transire mare vel viam longam facere vel pugnare vel aliquid tale. Ter

cius cas⁹ est si hz facere aliquid quod exñs in pctō mortali nō potest facere sine peccando mortaliter sicut si hz dicere missā vel recipere aut ministrare aliquod sacramentum ecclesie. Quartus casus est qñ cōmisit aliquod peccatū de quo curat⁹ suus non pōt eum absoluere ⁊ timet ꝙ tp̄e statuto non possit hr̄e copiam idonei confessoris. Quintus casus est qñ conscia sua dicta sibi statim esse confitendū qꝛ aut tenetur deponere eam aut facere secundū eam cum nō sit erronea sed salubris Oēs enim dicunt ꝙ licet non sit necessarium statim confiteri est tñ multum congruū. Juxta dictum sapientis dicētis. Nō tardes conuerti ad dñm et ne differas de die in diem subito em̄ veniet ira illius ⁊ in tp̄e vindicte disperdet te. Notandū q̄ Ray. ponit in summa sua quinqꝫ rōnes ꝓpter quas multū vtile est et congruum statim confiteri. Prima est propter incertitudinem hore mortis vne dñs in euangelio. luce. xii. veniet dñs serui illius in die quo non sperat et hoc qꝛ nescit et partem eius cum infidelibus ponet. Item diuiti petenti sibi longam vitam fuit dictum. Sulte ac nocte demones repetēt aīam tuā a te ⁊ ea que aceruasti cuius erunt. Secunda autē causa est: qꝛ morans in pctō semper accumulat pctm̄ pctō: et per consequens penam pene. vnde apls ad ro. ii. ca. an ignoras qm̄ begnignitas dei ad penitentiam te adduxit. scd̄z aūt duriciam tuam ⁊ impenitens cor thesaurizas tibi iram dei in die tribulationis ⁊ reuelationis iudicii dei qui reddet vnicuiqꝫ secunda opera sua. Et osee. iiii. ca. dr̄. Maledictum mendacium furtum ⁊ homicidum inundauerunt ⁊ sanguis saguinē tetigit id est peccatum adducit aliud pctm̄. vñ gre. Peccatuz quod per penitētiam nō diluitur mox pondere suo ad aliud tragit extra. tertia causa est qꝛ quanto maiorem moram fecerit quis in pctō tanto magis elongabitur a deo et per consequens tanto difficilior erit conuersio. Juxta id quod cōmuniter dicitur in ouidio de remedio amoris. nec de venturas differ in horas. Qui non est hodie cras minus aptus erit. et oui diuis. principiis obsta cito medicina paratur cū mala per lōgas conualuere moras. et psal. lxxii. Domine qui elongāt se

a te peribunt. quarta causa est qz magna ꝛ angustia egritudine vix pōt aliquis bñ penitere seu etiam de ptis cogitare vnde hiero. Cum egritudine opzimeris vix potest aliud cogitare q̄ quod sentis et illi reparitur intentio mētis vbi est vis dolozis. multa enim (vt ait aug) tunc incurrunt impedimenta. Nam mozibus viget / pena tenet / filii / vxoz mundus et quos illicicite dilexit eum ad se vocāt. de pe. di. vii. tene ergo certum ꝛ dimitte incertum. i. pniam age. et confitere dum sanus es et non differas vsq ad infirmitatem. iuxta consilium sapientis dicentis. viuus et sanus confiteberis. quinta causa est qz nisi peccatoz in vita sua audierit deum clamantem q confiteatur ꝛ faciat penitentiam clamabit postea ipe ad dominum ꝛ non exaudietur. Exemplum de diuite epulone qui in inferno sepult⁹ est: qui etiam pzo vna sola gutta aque nō est exauditus pzopter qō non est differendavel tardanda cōfessio sed est multum congruum et vtile statim confiteri. Richardus autem in quarto suo super sen. loquens de hac materia dicit q aliter sentiendum est in isto casu de religioso ꝛ aliter de laico. nam religiosus ante totum tempus vite sue sit sibi tps pnie habita copia sacerdotis idonei si peccauerit moztaliter credo q statim sine moza tenet cōfiteri. Et intelligit sine moza sicut recta rō ozdinabit. laicus vero rōnabiliter potest expectare tēpus. xl. quod est tempus pnie vnde cum illud tps sit magis laicis opoztunum ad confitendum ꝛ satisfaciendum si expectant illud rationabiliter audeo indicare q non peccant dum tñ pzoponant firmiter confiteri tunc tpis. De clericis autē non audeo indicare consilium aūt sanūdo q oēs qui cadunt per ptām moztale cōfiteamur statim cū possunt. non enim videtur vere cōtritus qui tandiu vulnus pti poztat occulum. Verba sunt ricardi. Quidquid de ista materia credo q talibus quos ponit sanctus tho. de necessitate tenetur quilibet statim habita opportunitatem confiteri. Credo etiam q consilium ricardi sanū est et salubze ꝛ dz exequi cum diligentia et virtute.

¶ Ca. iiii. cui est facien da confessio.

Folio

Quoniam ille cui facienda est confessio sacramẽtalis opꝫ ꝙ habeat claues videndum est primo de clauibus. Pro quo notandum ꝙ hoc nomẽ clauis translatum est a corporalibus ad spũalia. Clauis enim in corporalibus est instrumẽtũ ad remouendum aliquod obstaculũ qđ impediebat ne posset bene haberi aditus ad domũ sic etiã in spũalibus illud qđ remouet pctm̃ mortale quod est obstaculũ ad ingrediendum ecclesie vocatur clouis et ista clauis est triplex. Nã quedã est auctoritas ⁊ istam hꝫ solus deus de qua claue loquebãtur iudei dum dicebant. Quis potest dimittere pctã nisi solus deus quasi dicerẽt nullus: ⁊ hoc verũ est auctoritatiue. Alia est clauis excellentie ⁊ hanc solus habet xp̃s hõ. Et de hac claue loquitur isayas in persona dei de xp̃o dicens. Dabo clauen dauid super humerũ eius. Et dr̃ xp̃s hõ hr̃e clauẽ excellentie inq̃tum per passionem suam ipse satisfecit ꝓ pctis nr̃is. ⁊ non solum ꝓ nr̃is: sed pro pctis totiꝰ mundi. vt dicit btũs iohan. e thoc est quantum ad efficaciam ⁊ sufficientiã. Vel dicit hõ xp̃s habere clauem excellentia inquantũ effectum sacramentoꝝ potest dare sine sacramentis. Tercia est clauis ministerii et istã clauẽ hñt sacerdotes. ⁊. datur eis in collatione ordinis sacerdotalis. Et de ista dictuꝫ fuit beato petro. Tibi dabo claues regni telorum. et de tali claue loquitur hic. Sciendũ ergo ꝙ duplex est clauis ministerii. Vna est scientia discernendi. alia ptãs soluẽdi atq̃ ligãdi. De scientia aũt discernendi quomodo est clauis ⁊ quomodo non: et si est alia clauis secũdum rem a potestate ligãdi et soluendi est magna diuersitas inter doctores theologos. ideo nũc nichil dico de ista materia presertim cum pada dñs iohannes quodãmodo loquens in quadam sua extrauaganti que incipit. Quia quorundam faciat mentionem de ista diuersitate doctorum et nichil super hoc determinet. vnde ex quo reliquit indeterminatum temerarium esset aliquid diffinire. Istud tñ firmiter est tenendũ ꝙ iste claues dantur cuilꝫ sacerdoti in sua ordinatione. Sed non possunt exire in actum donec sacerdos habeat materiam in qua ligat: et hoc vel per cõmissionem cure animarũ sicut

habēt archiepi ⁊ omnes habentes curam aiarum vel per pri
uilegium licut habēt fratres predicatores ⁊ minores vel alii
qui priuilegiis dñi pape vel eporum possunt predicare ⁊ con
fessiones audire. Ex his ergo patet cui facienda est confessio
sacramentalis ⁊ dico sacramentalis ad excludendum confes
sionem cōsiliatiuam siue directiuam quando scz peccator cō
fitetur alicui peccata sua non vt eum absoluat: sed vt eum su
per illo consulat ⁊ ille eum dirigat: quia talis potest fieri cui
cunq; hoi qui cum pōt iuuare vel conculere orādo vel instru
endo. sed loquendo de confessione sacramentali que fit ꝓpter
absolutionem dico q ex predictis due patēt exclusiones. Pri
ma est confessio sacramentalis est facienda sacerdoti et non
alii. i. non potest fieri nec debet nisi hñti claues iste est sol⁹ sa
cerdos cuius rō est quia absolutio fit virtute clauium ita q
nullus potest absoluere i foro pnie nisi habeat claues cū cla
ues ordinentur ab absolutionem. Illud tñ melius dicetur in
fra qñ agetur de ptāte clauium / sed nullus habet claues nisi
sacerdos cum claues dentur in collatione ordinis sacerdoto
lis ergo confessio sacramentalis non potest nec debet fieri ni
si soli sacerdoti. Et ita dicit aug. ⁊ ponitur de pe. di. vi. Qui
vult confiteri pcā sua vt inueniat gratiam querat sacerdp
tem. Secunda conclusio est q confessio facienda est propio
sacerdoti. scz enim vt dictum est omnes sacerdotes habeāt cla
ues nō tñ hnbeant materiam id est parrochianos in quā pos
sint exercere vsum clauium . sed solum illi quibus commissa
est regulariter cura animarum regulariter qui habet vsum
ptātis respectu illorum scz hoim quorum cura est eis commis
sa. Et iō solum talibus est confessio facienda ⁊ tales sunt pro
prii sacerdotes. ergo propriis sacerdotibus est facienda con
fessio. Sed pollet aliquis dicere quis est proprius sacerdos.
Aliqui dicunt q proprius sacerdos est parrochialis sacerdos
qui habet ministrare sacramenta ecclesiastica. et q illi facien
da est confessio. Et videtur dictum illorum fundari in ratio
ne ista. Illi dz fieri confessio qui hz ministrare sacramētum
eucharistie ad hoc enim est datum preceptum de confitendo

in quadragelima vt fideles digne accederẽt ad sacrm eucha ristie in pascha. Cũ ergo sacerdos parrochialis sit obligatus ex officio sus ministrare parrochianis suis sacramentũ eucha ristie. ideo oẽs parrochiani sui de necessitate ad minus in. xl. vel pascha tenentur ei confiteri. Et ista videtur intentio illi⁹ us decretalis. Dis vtriusq; verus. Et illius de pe. vi. Patuit. Etiam videtur de intentione sacre scripture in veteri testa⁹ mento vbi dr̃ gner. xii. Digenter agnosce vultũ pecoris tui scdz glo. vultus pecoris est scia ill⁹ que non põt agnosci ni si per confessionẽ. ergo opz q; ille qui hz curam aiar̃ agnoscat confessionẽ qđ non põt fieri nisi audiat eam hoc idẽ videtur dicere scriptura in nouo testamento. ad hebre. c. ii. Serui obe dite per oia prepositis vestris. Ipsi em̃ pernigilant quasi red dant rõem pro aiabus vr̃is. Si ergo ille qui hz curã tenetur reddere rõem pro aiabubditi videlz necessario q; sciat statutũ ipsius anime subditi qđ non põt fiere nisi audiat confessionẽ illius quare opz q; quilz subditus confiteatur curato suo. Alii distinguũt de propzio et dico q; propzium duobus modis dr̃. vno modo dr̃ scdm q; distinguitur contra cõe. modo dicunt isti q; quilz tenetur confiteri ppzio sacerdoti scdz q; propzium opponitur alieno non aũt scdm q; opponitur cõi. Nã cõstat et certũ est q; si aliquis confessus esset petã sua dño pape/ar⁹ chiepo/vel epo suo fatuũ esset dicere ꝛ temerariũ q; tenetur illa eadem petã confiteri suo perrochiali curato cum ergo isti qui predicant ex priuilegio et audiunt confessiones sunt vica rii dñi pape et epor̃ iõ confessi eis non tenentur itez confite ri suo sacerdoti parrochiali cũ tales sunt quasi penitentiarii particulares. Et iõ sicut confessi penitẽciariis dñi papa vel epor̃ non tenentur itez confiteri curatis suis ita nec confessi illis. Et ita hodie determinatũ est per dñm iohannẽ papam xii. in quadã decretali sine extranagãti sua que incipit. Vas electionis. Istud etiam videntur de intentione illius decre⁹ talis bonifatioue. Super cathedram. que ponitur extra de se pulturis. Et de pe. et de re. in constitutionibus dñi clementis s. Dudũ a bone. vbi dicitur q; fratres predicatores et mino

ees tñ hñt de ptãte in confessionibus audientis ꝙtum parro
chiales sacerdotes de iure noscuntur hẽ. Sed confessi parro
chialibus sacerdotibus nõn tenentur itez confiteri ergo nec
confessi illis. Et sedm istam viã illa decretalis. Omnis vtri-
usqz sexus. Loquitur de sacerdote pzopzio put ꝓpzium distin
guitur cõtra aliũ non aũt pzout contra cõe et est sensus q cõ
fiatur pzopzio sacerdoti. i. non alie no. Quicquid sit de hoc tñ
si illi qui audiunt confessiones ex pziuilegio dñi pape induce
rent sibi confitentes ad confitendũ semel in anno suis cura-
tis bene facerent. et ad hoc inducuntur in decre. dñi benedic-
ti. xi. qui fuit de ordine pzedicatoꝝ que incipit. Inter cunctas
Et tenentur ad hoc qz lz illa decre. sit reuocata inꝙtum con-
trariatur decre. bonifaciane que incipit. Super cathedzã. nõ
tñ quadtũ ad ea que continet equitas rõnis est reuocata.
Sed nunquid parrochialis sacerdos põt absoluere parrochi
anum suum de oñi peccato. Dicendum q Ray. in sũma sua
ponit quinqz casus de quibus sacerdos parrochialis non po-
test se intromittere nisi specialiter fuerit sibi cõmissum. Pzi-
mus est qñ est solemnis penitentia peccatozi iniungenda. Se
cundus est qñ peccato annexa est excõicatio. Tercius est qñ
cunqz inuenit irregularitatem contractam. Quartus est de
incendiariis. Istis aũt quattoz casibus addit hostien. alios
tres casus ita q sit sunt septem. Unde quintus casus est de pu
blico blasphemo. Sextus casus est de falsariis litterarum do
mini pape. Septimus casus est si sit consuetudo in epyscopa
tu q aliqua certa crimina ad epyscopum reseruentur: sicut
obtinet consuetudo in plerisqz locis et episcopatibus de ho-
micidio/sacrilegio/ soztilegio/ falsario et de violatozibus
immunitatis ecclesie/sodomitis/in cestuosis/periuris: et
aliis enozmis peccatis criminibus que epyscopi sibi retinent
secundum quod eis expediens videtur de quibus certa regu-
la dari nõ potest: sed vnusquisqz pzelbiter curatus habeat sy
nodale suũ cũ quo se dirigat i ista materia. domin⁹ guillarm⁹
du. in repertorio suo dicit q ponere tot casus non est nisi au

ferre presbiteris curatis potestatem suam cum possunt oia de iure que non sunt eis ꝓhibita expresse hoc probat. ca. Nuper de seu. excõ. ante finem. Notandum ꝙ ray. in sũma sua ponit sex casus in quibus vnus sacerdos parrochialis põt absoluere ⁊ audire confessiones subditoꝝ alterius sacerdotis. Primꝰ est qñ ille extraneus deliquid in parrochia sua. Secundus si mutauit domicilium sicut est de scolaribus studentibus parisius. vel alibi. Tertius si sit vagabundus sicut sunt isti pauperes vagabundi per mundũ. Quartus qñ aliquis hꝫ sacerdotẽ impedimentũ vel maliciosũ et aĩno insufficientẽ ⁊ vult ire ad magis peritũ ⁊ sufficentem qui sibi consulat ire põt ad eũ petita tñ prius ⁊ obtenta licentia a ꝓprio rectore vel sacerdote ⁊ sacerdos tenetur eam sibi dare. Quintꝰ casus est si aliquis volens facere longũ iter. vt pote ire ad sctm̃ iacobũ vel aliã quãcunqꝫ peregrinationẽ siue locũ petita licentia a curato suo ꝙ possit in itenere confiteri qꝛ tunc quilibet qui põt audire confessiones poterit eius confessionẽ audire. Sextus casus est qñ pctõꝛ est in articulo necessitatis: qꝛ in isto casu poterit cuilibet confiteri. In aliis autẽ casibus prefatis non põt confiteri nisi potenti audire confessiones vel ex cõmissione vl' ex priuilegio. Sꝫ quid fiet de militibus et nobilibus siue quibuscũqꝫ aliis qui hñt domicilia diuersa in diuersis parrochiis Et vnã partẽ anni morantur in vno domicilio: ⁊ per aliam in alio. cui confitebuntur isti. Dicendũ ꝙ talis confiteri dñt illi curato in cuius parrochia habent principale domiciliũ vl' in cuius parrochia morantur per maiorẽ partẽ anni. Sed pone hec est vna mulier fragilis ⁊ ad pctm̃ prona que timet de curato qui est leuis et lubricus ꝙ si confiteatur ei ne solicitet eã de peccato vel ꝙ reuelet eius confessionẽ nunquid ista confitebitur ei. Dico ꝙ si timeatur verisimiliter vel probabiliter de istis vel de aliquo istoꝝ debet petere licentiã curato suo ꝙ cõfiteantur alii vel si potest hr̃e copiã superioris sicut epi vel penitentiarii vel alicuius religiosi hñtis potestatem audiendi confessiones ⁊ confiteatus ei. Sed quid si forte ista nõ põt hr̃e copiam alicuius istoꝝ et curatus est ita maliciosus ꝙ non

vult sibi dare licentiam confitendi alteri quid faciet ista persona: dico si timet de sollicitudine cõmendet se deo orando q̃ eam eripiat a tentatione ⁊ donet sibi virtutem et constantiã resistendi et confiteatur in loco publico et de⁹ (teste apostolo) neminẽ temtare permittit vltra id qõ põt: sed faciet cũ tẽtatione ꝓuentum et adiuuabit eam et sic non cõmouebitur. In casu aũt q̃ timeret de reuelatione confessionis credo q̃ si timor esset iustus et rõnabilis: non leuis: vel fatuus q̃ sine licẽtia sua si ipe eã negaret ius concedit sibi. s. vt alteri hñti ptãtem audiendi confessiones possit confiteri ita tñ q̃ sit in propposito q̃ si hẽat curatũ sufficientem confiteretur ei. Sicut est ille qui contrahit sponsalia vel mẽm apponendo conditionẽ ihonesta cõtra substantiã matimonii priuatur iure matimonii vt dẽ. xxii. q. iiii. inter cetera. xxxii. q. ii. aliqñ solet queri' extra de. condi. oppo. c. iii. de spon. ca. fi. Ita sacerdos nõ seruãs ea que sunt de substantia confessionis immo faciens cõtra ea est priuatus iure qõ hẽbat in audiendo confessiones. Cũ ergo tenere secretum sit de substantia confessionis q̃tũ ex parte confitentis in confessoris sacerdos reuelans confessionem est priuatus iure qõ hẽat in audiendo confessiones ⁊ iõ si timeatur iuste ⁊ rõabilit q̃ iste curatus reuelabit confessionẽ null⁹ tenetur confiteri sibi. verũ est q̃ istu rõ nõ concludit nisi contra eũ qui iam reuelauit confessionem et non contra eũ qui reuelaturus est. Sz ad hec facit sequens rõ. scõm eni beatũ her. quod ꝓ caritatie institutum est contra caritatem militare non dz. sed confessio est instituta ꝓ caritate qua quilibet tenetur se dirigere ad honorem dei eum glorificando et se humiliando et eum sibi reconciliando ergo non tenetur militare contra caritatem eum prodendo et diffamãdo qõ fieret si hõ teneretur confiteri illi de quo iuste ⁊ rõabiliter timeretur seu presumeretur q̃ reuelaret confessionem. vñ aug. ad quemdã eum hortando ad confessionem et penitentiam dicit. non dico tibi vt te prodas. sed si aliquis scienter confiteretur alicui qui confessionem reuelaret proderet se. ergo non debet sibi cõfiteri. Sed pone propius sacerdos est hereticus vel scismati

ns vel notorie symoniac⁹ vel excōmunicatus: nunquid debet sibi confiteri. Dico sine prejudicio q̄ non. Et ratio generalis q̄tum ad oēs tales est cum enim participare cum excōicato in sacramentis sit pcm̄ mortale ⁊ oēs tales sint excōicati de iure ⁊ confessio sacramentalis sit sacramentum quicunq; talibus confiteretur peccaret mortaliter. Sed quantum ad hereticū est specialis rō qz hereticus de facili poneret confitentē sibi in errorē vel duceret in desperationem sicut fecerunt pharisei inde qui confessus est eis dicens peccauī tradens sanguinem iustū. Et ipsi locō boni cōsilii dixerunt ei. Quid ad nos Tu videris. Ulterius pone. dē enim cōmuniter et verū est vt declarabitur infra q̄ nullus debet diffamare vel accusare aliū in confessione. Sed pōt cōtingere q̄ si aliquis confiteat curato suo oportebit q̄ diffamet aliuz sicut ponatur q̄ aliqs peccauerit cum matre sua que bene nota est curato vel cum filia et sorore quas etiā curat⁹ bene nouit oportet enim q̄ talis exprimat nomen ⁊ personnā in cōfessione dicendo habui talem rē cum matre vel filia vel cū sorore: et si iste vt dictum est sunt note curato remanebunt diffamate apud eū. Dicendum q̄ ille dz confiteri si habeat opportunitatē tali qui non habeat noticiā p̄sonaꝝ vnde talis debet ire ad curatū exponēdo et dicendo sibi. Dñe habeo casū quē non debeo confiteri vobis non quin vos sitis sufficiens sed casus est talis q̄ non debeo dicere vobis iō peto licentiam confiteri alteri. et sacerdos tenetur eum dare sibi: et ita tenetur querere cōfessorem idoneum qui nullam noticiam habeat de persona cum qua peccauerit ipse. et consulo sacerdotibus curatis q̄ sint faciles ad tales licentias cōcedendas qui ex hoc prouenit duplex bonum vnum q̄ ipi exponerētur aliud qz petōres melius ⁊ aptius ⁊ securius cōfitentur. sed nunq̄d mulier que peccauit cū curato suo dz illi cōfiteri. Dico q̄ cum verecundia sit magna pars satisfactionis. ⁊ hō non tñ verecundaretur de illo q̄ est cōscius sceleris q̄tū de vno alio: mulier ista nō dz isti confiteri. nec ipse dz eā audire immo dz dicere vade ad alium tñ si confiteretur ei ⁊ ipse absolueret eā esset absoluta. Sacerdos

autem curatus cui confitebitur. Dico ꝙ qñ sibi cõmittitur cu
ra aiaꝝ ab epo si ipse peteret licentiã vt posset sibi eligere cõ
fessorem vel in commissione cure diceret ei eps. Ne ex hoc ꝙ
habes curam oliorum detrimentum aie tue patiaris concedi
mus tibi ꝙ possis tibi eligere confessorem idoneum qui te ab
soluere valeat esse multum securum: tenetur tñ cõiter ꝙ in cõ
missione cure detur eis licentia implicite alias commissio cu
re esset eis multum nociua. Sed nunquid ex hoc pñt confite
ri simplicibus sacerdotibus qui non habent auctoritatem vl'
potestatẽ audiendi confessiones. Dico ꝙ non de rigore iuris
cuius est duplex rõ vna qꝛ iste nõ est modus dandi iuriditio-
nem illi qui alios non hꝫ. Alia est qꝛ lꝫ curati sint licentiati ꝙ
possunt confiteri tñ isti non sunt licentiati ꝙ possint eos au-
dire tñ credo ꝙ ex quo epi sciunt qđ curati cõfitentur istis et
ipsi absoluant eos ⁊ non ꝓhibent. immo dissoluant vidẽtur
eis tacite dare potestatem audiendi ⁊ absoluendi eos. i. sacer
dos curatos. Notandum insuper ꝙ si aliquis sit in periculo
mortis et nõ possit habere copiam sacerdotis põt et dꝫ confi-
teri laico fideli ⁊ non excõicato vt habetur de pe. di. c. qui pe-
nitet. de conse. di. iiii. Sanctum. Et aug. dicit tanta est vis cõ
fessionis vt si immineat articulus mortis ⁊ de est sacerdos cõ
fiteantur proximo ita tñ ꝙ talis confessio non est sacr̃m com
desit ibi illud qđ est formaliter in sacramento. s. ptãs clauiũ.
Ratione tñ bone volũtatis que precẽdit in verecundia quẽ
habeat confitendo absoluitur a deo et ille qui auditus eius
confessionẽ tenetur orare pro eo dicendo. Misereatur tui. ⁊c.
si sciat vel. Pater nr̃. ita tñ ꝙ si euadatur periculum tenet-
tur iterum confiteri illi qui eum potest absoluere.

¶ Ca. v. de quibus debet fieri confessio.

Expedito quasi superficialiter cui facienda est confessio.
Restat videre de quibus dꝫ fieri. Et est sciendum ꝙ de
bet fiteri de pctis. et ita dr̃ in psal. Dici onfitebor aduersum
me iniusticiam meam dño. Iniusticiam dicit ⁊ nõ iusticiam
Et in canonica bti iacobi. Confitemini alterutrum pctã vr̃a
non bona vel virtutes sicut faciebat phariseus dicens.

Gratias ago tibi dñe: qꝛ non sum vt ceteri homines fornica
tores adulteri velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sab
bato decimas do de omnibus que possideo. Dꝫ ergo confessio
esse de peccatis. Pro quo notandum ꝙ peccatorum quedam
sunt venialia quedam mortalia: q̄tum autem ad pctā venia
lia loquendo simpliciter non sunt confitenda de necessitate.
cum enim de natura sua sint venialia qđ etiam ip̄m verbum
importat pñt etiam persone consequi veniam siue habendo
pniam inferiorem siue cōtritionem in generali ip̄is siue per
exteriorem pniam assumptam sine percussionem pectoris. et
similia. Unde notandum ꝙ pctā venialia multis modis re-
mittuntur etiam absq; confessione sacramentali. Uno modo
per confessionem generalem que fit in prima et in completo
rio ⁊ in principio misse. Alio modo per benedictionem ep̄alē
Et idem credo non tñ assero de benedictione sacerdotis que
fit in fine misse. Alio modo per aspersionem aque benedicte.
de conse. di. iii. Aquam sale aspersam benediximus vt cuncti
ea aspersi benedicantur ⁊ sctificentur. Alio modo per percus
sionē pectoris. Alio modo qñ quis dicit deuote orationem do
minicam. s. Pater noster. ⁊c. Et hoc virtute istius verbi dimit
te nobis debita nr̄a. ⁊c. Alio mooo vt dicūt aliqui per ingres-
sum ecclesie consecrate. quod intelligo qñ ingreditur causa
orationis. Alio modo per elemosine largitionem vñ dani.
iiii. ca. Pctā tua elemosinis redime. de. pe. di. i. Medicinam.
Et credo ꝙ per quodlꝫ opus bonum deleantur in ca. prealle
gato. Alio modo per deuotam susceptionem alicui⁹ sacramē
ti potissime eucharistie. de conse. di. ii. Cum oē crimen. Intel
ligas tñ qñ dico sic vel sic pctā venialia dimitti qñ scꝫ perso-
na non hꝫ nisi venialia qꝛ si hēret mortalia nunq̄ sibi dimit
terentur venialia quousq; mortalia essent remissa q̄uis autē
venialia quantum est de natura sui nō sint de necessitate cō
fitenda. tñ est multum congruum maxime viris perfectis si-
cut sunt prelati ⁊ religiosi ꝙ confiteantur ea quia pnia eorū
multum minuitur virtute clauium. Notandum tñ ꝙ in ali
quo casu contingit ꝙ homo tenetur confiteri peccatum veni

ale et hoc propter dubiū. s. qñ homo dubitat probabiliter de aliquo pctō vtrum sit mortale vel veniale qz si non peniteat sic vt de mortali. differimini se exponit. iō dz confiteri sicut ia cet in conscīa sua ⁊ iudicio sacerdotis reliquitur vtrū sit mortale vel veniale. Et consulo sacerdoti q̄ non sit nimis pron⁹ ad iudicandum pcta esse mortalia sz pōt dicere magnum esse pctm̄ et inducere hoiem ad pniam. Tenetur etiā hō confiteri pctm̄ veniale propter ecclesiasticum statutum. qñ. s. nō hz remotum cōscie de aliquo pctō mortali qz cū ex statuto ecclie teneatur quilz confiteri in quadragesima talis tenetur confiteri. et cum non habeat pcta mortalia que confiteantur oportet q̄ confiteantur pcta sua venialia. dicunt tñ aliqui q̄ sufficit q̄ presentet se sacerdoti dicens. Dñe non habeo conscientiam de aliquo peccato mortali tamen presento me vobis vt videatis conscientiā meam. Tenendum est igitur q̄ non necessarium est confiteri pcta venialia secundum q̄ talia sūt tñ multum vtile est et expediens nec tenetur quis ad confitēdum ea nisi de bono ⁊ equo nisi in duobus casibus qz. s. vel ligatura propria cōscia sz qñ dubitat vtrum sit mortale vel veniale: vel constitutione ecclesiastica sz qñ non habeat mortalia que confiteatur. Quantum autem ad pcta mortalia dico q̄ omnia tam manifesta q̄ occulta tenetur quilz distincte ⁊ singillatim cōfiteri ⁊ si excideriṅt ad memoria sua tenetur laborare q̄tum potest q̄ recordetur q̄ aūt teneatur confiteri pcta mortalia etiam manifesta sacerdoti pz qz ad hoc q̄ sacerdos absoluat petōrem opz q̄ sciat pcta. vt deus cuius locum tenet et cuius auctoritate absoluit sed non potest scire vt deus nisi dicatur ei in confessione ergo q̄tuncunq; pctm̄ sit manifestū confessori peccatoz dz sibi dicere peccatum suum in confessione vt sicut in foro iudiciali non sufficit q̄ iudex sciat cām vt priuata persona immo opz q̄ sciat eam vt iudex. ita in foro penitentiali non sufficit q̄ confessor sciat pctm̄ vt hō imo opz q̄ sciat ipm pctm̄ vt deus. s. q̄ in confessione sibi dicatur. Tenetur etiam confiteri q̄tuncunq; occulta. Cuius ratio est quia sicut enim medicus corporalis non potest dare remedium salu

bre nisi cognoscat infirmitatem. ita confessor qui est medicꝰ
aie nunq̄ pōt imponere pniaz salutarem nisi cognoscat pctm̄
non aūt potest cognoscere pctm̄ occultum nisi reueletur ei in
confessione. ergo opz ꝙ pctm̄ q̄tumcūq; sit occultum confitea
tur Justum est em̄ vt pctōr qui non erubuit peccare in cōspec
tu dei cui nichil pōt occultari. nō erubescat cōfiteri hoī pctōri
apparet ergo ꝙ pctā mortalia quecunq; sint siue manifesta si
occulta oīa et singula distincte sigillatim sunt confitende. Di
cendum ꝙ circumstantie pctōꝝ que sunt attende i confessione
continentur in hoc versu. Quis quid vbi quos quotiens cur
quō quando. Quilz attendit aie medicamina dando. Quis
querit vtrum pctōr sit masculus vel femina. senex vel iuue-
nis. nobilis vel ignobilis. liber vel seruꝰ. in dignitate vel offi
cio cōstitutus aut prelatus. sane mentis vel insanus. scius vel
nescius. solutus vel coniugatus: claustralis clericus vel laicꝰ
consanguineus. affinis vel extraneus xp̄ianus: hereticus: iu-
deus: vel paganus. ꝛc. quid. i. vtrum. ꝯmisit adulterium/for-
nicationem stuprum/homicidium/sacrilegium. et similia.
Item vtrum illud ꝙ commisit sit enorme mediocre vel patru
um. et sil'ia. Unde. s. aut in prophano loco vel sacro aut in do
mo dn̄i vel alibi. Quos. s. per quos mediatores aut nuncios.
qr omnes talis facti essent participes criminis ꝛ dampnatio-
nis et ip̄e reus pro pectatis eorum. Item per quod. i. cum qui
bus et pro quibus et contra quos. Quotiens. s. quotiens cog-
nouit adulteram vel fornicariam ꝛ vtrū vnā vel plures quo
tiens dixit verba iniuriosa vel contumeliosa proximo et quo
tiens iterauit iniurias et sil'ia vulnus em̄ iteratum tradius
sanatur. Cur. s. quali tētatione vel occasiōe hoc fecerit ꝛ vtrū
p̄uenit ip̄az temtationem vel occasionem vel fuit preuentus
ab ea. Item vtrum sponte vel coacte et qua coactione an con
ditionali vel absoluta. Item vtrum cupiditate vel pauperta
te vtrum ludendo vel nocendi animo. Quō. i. de mō agendi
vel patiendi qd̄ melius actu q̄ lectione scitur. Qn̄. s. an tp̄e sa
cro puta diebus festiuis. xl. ieiuniorum vel aliis diebus. Itē
ante acceptam pniam aut post frangendo ip̄am. Ista ergo

sunt circumstantie que omni pctō sunt attendende. quarum quedam respiciunt personam ipsius peccatoris. aut personā illius cui facta est iniquitas. et sic est quis. Quedam respiciūt pctm̄ ip̄m: ⁊ hoc q̄tum ad sustantiam facti et sic est quid vel q̄tum ad modum agendi. ⁊ sic est quomodo: vel q̄tum ad causam finalem. et sic est cur vel quantum ad causam iniuriantem. et sic est per quos: vel quantum ad frequentiam actus. ⁊ sic est quotiens quedam respiciunt tempus. et sic est quando: quedam resp ciunt locum. et sic est vbi. Harum autem circūstantiarum quedam mutant speciem peccati: sicut accipere rem alienam inuito domino est peccatum furti modo isti pctō addatur ista circunstantia vbi. s. ꝙ accipiatur de loco sacro. mō mutatur species peccati qꝛ non solum est furtum immo sacrilegium. Similiter cognoscere mulierem que non est proprie vxor est fornitio. addatur ista circumstantia. s. ꝙ ista sit cōiugata non sua iā est ad vlterium. vel ꝙ sit virgo: iam est stuprum vel ꝙ sit consanguinia sua iam est incessus vel adddatur ista circumstantia quō id est non cognoscat debito modo. iam mutatur species peccati qꝛ est peccatum conta naturam Similiter ebrietas de natura sui non est peccatum mortale addatur ista circumstantia quotiens. i. ꝙ iam habeat in vsu ꝙ inebriet se iam est pctm̄ mortale. Similiter percutere aliū furiose est peccatum addatur ista circumstantia quis. s. quod ille qui percutitur sit clericus iam mutatur species peccati. qꝛ iam excomunicatio et sic speciem peccati sed aggrauant pctm̄ verbi gratia. Cognoscere solutam non suam est fornicatio addatur circumstantia ista quando. i. quod cognoscat eam tempore sacro et licet non mutetur species pcti tamen aggrauatur pctm̄ vel adatur ista circunstantia quō. i. publice et manifeste certe iam aggrauatur peccatum: et sic de alliis ciicumstantiis. Quedam vero circumstantie sunt que alleuiant peccatum sicut percutere clericum est peccatum addatur ista circunstantia cur scilicet quod aliquis percuteat eum in loco iā minuitur peccatum. ¶ Similiter accipere rem alienam

peccatum est/addatur ista circunstantia qñ.i.qñ aliquis accipiat eā tpe/magne necessitatis certe minuitur peccatū et sic de aliis. Dz ergo q circunstantiarū quedā sunt que mutant speciem pcī quedam que aggrauāt sed non mutant. quedā que alleuiant.modo de circunstantiis mutantibus speciē pcī dicunt concorditer doctores q sunt de necessitate confitende. vnde non sufficit in confessione dicere accepi rem alienā: immo si accepta fuerit de loco sacro oportet q exprimatur dicē do.accepi illud de ecclesia vel de tali loco.nec etiam sufficit dicere peccaui cum muliere.immo oportet exprimere si erat cōiugata/virgo/consanguinea/vel religiosa.et sic de aliis circunstantiis. De circunstantiis autem aggrauantibus z non mutantibus speciem pcī est diuersitas inter doctores. Nam quidā dicunt q sunt de necessitate confitende alii aūt dicunt q non sunt de necessitate nisi de congrue et vtili maxime viris perfectis z intelligentibus. Et credo q confessores dēt interrogare de hmōi circunstātiis et potissime apud simplices de hoc tñ magis dicetur infra. De circunstantiis aūt alleniātibus dicunt doctores q nō debent confiteri nisi forte interrogatur ab eis. Ex predictis ptz quō tam pctā mortalia q̄ venialia sunt cōfitenda que autem sunt pctā mort alia dicetur infra qñ agetur de interrogationibus faciendis in confessione quia si ponerentur oportet iterum ponere ibi.

¶ Ca.vi.qualis debet esse confessio.

AD sciendum qualis dz esse confessio.notandū q dō ppheta in secundo psalmo penitētiali qui. xxx. in ordine est ponit summarie conditiones confessionis dicēs. Dixi confitebor aduersum me iniusticiaz meam dño z tu remisisti impietatem pcī mei. vbi innuit q confessio dz esse premeditata cū dicit dixi.i.in corde meo dispolui. Secūdo debet esse aperta non palliata.ideo dicit confitebor. i.non tacebo neq̄ palliabo excusando neq̄ defendendo me. Tertio debet esse accusatoria.ideo dicit aduersum me.i.contra. Quarto dz esse verecunda.ideo dicit iniusticiam. i.pctm̄ de quo hō verecundatur. Quinto dz esse propria.ideo dicit mea z non alienam.

Hexto dz esse meritoria. Nam sequitur. et tu remisisti impietatem peti mei. Ut aũt magis particulariter ꝓcedamus notandum ꝙ ad hoc ꝙ confessio ꝓficiat dz hẽe. xvi. cõditiones que in his versibus continentur. Sit simplex humilis cõfessio pura fidelis. Atq; frequens nuda discreta libens verecunda. Integra secreta lachrymabilis accelerata. Fortis ⁊ accusans et sic parere parata. Prima ergo conditio est ꝙ sit simplex. Simplex enim dicitur quasi sine plica. vnde confessio debet esse sine plica alicuius difficiliatis ita ꝙ non taceatur verum nec amittatur falsum etiam humilitatis causa. vnde aug. Cum humilitatis causa mẽtiris/si non eras anteꝙ mẽtiris/mentiendo petõr efficieris vnde petõr non dz celare qõ fecit nec dicere quod non fecit. sed simpliciter et plane dz dicere omnia pcã sua q;: vt dicit sapiens. Qui ambulat simpliciter ambulat confidenter. Secũda conditio ꝙ sit humilis talis enim fuit confessio publicani de quo ait xps in lu. ꝙ non audebat oculos ad celum leuare sed percutiebat pectus suũ dicens. Dñe propicius esto michi pcõri ⁊ ideo recessit iustificatus. Ideo dicit beat9 petrus Humiliamini sub potẽti manu dei vt vos exaltet in tempore visitationis q; vt dicit iob. Humilem spiritum suscipiet gloria. Tertia conditio est ꝙ sit pura et non fiat propter hypocrisim vel vanam gloriam sed fiat pure propter deum nec fiat timore seruili. i. timore pene inferni. sed timore filiali id est timore offense diuine maiestatis sicut dictum fuit supra de contritione. fiat etiam sine vlla fictione. q; confessio talis esset confessio lupi. de qua fabulose narratur ꝙ semel confitebatur. et confessor dixit ei pacis signa facis aim tñ tuum pauum reputo ⁊ fallacem vix soli tam vitam deponens solitus es rapere. vix amicus eris ouibus quidqnid dicas. quasi diceret lz pniam ⁊ contritionẽ pretendas exterius in facie/maliciam tñ retines in animo intus. i. in corde. Quarta conditio ꝙ sit fidelis scilicet vt confitens et confessor sint in fide catholica. ⁊ fiat secundum doctrinam ecclesie ⁊ non sc̃m doctrinam hereticorũ ita ꝙ fiat sub spevenie. nec sit sicut confessio inde proditoris qui postꝙ fuis

optime confessus dicens peccaui tradens sanguinem iustum desperauit de venia et abiens laqueo se suspendit probatur ista de pe.di.vi.Qui vult. Quinta conditio est ꝙ sit frequens quod dupliciter intelligitur vno modo que frequenter ceciderit per pctm̄ mortale frequenter resurgat ꝑ penitentiam. Et de hoc habetur de pe.di.iii.c.Reperiuntur.ꝛc. Septies in die cadit iustus.et.c.Adhuc instant perfidi.Alio mō vt eadē pctā frequenter confiteantur.vnde aug.quarto confitet̄ quis pluribus turpitudinem sui criminis tāto facilius consequetur veniam remissionis.de hoc tñ quomodo quis tenetur ad hoc dicetur infra qñ agetur de iteratione confessioni. Sexta conditio ꝙ sit nuda.qꝛ non dꝫ confiteri ꝑ nunciuꝫ nec per epistolā sed viua voce.ore proprio et presentialiter siue personaliter. vt qui per se peccauit.per se erubescat. ¶ Item non dꝫ confiteri verbis vel noibus crimina palliatib⁹.sed quolibet pctm̄ suo proprio nomine q̄tuncunqꝫ turpe exprimatur honeste tñ et omnes circunstantie q̄tuncunqꝫ turpes ꝛ abhominabiles exprimantur vt sic tota sanies apostematis expellatur. De circunstantiis aūt qñ sunt confitende habemus supra.c.precedenti. ¶ Nota etiā ꝙ mutus pōt et dꝫ confiteri ꝑ signa et qui est alterius lingue ꝛ ydiomatis ita ꝙ si confessor non intelligat eum dꝫ confiteri per interpretem ꝛ interpres tenetur secrete tenere confessionē sicut sacerdos. Nota etiā ꝙ si aliq̄s scribat peccata sua in carta vt melius recordetur de his et legat certam coram sacerdote bene facit. Septima conditio ꝙ sit discreta sꝫ ꝙ distincte ꝛ separatim confiteatur peccata sua non confuse iuxta illud psal. Lauabo per singulas noctes lectum meū lauabo inq̄ per singulas noctes.i per singula pctā lectum meuꝫ.i.conscientiam meam. Item vt eligat peritum iudicem.Unde aug.Sacerdotē quere qui te sciat ligare ꝛ soluere.De hoc quere supra.c.Cui facienda. Octaua conditio q̄ sit libens. i.voluntaria vt non sit sicut confessio achor qui coactus confessus est et lapidatus sed sit sicut confessio dextri latronis in cruce pendentis lꝫ enim debeat dolere quis propter pctā que commisit tñ gaudere dꝫ ꝓpter vitam quam re

cuperat. vnde contingit gaudium ⁊ dolorē esse simul ⁊ semel in eodem supppsito. vñ psal. Scdm multitudinem dolorum meoꝝ in corde meo consolationes tue letificauerūt aīam meam. Nona conditio ꝙ sit verecunda cum magna eī verecundia dz pctōr confiteri et sic meretur veniam. vñ aug. laborat mens patiēdo erubescentiā. et qm̄ verecundū esse est magna pena qui erubescit ꝑ xp̄o fit dignus venia. de pe. di. prima. Qm̄ penitet. non tñ debet esse tanta verecundia ꝙ propter eadē dimittat dicere veritatē. vñ sapiens. eccle. iii. ca. Ne confundaris ꝑ aīa tua dicere verum. Est enim cōfessio adducēs ad gloriam vel ad veniam. Decima cōditio est ꝙ sit integra vt. s. dicat oīa pctā sua non dicendo ea corā duobus sacerdotibus sed oīa dicat vt nichil penit⁹ omittēdo. deus em̄ summe perfectus opus imperfectionis non nouit: aut em̄ totū hoīem sanat aut nichil v̄s⁹. Summa dei pietas veniam non dimidiabit. Aut nichil aut totum te penitente dabit aug. Caueas ne verecundia ductus diuidias confessionem. Undecima cōditio ꝙ sit secreta tam ex parte confitentis q̄ ex parte confessoris. Ex parte confitentis vt non dicat vel predicet pctā sua in plateis ne alii scandalizarentur in pctō suo ⁊ ne sit de illis qui cum male fecerint gloriantur. Quō autem debeat esse secreta ex parte confessoris dicetur infra cum agetur de sigillo confessionis. Duodecima conditio ꝙ si lachrymabilis. Et de hoc dicit here. Per diem ⁊ noctem non des tibi requiem neq̄ taceant pupille oculi tui. Et iohan. criso. Lachryme lauant delictum quod est confiteri. Et in veritate magnum signum contritionis sunt lachryme. potissime in homine adulto. noam in paruulo et muliere non est multū curandum de lachrimis. Nam de muliere dicit ouidius. Ut flerent oculos erudire suos. Decima tercia cōditio ꝙ sit accelerata. i. festina Et de ista conditione require supra in. c. Quomodo faciēda. Decimaquarta conditio ꝙ si fortis. Exēplo beate marie magdalene que a deo fuit fortis in penitēdo ꝓpter amarem interi⁹ compunctionem ꝙ nullo pudore obstante publice ꝯfessa fuit turpitudinem peccatorū suorum. Sic peccator debet esse for

tis et penitendo et confitendo peccata sua q̄ nullo modo re-
trahatur cōfessione illorum. quia scriptū est. fortis est vt mors
dilectio. Decima quinta conditio q̄ sit accusatoria. s. q̄ dicat
se commisisse pctm̄ ex propria malicia. accusando se fortiter
non precedens in pctis sicut fecerunt primi parentes. vnde sa-
piens. Justus in principio accusator est sui veniet amicus e-
ius et accusabit eum. Iste amicus est deus si pcōr non se accu
set coram isto amico et coram sacerdote dei vicario hēbit in
futuro multos accusatores. s. deum propria conscientiā dya-
bolum pctm̄ et esset totū mundum q; vt dicit sapiens. Pu-
gnabit totus orbis terrarum contra insensatos. i. peccatores.
Si autem non accuset se peccator: deus accusabit eum in fu-
turo. Sextadecima conditio q̄ sit parere parata. i. q̄ sit obedi
ens aug. Ponat se penitens omino in ptāte iudicis. i. in iudi-
cio sacerdotis nichil reseruans vt oīa eo iubente paratus sit
facere pro recuperanda vita aie: quecunq; faceret p̄ euitanda
corporis morte et hoc cum desiderio. q; recuperat vitam infi-
nitam. Cū gaudio ei debet facere immortalis futurus que fa
ceret pro differenda morte moritur⁹. Ray. aūt in summa sua
addit alias duas cōditones. Prima est q̄ sit propria. s. seip̄m
accuset pcōr et non alium vnde dicit psal. Deus vitam meā
annunciaui tibi. vitam inquit meam non alienā. alias si cri-
men vel pctm̄ alterius non esset criminis illius correctio sed
proditor vel detractor. vnde nullus debet aliū noiare in con
fessione nec sacerdos dz de noie eum interrogare. Fallit aūt
istud q̄ circumstantia peccati est talis q̄ aliter non potest con
fiteri pctm̄ puta si cognouerit matrem vel filiam quid aūt et
quō faciendum sit in hoc casu dictū est supra. c. Cui sa. Secūda
conditio confessionis quā addit Ray. est q̄ sit morosa. vt non
dicantur petā in transitu sicut cāplores computant nummos
sed cum maturitate ⁊ morosa deliberatione. vt ex hoc atten-
datur deuotio et maior habeatur contritio et verecundia.
Confiteatur ergo pcōr iuxta formam supradictā. ⁊ habita re
missione peccatorum hēbit premia beatorum

¶ Ca. vii. de iteratione confessionis.

Licet vt dictum est supra multum vtile sit ⁊ frequentum frequenter confiteri. aliqñ tñ est necessarium. Notandū ergo q̄ doctores ponunt aliquos casus in quibus de necessitate salutis confessio est iteranda. Primus est propter enormitatem sceleris, s. qñ habeat aliquem casum de quo confessor suus non potest eum absoluere et mittit eum ad superiorem debet confessionem que fecerat inferiore iterare superiori vt sciant q̄ pnia sit ei imponēda nisi forte superior q̄tum ad casum illū cōmitteret vices suas inferiori probatur ille casus. xxviii. q. ii. c. Latorem. de pe. et re. c. Significauit. Secundus casus est propter ignorantiam confessoris. si em confessor sit impetitus et nescit tibi imponere pniam pro petis confessis debet eum remittere ad confessorem peritum qui ei sciat pniam salutarem imponere et iste tenetur petā primo confessa iterum confiteri vnde aug. Sacerdotem quere qui te sciat soluere ⁊ ligare. Tercius est propter contemptum satisfactionis. vt qñ aliquis fuerit confessus de peccatis suis et contemplit facere pniam sibi impositam. et excidit a memoria sua que fuit illa penitētia tenetur iterum confiteri illa ac eadem peccata si recordetur de eis. probatur iste casus de pc. di. iii. Si amplius. Distinguendum tñ est in isto casu: q̄ aut isto confitetur eidē confessori cui primo erat confessus aut alii. Si confiteatur eidem aut iste confessor recordatur de peccatis prius confessus et tunc non tenetur nisi velit iterum cōfiteri ea sibi sed sufficit dicere. Domine ego alias fui confessus vobis et vos recordamini de quibus sciatis q̄ ego contempsi facere penitentiam quam michi imposuistis nec recordor que fuit. ideo venio ad vos vt illam aliam pniam michi imponatis. Si autem confessor non recordatur de peccatis primo sibi confessis. credo q̄ tenetur iterum confiteri. et idem dico si confiteatur alii. Quartus casus est propter maliciam fictionis peccatoris scilicet qñ aliquis scienter retinet aliqd̄ mortale pctñ in confessione q̄uis confiteatur omnia alia pcta sua: tenetur illud qd̄ retinuit et omnia alia iterum confiteri. Et rō est q̄ prima confessio facta non fuit in caritate cum ipse remanere t in peccato

mortali ergo fuit impossibile peccata alia. sibi dimitti ergo si non fuerunt dimissa tenetur iterum ea confiteri. vnde aug. Scio dñm inimicum omi criminoso quō ergo si pctm̄ reseruet de aliis recipiet veniam de pe. di. iii. Sunt plures. Nota tñ distinctionem positam in precedente casu qr si confiteatur eidem sacerdoti sufficit ꝙ dicat. qñ fui cōfessus vobis retinui maliciose istud pctm̄. Et hoc si confessor recordetur de aliis pctis: sed si non recordetur tenetur iterum omnia confiteri. ⁊ idem dico si confiteatur alteri. Et ꝙ in istis quattuor casibus sit confessio iteranda de necessitate cōcordat omnes doctores Sunt tñ alii casus in quibus doctores diuersificantur. Primus est propter peccati obliti recordationem. Secundus est propter recidiuationem. Dicunt enim doctores aliqui ꝙ quādo aliquis recordatur de aliquo mortali peccato quod nō fuerit confess⁹ vel qñ recidiuat in aliquod aliud pctm̄ quod antea fuerat confessas puta ꝙ fuerat confessus de adulterio. iterum committit et relabitur in adulterium. iterū tenetur omnia peccata prius confessa consiteri. Et quantum ad primum casum est ratio qr alias non esset confessio integra. Quantū ad secundum casum est ratio istoꝝ quia dicunt ꝙ oīa peccata quantuncunqꝫ prius dimissa redeunt propter ingratitudinē in recidiuationem. Alii dicunt ꝙ sufficit dicere in generali se alias peccasse de nouo de hoc peccatum recordatum fuisse: vl̄ de nouo hoc peccatum commisisse. Tercii dicūt quasi medio modo dicentes ꝙ in predictis duobus casibus peccata eiusdē generis sufficit confiteri in speciali. peccata vero alterius generis sufficit confiteri in generali. verbi gratia. Aliquis recordatur se modo commisisse peccatum. s. furtum si alias fuerit confessus de furto tenetur iterum cōfiteri de eodem furto in speciali vt dicit opinio prima. De aliis autem peccatis sufficit confiteri in generali. vt dicit secunda opinio ⁊ eidem dico de recidiuo. Que istarum opinionum sit melior et verior reliquo iudicio meliori ⁊ vnicuiqꝫ quam voluerit eligat. Magister codefredus de fontanis in theologia parisius magister in quodam quolibeto suo addit vnum alicum casum. s. qñ ali

quis confitetur aliquod peccatum et non vult nec penitet de peccatis vel de peccato preterito nec proponit abstinere in futuro. talis tenetur iterum confiteri. Et inter multas rationes quas ad hec adducit vna est hec. qm̃ in essentialiter ordinatis posterius non potest esse sine priori. Et multo minus potest stare cum oppolito priorjs sicut aliquis non potest confirmari nisi fuerit baptisatus qz baptisatus et cõfirmatio habent necessariam et essentialem ordinem inter se sed confessio et cõtritio hñt essentialem ordinem inter se. quare ad hoc q confessio hmõi valeat opz q contritio precedat ad confessionem vel ad minus sit simul cum ea. Sed in casu propolito contritio non precedit nec est simul cũ confessione immo eiꝰ oppolitum est simul cum confessione scz delectatio et complacentia in pctõ quare illa confessio nichil valuit. ⁊ ideo opz q iteretur. Verum est q frater ber. de galliaco baccalarius in theologia ⁊ quõdam electus claromoñ. in correctorio suo cõtra dictum magistrum godefredum dicit q talis non tenetur de necessitate iterum confiteri sed tenetur iterum confiteri de pctis prius confessis licte et de ipsa fictione virtute confessionis facte ⁊ contritionis phñtis remittuntur sibi pctã. Jrgo iterum ergo sic. tm̃ valet ⁊ potest contritio in virtute confessionis facte quantum valet ⁊ potest in virtute confessionis faciende scz contritio in virtute confessionis delet ommia peccata vt tenet doctrina fidei ergo et in virtute confessionis iã facte. cõfessio etenim iam facta habuit existentiam realem ⁊ ideo virtus eius potest operari melius q̃ illius confessionis que nondum fuit. Que istarum opinionum verior nescio: tñ credo q tenetur confiteri saltem in generali. s. q alias fuerat confessꝰ multa peccata de quibus non penitebat nec proponebat abstine sed modo conteritur de ipsis ⁊ est paratus facere pniam iniunctam nisi fecerit eam et credo q si in speciali confiteretur omnia peccata beneficeret. Et istud videtur sentire. Ray. in summa sua rationem eius vnde in capitulo illo vt quartus casus. ¶ Ca. viii. quomodo debeat se habere sacerdos ad confitendum.

Ostenso de confessione que est ⁊ qualis debeat esse restat ostendere de cõfessore. et primo quõdebeat se habere ad confitentem. Circa quod notandum q confessor sacerdos dr agere vicem spũalis medici peccator vero vicem spũalis egroti. Sicut enim corporalis medicus ad egrotum accedens primo mulcet ipm egrotum ⁊ compatitur ei se confirmando infirmo verbis blãditur sanitati pollicetur vt eger confidenti detegat morbi qtitatẽ ⁊ doloris acerbitatẽ sic sacerdos quasi medicus spũalis dum ad eum accedit peccator qui est quasi spiritualis egrotus debet peccatorem verbis allicere blandimentis mulcere vt facilius egrotus. i. peccator detegat morbum. i. peccatum. Debet ergo confessor peccatorem dorere et monere vt ad pedes eius humiliter sedeat nec patiatur eum sedere de patri. et si sit mulier debet eam dorere vt sedeat ex transuerso ne respiciat sacerdos faciem mulieris qr vt dicitur in abuch. Facies mulieres facies leonis et ventus vẽtus nec etiam respiciat quẽcũqꝫ confitentẽ in facie. qr exinde audacius confitebitur. Exinde pio ac dulci suauiqꝫ colloquio dr ipm inducere ad compũptionem ꝓponens beneficia que xps ei contulit potissime in passione sua qñ. scr pro saluandis petõribus voluit tm dolorem sustinere. Item qr ipse dicit. Non veni vocare iustos sed peccatores. Item ostendat ei q illi qui plus peccauerunt si bene peniteãt magis diliguntur a deo postea et exaltantur. sicut patet in dõ petro paulo m ria magdalena ⁊ latrone qui oẽs fuerunt maximi peccatores. Et qr bene penitu erunt de ptis sui postmodum fuerunt amati. ⁊ singulariter a deo exaltati. Exponat etiam ipsi in xpo pietatẽ misericordiam caritatem et mansuetudinẽ quibus paratus est recipere peccatores. suadeat etiam vt nõ verecundetur confiteri sibi qr ipse est ptõr sicut et ipse qui cõfitetur immo fortius plusqꝫ ipse ⁊ quod non confitebitur ei sicut hmõi sed sicut tenenti locum dei et q ipse dimitteret se citius interfici anteqꝫ reuelaret ptã ipsius. Et si forte ex istis omnibus ptõr non velit confiteri proponat ei confessor terrorem iudicii ⁊ penas inferni ⁊ quanta mala parata sunt peccatoribus ⁊ q dire pu

nit deus eos qui nolunt penitere ⁊ ꝙ misericorditer parcit penitentibus ⁊ omnibus istis expositis audiat simpliciter confessionem ipsius. Caueat aūt cōfessor ne expuat vel aliquod signum abhominationis ostendat quantuncunq; pctōr confiteatur pctm̄ flagitiosum et enorme sed omnia audiat cum mansuetudine et pietate.

¶ Ca. ix. de interrogantionibus faciendis in confessione.

Quamuis quidā dicunt ꝙ interrogationes non sunt faciende in confessione tn̄ qr dictum eorum est multū periculosum propter simplicitatem et verecundiam hoīm ideo credo contrarium s. ꝙ sunt faciende interrogationes in confessione. vnde aug. super illum locum. qui sine peccato est primus in ipsam lapidem mittat inquit. caueat spūalis iudex ꝙ sicut non cōmisit crimen nequitie ita non careat munere scientie. opz enim ꝙ sciat cognocere quicquid debeat iudicare. Judiciaria enim potestas hoc expostulat: vt quod debet iudicare cognoscat. diligens igitur inquisitor exprimat sibi ⁊ subtilis inuestigator sapienter. et quasi astute interroget peccatorem quod forsitan ignorat vel verecundia velit occuliare. cognito ergo crimine ⁊ varietatibus eius non dubitet inuestigare locum tp̄s. ⁊c. Quibus cognitis assit beniuolus. paratus erigere ⁊ secum onus portare habeat dulcedinnem in affectione. pietatem in alterius crimine dicretionem in varietate. hec ⁊ multa alia ponūtur de pe di. vi. Et qr vt vult grego. clauis aspertionis est sermo correctionis quia interrogādo et increpādo culpam detegit quam sepe nescit ipse etiam qui perpetraui. lxiii. di Sir rector. Et ita secundum verbum btī iob. Subtiliter aducēdus est de sinu peccatoris manu obstricante. i. industria confessoris coluber tortuosus. Viso ergo ꝙ interogationes sunt faciēde in cōfessione. vidēdum est de quibus faciēde sunt. ⁊ quo ordine. vnde sciendum ꝙ interrogationes faciende sunt de peccatis moralibus et circunstātiis eorundē. vt ergo sciatur de quibus sunt faciēde interrogationes. opz scire quot sunt pctā mortalia. Pro quo notandum ꝙ pctm̄ mortale ꝑtest esse mortale dupliciter. Uno mo

do ex natura sua. sicut fornicari est ptm̃ mortale ex natura sua. alio modo aliquis actus potest esse ptm̃ mortale ex intẽtione sicut cantare in ecclesia non est ptm̃ mortale immo pt est esse meritoriũ. sed cantare vt placeat mulieri vt alliciat eam ad peccandum mortale est ptm̃. Et qz intentiones humane sunt quasi infinite ideo de his que sunt ptã mortalia ex intentione non potest certa regula dari. Loquamur ergo de his que ptã mortalia sunt ex natura sua. ¶ Unde sciendum q omnes transgressiones p̃ceptorũ decalogi sunt ptã mortalia. de his tamen dicetur in tertia parte huius operis qñ agetur de decem preceptis decalogi. quedã eum munerãtur ab ap'o ad romanos .xiii. vt inydolatria. vicium contra naturam / iniquitas / malicia / fornicatio / auaricia / nequitia / inuidia / homicidium contentio / dolus / malignitas: vsura / furratio / detractio / contumelia / superbia / elatio / inuentio malorũ / inobedientia / insipientia / incompositio. Et istis adiungit illos q̃ sunt sine affectione sine federe: sine mia: et oia ista sint peccata mortalia pz ex hoc q sequitur. l. q qui talia agunt digni sunt morte. nullus aũt est dign⁹ morte nisi pro ptõ mortali ergo oia predicta sũt ptã mortalia. Sz de ptis mortalibus certa hẽatur regula notandũ q oia pcta mortalia reducuntur ad septẽ vicia capitula que continent in hac dictione saligia. Unde notandũ q in hac dictione saligia sũt septẽ littere quarũ quelz deseruit suo ptõ mortali. Nam q litterã l / intelligitur superbia. per primum a / auaricia. per l / luxuria. per primũ i / ira. per g / gula. per sedz t / inuidia. per sedm a / accidia. versus. Das septem vicia per hoc dictũ saligia. Iste aũt sunt septem male radices que in terra deserta inuia ⁊ inaquosa aiaz hoim ptõz (de quibus ego cũ vnus) radicantur. Ex qualibet vero radice earum multi rami pullulant. vt tradit greg. super toh. Nam ex ista mala radice q̃ est superbia oriuntur septẽ pessimi rami. vez inobedientia / iactantia / hypocrisis / pertinacia / contentio / discordia / presumptio. Et nota q ista vocantur mortalia qz propter istam incurrit hõ ifiam spiritualẽ. Primum ergo ⁊ principale in-

ter ista est superbia. i. amor inordinatꝰ suiipsius. s. proprie ex
cellentie ⁊ honoris. non referendo ad honorē dei nec actu nec
habitu nec ad edificationem alterius proximi. Et sunt quat
tuor modi superbie. Primus est qñ homo appetit videri ⁊ re
puta a b aliquo melior q̄ sit. et presumit de se ꝙ sit bonus et
est tñ malus ⁊ pctōr. vel ꝙ habeat aliqua bona que non ha-
het. Secundus modus est quando homo se reputat habere
bona que habet non adeo sed a seipso. Tercius modus super
bie est quando homo reputat se habere illa que habet a deo
ꝓpriis meritis ⁊ non per gratiā dei. Quartus quando quis
per nobilitatem vel diuitias vel quecunq; alia vult apparere
excellentior super alios inordinate ⁊ plusq̄ status suus expo
scat. ¶ Et notandum ꝙ rami superbie qui supradicta sunt.
ab aliquibus nuncupatur filie que aliqualiter ꝓpter simpli
ces sunt describēde Uñ innobedientia est cōtemptus precepti
superioris. s. dei vel cuiuscūq; hoīs cui tenetur obedire vt per
hoc homo inobediens videatur non alteri subici vel esse sub
iectus. Hypocrisis est exterius ostendere deuotionē ficte pro
pter laudē hoīm habendā. Cōtentio vel cōtendere est resiste
re aliis ꝑ verba et non velle ab aliis superari in verbis ⁊ lit
te. vt ꝑ hoc excellentior videatur. Pertinacia est qñ proprie
opinioli vel scientie hō nimis inordinate inuititur molens
credere consilio maior vt per hoc appareat sapientior. Di-
scordia est qñ aliquis rebellat ⁊ contradicit voluntati melio
rum proterue et ex superbia cordis. Presumptio est quando
quis per vestes inordinatas ⁊ alia quecunq; mirabilia vult
apparere ⁊ gliari. et ab aliis a quibus videtur valentior repu
tari. ¶ De radice auaricie nascuntur sex: proditio/fraus/
fallacia periurium/inquietudo mētis/ contra miam cordis
obduratio. Proditio est dolus in rebus interioribus. Fraus
est deceptio in rebus exterioribus propter defectum vendite
rei vel empte. Fallacia est deceptio et dolus in verbo ad deci
piēdum ꝓximum siue in vendēdo siue in emendo. Periuriū
est verbū contra mentē ꝓlatum cū iuramēto vel iuramētū
mendosum ꝓpositum vel affirmatū. Inquietudo mētis est

sollicitudo circa diuitias acquirendas. ⁊ similia. Cordis obdu ratio est qñ auarus obdurat et confirmat cor suum q̄ nichil dabit pauperibus nec misericorditer subuenict alteri. Auari cia est appetitus inordinatus habendi indebite diuitias vel quecunq; pue possunt emi vel vendi per pecuniam. Et autē duplex auaricia. quedam qñ homo nimis ardenter custodit res suas non iniuste capiendo alienum. Et talis auaricia est pcm̄ mortale tm̄ in duobus casibus. Primus est quando ho mo tantum diligit diuitias suas et occupiat se in eis q̄ parui pendit honorem dei ⁊ precepta eius. Secundus qñ homo nō subuenit primo paupcri in necessitate cōstituto qr tunc auaricia est pcm̄ mortale. Alia auaricia est qñ aliquis cupit alienum capere vel detinere iniuste quocunq; modo cum certo proposito. Et auaricia talis sēper est pcm̄ mortale nisi qñq; propter paruitatem rei ablata puta furari norcellū panis vl aliquid tale. nō est pcm̄ mortale. Preter aūt istas filias auaricie sunt alie a quibusdam supradicte. s. rapina / furtum / proditio / vsura. Rapina est acceptio rei aliene cū violentia. Furtum est acceptio iniusta ⁊ occulta rei aliene inuito dño possessio. Proditio est dolus circa personas puta cum vna persona prodit vel tradit aliā vt patuit de iuda proditore. Vsura est qñ pro dilatione termini: vel ratione mutui accipitur aliq̄d vltra sortem saltem in rebus in quibus non differt vsus rei et cōsumptio eius vt panis. ¶ De infecta radice luxurie nascuntur octo filie. s. cecitas mentis / inconsideratio / incōstantia / precipitatio / amor sui / odium dei / amor presentis seculi desperatio siue horror futuri seculi. Cecitas mentis est quando homo propter delectationem huiusmodi veneris impeditur et abstrahitur in mente. Inconsideratio est qñ impedit et sopitur ratio hominis propter vehementem luxuriam. Inconstantia est qñ homo propter delectationem hominis veneris retardatur ne faciat vel perficiat bona que incipit facere vel proposuit facere. Precipitatio est qñ propter delectationē hmōi impeditur consilium in agendis. Amor sui et odium dei ex parte voluntatis qñ sic homo plus appetit per

petrare luxuriam ⁊ incurrere odium dei ꝙ a luxuria abstine re vel abstrahere. Amor presentis seculi ⁊ horror futuri iudi cii est qñ luxuriosus intantum delectantur remanere in luxu ria ꝙ vellet hic semper manere ⁊ viuere nec curat de eterna vita. Luxuria est appetitus inordinatus circa delectationem veneris: et habet sex species. Prima est peccatum contra na turam. scz qñ fit modo quo non cõuenit gñationi humane. Fornicatio gñaliter est oĩs concubitus soluti cũ soluta extra legẽ matrimonii. Adulterium est comcubitus sanctus in ma trimonio qñ. s. vterqꝫ est matrimonio coapulatus vel saltem alter eoꝝ. Incestus est cõcubitus cuꝫ sanguineo. Stuprũ est de floratio virginis. Raptus est qñ mulier rapitur cõtra vo luntatẽ parentum suoꝝ. Et notandum ꝙ omnis comcubit⁹ factus contra legem matrimonii est pctm̃ mortale qꝛ contra legem nature contra preceptum dei et contra iusticiam ꝓxi mi. Similiter oĩs tactus impudiciis factus cum intẽtione ꝓ uocandi ad actum luxurie est mortale pctm̃: vel saltem causa peccati mortalis. ¶ De pestifera radice ire pullulant sex ra mi. scz rixa / timor mentis / contumelia / clamor / indignatio / blaphemia. Ira est motus sanguinis circa cor ꝓpter appeti tus vindicte. Unde sciendum ꝙ ira qñqꝫ est virtuosa nec est pctm̃. qñ scz appetitus vindicte est scdm̃ debitum ordinẽ iusti cie ⁊ cum caritate. qñ homo querit correctionẽ pcti ⁊ non vin dictã propriã nec nocumentum ꝓximi sed solum offense cul pe querit vindictam ⁊ talis vocatur zelus. Qñ aũt talis ap petitus vindicte est ad vindicandum ꝓpriam iniuriam ⁊ ad nocendum ꝓximo. talis iam est pctm̃: et non lꝫ hoĩ talem vin dictam accipere nisi hñti auctoritatem. Est aũt pctm̃ morta le qñ talis appetitus vindicte est inferendi aliquod nocumẽ tum qꝛ est cõtra caritatẽ proximi: sed prout est motus sensua litatis preueniens rationem ⁊ indeliberatus sic est pctm̃ ve niale. Indignatio est qñ iniuriãtem sibi despicit in corde suo et indicat eum indignũ ⁊ despiciendũꝫ considerans defectus eius. Tumor mentis est qñ homo iratus quasi inflatus cogi tat viam et modũ nocendi ei q̃ fecit sibi iniuriã. Blaphemia

est locutio cōtra deum eo q̄ permittit sibi talem iniuriam fieri vel euenire. Clamor est locutio iniuriosa contra proximū sine expressione determinate iniurie et hoc in euangelio vocatur racha. i. subsannationis signum. Contumelia est locutio contra proximum cum expressione iniurie puta cuz aliqs vocat ex ira alterum latrone vel homicidam ꝛ similia. Ira est quantum ad iram in opere exteriori: scz verberatio abscisio vulneratio et similia. ¶ De voraci radice gule nascūtur quinq̄. s. incepta leticia scurrilitas immundicia multiloquium ebetudo sensuū. Gula est appetitus inordinatus ꝛ immoderatus comedendi vel bibendi contra regulam recte rationis. s. sumendo plus de cibo ꝛ potu q̄ nature conueniat et complexioni hois sumētis ꝛ conseruationi eoz inter quos habitat. sciendum tñ q̄ gula nō est pctm̄ mortale ex natura sua nisi in duobus casibus / vnus qñ propter timorem vel amorem dei non retrahit se a pctō gule sed intantum appetit cibum ꝛ potum q̄ non traheretur etiā propter preceptum diuinum. Secundus qñ homo inebriat se libenter in tali statu q̄ nescit se regere. et tunc gula est pctm̄ mortale. Ebetudo mentis est abstratio intellectus circa speculabilia agibilia ꝓpter nimiam sumptionē cibi et potus. Inepta leticia est deordinatio voluntatis circa delectationem cibi ꝛ potus qñ scilicet homo vage ꝛ incompolite circa talia nimis ꝛ superflue letatur multiloquium est quando homo superflue et nimis verbis incompolitis et cachinationibus de ordinat se. Scurrilitas est quando homo se inordinare ad exteriores actus ad modū ioculatoris hz. Immundicia est vomitus sequens ex inordinata comestione vel potu: vel etiam pollutio seminis proueniens ex repletione nimia. De ficta radice inuidie nascuntur quinq̄ scilicet odium sulurratio detractio exultatio in aduersus proximi et afflictio in prosperis eius. Inuidia est tristicia de bono alterius inquantum impedimentum est proprie excellentie. Odium est velle malum alicuius ꝛ per hoc bonum proximi diminuere. sulurratio est diminutio fame alteri⁹ per verba occulta et non expressa manifeste maliciam seu in

famiam eius detractio est alterius per verba manifesta infamatio tñ in absentia eius. Derisio est vilipensio dictorum vel factorum alterius ludibrio et risu. Exultatio in aduersis proximi est cum aliquis gaudet de aduersitate et dãno proximi. Afflictio in prosperis est dolor et displicentia de bonis et prosperitate aliorum quam non potest impedire. ¶ De radice neq; accidie procedũt ser. s. malicia rancor pusillanimitas desperatio torpor circa precepta, vagatio mentis ergo illicita.

¶ Accidia vel pigricia est tedium seu fastidium diuini boni .s. qñ homo non habet deuotionem bonam nec delectationẽ in amore dei. sed tedium magis ꝛ fastidium in mentalem recessum. Ee istud rẽpugnat caritati quam quamlibet hõ tenetur habere diligendo deum super oia ꝛ delectabili amore tenetur ei inherere. et causatur talis pigricia ex rebellione carnis ad spiritum. Vagatio mentis circa illicita est qñ aliquis non inuenit delectationem in spiritualibus et vagat delectationibus carnalibus et querit et puta nimis ludendo nimis iacendo. Desperatio est recessus a bono diuino cui firmiter est inherendum. Torpor circa precepta est propter accidiam negligere et contennere dina precepta que sunt facienda de necessitate salutis. Rancor est indignatio quam homo piger hz cõtra illos qui monent eũ benefacere dicere illa que tenet benefacere. Malicia est odium ꝛ indignatio quam hõ piger habet contra illos qui docent pigros habere spiritualia bona inquantum impediunt a delectationibus corporalibus. Tepiditas et parus amor dei et preceptorum eius. Molicies est qñ hamo piger non vult sustinere quancunq; penitantiam propter amorem dei nec facere aliquod bonũ ad qñ tenetur. Somnolentia est nimietas ad modum brutorum ꝛ pigricia ad surgendum: ad bñ faciẽdum illa q̃ tenetur facere et qñ tenetur ea facere. Pusillanimitas est boni ardui qđ cadit sub consilio puta tarde confiteri tarde penitentiã facere Decidiositas est cessatio a bono opere quod tenetur homo facere et qñ tenetur facere ꝛ attentio ad inutilia et nociua. Et vltra ser ramos vel filias istius accidie superaddire sunt quat

tuor que dicte sunt multum facientes ad declarationē mate-
rie. Iste igitur sunt septem radices cum ramusculis suis que
in vniuerso sunt quadraginta tres ⁊ sic ipsis computatis cuz
septē radicibus erunt in toto quinquaginta. de quo quinqua
generario dicit helyas propheta. Si seruus dei sum descen-
dat ignis de celo ⁊ deuoret te et quinquagenerarios tuos ita
dz dicere confessor confitenti. si pro qr seruus dei sum qr lo-
co dei sum descendat ignis de celo. i. ignis spūssancti descēdat
in aīam tuam et deuoret te i. veterem hoīm alias errantē et
quinquagenerarios tuos. i. radices ⁊ ramos. ¶ Nunc ergo
videndum est quomodo sacerdos debet interrogare de istis
Si enim peccator per se. vel ad interrogationē sacerdotis cō
fiteatur de superbia dicendo peccaui peccato superbie. sacer-
dos debet interrogare de modo dicendo per quē modum fui
sti superbus. Fuisti vnq̄ inobediens mandatis superiorum
tuorum sicut ecclesie vel prelati. vel parentū tuorum vel dñi
bel magistri. et hoc scdm cōditionē persone que semper debet
inspici. Si dicat ꝙ sic. interroget quibus mandatis quō quo
ttiena / quare / gñ et vbi. que circunstantie. vt dictū est supra:
in omnibus pctis sunt attendende ⁊ considerande. Deinde
interroget iactasti te vnq̄ de bonis a deo tibi collatis. siue sit
bona nature. sicut pulchritudo fortitudo aptitudo nobilitas
et similia siue sint bona fortune. sicut sunt diuitie et denarii
vestes ornamenta equi agri. possessiones ⁊ similia tp̄alia bo
na. siue sint bona gr̄e. sicut sapientia eloquentia. scientia vir
tutes ⁊ similia dz igitur cōfessor dicere. Fuisti vnq̄ elatus in
mente tua vel gloriasti vnquam de fortitudine pulchritudi-
ne: aptitudine / nobilitate / diuitiis / sapientia / eloquentia /
virtutibus ⁊ ceteris bonis tibi a deo collatis: ita ꝙ non te hu
miliasti coram deo ꝑ hmōi bonis quantum debuisti vel credi
disti hr̄e ista ex meritis tuis et nō ex mera gr̄a. dei. vel ꝓpter
ista credidisti plus valere q̄ alii ita ꝙ facta et dicta aliorum
contenneres ⁊ dedignareris eis esse qualis. si dicat ꝙ sic: inter
roget quotiens / et quomodo / et sic de aliis. Deinde interro-
get adhuc vtrum ad hoc vt cōmendareris et honorareris pre

aliis fuisti vnquam ypocrita ita q exterius ostenderes sancti tatem ⁊ bonitatem ⁊ interius retineres maliciam et iniquita tem/ si dicat q si interroget quotiēs quō. ⁊c. deinde interroget nunquid q non honorabaris vel promouebaris pre aliis in; nouasti aliqñ contentiones ⁊ discordias in ciuitate/ villa/ so; cietate vel collegio: si dicat q sic interroget si mala fuerant in de secuta q si sic: olim illorum ipse est reus. Deide interroget nunqd propter superbiaz ne videaris superari ab aliis fuisti pertinax in sustinendo contra veritatem ⁊ iusticiā consiliam tuum ⁊ sniam tuam ⁊ verbū tuū. si dicat q sic interroget vtrū aliquod damnū est inde secutum q si sic ipse tenetur repara; rare. Deinde interroget eum prelūpsisti vnquā aliquid face re quod excederet vires tuas statum tuum. ⁊ conditionē tuā et tuorum / si dicat q sic interroget si fuerit inde aliquis lesꝰ vel dānificatus: quia si sic ipse tenetur reparare. et sic ista ra dix pessima superbie poterit euelli de corde petōris. Eodem modo dicendum est de radice auaricie qñ si petōr per se vel ad interrogationē sacerdotis confiteatur de petō auaricie in terroget sacerdos de modo. dicendo fecisti vnquā fraudem vl fallaciam vel dixisti vnquā mendaciū vel periurium in emē do vel cōmutando vel aliquem alium contractum faciendo. si dicat q sic interroget quā fraudem vel fallaciam: sed ipse sa cerdos non specifiet eam illi. Illud enim habendum est pro regula generali q in istis interrogationibus sacerdos nō de bet descendere ad specialia petā vel speciales circunstantias petōrum: qz forte multi post tales interrogationes delinque; rent qñ offerentur eis modi ⁊ maneries petōr quos ipsi ne scirent cogitare. et iō semper interroget in gñali dicendo (vt dictum est) fecisti vnquā fraudē fallaciā. Et si dicat q sic: in; terroget quaz et quare et quibꝰ modis cōtra quos quotiens et quibus talibus. Deinde interroget eum dicendo. Dimisi sti vnquā propter auariciam tuā adimplere septē opera mie et specificet illi ea dicendo. Vidisti vnꝝ elurientem cui non dedisti manducare. et sic de aliis operibus mie de quibus di; cetur infra in tercia parte huius operis. Si dicat q sic inter;

roget eum de circũstantia vt dictũ est. Circa etiam pctm̃ aua
ricie interroget eum de ludo/furto/rapina/vsura. de quib⁹
aliquid dicetur infra. Circa fedissimam radicẽ luxurie. notã-
dum ꝙ luxurie septem sunt species. Primo est fornicatio/se-
cunda adulterium/tercia stuprum/quarta incestus/quinta
raptus sexta sacrilegium/septima est peccatum contra natu
ram. Fornicatio est concubitus soluti cum soluta. Adulteriũ
est alterius thori violatio. Stuprum est illicta virginis de flo
ratio. Incestus est affinitatem vel consanguineorum abus⁹
Raptus est cum puella de domo parentum violenter trahi-
tur. vt corrupta in vxorem vel concubinam habeatur. Sacri
legium prout hic sumitur est religiosoꝝ vel religiosarum vel
promotorum ad sacros ordines concubitus. Peccatum ꝯtra
naturam fit multis modis. Uno modo qñ non seruatur spe-
cies. sicut qñ fit cũ iumento. Et istud peccatum vocatur bestia
litas Et de hoc dicitur in lege moysi. Qui coierit cum iumen
to morte moriatur. Alio modo qñ seruatur species sed nõ sex
us: sicut quando masculus cũ masculo vel femina cum femi-
na. ⁊ istud vocatur proprie peccatum sodomiticum qꝛ isto mo
do sodomite laborabãt. ⁊ iõ crematimati fuerunt igne sulphu
ro. geñ. xxix. Et alie quattuor ciuitates perierunt propter vi-
cinitatem eorum. de pe. di. i. Sed et continue. Alio modo qñ
non seruetur vas debitum vel modus debitus licꝫ seruetur
sexus sicut qñ vir abutitur vascule mulieris vel qñ non cog-
noscit eam modo naturali alio modo fit qñ idem est agens ⁊
patiens sicut qñ vir corrumpit seipsum vel mulier seipsã. Et
vocatur istud peccatum moliciei. Unde dicit apl's. Neqꝫ mol
les neqꝫ masculorum. concubitores regnum dei possidebunt.
Circa ergo istud maledictum pctm̃ luxurie contissime debet
sacerdos procedere ita qꝛ non nimis ad perticularia discen-
dat qñ frequenter cõpertum est tam viros ꝙ̃ mulieres per ni
miam expressam noiationẽ et interrogationem criminum in
pctã que non nouerant incurrisse. Unde si pctõꝛ per se vel ad
interrogationẽ sacerdotis dicat se peccasse pctõ luxurie sacer
dos interroget eum vtrum sit solutus vel non ⁊ vtrum pecca

nit peccata fornicationis vel adulterii vel stupri vel incestus vel raptus vel sacrilegii vel pcō contra naturam id est interroget eum si illa cum qua peccauit erat soluta vidua vel coniugata affinis consanguinea religiosa vel viego et vtrū illa habuerit per violentiam vel non. et istud sufficit si persona cō fitēs est intelligēs: sed si est persona simplex interroget sacerdos vtrum agnouerit eam modo naturali non tñ descendendo ad particularia. i. non interroget an cognouerit eam ante vel retro. et sic de aliis interrogationibus. Interroget etiam de numero personarum. i. si cognouit vnam vel plures tñ nō interroget de noibus personarum. Interroget insuper de numero actuum. i. an semel vel bis vel plures. Interroget etiā de tempore. i. si tempore sacro. et etiam de loco. et quali tentatione peccauit. et vtrum. preueniens tētationem vel preuentus ab ea. et vtrum peccauit sponte vel coacte et qua coactione vtrum conditionali vel absoluta. et vtrum peccauit ex libidine vel ex paupertate. ⁊ istud habet locum potissime in mulieribus. Et ita de multis aliis que magistra rerum expediētia docebit eum. Sed q̄ ista radit pessima luxurie extēdit ita palmites suos q̄ etiam cooperit lectos lege matrimonii coniunctos ¶ Sciendum q̄ maritus peccare potest peccato luxurie multis modis etiam mortaliter cum vxore sua. qui modi continentur in his versibus. Quinq̄ modis peccat cum coniuge sepe maritus. Tempore / mente loco / conditione modo. Tempore. i. si in tempore menstruorū cognoscat eam q̄ si scienter hoc faceret peccaret mortaliter et in veteri lege mandabatur interfici. Sed quid de muliere menstruata nunquid peccat sicut vir. Dico q̄ si vir tēpore menstruorum petat debitum sibi reddi ab vxore ipsa debet ei īm̄ptum potest persuadere ne petat dicendo se esse infirmam nec esse paratam tunc ad opus illud. non tñ debet dicere se esse in passione illa nisi constaret ei de constantia viri p̄udētis seu discretione eius. quia ipse posset tātam abominationem cōcipere contra eam q̄ dimitteret ipsam. Sed si constaret sibi de discretione ⁊ prudentia viri posset ei reuelare. Et si ipse nolet desistere red-

dat sibi cum dolore tamen et amaritudine cordes. Tempore. i. si uxorem cognoscat tempoꝛibus ieiuniorū: vel diebus sācto rum: vel diebus communicationis: vel tempore puerperii. nō tamen credo q̄ in isto casu sit peccatum moꝛtale dum tamen non transgrediantur limites matrimonii. sicut dicitur statim licet sint monendi tempore tali q̄ abstinant ab actu carnali. Et de hoc habetur. xxxiii. q. iiii. Sciatis. ꝛc. sequente. Mente i. intentione. potest enim vir accedere ad uxoꝛem tribus moꝛdis. Uno modo vt generet ex ea pꝛolem que sit ad dei seruitiꝛum et cultum. Alio modo vt reddat debitum quod ab ea exigitur. Et si cum tali mente ad eam accedat non peccat moꝛtaliter nec venialiter immo meretur dummodo nichil aliud cō mitteret ibi. Alio modo causa concupiscentie carne. Et si talis concupiscentia maneat infra limites matrimonii. s. q̄ nullo modo accederet ad eam nisi esset uxoꝛ sua / est solum peccatum veniale. Si autem ista concupiscentia transgrediatur limites matrimonii ita q̄. s. non accederet ad eam tanq̄ ad uxoꝛem sed sicut ad mulierem ita q̄ si haberet aliam in pꝛōptu ita bene accederet ad eam iam est peccatuꝫ moꝛtale. Loco i. si cognoscat eam in ecclesia vel in cymiterio vel in alio loco sacro. Et in isto casu credo q̄ uterq̄ peccat moꝛtaliter. Condi tione. i. si cognoscat eam condition inhonesta vel etiam illiꝛcita sicut vellet fuit supra quando agebatur de matrimonio. Modo. si sic eam cognoscat contra instrumentum modum a natura et illud est grauissimum peccatum. in uxoꝛe. unde q̄ secundum dicit augu. Nullus est contra naturam exercabiliter tutus in meritrice: sed tolerabilius sit in uxoꝛe. xxx. q. v. Ad ulterii. Pōm ista ergo poterit sacerdos formare interrogationes suas de peccato luxurie circa virum et uxoꝛem salno tñ q̄ non descendat ad particularia. Et sic potñ ire. Si pcōꝛ per se vel per interrogationem sacerdotis confiteatur de co: poterit sacerdos interrogare pꝛopter iram dixiſti blasphemiam de deo vel de sanctis eius. si dicat q̄ sic / interroget eū quo modo / quotiens / quare. et sic de aliis Deinde interroget dixiſti vnq̄ pꝛopter iram verba contumeliosa pꝛoximo. si dicat q̄

sic:interroget que verba/quare/quotiens/vbi coram quib⁹
Interroget etiam si fuerit iniuriatus proximo scilicet aliquē
per iram percutiendo vel verberando. Si dicat ꝙ sic:interro
get quis erat et si erat clericus vel laicus/religiosus vel secu-
laris/et ibi/et quare.et sic de aliis circunstantiis persone. In
terroget etiam quotiens iterauit iniurias ⁊ vbi/⁊ quare.⁊c.
¶ Circa peccatum gule. Si peccator per se vel ad interroga
tionem sacerdotis confiteatur de eo. Interroget si propter gu
lam fregerit vnq̄ ieiunium ecclesie. vel si comederit carnes in
eis.et quare et quotiens.et si inebriauit se.et si habeat consue
tudinem ꝙ inebriet se.et si propter ebritatem dixit verba scur
rilia in honesta vel inturiosa et quotiens et quibus dixit.⁊c.
¶ Et nota ꝙ secdm ꝙ dicit grego. Quinq; modis peccat hō
per gulam qui modi continentur in his versibus. Certū stat
ꝙ quinq; modis gula damnat edentem. Dum nimium come
dit/comedendi p̄uenit horam. Querit delicias/parat escas
deliciose. Aut sumit auide.qd̄ non erat deliciosā. Nota ꝙ mul
tum comedere aut rōne complexionis vel etatis vel laboris
non est peccatum dum tū non studio vel ardore vel auitate
sumatur. Item preciositas ciborum moderata maxime in di-
uitibus qui talibus vti solent non est pctm̄ dū tn̄ minus aui-
de non sumantur.nec obster status suus. Et qz facta est men-
to de ebrietate. Notandum ꝙ ebrietas dr̄ tribus modis. Vno
modo dr̄ plenaria mentis obliuio.⁊ ista non est pctm̄.xv.q.i.
Secundo modo dicitur ebrietas frequens actio bibendi. Et
hec vt ait aug.est peccatum veniale nisi sit assidua .quia tunc
est pctm̄ mortale.maxime si nouit vires vini et non vult ap-
ponere aquē.xxv.di.ca.Criminis. Tertio modo dicitur ebrie
tas quedam dispositio et studium ad inebriandum et ista sem
per est peccatum mortale.xxv.q.i.c.ante aīa. ¶ Circa pecca-
tum inuidie si peccator per se vel ad interrogationem sacer-
dotis confiteatur de eo interroget eum sacerdos si placuit et
damnum vel malum proximi ⁊ si bonum vel commodum si-
bi displicuit et si ex inuidia detraxit vnq̄ suo proximo falsum
crimen ei imponendo vel bonum quod in eo erat diminuēdo

vel occultando vel quod in eo erat augmentando: vel illis qui non nouerũt manifestando. Item quotiens fecerit ista ⁊ quare ⁊ sic de aliis circunstantiis. Item si portat odium vel rancorẽ vel malam voluntatẽ contra ꝓximum suum ⁊ quare. et sic de aliis. ¶ Circa accidiã interroget sacerdos si potuit pctõr multa bona faceret que nõ fecit dicere que non dixit cogitare que non cogitauit multa mala vitare que nõ vitauit. Itẽ si ex negligẽtia omisit ire ad missam/ad sermonẽ et ad alia bona opera. ⁊c. Scdm ergo istam doctrinam sacerdos poterit formare interrogationes suas. et in istis vnctio quam accepit a deo. et experientia magis docebit q̃ alia lectio. Verum qm̃ iuxta varietatẽ confitentiũ sacerdos dz variare inter rogationes vñ si confitẽtes sit religiosus. interrogetur de tribus votis regule scz de obedientia. de paupertate et castitate. Interrogetur de regularibus obseruantiis. et ꝑtissime de abusionibus claustri quibus frequenter status religiosorum corrumpitur. que sunt duodecim sclz prelatus negligens discipulus inobediens iuuenis ociosus senex obstinatus monachus curalis monachus seu canonic⁹ regularis causidicus habitus preciosus cibus exquisitus rumor in claustrolis in capitulo dissolutio in chore. irreuerentia circa altare. ⁊ scdm illas et secundũ etiam alias obseruantias regulares cõfessor debet formare interrogatiões. Circa etiam clericos seculares sunt faciende interrogationes de symonia de negotiatione ⁊ aliis que pertinent ad symoniã. et auariciam ⁊ si habeant ad ministrationẽ vel officium siue beneficium interrogentur de lapidatione bonorum vel si expẽderunt in malos vsus bona ecclesie. Item vtrũ inter fuerint diuinis officiis ⁊ horis canonicis vtrum portant coronam et habitum congruentem. Item si dicant integre et perfecte diuinum officium. Item interrogentur de luxuria de venatione. de irregularitate. de ludo aleaꝝ. et similibus in quibus solent sepius peccare. Circa principes sunt faciende interrogationes de iusticia. Circa milites de rapina. Circa mercatores ⁊ alios officiales mechanicas artes exercẽtes de fraude de loco de menda

tio de periurio. ꝛc. circa burgenses et eius cõitet de vsuris et pignoribus circa rusticos et agricolas de inuidia ꝛ furto. maxime circa decima ꝓmitias tributa census. Unde notandu ꝙlicet forma gñalis supꝛapolita sit obseruanda in omnibus tamen sẽm diuersitatem personaꝝ ꝛ officiozũ studiosius et specialius est circa specialia crimina inuestigẽdum. Factis ip sis interrogationib⁹ si confitens sit persona simplex interroget eum sacerdos si sciat. ℞ nẽ. Aue maria. Credo in deum Et si sciat se signare. et si nesciat instruat eũ vel moneat vt addiscat. Deinde interrogetur si tenetur aliqua tentatione et qua ꝛ quõ se habeat in resistẽdo ꝛ doceat eum modum. Si enim tẽtetur de superbia. cogitet de humilitate filii dei qua humiliauit semetip̃m factus obediens vsq; ad mortem. Cogitet etiã de casu dyaboli qui ꝓpter superbiã suam cecidit de paradiso in infernũ ꝛ de angelo factus est dyabolus. Si tentetur de auaricia cogitet de bꝛeuitate vite ꝛ instabilitate ꝛ vanitate mundi. ꝛ ꝙ nichil hic portabit secum de diuitiis suis. Si tenetur de luxuria cogitet de morte ꝛ qualis erit post mortem. vnde Non melius poterit hois caro viua domari q̃ qualis fuerit hec mortua pꝛemeditari. Cogitet etiam de penis inferni et gaudiis paradisi. hec est talia multa debet ei ostendere et dicere. Hoc facto recolligat et repetat in generali confessionem dicẽs. Amice tu fuisti confessus pctã ista et ostendat ei grauitatem peccatoꝛem eum dure increpando ꝛ inducendo eum ad lachꝛymas compunctionẽ et contritionẽ. Et ad hoc multum valet si sacerdos oñdat vultum doloꝛosũ et lachꝛymobilem pctõꝛi sicut legitur de sancto ambꝛosio ꝙ qñ aliqs ei confitebatur suũ lapsũ ita amare flebat ꝙ confitentẽ q̃tũcunq; obstinatum ad fletũ ad lachꝛymas pꝛouocabat sic etiã dꝫ facere sacerdos vt si pctõꝛ verecũdia ductꝰ ad lachꝛymas inuitetur vt lachꝛyme admonentis excitent lachꝛymas penitentia ideo summopere caueat sacerdos quod nõ adulter in confessione immo q̃tuncunq; sit magna persona et reuerenda increpet et coꝛrigat eam dure. caueat tñ ꝙ ne nimis exasperet vel ꝙ non sit nimis durus in verbo. Sꝫ si peccatoꝛ vult

bene penitere promittat ei vitam eternam. et veniam de pec-
catis ita ꝙ pctōr semper recedat consolatus ab eo. istis rite pe
ractis faciat sibi dicere confessionem generalem moneus ꝙ si
recordetur de aliquo pctō reuertatur ad confessionem. Et sic
imposita pnia absoluat eum in noie dñi. ita tñ ꝙ sit excōica-
tus excōicatione maior: nullo modo eum absoluat donec sit
ab illa excōmunicatione absolutus. Sed scdm cōem doctri-
nam quilibet curatus habens curam aiarum potest absolue
re a minori excōicatione ideo anteq̄ absoluat eum a pctis ab
soluat eum a miori excommunicatione dicens. auctoritate dei
michi cōmissa absoluo te a vinculo minoris excōicationis si
quā incurristi per participationem excōicatorū / et postea ab
soluat eum de pctis confessis et oblitis. Sed pone curatus ha
bet aliquos parrochianos surdos vel mutos vel cecos vel fu
riosos vel demoniacos. et forte sit istos esse i peccato mortali
quid faciet de istis. Si eni moneat surdum est pniam non p
dest quia non audit. si mutum non potest confiteri. cecus nō
potest videre signum nec etiam pōt legere sicut nec mut⁹. fu
riosus non est capax rōnis nec etiam demoniacus. Dico ꝙ
sacerdos dz facere debitum suum vt eos inducat ad contritio
nem pniam ⁊ compūctionē scdm ꝙ est eis possibile scz verbis
vel scriptis vel nutibus: vel signis ⁊ omnib⁹ aliis modis qui
bus poterit et si non potest oret deū ⁊ faciat orare populuz su
um vt deus illustret corda eoꝝ ad pniam ⁊ si nichil omiserit
de contigentibus non imputatur sibi. quō aūt se debeat habe
re sacerdos ad infirmum qui amisit loquelā ⁊ nō potest con-
fiteri vide supra in prima parte tractatus de eucharistia. c. ix.

¶ Ca. x. de potestate clauium.

Quia supra dictum est cum ageretur de penitentia pecca
ta in contritione dimitti. dubium extitit qui dimittit sa-
cerdos virtute clauium in absolutione cum non dimittat cul
pam qꝛ illa vt dictum est dimittitur in contritione / nec penā
qꝛ adhuc postq̄ penitens est absolutus remanet obligat⁹ ad
penam. Circa istam materiam istud michi videtur esse dicen
dum. Ille em̄ qui accedit ad confessionem aut est perfecte cō

tritus aut non. si est perfecte contritus tunc deus virtute con
tritionis remittit sibi pctā. teste ezechi. qui dicit in persona dei
Quacunq; hora ingemuerit pctōr oim iniquitatum suarum
recordabor / ita ꝙ antequā accedat ad confessionē mundat⁹
est a culpa. Si aūt non est perfecte contritus tūc virtute con
fessionis ista imperfecta contritio reducitur ad perfectam. ita
ꝙ de atrito fit virtute confessionis contritus et sic virtute cō
fessionis remittuntur pctā quo ad culpam ¶ Notandum tñ
ꝙ qñ dicitur in confessione vel contritione pctā dimitti: intel
ligendū est deum dimittere pctm̄. non contritionē vel confes
sionē. vñ ambro. et ponitur de pe. di. i. Verbū dei pctā dimit
ti. et aug. et ponitur de cō. di. iiii. Nemo tollit pctm̄ nisi solus
xp̄s qui est agnus tollens peccata mundi. Tollit aūt dimittē
do peccato que facta sunt et adiuuando ne fiant: et perducē
do ad vitam vbi peccata fieri non possunt. Quod autē dicit
solus xp̄s. non excludit patrem nec sp̄m sctm̄ cū indiuisa sint
opera trinitatis. Et istud verbum est quantū ad opera q̄ sūt
ad extra. Quid ergo faciunt ibi claues vel absolutio sacerdo
tis. Dicendum secunddū aliquos ꝙ deus mundat aiam in cō
tritione a macula culpe ⁊ sacerdos abluit eam ad vinculo pe
ne eterne. Fateor ꝙ non intelligo istos qr non video ꝙ aliq̄s
postquam mundatus est a macula culpe mortalis sit obliga-
tus pene eterne. causa ista pena non debeatur nisi culpa vel
peccato mortali. Si deus mundat aiam in cōtritione a culpa
mortali / per cōñs absoluit eā a vinculo pene eterne. et iō di-
cunt alii ꝙ q̄uis peccatum in cōtritione dimittatur quantuz
ad culpā ⁊ quantum ad reatū pene eterne: pctōr adhuc rema
net obligatus ad duo. s. ad confitendum pctm̄ et ad aliquam
satisfactionem pro pctō faciendam. Et ideo sacerdos virtute
clauium absoluit eum vinculo quo tenebatur ad confessionē
et ligat eum ad satisfactionem ⁊ sic dr̄ sacerdos virtute claui
um solueret et ligare quamuis vtrum sit ꝙ pctōr sit obliga-
tus ad illa du nō tñ videtur ꝙ scdm̄ viam istam verba forme
sacramentalis absolutionis possint bñ verificari nam dicit sa
cerdos. Absoluo te a pctis ⁊ non absoluo te a confessione ergo

secundum istam viam opz absoluat eum aliquo modo a peccatis. Et ideo dicunt aliqui ꝙ pctōr per pctm̄ non solum obligatur deo cui offendit: sed etiam ecclesie cui se veccando abstrax it. Et iō q̄uis in cōtritione recōsilietur deo. tn̄ remanet adhuc reconciliandis ecclesie in faciendo confessionē illi qui rector ecclesie. Et lz istud sit verum: non tn̄ videtur sufficere cum clanes non solū se extendant ad soluendū et ligandum in terris immo in celis dicente xp̄o. Quodcunqz ligaueris super terram. ꝛc. Et ideo dicunt aliqui alii ꝙ sacerdos virtute clauiam non facit aliquid nisi ostensiue vnde dicunt ꝙ absoluit. i. absolutum oñ dit. Unde qn̄ dicit absoluo te. i. absolutū ostendo te. Et isti videntur dictum suū fundare in auctoritate ambrosii dicentis. Sacerdos quidam officium suum exhibet. sz nullus ptātis iura exercet. Sed dictum istorum paruz videtur attribuere clauibus. Et verbum ambro. intelligendum est sacerdos null⁹ ptātis iura exercet auctoritatiue sed ministraliter bene: et iō dicunt alii ꝙ sacerdos virtute clauium absoluit a culpa si inuenit eam. dummodo confitens nō ponat obicē. vt absoluat a pena purgatorii cui peccator erat obligatus non eam relaxando sed eam commutando in pena temporalem vel corporalem. et hoc sub conditione. s. si implet iniunctam penitentiam ita ꝙ sit iniunctam penitētia sit condigna absoluitur a tota pena purgatorii. et si non est cōdigna non absoluitur a tota pena purgatorii sed a tanta: et ideo si morriatur expleta penitentia condigna non punitur in puegatorio. Si aūt pnia non fuerit condigna: vel si fuerit condigna non tn̄ cōdigna non tn̄ compleuit eam in vita sua complebit eam in purgatorio. et ista opinio videtur michi satis rōnabilis. Alii dicunt ꝙ cum oē mortale pctm̄ sit offensiuum diuine bonitatis q̄ est infinita / pena debita pctō mortali est infinita. et per consequens est viribus nr̄is improportionabilis. virtute aūt clauium fit nobis proportionabilis inq̄tum virtute clauium confitenti cōicare passio xp̄i que dat efficaciam sacramentis omnibus et que fuit sufficiens ad satisfaciendum pro peccatis totius mundi vnde scd̄m hanc viam

virtus clauium est ꝙ virtute earum cõicat confitenti passio xp̄i. in cuius virtute potest satisfacere pro pctis qđ non facie bat ante. vnde credo ꝙ vnũ Pater noster impositum in pnia a sacerdote efficacius est ad satisfaciendum pro peccatis q̄ si aliquis diceret centummilia per semetip̄m qꝛ illud habet me ritum a passione xp̄i. illa vero a merito dicentis. Et ista opi nio est multum rationabilis.

¶ Ca. xi. de sigillo confessionis.

Sigillo confessionis debet esse secretum. qꝛ nullo modo nullo pacto pro nulla re debet frangi. immo sacerdos sustinere debet quancunqꝫ penam anteq̄ reuelaret confessio nem nec verbo nec scripto nec nutu vel signo. Et hoc sigillo dicit greg. vt habetur de pe di. vi. c. Sacerdos. vbi dicitur sic Sacerdos aũt oino caueat ne de his que ei confitetur/ pctã sua alicui reuelet que confessus est ei/ nõ propinquis neqꝫ ex traneis. neqꝫ (quod absit) pro scandalo aliquo. nam si hoc fe cerit deponatur ⁊ omnibus diebus vite sue ignominosus pe regrinãdo vadat. Itẽ de pe. et re. ca. Omnis vtriusqꝫ sexus. Caueat omnis sacerdos ne verbo vel signo aut alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem: sed si prudentiori con silio indiget. illud caute absqꝫ vlla expressione requirat. qm̄ qui penitentiali iudicio pctm̄ sibi detectum reuelare presum pserit non sacerdotali officio deponendum decreuimus verũ etiã ad agendũ pniam in arcio monasterio perpetuo detru dendũ ita ꝙ ni decretali ista instituitur cõfessor de hoc q̄d age re debeat: et a quo cauere debeat. Si em̄ sacerdoti in confessi one occurrat casus super quo nõ possit bene cõsulere penitẽ tẽ debet super hoc consulere ꝑitorẽ se vt videat q̄d agere de beat. Sub qua aũt forma reuelabit isto ꝑito pctm̄ qđ alter confessus est sibi. Credo ꝙ sub ista. Si talis casus accideret quid faciendũ esset. Vel si aliquis cõfiteret de tali pctõ quid esset consulẽdum. Nõ autem debet dicere vt credo. Ego au diui istud in confessione. qꝛ dicẽdo sic: ipse mentiretur. qm̄ ip se non audiuit vt ipse: sed vt vicarius ⁊ locum tenens dei. Et multo minus debet dicere quidam confessus est michi qꝛ: di

endo sic in gñali et implicite reuelat confessionem et etiam mentitur. quia confessio fuit facta deo non sibi: nisi vt locum tenenti dei. Sed pone sacerdos super crimem quod audiuit in confessione indicitur in testem: et compellitur iurare: quid faciet. Si dicat q̄ reuellet confessionem punitur: si negat per iurat. Dico q̄ si solum sciat per confessionem ipe debet iurare se nichil scire de ista materia qua interrogatur: nec periurat q̄z ipse nichil inde sit esto enim q̄ sciat illud crimen fuisse sibi confessum nescit tñ vtrum confitens in confitendo direxerit verum vel falsum. et ideo põt vere dicere se nichil scire. Sz quid: iudex erit cautelosus et interrogabit eum per iuramentum vtrum audierit aliquid de crimine de quo agitur. Dicendum q̄ iuramentum non ligat eum ad dicendum aliquid in hac materia cum iuramentum non fuerit inuentum vt esset vinculum iniquitatis. extra de iura. calum. Quinta vallis. In nullo quod sit contra mandatum dei est obligatorium iuramentum. Unde cum reuelare confessionem sit contra mandatum dei q̄z contra illud. Non falsum testimoniaz dicesnullum est iuramentum ad hoc obligatoꝛium. Unde talis potest licite iurare nichil se audiuisse. Et intelligat q̄ nichil audiuit vt hõ vel per modum q̄ debeat testificari. ¶ Ulterius pone q̄ sacerdos sciat per confessionem aliquẽ hereticum in parrochia sua vel alibi qui alios filios inducit ad hereslim quid faciet iste sacerdos. Ray. in summa sua videtur dicere in isto casu confessionem posse reuelari. Et ratio sua est quia non seruat fidem ecclesie cum sit hereticus et infidelis. ideo fides non est ei seruanda. xxiii. q. i. Noli. Salua tñ reuerentia eius videtur magis consona veritati alia opinio quã etiam ipse. Ray. recitat. l. q̄ sacerdos non debet reuelare confessionem ipius se dz ire ad ep̃m vel ad inquisitoꝛem et dicere. Custodi et vigilia super oues tuas lupus est in grege tuo Et quod dicit. Ray. q̄ cum iste est infidelis. fides non est ei seruanda. Dico q̄ reuelando confessionem fides non frangitur hoim sed deo qui est fidelis in oibus viis suis. sed nunquid potest confitens licentiare confessoꝛem q̄ dicat illa que

dicit ei in confessione. Dico q confitens bene potest facere q illa cõfessor scit vt deus sciat vt homo dicendo sez ei extra cõfessionem que idem dixit in confessione ꝛ sic confessor poterit illa dicere ex quo audiuit illa vt homo extra confessionẽ. sed nunquid sufficiet q confitens dicat confessor dicendo. ego do tibi licentiam dicendi ea que dixi tibi in confessione vel oportet q replicet sibi omnia extra confessionem. Aliqui doctores dicunt q sufficit vt licentiet confessorẽ. tamen Durandus in quarto suo dicit q non immo tenetur omnia replicare sibi extra confessionẽ. ꝛ ratio sua que occurrit est. qz in his que sunt de necessitate sacramenti nullus potest dispensare nec papa de quo magis dicetur. sed tenere secretuz est de necessitate cõfessionis sacramentalis vt probat dictum. ergo nullus potest contra hoc dispensare et per consequens nullus potest licentiare q illa que per eum dñr in confessione reuelentur. iõ ad hoc q reuelentur opz q̃ sciantur aliter q̃ p confessionem. ꝛ ex his pz q si quis sciat aliquid per confessionẽ ꝛ extra confessionem põt illud reuelare ꝛ testificari super illo eodẽ modo quo scit extra confessionem. ¶ Nota q sigillum confessionis directe ꝛ principaliter respicit pctã vt pz ex preallegata decre. Omnis vtriusq sexus vbi dr. Caueat omnis sacerdos ne verbo aut signo aut quouis alio modo peccata prodat ex consequẽti tñ ex quadã cõgruitate respicit alia. Et hec de cõfessione sufficiant. ¶ Tractatus quartus secunde partis principalis de satisfactione habens septem ca. principalia.

Expeditis per dei gr̃am duabus partibus prie. l. de contritione ꝛ confessione. De tertia. l. de satisfactione est agendũ. Circa quod notãda sunt sex. Primo quid est satisfatio et in quibus consistat. Secundo de elemosina que prima pars satisfactionis. tertio de ieiunio que est secunda pars. Quarto de oratione que est tertia pars. Quinto de mensura satisfactionis. l. que penitentia est imponẽda pro vnoquoq peccato. Sexto vtrum vnus potest satisfacere pro alio.

¶ Ca. i. quid est satisfactio.

Satisfactio scdz gre. est peccatorum causas excidere ⁊ earum suggestionibus additū nō indulgere ita ꝙ in ista diffinitione duo tanguntur q̄ debēt esse in oī satisfactione. sicut enim bona ⁊ cōpleta medicina dz esse curatiua infirmitatis p̄terite ⁊ preseruatiua respectu future ita et satisfactio dz esse remediū pcti preteriti ⁊ cautela respectu futuri Primum tāgitur cum dr̄ pctōꝝ causas excidere. Scdm cum dr̄ earum suggestionibus aditū non indulgere. Qz etiā medicina si sit cōueniens dz eē appropriata infirmati et ordinari directe cōtra infirmitatē. teste beato hiero. q̄ dicit. Medicina cuilibet morbo est adhibenda nō enim sonat oculū quod sanat calcaneum. Et scdm ꝙ dicit iohēs in prima canonica sua. Oē qd̄ est in mundo aut est cōcupiscentia carnis aut concupiscentia occuloꝝ aut supbia vite ⁊ vult dicere ꝙ tres sunt radices oīm pctōrū. s. auaricia que datur intelligi per hoc ꝙ dicitur comcupiscentia oculorum. Luxuria que datur intelligi per hoc ꝙ dicitur comcupiscentia carnis. Et superbia per hoc ꝙ dicitur superbia vite. Idcirco contra istas tres radices pctōꝝ ordinātur tres partes satisfactionis. s. elemosina que ordinatur contra auariciam. ieiunium cōtra luxuriā. oratio cōtra superbiā Et sic sunt tres partes satisfactionis. s. elemosina ieiunium ⁊ oro. Et de his tribus partibus per ordinē est agendum.

¶ Ca. ii. de elemosina quod hz sub se. iiii. parua capiutla.

Licet multa ⁊ varia ac diuersa de virtute elemosine sine sint a doctoribus sanctis scripta tñ oīa sanctus thobias breui sermone comprehendit dicens. Elemosina a morte ⁊ a pctis liberat aīam ⁊ nō patietur eam ire in tenebras. Elemosina est triplex. Prima consistit in cordis contritione quando .s. aliquis se offert sacrificium deo de quo dr̄ in psal. Sacrificiū deo spūs contribulatus. et de elemosina ista dicit sapiēs. Miserere anime tue placens deo ⁊ elemosina sic dicta nō est pars satisfactionis immo est pars integralis contritionis condiuisa a satisfactione prout dicitur ꝙ penitētie tres sunt partes scilicet contritio: confessio ⁊ satisfactio. alia est elemosina que consistit in compassione proximi in qua compatimur alie

nis miseriis sicut nostris et de ista dicit iob. Ab initio con- Alia
ualuit mecum miseratio ⁊ ab vtero matris egressa est mecuz
Tertia consistit in largitione manuali. qñ scilicet aliquis ex
hibet indigenti aliquod temporale subsidium propter deum
et de ista intendimus hic. Et de hac dicit saluator in luca. da
te elemosinam et ecce omnia munda sunt vobis. Et ambrosi
us. Pasce fame morientem. et nisi paueris occidisti. lxxv. di
et sub ista elemosina continentur septem opera mie. de quib⁹
dicetur in tercia particula. Sed quantū ad nunc circa elemo
sinam consideranda sunt quattuor. Primo de quibus dz fie
ri. Secundo quis potest facere. Tercio cui debet fieri. Quar
to quomodo fiet. ¶ Primum consideratum circa ele-
mosinam scz de quibus dz fieri elemosina.

O Nilla illa distinctione de necessario et superfluo dicen
dum q̄ in hoc concordant communiter oēs doctores q̄
nec de alieno nec de illicite acquisitis debet fieri elemosina.
vñ thobias ostendēs filio suo de quo faciendum esset elemo
sina dicit. Honora deum de tua substantia dicit de tua ⁊ non
de aliena. et greg. Non est putanda elemosina si pauperibus
dispensetur quod ex illicitis rebus acquiritur. Nota tñ circa
hoc illicite acquisitum pōt esse tribus modis. Sūt enim que
dam illicite acquisita in quibus nō transfertur dñium in ac
cipiētem vt in rapina et furto. Sunt et alia in quibus trans
fertur dñium sed tamen competit repetitio vt in vsura vt si
monia: et in istis casibus nō pōt fieri elemosina. sunt alie in
quibus transfertur dñium ⁊ non cōpetit repetitio vt in pecu
nia et in aliis rebus acquisitis ex hystoriatu et meretricio. in
duabus primis qñ non transfertur dñium vel si transfertur
competit repetitio non pōt fieri elemosina sed debet restitui
iuxta modum qui ponetur infra. vnde de reb⁹ acquisitis fur
to: rapina: vsura: et simonia. non potest fieri elemosina. in ter
cio aūt casu. l. cum transfertur dñium ⁊ non cōpetit repetitio
sicut in acquisitis ex hystoriatu vel meretricio de istis po-
test fieri elemosina et hanc distinctionem approbat ambro.
xiiii. di. v. sane. in fine. Sed nunquid de his que acquiruntur

ex ludo allee vel taxillorum vel quocunq; alio ludo potest ele
mosina fieri. Dicendū ꝙ qñ loquor de ludo non intelligo de
ludo q̄ fit cā solati vel recreationis. qꝛ talis ludus est licitus
dummodo sit honestus ac debitis circunstantiis inuestit⁹ sed
intelligo de ludo qui fit cupiditatis cā: qui est oīno et semper
illicitus et in eo cōcurrūt pctā multa. Prima em̄ ibi est desi
deriū lucrandi. ecce cupiditas que est radix oīm malor. Se-
cundo est ibi voluntas spoliandi ꝓximū/rapina. Tercio est
ibi vsura maxima. s. xi. pro. x. non solum in anno vel in mense
sed in eodem die. Quarto multiplicantur ibi mendacia ⁊ ver
ba occiosa et vana. Quinto est ibi blaphemia/ecce heresis.
Sexto est ibi multiplex corruptio ꝓximorum qui ludum aspi
ciunt. Septimo est ibi scandalū bonorū. Octauo est ibi contē
ptus. ꝓhibitionis sancte matris ecclesie. Nono est ibi amissio
temporis et alior bonorum que illo tempore tenetur homo
facere. Ex quibus patet quantum peccāt qui talibus ludis va
cant. Et de pena clericorum qui talibus ludis vacant legitur
in canonib⁹ apostolorū sic. Si ep̄s/p̄sbyter/dyaconus allee
aut ebriati deseruiat aut desinat aut damnetur certe. Sub-
dyaconus autē lector aut cantor aut similiter faciens aut de-
sinat aut cōmunicatione priuetur. Patet ergo ꝙ illud quod
tali ludo acquiritur illicite acquiritur. Sed nunq̄d potest re
peti: dicunt aliqui doctores ꝙ non; sed ille qui lucratus est de
bet istud eroget pauperibus. Argumento xiiii. q. v. Nō sane.
Cum enim cupido versatur ex parte vtriusq; melior est con-
ditio occupantis seu possidentis. Alii dicunt et fere omnes ca
noniste ꝙ potest repeti. Et ꝓbatur. ff. de aleatoribus lege vlti
ma in fine. Et dict greca constitutio ꝙ vsq; ad quinquaginta
annos potest repeti. Et secundum istos de acquisitis in ludo
non potest fieri elemosina. Ray. enim cum quo cōcordat san-
ctus tho. et quasi oēs doctores theologi. dicit ꝙ distinguendū
est qꝛ aut aliquis lusit voluntarie ⁊ ex cupiditate non coact⁹
per aliquem. et tunc si amisit non potest repetere quod amisit
sed ille qui lucratus est tenetur pauperibus erogare vel resti
tuere in iudicio anime. Aut lusit attractus per vim vel per im

portunitatem alterius ⁊ tunc si amisit potest repetere. Si vero lucratus est non tenetur restituere. sz quod lucrat⁹ est pauperibus errogare. ¶ Item sententiam probat per multa iura et est satis consonat rationi ⁊ equitati. ¶ Notandum tñ ꝙ sunt alique persone quibus indistincte tenetur quis restituer q̃cquid ab eis lucratus est in ludo vt furiosi si/ ꝓdigi/ pupilli/ minores. xv. annorum/ mente capti/ surdi/ ceci/ muti/ et qui morbo perpetuo laborant qꝛ tales rebus suis super esse non pñt. ideo dantur eis tutores ⁊ curatores. Item videtur esse de monachis et ceteris religiosis et filiifamilias. qui non hñt peculium castrenie vel quasi castrense. Et de vxore que nõ habz res parafernales. et etiam de aministratione rerum ecclesiasticaꝝ que pauperum sunt ⁊ similib⁹ vñ nec prelati nec curati pñt ea remittere debitorib⁹ ne prodigi vel dissipatores videantur. Nam cũ talis acquisitio pecunie multiplicis iuris et facti sit culpabilis et viciosa restituenda nõ est dico ei qui eã amisit in ludo: sed tutori/ vel curatori/ vel marito/ vel patri vel ecclesie/ vel monasterio.

¶ Secundum consideratum circa elemosinam scilicet quis potest facere.

Elemosinam põt facere quicũqꝫ sui est iuris: et hz dominium vel ad ministrationem aliquoꝝ bonorum tp̃aliũ Nunquid ergo monachus vel aliqua persona religiosa põt facere elemosinam. Dico ꝙ talis persona aut hz administrationem aut non/ si hz administrationem põt et dz immo q̃cquid superest sibi necessitatibus ecclie supportatis in causis piis est exponendum dicente btõ bern̄. Bona ecclie bona pauperum sũt et quidquid a ministris ecclie vltra victũ ⁊ vestitũ retinetur totum est sacrilegiũ ⁊ rapina. Si aũt non hz ad ministrationem saluo meliori iudicio vel consilio credo ꝙ non põt: nec dz facere elemosinam nisi de prelati sui licentia petita et obtenta. Monachus em̄ non põt tractare etiam vtilitates sui monasterii. nisi de p̃cepto abbatis sui. xvi. q. i. monachi de conse. di. v. Non opz. Et hoc intelligo nisi ille qui petit elemosinam sit in extrema necessitate constitutus. i. indigeat ad

mortem qꝛ in illo casu debe et dare si potest esto etiã ꝙ prela
tus expresse inhiberet sibi qꝛ in tali casu oĩs hõ tenetur ex pre
cepto dei subuenire ꝓxĩo. Juxta illud. Pasce fame morientẽ
ꝛc. xxxvi. di. Et etiã in tali casu oĩa sũt cõia. xlvii. di. Sicut li.
¶ Nota ꝙ si monachus nõ hñs ad ministrationẽ de prece-
pto abbatis vadat ad peregrinationẽ vel ad studiũ sine ali-
qua distinctione põt dare elemosinã nam eo ipso ꝙ prelatus
dedit sibi licentiã standi in scolis vel eũdi ad peregrinationẽ
videtur sibi dedisse licentiã faciendi oĩa que scolares honesti
et peregrini solẽt facere: ita ꝙ moderate faciat. Quilibet em̃
debet se cõformare moribus illoꝝ inter quos viuit. xvi. di. ca.
Si quis. Sed nunquid vxor potest elemosinã facere absqꝫ li
centia viri. ¶ Dicendũ est ꝙ si vxor habet res parafernales
.i. proprias preter dotẽ. dictas a para qđ est iuxta ⁊ frena dđ
est dos quasi iuxta dotẽ. potest de illis facere elemosinã etiam
inuito marito. C. de. pac. l. qui. hac. De rebus etiã sui viri si-
cut de pane ⁊ vino et aliis rebꝰ que bono ac approbato ⁊ lau
dabili more solent ad dispensationẽ vxoris pertinere / potest
facere elemosinã moderate ⁊ secundũ facultatẽ viri ⁊ secun-
dum maiorẽ vel minorem indigentiã ⁊ multitudinẽ paupe-
rum. Et debet sibi formare conscientiam ꝙ nõ displiceat ma
rito in corde etiã si quãdoqꝫ prohibuit ei ore. Solent em̃ ma
riti facere talẽ ꝓhibitionem vxoribus non vt retrahãt eas a
toto: sed ab excessu quem suspicantur eas factura. si haberẽt
habenas nimis laxas. Potest etiam sibi formare conscientiã
de qualitate et miseria pauperis cogitans ꝙ si maritus vide
ret illũ omnibꝰ modis placeret ei ꝙ faceret sibi elemosinam.
Sed oĩno ⁊ precise dictet sibi ꝙ viro displiceat. deponat con-
scientiã si potest: si non põt non det ⁊ doleat ꝙ nonpõt dare ⁊
sic intelligo illud. c. xxxiii. q. iii. Qui de. vbi dicitur ꝙ cũ scan-
dalo viri vxor non dꝫ facere elemosinã. et illud intelligo nisi
pauper sit in extrema necessitate cõstitutus qꝛ tunc intrepide
debet dare. aliter peccaret. Et quod dixi de rebus viri. etiã de
dotalibus dixi. nã rerum dotaliũ illibatum dñiũ apud virũ
est. c. de iure. do. s. in rebus. Dñs aũt albertus dicit ꝙ si muli

er sit lucrosa. i. si et officio suo vel ministerio lucretur esto q̄ non habet bona paraphernales de eo q̄ lucratur p̄t facere elemosinam absq̄ mādato et cōsensu viri. etiā filiusfamilias nō potest facere elemosinam de rebus patris sine eius licentia ꝛ mandato nisi supponant q̄ placeat patri sicut supra dixi de vxore. Et intelligo hoc nisi talis filius habeat peculiū castrense vel quasi castrense. de tali em̄ peculio potest facere elemosinam patre etiam inuito. Peculium castrense est acquisiuit ex milicia. Peculium quasi castrense est quod acquisiuit ex sciē-tia vel artificio honesto. Intelligo etiam nisi videat pauperem in extrema necessitate constitutum. De filio etiā eunte ad peregrinationem vel eunte in studio intellige vt supra dixi de monacho. Et multominus seruus vel ancilla potest facere elemosinam de rebus dominorum nisi forte fuit ei commissa ministratio bonorum quia tunc posset tamen moderate esto q̄ domino non displiceret.

¶ Tertium consideratum circa elemosina scilicet cui debite dari elemosina.

Elemosina non dz dari nisi indigēti. et hoc sonat nomē elemosine. Unde elemosina vt dixit ebzardus dē ab ely os quod est miseria ꝛ mosys quod est aqua quasi miserorum. i. indigentium aqua. Horū aūt qui petūt elemosinam quidā petunt quasi ex debito. sicut religiosi mendicantes qui predicant verbum dei et celebrant quotidie pro benefactoribus suis. Et isti dūmō constet eos hꝫ illud officium sunt omnibus illis preferendi. et isti dñr petere quasi ex debito qz non solū dannetur eis tpalia: immo etiam spūalia ꝛ ecipiuntur ab eis Uñ in persone taliū dt apls. Si spūalia vobis seminamus non est mirum si tpalia vr̄a metamus / alii petunt tm̄ pro vite sue sustentatione sicut isti pauperes qui mendicant. Et in isto casu hō potest dare oībus aut non / si p̄t dare omnibus tunc dz oībus dare absq̄ vlla distinctione ꝛ ad hoc reducūtur exempla abzahe ꝛ loth. qui qm̄ oēs indifferenter recipiebant hospitio angelos etiā in hospitio susceperent si enim aliquos repulissent forsan inter illos angelos repulissent. Et in

hoc casu aut ioh.criso. Quiescamus ab absurda.i.nephanda ac dyabolica curiositate.s.discernendi inter pauperē et pauperem.nō em̄ ex vita eoꝝ q̄ accipiunt vel quibus das mercedem tibi retribuet deus.sed ex voluntate ⁊ horificentia multa.⁊ ex mīa ⁊ bonitate.xlii.di. Quiescam⁹. Item gre.xi.q.iiii. Qm̄ in fine.dicit ꝙ excōicatio etiā dāda est elemosina et hoc intelligo tā de excōicatio q̄ de quolꝫ alio pctōre notorio qd̄ intelligendū est.nisi ob saturitatem cibi negligerent iusticiā et fierent deteriores/qꝛ in tali casu non est eis facienda elemosina.vt ait augu.v.q.v. Non oēs/et hoc intellige nisi esuriant ad mortē.tunc enim quātuncūqꝫ negligerent iusticiā debent pasci:nisi forte iudex secularis dānasset eos propter scelera sua ad fame moriendum. In scdo casu in quo non pōt omnibus dare elemosinā posito ꝙ oēs equaliter indigeāt dicit ambro.decē circa hoc est consideranda.s.fidem causam locum tempus necessitudinem sanguinis propinquitatem etatem debilitatē conditionem siue nobilitatē fidem. qꝛ fidelis prefetendus est infideli.causam:qꝛ si duo tenentur capti vn⁹ propter culpā suā.alius sine culpa. Iste est preferendus illi. Locum qꝛ captus siue detentius in carcere preferendus est illi qui libere potest ire quocunqꝫ vult. Tempus quia si vnus in tp̄e persecutionis patitur preferend⁹ est illi q̄ nullā persecutionē patitur. Modum vt non totū detur vni nec simul effundantur opes sed discrete dispēsentur nisi forte aliquis vellet relinquere ex toto seculum. Necessitudinē vt magis indigens nimis indigenti preferatur. Sanguinis ꝓpinquitatem vt propinquus preferatur extraneo. Etatem quia senes sunt iuuenibus preferendi.debilitatem vt infirmus preferatur sano.et debilis forti nobilitatem vt nobilis preferatur ignobili. Et istud totū intelligēdum est ceteris paribus.talis enim conditio posset esse ex vna parte ꝙ reformaret peccatū in contrarium.sicut pone quidam habet patrem infidelem qui indiget elemosina nec ipse potest subuenire vtriusqꝫ sed vni tātum.cui subueniet an parti infideli an extraneo fideli in exhibititione nutrimenti. In isto casu dicunt aliqui ꝙ pater infi

delis preferendus est extraneo fideli in exhitione naturalmente extraneus fidelis preferendus est parti infideli in dilectione ar.xxx.di.iii. Et fundatur ista opinio super illud preceptum. Honora patrem tuū intelligitur si equaliter indigeant si ei extraneus indigeret ad mortē et pater non tunc extraneus esset preferendus patri. Alii dicunt contrariam.s.boni extranei sunt preferendi. quis istorum dicat melius iudicio lectoris relinquo. ¶ Quartum consideratum circa elemosinam scilicet quomodo debet fieri elemosina.

Quia scōm q dicit phūs in ethicis modus imponit spēm actui vel actioni qō intelligo de specie moris non enim sufficit facere bonum nisi bene fiat. Unde dñs precepit moy si iuste qō iustum fuerit exeq̄ris. ideo ad hoc q elemosina sit meritoria requeritur q debito modo fiat vnde elemosina dz fieri gratanter siue letanter vt ait apl's.ii.ad corin.ix.ca. Qui tribuit tribuat in hylaritate non ex tristicia aut necessitate. Hylarem enim doctorē diligit deus. Secundo dz fieri secrete. Uñ saluator/cū facis elemosinam noli tuba cauere ante te. sicut ypocrite faciunt et sequitur. Te autē faciēte elemosinā nesciat sinistra quid faciat dextera tua. Tertio dz fieri abundanter et secundū facultatē dantis. vnde thobie.iiii. Fili si multum fuerit tibi abundanter tribue si aūt exiguum libenter impartiri stude. Quarto debet fieri prudenter vt fiat secundum traditam formā in.c.precedenti. Quinto dz fieri festinanter. vñ. sapiens. Qui cito dat bis dat. Sexto dz fieri ardenter.i.intentione recta vt scz fiat propter deum ⁊ nō propter vanāgloriam. vnde sicut ait gre. vnde celum mereri poterat non ventum transitorii fauoris querat.

¶ Ca.iii.secunde partis principalis est de ieiunio que est secunda pars satisfactionis quattuor hūs capitula.

Secunda pars satisfactionis est ieiunium de quo dē in thob. Bona est elemosina cum ieiunio. circa quod considerande sunt quattuor. Primū quod modis dē ieiunium. Secundo qñ fuit institutū. Tertio quot requirūtur ad hoc q ieiunium sit meritoriū. Quarto quot bona facit ieiunium

Primum consideratū circa ieiuniū.s.quot modis dē ieiuniū.

NOtandum q̄ triplex est ieiunium.Primum est corporis a cibo et potu materiali. Secundum est afflictionis a gaudio tpali.tertium est abstinere a pctō mortali. Et de hoc triplici ieiunio debemus gastigare iumentū.i.corpus nostrū parum est iuuare a cibo nisi ieiunetur a pctō. Unde ysayas. quare ieiunamus et non aspexisti humiliamus aias nostras et nescisti.loquitur ysayas in persona ieiunantium in peccato mortalti. Et subdit responsionem in persona dei loquens Ecce ad lites et contentiones ieiunatis et percutitis pugno impie/ et sequitur. Nunquid est tale ieiunium quod elegi quasi dicat nō immo istud.dissolue colligationes impietatis/solue fasciculos deprimentes/et oē onus.s.peti dirumpe. Frange esurienti panem tuū et egenos vagosq̄ induc in domū tuam Cum videris nudū operis eū et carnem tuā ne despexeris.

¶ Secundū consideratum circa ieiunium.s.quando fuit ista tutum ieiunium.

DOminus instituit ieiuniū in paradiso terrestri q̄n precepit primis parentibus ne comederēt de ligno scientie boni et mali. Sed postea sanctificauit ipm in deserto q̄n ieiunauit quadraginta diebus et.xl.noctibus. ¶ Tertium consideratū circa ieiuniam scilicet quot requiruntur ad ieiunium

AD hoc q̄ ieiunium sit meritoriū requiruntur quattuor que dūt ipsum comitari.s.largitas/leticia/hora mensura. De largitione dicit hic. Quod mendicaturus eras si non ieiunares da pauperibus vt ieiuniū tuum si saturitas aie nō marsupii lucrum. Illud ieiuniū.deus approbat vt ait gre. Quod ad aliū manus elemosinarū leuat ideo illud quod tibi subtrahis alteri largire vt vnde caro tua affligitur inde indigentis proximi caro releuetur. De leticia dicit xps. Cum ieiunatis nolite fieri sicut ypocrite tristes exterminant enim facies suas vt appareant hominibus ieiunantes. de tercio.s. de hora notandū q̄ hora comedēdi in diebus ieiuniorum est hora nona.vel circa.ita tn̄ q̄ sēm q̄ dicit sctūs tho.in quarto suo. Non opz aspicere astrolabiū sed sufficit q̄ non anticip

petur nimis vel notabiliter predicta hora. Unde legitur in primo libro regū.xiiii.c.ꝙ ionathas qui anticipauit horā comedendi morti fuit adiudicatus:de quarto.s.de mensura notandum ꝙ ieiunans dz multū sobrie comedere vñ dicit btūs petrus.i.petri.v.c. Sobrii estote.ꝛc. Et sobrietas ista attenditur tā in cibi qualitate q̄ in q̄titate/in qualitate cibi vt.s.hō non comedat cibaria nō prohibita sicut carnes vel lacticinia et sil'r non querantur cibaria exquisita exquisito mō parata vide de hoc supra.c.de interrogationibus faciendis in confessione. Sobrietas etiā attendēda est ī q̄titate vt nō sumat̄ cibus nisi q̄tū sufficit ad nature sustentationē. Superfluitas em̄ cibi multa mala facit qr prouocat ad luxuriā et om̄e op⁹ bonum disoluit.vñ in figura eius legitur in.iiii.li.regū.xxv.c.ꝙ.nabusardā qui interpretatur princeps eorum per quem inteiligitur vētris ingluuies destruxit muros hierl'm ꝑ quos intelliguntur virtutes aīe fidelis.vnde aug. Mens auiditate ciborum laxata perdit or̄onis virtutem. Et hiero. Uenter mero estuans de facili prorumpit in libidinem.

¶ Quartum consideratū circa ieiunium.s.quot bona facit.

IEiunium debito modo obseruatū tria bona facit. Primo reprimit stimulum carnaliū vicioꝝ. Scd̄o mētē eleuat ad cōtemplationem diuinoꝝ. Tercio impetrat gr̄am virtutū ꝛ celestium p̄mioꝝ. Et ista tāgūtur in prefatione quadragesimali in qua dr̄. Qui corporali ieiunio vicia comprimis mentē eleuas virtutē largiris ꝛ p̄mia. Notādū insup ꝙ per ieiuniū intelligunt̄ oēs afflictiones corporales sicut vigilie peregrinationes flagelia.ꝛc. ¶ Ca.quartū ꝛ principale est de oratione qui est tercia pars.satisfactionis.

ORatio que est tercia pars satisfactionis diffinit̄ sic a damasceno. Or̄o est pius mentis affectus in deum tendēs ac plerūqꝫ ne animus pigritetur in vocem prorūpēs.vel sic. Or̄o est cōgeries vocū ad ipetrādum ī deum tēdētiū. Notādum ergo ꝙ in or̄one non dn̄t peti tp̄alia ad minus principaliter.sꝫ dn̄t peti spiritualia ꝛ pertinentia ad salutem. Iuxta illud verbum saluatoris. Primum querite regnū dei ꝛ iusti

tiā euis et hec oīa adicientur vobie.s.tp̄alia. Que autem sunt pedenda in oratione oñdit xp̄s quando discipulis dicentibus sibi. Magister doce nos orare. dixit. Cum oratis dicite pater noster. Et de hoc dicit̄ in tercia parte vbi de ista materia tractabitur in speciali. Ad hoc autem ꝙ oratio sit meritoria ⁊ satisfactoria: requiritur ꝙ habeat. xiii. conditiones. s ꝙ sit fidelis/ secura/ humilis discreta/ verecūda/ deuota/ secreta/ pura/ lachrimosa/ attenta/ feruida/ operosa/ et assidua. de istis nō plus prosequamur qꝛ sunt de se note cuilibet aduertere volēti valet deniq; oratio contra vicia spiritualia precipue. Unde hiero. super illum locum hoc genus demoniorum non eiicietur nisi in orōne et ieiunio dicit sic. Medicina est cuilꝫ morbo adhibenda. non em̄ sanat oculum quod sanat calcaneum. Ieiunio sanantur corporales pestes. Oratione sanantur pestes anime vel mentis. Si autem queratur que istarum triū partium satisfactionis sit potior. s. oratio/ elemosina/ et ieiuniū. Dicendum ꝙ si comparentur q̄tum ad obiectum quod imediare respiciunt vel q̄tum ad materiam circa quam sunt sic oratio est dignior et potior aliis duabus. Oratio enim habet deum pro immediato obiecto vt patet ex eius diffinitione. Nam oratio est affectus pius mentis tendens in deum Elemosina aūt habet pro immediato obiecto miseriam proximi. ad hanc em̄ releuandam ordinatur. Ieiunium aūt pro immediato obiecto habet lasciuiam carnis: qꝛ ad hanc reprimendā terminatur et ordinatur. Oratio enim est circa spiritualia elimosina aūt et ieiunium circa corporalia quare manifestū est ꝙ oratio est dignior ⁊ potior elemosina ⁊ ieiunio. ⁊c. Si autem comparentur q̄tum ad abitum. sic elemosina est potior oratione et ieiunio. qꝛ elemosina continet in se orationem et ieiunium. Ille enim qui dat elemosinam indigenti obligat ipsum ad orandum pro se deum. ⁊ sic oratio includitur in elemosina. Ille em̄ qui facit elemosinam est particeps ieiunii et abstinentie illius qui recipit eam. et sic ieiunium in elemosina continetur. Unde credo ꝙ elemosina sic vtilior et potior ad satisfaciendum ieiunio et oratione. Et ista videtur esse in

tentio beati pauli apli in prima epystola ad timotheum.c.xi. vbi sic inquit. Exerce autem teipsum ad pietatem.i. elemosinam.nam corporalis exertitatio.i.ieiunium ad modicum vtilis est.pietas autem ad omnia vtilis est promissionem vite habens que est nunc et future.

¶ Ca.v.de mensura penitentie.

Quanto pctm̄ est grauius tanto ceteris paribus debet fieri et imponi maior pnia seu satisfacio pro eo et dico ceteris paribus.qz talis circunstantia posset esse ex parte persone peccantis vel etiam ex perte peccati ꝙ minus graui pctō deberet imponi grauior pnia seu satisfactio.verbi gr̄a. Constat ꝙ interficeret matrem est grauius q̄ interficere vxorem: et tn̄ de iure grauior pnia est iniungenda vxoricide q̄ matricide. Et ratio est qz pnia dz esse talis ꝙ sit remediū pcti preteriti ⁊ cautela futuri:et qm̄ hoīes sunt magis proni ad vxoricidium q̄ ad matricidium:ideo vt magis retrahantur maior pnia debet imponi vxorcide q̄ matricide. Ex simili causa penitentia maior debet imponi lubrico q̄ seni:sed ceteris paribꝰ quāto pctm̄ est grauius tanto maior pnia est inponenda pro eo. Ad videndum ergo que pnia pro vno quoqz peccato sit imponenda/vidēdum est de gradibus peccatoꝝ.quod scz pctm̄ est grauius altero. Pro quo sciendum ꝙ grauitas peccatorū potest attendi tribus modis. Uno modo circa idem pctm̄.et hoc duobus modis. Uno modo ex parte cause inducentis ad pctm̄. Nam secundū ꝙ dicit gregorius. Peccatum tribus modis cōmittitur.s.ignorantia infirmitate aut certa scientia:studio vel malicia perpetratur. vn̄ pctm̄ quo perpetratur ex infirmitate grauius est q̄ perpetratum ex ignorantia;sed multo grauius est si perpetretur ex scientia certa.de pe.de.ii. Sciendum. Unde maior est pnia imponenda pro pctō perpetrato ex infirmitate,i.ex tentatione seu fragilitate q̄ pro pctō perpetrato ex ignorantia sed multo maior pro peccato perpetrato ex terta malicia. Nec est contra illud ambrosius dicentis grauit̄ peccat qui sibi promittit impunitatem qui contennit: sz modo grauissime q̄ ignorat exponendū est grauissimo.i.pe

riculosissime. qz specialiter pnia non agetur cum de pctō igno
ratur. vñ ioh. cris: vel os aureū. Nullum inuenitur tale reme
diū contra pctā sicut eoz memoria continua. de pe. di. iii. Ju
das. et hoc intellige cum homo recordatur de pctō contritio;
nē non ad delectationē. Alio modo pōt attendi grauitas circa
idē ex parte ipsius peti. Nā vt dicit aug. Sicut tribus gradi
bus peruenitur ad pctm. scz suggestione delectatione et con;
sensu ita ipsius peti sūt tres differentie. scz pctm in cord pctm
in opere et ore pctm in consuetudine. ita q pctm in opere est
grauius q pctm in corde. sz grauissimū est in consuetudine.
Vñ tres dēis pctōz intelliguntur per tres mortuos quos xps
legitur suscitasse. filiū. s. archisinagogi / filiū vidue / lazarum /
puellam suscitauit in domo: ecce pctm cogitationis. puerū an
te portam ciuitatis: ecce pctm operationis. lazarū quatriduā
nū in monumento: ecce pctm consuetudinis. Jtē puellā sus;
citauit verbo tm: puerū verbo et motu. lazarū vero verbo et
fletu et lachrymis. Et hoc ad oñendum q maior est pnia im
ponenda pro pctō operationis q cogitationis. et multo ma;
ior pro pctō consuetudinis. Alio modo pōt attendi grauitas
inter diuersa pctā: ita tm q sint eiusdē gñis. sicut aug. de pctō
luxurie dicens. Adulterii malū vincit fornicationē: vincitur
adulterium ab incestu. Peius em est cū matre q cū alia mu
liere connubere. Sed hoz oim pessimum quod contra natu
ram fit. Tercio modo pōt attendi grauitas in petis: z hoc in;
ter pctā diuersoz generū sicut dicit aug. q grauius est homi;
cidiū q adulteriū. xxxiiii. q. ii. Si quid verius. Et vniuersali
ter oia pctā que directe committuntur contra deū: sicut ydola
tria hereſis blasphemia: et similia sūt grauiora aliis. De hoc
tm dicetur in tercia parte gñ agetur de decem pceptis. Nilo
quō est gradum in petis videndū est quō debeat sacerdos se
habe circa impositionem pnie. ¶ Circa qd sciendum q cōmu;
nis sententia doctoz tenet q oēs pnie sunt arbitrie. i. arbitrio
sacerdotis sunt taxande et hoc consideratis criminum quali;
tate et qtitate. Jtē persone dignitate officio pauperte infir;
mitate sub debilitate complexione consuetudine societate la;

chrymis deuotione religione et tẽporis qualitate ac oĩbus cir
cunstantiis supra positis. Et nota q̃ circa impositionem pe
nitentiarũ bonũ est scire casus pniales quos ponit hostiensis
in summa sua.ii.de pe.vbi dicit q̃ qui ipsos ignorat non me
retur habere nomen sacerdotis et debet confitenti petõri sa
cerdos declarare qui ad hoc debet esse discretus pniam.tñ po
test moderare secundum qualitatem et sic põt dicere pro quo
libet peccato tu debes sic penitere sed forte vita tua non suffici
ceret ideo do tibi talem.rc.pro omnibus petis tuis concedo ti
bi q̃ indulgentie facti prosint tibi et omnia bona que facies ꝛ
et mala que pro amore dei sustinebis iniungo pro pnia.vnde
leo papa. Tp̃a penitudinis.i.pnie habeta moderatione con
stituenda sunt tuo iudicio prout conuersorum.i.penitentium
animos perspexeris esse deuotos. Item in octaua sinodo fu
it positum in iudicio eorum qui presut vel q̃ to tp̃e vel quali
modo penitere debeant qui delinquunt.xxvi.q.vi Tp̃e.et cap.
Hoc sic hoc idem dicit hiero.de pe.di.i. Mensuram.s.in arbi
trio sacerdotis esse derelictum tẽpus pnie. Ut aũt magis par
ticulariter sciant simplices sacerdotes quomodo in impositio
ne pniaꝝ procedere debeant sciendum q̃ regulariter pro per
iurio adulterio fornicatione.homicidio voluntario et ceteris
criminibus capitalibus est septẽnis pnia imponẽda ꝛ hoc du
plici rõne:vna qr dñs precepit mariam sororem moysi ꝛ aarõ
lepra precussam per quã intelligitur lepra cuiuslibet pcti mor
talis septem diebus manere extra castra:et post mundationẽ
rediret ad castra hec ratio ponitur.xxxiii.q.iii.hoc ip̃m ꝛ scõm
hoc per diem intelligimus annum. Iuxta verbũ dñi dicentis
per prophetam. Diem pro anno tibi dedi. Alio ratio est vt si
cut per peccatum mortale pctõr amisit septiformem gratiam
spũsancti ita per pniam septẽnem eam recuperet. ¶ Notã
dum q̃ licet dictum sit pro eiusmodi criminibus sit imponen
da septẽnis penitentia tamen magis vel minus aspera debet
imponi prout maioritas vel minoritas criminis pensatis ce
teris circunstantiis hoc exposcit vt in sequentibus appare
bit. ¶ Sunt autem plures casus in quibus propter

peccantis dignitatem : vel peccati enormitatem imponitur maior penitētia vel etiam ex variis causis minor. Nam presbyter si fornicationē fecerit debet agere penitentiam.x.amor scdm formam traditam.lxxxii.di. Presbyterum. Et istud intelligunt quidam de simplici fornicatione. Alii vero et forte melius de incestu adulterio:et qui cognouit consanguineam vel affinem. Item si presbyter cognouit suam spūalem quā baptisauit:vel de sacro fonte leuauit:vel cuius confessionem audiuit vel in confirmatione tenuit:dz habere pniam.xii.annorum et dz deponi:et ipsa dz etiam relinquere res suas pauperibus et in monasterio deo vsq; ad mortē seruire. xxx.q.i. Si quis sacerdos. Item qui cognouit nominialē debet agere pniam decē annorum ⁊ similiter ipsa secundum formā positam.xxx.iiii.q.i. De filia.⁊ c. Deuotū. Matricida debet penitere decem annis scdm formam satis asperam positā.xxxiii.q iii. Latorē. Uxoricidie adhuc imponetur maior pnia.xxxiii. q.i. Admonere. Notandum etiam q parentibus in quorum lectis inueniuntur filii mortui ille ex cuius culpa totigit si sit solutus.dz induci vt intret monasterium eiusdem epatus vbi peccata sua deploret perpetua pnia. Si tñ non poterit ad hoc ꝓpter carnis fragilitatē induci/concedenda est ei licentia cōtrahendi matrimonium imposita sibi in seculo permanenti graui pnia. Similiter non debet induci ingredi monasteriū in aliis duobus casibus:quorum vnus est qñ alter coniugum viuit.nisi forte coniunx vellet similiter ingredi. Alius ca⁹ est si habeat filios paruus a qnibus non potest recedere nisi aliquis timens deum sine suspicione illos educaret si autem sciēter illud acciderit puta qr negligenter collocauit filium suum in lecto et in mane inuenit eum extinctum dz vt dicunt aliq doctores agere pniam.iii.annorum quorū vnus sit in qua et pane.extra de his qui occiderunt filios.c.i.ii.et.iii.q.i. Consuluisti pro homicidio casuali imponenda est penitētia.v.annorum qñ culpa precessit casum aliter nulla nisi forte ad cautelam.l.di.eos vero et duobus ca.sequenti. Et credo q idem est iudicium de homicido necessario/ de ista materia videtur in

tecta parte de decem preceptis de vicio sodomitico ꝙtum sit detestabile pz per aug.di ꝙ longe maius crimen est ꝙ matrē cognoscere.pz etiam ꝙ penam sodomitis inflictā qui in igne et sulphure de celo missis perierent. Istud etiā pctm clamat spīaliter in vindicta ad dñm.Unde in ge.dicit dñs.Clamor sodomorum ⁊ gomorreor venit ad me.qz vt dicit aug.Violatur per istud peccatum societas que in nobis dz esse cum deo cum ipsa natura ipse est actor/libidinis peruersitatez pollutur.xxxii.q.vii.Flagi.De isto etiam pctō dicit aug.videns deus in humana natura tm nefas contra naturā fieri fere delit incarnari.et infinita mala de isto nephando crimine possunt dici:est enim tante maledictionis ꝙ non solus actus sed etiā prolatio siue noiatio os loquentis:aures audientium iplaqz quodāmodo polluit elementa.Et istud male cogitant hyspani.Puer etm in cunabulis existentes et etiam mulieres multi ebzi postposita verecundia istud nefandum et execrabile verbum quod castellani nominant omnibus verbis suis immiscent vnde credo ꝙ pro hmōi nephandissimo crimine sit grauissima inungenda pena.Multa alia crimina ponuntur in diuersis capitulis in corpore decretorū pro quibus maior pena q̄ septennis est imponāda que dimitto hic. qz talia crimina de iure ⁊ consuetudine reseruantur iudicio eporū q̄s credo talia iura melī9 scire me.⁊ tm indistincte credo oēs pnias hodie esse arbitrarias.i.arbitrio sacerdotū tarandas prelatis cōtritione ⁊ conditione pctōz et oibus aliis circunstantiis. vt posset esse tanta cōtritio cōfitentis ꝙ p mario pctō esse modicā immo quasi nulla pnia imponenda. Sicut fecit dñs clemens papa quart9 qui dū equitaret quadā die p romā quedā mulier q̄ de remotis partib9 venerat accessit ad eū portās vnus paruulum puez in brachiis ⁊ voce magna cū magnis lachrymis clamauit pater sancte miserere mei peccatricis.et da michi penitētiā qz habui filiū meum quē hic porto a filio meo.Et papa corā oībus absoluit eā a pctō ⁊ imposuit ei penitentiam vt ieiunaret sexta feria per annuz in pane et aqua Et mulier recedens et remolucns secum granitatem petii et

paruitacem pnie credidit q papa non bene intellexisset eā et in castrinū accessit ad papā et confessa est sicut prius. papa absoluit eā imposita pnia sibi q diceret tria pater nr̄. Mulier itaq; recedens ⁊ secum vt prius peccatū pniamq; reuoluens iterato ad papā redit et corā oibus vt prius confessa est / quā papa absoluit imponens ei pniam q diceret vnū pater nr̄. ⁊ cum interrogaret papā quare ita modicam pniam sibi imponeret. Respondit papa. q plus ascendit contritio dolor ⁊ verecundia quam passa est ita publice confitendo pctm̄ suum q̄ si oibus dieb⁹ vite sue ieiunasset cum pane ⁊ aqua. exēplo ergo isto cōfessor in impositione pnie dz attendere cōtritionē dolorē ⁊ verecundiā cōfitentis ⁊ scdm q videbit maiorē vel minorē cōtritionem dz imponere maiorē vel minorē pniam. ¶ Notandum tn̄ q in pctō vbi debet fieri renunciatio sicut in symonia. vel restitutio sicut in furto rapina depredatione incēdio vsura fraudulētia et dolosa negociatione ludo scdm distinctionem suprapositā dz imponi pnia q renūciet aut restituat si pōt. si non potest q sic habeat aiam restituendi ⁊ doleat q nō pōt: et ꝓmittat q si deus det sibi de quo q restituet alias nō absoluatur nec ei penitentia imponatur. ¶ Notandū q sacerdos semper debet imponere pniam ꝑ contrarium correspondētē ipsi pctō vt superbo orōnē / auaro elemosinam / luxurioso ieiuniū. et si videatur expediēs peregrinationē vel loci mutationem vt sic maceret caro ⁊ refrenetur a delectatione ex mēoria facti vel aspectu persone vel loci cum qua vel in quo peccauit ⁊ perpetratū fuit pctm̄. lxxxi. di. Valet. xv. q. i. mulier. Notandum insuꝑ q sacerdos dz cauere ne imponat pniam seruo ꝑ quam fiat p̄iudiciū dn̄o nec discipulo ꝑ quam fiat p̄iudicium magr̄o nec ecōtra. Et maxie etiam caueat circa virū et vxorē ne imponat pniam talē alteri per quam ali⁹ possit deuenire in cognitione pcti. Sed pone aliq̄s confitetur de pctis suis ⁊ dicit se penitere. non tn̄ vult subire onus penitentie dicens se delicatū ifirmum ⁊ male cōplexionatum: et similia quid faciet de isto. Dico q si dicat se penitere de pctis et ꝓponat decetero abstinere cū allegat infirmita

tem fragilitatem ⁊ accusat asperitatem satisfactiōis sacerdos debet ipsum reducere vt animum paratū ad oēm satisfactionem habeat sibi ostendendo magnitudinē pctōrum suoꝝ. ⁊ q̄ et q̄ta bona amittit ꝓpter ista que oīa recuperabit penitentiam ostendendo etiam que et q̄ta christus sustinuit pro peccatis nostris q̄ tñ erant summe delicatus. ⁊ quot ⁊ quanta sustinuerunt sancti martyres. ⁊ sancte virgines tenere ⁊ delicate a peccatis immunes subiungat ergo sacerdos. q̄ta ergo pena debetur ⁊ tantis peccatis q̄ tu commisisti. Et multa talia dz oñdere ei. Et si cū oibus istis nō pōt ip̄m inducere ad pniam imponat et talem quam versil'r credat euz portare posse. Et ad hoc inuitat nos xp̄i exm̄ qui nunq̄ legit̄ grauem imposuisse pniam nisi vade et amplius noli peccare. Unde ioh. cris. insup̄ illum locum. Alligant onera grauia. ⁊c. dicit. Si erramus ꝓpter pniam modicā iponentes nōne melius est ꝓpter miam dei dare rōnem q̄ propter nimiam crudelitatē succūbere penitentē. xxvi. q. vii. Obligant. aug. Si non pōt gaudere sacerdos de oīmoda purgatione peccatoris gaudeat saltē qꝛ liberatū a gehēna mittit ad purgatoriuz. Ex quo patet ꝙ si pnia nō sit cōdigna cōplebitur in purgatorio Referēdo ad supꝛ dicta que diligenter volum⁹ annotari. Itē pone aliq̄s confitetur pctā sua ⁊ bene vult abstinere ab vno ⁊ ab altero non/nunq̄d admittendus est ad pniam. Dico ꝙ sacerdos dz confessionem illi⁹ audire ⁊ recipere: non tñ dz euz absoluere sed dz de pctis sibi cōfessus salubrius cōsilium qd̄ poterit exhibere ⁊ consulere ꝙ faciat aliquam pniam de pctis suis ⁊ inducat eum ad bonum quantū poterit ⁊ oīa bona que ipse de cōsilio sacerdotis faciet q̄tuncunq̄ in forma. i. sine caritate facta. q̄uis nō valeant sibi directe ad vitam eternam obtinendam tñ valebunt sibi ad quattuor vel ad aliqua ipsorum. Primo ad extremi iudicii supplicium tolerabilius subeundū de. pe. di. iiii. Si quis. Secundo ad temporalem prosperitatem obtinendam. de. pe. di. iii. Cauandum. xxii. q. ii. Si quilibet. Tercio ad hoc vt illustretur cor eius ad penitentiam. de pe. di. iii. Flens. in fine. Quarto qꝛ dyabolus non potest

ei tñ nocere sicut patet de iudeo de quo narrat grego. in dya
logo ꝙ qꝛ se signauerat dyaboli non potuerũt ei nocere. Ex
ptedictis patet ꝙ ad hoc ꝙ pnia sit satisfactoria et meritoria
opꝫ ꝙ si facta i caritate. i. ille qui facit eã sit sine peccato mor-
tali. Sed pone alicui fuit iniuncta pnia: ⁊ anteq̃ ipleat pni-
am suã labitur in pctm̃ mortale. et exñs in pctõ complet peni
tentiã iniunctã postea redit ad statũ gratie. nunq̃d valet ista
penitentia vel tenetur eã iterare. Ad hoc dicit sanctus in. iiii.
suo ꝙ quedam sunt opera satisfatoria quorũ effectus manet
postq̃ ipsa facta sunt sicut postq̃ facta est elemosina ad huc
manet effectus. s. diminutio substantie temporalis dãtis. Si
militer postq̃ aliquis ieiunauit. adhuc remanet effectus iein
nii qui est debilitas corporis ieiunantis, et q̃uis sint in pecca
to mortali facta. tñ non opꝫ ꝙ reiterẽtur. Alia sunt opera sa
tisfactoria que postq̃ sũt facta nichil remanet de eis sicut ora
tio ⁊ ideo si fiãt in peccato mortali oportet ꝙ reiterẽtur. Un-
de si alicui fuit in in penitẽtia iunctum ꝙ dicat centũ. Pt̃ nr̃
si dicat ea existens in peccato mortali non implet pniam: ini
mo oportet ꝙ iteret ea existens in gracia secus est de elemosi
na et ieiunio vt dictum est. ¶ Circa hoc sciendum ꝙ opera
facta in caritate mortificãtur per sequens peccatũ mortale ⁊
viuificantur postea per verã penitentiã si sequatur. Sed il-
la q̃ nunq̃ fuerũt vina. i. illa que fuerũt facta in pctõ morta
li nunq̃ possũt viuificari. v⁹. Illa reuiuiscunt que mortifica
ta fuerunt. Sed nõ reuiuiscunt que mortua facta fuerunt.

¶ Ca. v. vtrum vnus possit satisfacere pro alio.

Nunc restat videre vtrum vn⁹ possit satisfacere ꝓ alio.
Circa qd̃ notanduꝫ est ꝙ ille ꝓ quo alius satisfecit aut
est viuus aut mortuus si sit viu⁹ aut ipse potest per se satisfa-
cere aut nõ: si põt / dico ꝙ vnus non potest satisfacere ꝓ alio
Et rõ que me mouet ad hoc est ista. Equitas eniꝫ iusticie exi-
git vt qui peccauit satisfaciat, et hoc si põt sꝫ iste peccauit ⁊ po
test per se satisfacere: ergo oꝫ ꝙ satisfaciat. Si aũt non potest
per se satisfacere tunc dico ꝙ alius potest satisfacere pro eo.
Sed ad hoc requiruntur multa quedam ex parte illius qui

latisfacit. quedam ex parte illius pro quo latisfacit. quedam ex parte vtriusq. quedã ex parte operis latisfactorii. Ex parte illius qui latisfacit requiritur propinquitas. l. q ille qui latisfacit sit obligatus ppinquitati sanguinis illi p quo latisfacit sicut credo q si pater esset impotens ad latisfaciendũ filius posset ceteris concurrentibus latisfacere p eo. et rõ est q pater ⁊ filius sunt quasi vna persona. Ex parte illius p quo latisfacit requiritur necessitas. l. q indigeat: et esset impossibilitas. l. q non possit p se latisfacere. Ex parte vtriusq requirit caritas. l. vterq sit in caritate. q caritas est radix merendi ⁊ sine illa nullum est op9 latisfactorii. Ex parte operis latisfactorii requiritur q ille qui latisfacit p alio latisfacit pluscz il le p quo latisfacit. Sicut ille qui pro quo latisfacit esset obligatus ad ieiunandũ certã oportet q ille qui latisfaceret p eo amplius ieiunaret. Credo etiã q opz q fiat auctoritate superioris. si autẽ ille p quo latisfacit sit mortu9 aut est in paradiso. et tunc nõ indiget q aliquis p eo latisfaciat. q vt dicit aug. Iniuriã facit martyri qui pro martyre orat. qõ intelligendum est de quoz existente in paradiso. vt exponere dicitur de cele. milla. Cum marthe. Aut in inferno: ⁊ tunc secundum opinionẽ oim theologiorum nichil quod fit pro eo proficit sibi: q in inferno nulla est redẽptio. Aut est in purgatorio: ⁊ tũc põt latisfieri a viuis p eo. Et ita dicit aug. in libro de agendis cura mortuos vbi dicit. Non estimemus ad mortuos pro quibus curã gerimus peruenire nisi q pro eis siue altaris sine elemosinaz siue orationum suffragiis supplicetur. xiii. q. ii. Non estimus. Et gre. Die defunctoz quattuor modis solluntur aut oblationibus sacerdotum: aut orationib9 sanctorum: aut vinoz carorum elemosinis: aut ieiuniis cognatoz. Licet autẽ de penitentia multa essent dicenda hec tamen q dicta sunt brevitatis causa sufficiant. Super operis imperfectione veniam postulans a lectore vt que corrigenda videris et adenda non inuidenti animo sed benigno corrigat ⁊ emẽdet. ¶ Finit secunda pars principalis huius libri. ¶ Incipit tercia pars. De articulis fidei, et his que pertinent ad infer

mationemem populi.

Quoniam dñs ac magr̄ nr̄ iesus xp̄us de mundo ascensurus ad pr̄em discipulos se haberēt ad fideles quos suo redemerat sanguie instruēs dt. Euntes in mundum vniuersuz docete omnes gētes. In quo rectores ecclīarum discipulis succedētes instruxit ⁊ monuit vt sibi subditos doctrīa sua salutifera informarent: vt in veteri lege est pulcherrime. figuratum vbi legitur ꝙ in rōali iudicio qđ sacerdos gerebat i pectore doctrina ⁊ veritas erāt sculpta. In qua re dabat̄ intelligi ꝙ euangelici sacerdotes veritatis doctrinā in se debent gerere et eā suis subditis annunciare alio quin sniam maledictionis incurrūt sicut eis ꝑ ysayā dñs conmitat̄ dicens. ve vobis canes muti non valentes latrare. merito enim rector ecclīastic⁹ canis dr̄ qz latratu predicationis euangelice lupos i. demones arcere debet a grege dñi: ⁊ dormientium in pctis aīos exitare. Sed tunc mutus efficitur dū desidia torpet vel ex ignorantia tacet ⁊ iō merito a dño reꝓbatur. qz ex ore sūmopere laborare dz ⁊ solerti ac sollicito aīo vigilare ne diuine scīe ignar⁹ existat quinimmo tm̄ de ea scire tenetur ꝙ sciat suum officium debite exequi ⁊ sibi ppl'm cōmissum informare ⁊ hoc quantū ad ea q̄ populus dz scire que quo ad nunc pñt reduci ad quinqz. s. ad credenda ad petenda ad facienda ad fugienda: et ad speranda. Debet ergo rector ecclīasticus sibi subditos instruere quid credenduz quid petēdum q̄d aciendum quid fugiendum q̄d sperandum. Primū continet̄ in articulis fidei/scđm in petitionib⁹ dñice ōronis. terciū ⁊ quartum in preceptis decalogi. quintum in dotibus glorie paradisi. Et de istis in tercia parte est agendum. Et secundū hoc ista tercia pars diuiditur i quattuor. ca. Ca. i. erit de articulis fidei. Secundum de petitionibus ōronis dñice. Tercium de decē p̄ceptis. Quartum de dotibus btōꝝ.

¶ Ca. i. de articulis fidei.

Teste apl'o. Sine fine impossibile est placere deo. Fides enim est fundamentum oīm bonoꝝ operum. sine qua oīs edificatio constructa perit atqz cadit. Ista autem fides in

articulis fidei completissime cōtinetur. qui articuli in symbo
lo continentur. Notandum ergo ꝙ quattuor sunt symbola.
que licz in verbis sint varia in sensu tamen ⁊ snia sunt vnuz
Primum vocatur symbolum apostolorꝝ. s. credo quod dr̄ in
completoria et prima. et vocatur symbolum apl'orꝝ. qꝛ aposto
li recepta spiritussancti gr̄a illud cōpasuerunt. vocatur ex hoc
symbolum qꝛ dicitur singulis ⁊ bolus qꝛ quilibet ipsorꝝ posu
it bolum suum vnde beatus petrus incipit dicens. Credo in
deum patrem omnipotentē. ⁊c. Ceteri autem apostoli fuerūt
prosecuti. Secundum credo vocatur symbolum nicenum. qꝛ
sancti patres in niceno symbolo composuerunt illud et can-
tatur in missa sicut dictum fuit in prima parte tractat⁹ de eu
charistia. ca x. Tercium vocatur symbolum athanasi. qꝛ san
ctus athanasius ip̄m composuit. Et istud dicit̄ in prima diei.
s. quicunqꝫ vuult saluus esse. Quartum pōt vocari symbolū
innocentianum siue lateranense. qꝛ fuit compositum sub in-
nocentio in consilio lateranense. Et ponitur extra de sum. et
fi. ca. c. Firmiter crediimus ⁊ ita sunt in quattuor euangeliis
tota veritas doctrine et fidei cristiane comprehenditur ita in
quattuor symbolis omnes articuli fidei continentur. Et si-
cut omnium quattuor euangeliorum est eadem doctrina. ita
oīm istorum symbolorum est vna snia atqꝫ fides vt sic iuxta
visionem ezechielis rota sic in medio rote. ¶ Materia ergo
istorum quattuor symbolorum sunt articuli fidei qui quidez
articuli fide ab aliquibus dicuntur esse. xii. et ab aliquibus.
xiiii. Illi qui dicunt eos esse. xii. distingunt eos penes nu-
merum duodecim appostolorum qui vt dictum est / symbo-
lum composuerunt fidem catholicam predicauerunt atqꝫ ec-
clesiam fundauerunt illi autem qui dicunt esse. xiiii. distingu
unt eos esse penes materiam de quibus sunt. cum ergo mate
ria de qua sunt articuli fidei sit diuinitas et humanitas. qua
dominus noster iesus ihristus verus deus ⁊ verus homo est.
Igitur secundum istos sunt septem articuli pertinens ad di-
uinitatem et septem pertinentes ad humanitatem: articuli
pertinentes ad diuinitatem distiguntur sic. quia vnus respi-

cit essentiam /tres respiciunt personam /et tres opera perso-
narū.articulus ille q̄ respicit essentiam est credere in vnū ⁊ tri
num deum vnum vz in essentia et trinum in personis.Et cō
tra istum articulum errauit manicheus qui posuit duos deos
vnum bonum bonum et alterum malū.Et ad remouendum
istum errorē cum diceretur in symbolo apostolor solū credo
in deum. In simbolo niceno fuit aditum in vnum dcū.Et de
isto articulo dr̄ in simbolo athanasii.Fides autē catholica hec
est vt vnum deū in trinitate ⁊ trinitatem in vnitate venere-
mur .quasi dicat credamus deū esse vnum in essentia ⁊ trinū
in personis.articuli aūt pertinētes ad personas sūt tres.Pri-
mus est credere in personam patris Et de isto articulo dr̄ in
vtroq; symbolo.Patrem omnipotentem:ita q̄ pater est pri-
ma persona in trinitate non quidē prioritate nature vel tp̄is
sed solum prioritate originis.qz persona prima a nullo origi-
natur.sed alie ꝑsone originātur ab ea.Et istud tangitur in
symbolo athanasii cū dicitur Pater a nulla est factus nec cre
atus nec genitus.Secūs articulus de illis que pertinēt ad per
sonas est credere in persona filii.Et de isto dr̄ in vtroq; sym-
bolo.Et in ieſum xp̄m filiū eius vnicū dn̄m nr̄m ita q̄ debe-
mus credere quod persona filii non fit nec creatur.sed a patre
generatur et hoc tangitur in symbolo athanasii cū dr̄ Filius
a patre sola est non factus nec creatus sed genitus.Cōtra istū
articulum errauit arrius qui dixit filium dei esse creatum et
minorem patre.ideo contra errorē arrii fuit additam in sym-
bolo niceno deū de deo lumen de lumine deum verū de deo
vero genitum non factū.licet ei xp̄s sit minor patre inq̄tum
homo tñ inq̄tū deus est equalis patri.ita dicit athanasius.
Equalis patri scōm diuinitatem minor patre scōz humanita
tē:fuerunt ei aliqui heritici vocati ambrite qui dixerunt filiū
esse genito a patre ex p̄te /et non fuisse ab eterno.⁊ cōtra istū
errorē fuit additum in symbolo niceno.Ex patre natum ante
oia secula.Tercius articulus de illis q̄ pertinent ad personas
est credere in persona spūsancti:de isto articulo dr̄ i symbolo
aplor.Credo in spiritū sanctū sanctam ita q̄ debemus crede-

ē spiritū sāctum esse verum deū ex patre et filio procedentem ita vt dicit athanesius. Spūssanctus a patre et filio nō fact⁹ nec creatus nec genitus sed procedens. contra istū articulum errant greci dicentes spiritum sanctum a solo patre procedere et contra errorē eoꝝ addit ecclesia romana in symbolo niceno Qui ex pr̄e filioq; procedit. fuerunt etiā aliqui heretici q̄ dixerunt spm̄sctm̄ esse creaturam ⁊ nō deum vñ contra errorē illoꝝ additū fuit in niceno symbolo. Qui cū patre ⁊ filio simul adoratur ⁊ glorificatur. Nulla ei creatura dz adorari equali adoratione cū deo. Cōtra illos tres articulos de trinitate personarum errauit sabellius qui posuit confesionē personaꝝ dicens ꝙ eadē persona qñq; erat pr̄ qñq; spiritussctūs. cōtra quē errorē dicit athanasi⁹. Alia est eni persona pr̄is. alia filii. alia spūssctī. vñ sciendū ꝙ vna persona est alia ab altera: nō tñ est aliđ: vñ ista est vera pr̄ est ali⁹ a filio sed ista est heretica ⁊ falsa: pr̄ est aliud a filio qz hec dictio q̄ est masculini gñis dicit diuersitatē in persona sed hec dictio aliud que est neutri generis dicit diuersitatē in essentia. alia tres articuli pertinent ad opera trinitatis. Quoꝝ operū quedā pertinent ad opus nature. scz ad opus creationis et de hoc est vnus articulus q̄ dicit ꝙ debemus credere deum esse creatorem omnium creaturarum Et de isto articulo dicitur in symbolo apostoloꝝ. Creatorem celi et terre Contra istū articulum errauit manicheus qui dixit ꝙ deus bonus bona creauit inuicibilia: sed deus mal⁹ creauit res disibiles. vñ contra errorē suum fuit additum in symbolo niceno. Visibilium oim et inuisibilium. Notandum tñ ꝙ in symbolo apostoloꝝ dicit̄ creatorē. In symbolo aūt niceno dicitur factorem. Et dr̄ia est inter creare et facere. Creare em̄ est aliquid ex nichilo producere: sed facere est producere aliq̄d ex aliquo. Qz ergo deus creauit in principio angelos et materiam omnium tam celestium q̄ terrestrium ex qua postea fecit animalia. ideo dicitur creatorez qz vero postea ex illa materia cit omnes alias creaturas. ideo dicitur factorē. Operū autem dei quedam pertinēt ad op⁹ gratie. s. ad opus iustificationis. Et de hoc est vnus articulus quo credere debemus ꝙ per gra

tiam fidelis spiritualiter vniuntur ⁊ remittuntur peccata fi-
delibus vnitis in vnitate ecclie et catholice fidei. Et de hoc di
citur in symbolo apl'oꝝ. Sanctam ecclīam catholicam. i. vni
uersaliter. sctōꝝ cōmunionem remissionem peccatoꝝ. Et in
isto articulo comprehenduntur omia sacramenta ecclesie. Et
quicquid sacrosancta romana ecclesia de baptismo ⁊ euchari
stia et aliis sacramentis ecclie in quibus fideles ecclesie adin-
uicem participant ⁊ cōicant/per que sit remissio pctōꝝ p̄ece-
pit et docet esse credendum. Contra istū articuluz errauit pe
lagius qui posuit ꝙ ꝑ soluz actum liberi arbitrii absqꝫ gratia
dei poterat haberi remissio pctōrum. Cōtra etiā istum articu
lum errauerunt iacobite ⁊ nicholaite iouiani valdēses ⁊ vni
uersaliter oēs heretici iudei sarraceni gentiles pagani ⁊ qui
cunqꝫ de baptismo eucharistia ⁊ aliis sacramētis credun ali
ter q̄ sancta romana ecclesia. Contra etiam hunc articulum
errant specialiter greci ⁊ oēs alii scismatici qui negant sacro
sanctam ecclīam romanam esse caput ⁊ magistrā oīm ecclesi
arum. Vñ contra istū errorez fuit additū in symbolo niceno
vnā apostolicā ecclesiam. Cōtra etiā errorem donati q̄ posu
it baptismum iterari. fuit additū in symbolo niceno. Confite
or vnum baptisma. ⁊c. Operum etiam dei quedā pertinēt ad
opus ecclie. s. ad opus glificationis. Et de hoc est vnus arti-
culus vez ꝙ credimus virtute dei oēs resurrecturos tā bonos
q̄ malos: et bonos esse premiandos. malos aūt puniendos. ⁊
de isto articulo dr̄ in symbolo apl'oꝝ. Carnis resurrectionem
⁊ vitā eternā. Et in symbolo niceno. Et expecto resurrectio-
nem mortuoꝝ. Et vitā venturi seculi. Contra istum articu-
lum errabāt saducei qui negabant resurrectionen esse ventu
rā Cōtra etiā istum articulum errauit plato q̄ posuit resurre
ctionem esse naturalē. ⁊ sic fieri: virtute. s. in fine magni an-
niqui cōplebitur vt dicebat in. xxxvi. milibus annis. Contra
etiā istum articuluz errauit origenes qui posuit malos in in
ferno puniri solum vsqꝫ ad diem iudicii. Unde contra istos
errores dicitur in symbolo athanasii. Ad cui⁹ aduētū. hoc est
virtute cuius contra errorem platonis oēs hoīes resurgere

hñt cum corporibus suis: contra errorem saduceorum. ⁊ reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt ibunt in vitam eternã· qui vero mala in ignem eternum. cõtra origenis errorem. Isti sunt ergo septem articuli pertinẽs ad diuinitatem. Alii aũt septem ptinent ad humanitatem. ¶ Primus est de cõceptione filii dei. scz credere q filius dei conceptus fuit in vtero matris beate marie virginis virtute spiritussancti. Et de hoc dicitur in symbolo apostolor. Qui conceptus est de spiritu sancto. Et in symbolo niceno. Qui propter nos homes et ppter nostrã salutem descendit de celis et incarnatus est de spũsancto. Contra istũ articulum errauit manicheus dicens dei filiũ nõ verã carnem sed fantasticã assumpsisse Et cõtra istũ articulũ dicit in symbolo athanasii Perfectus deus perfectus homo ex aia rõnali ⁊ humana carne subsistens. Sedz articulus de pertinentibus ad hũanitatem est de natiuitate xpi. s. credere filium dei ab eterno genitum a patre. natum ex maria virgine ex tpe que virgo extitit ante partum in partu et post partum. Et de isto articulo dicitur in vtroq; symbolo. Natus ex maria virgine. Contra istũ articulus errãt perfidi iudei negãtes dei filium ex maria virgine natum. Cõtra etiã istum articulũ errauit nefandus ille iouiniam⁹ dicens q licet beata virgo cõcepit virgo tñ in partu fuit corrupta Et cõtra istum errorem dicitur. Natus ex maria virgine. Tercius articulus est de passione xpi. s. q credimus dei filium p salute nostra passum crucifixũ mortuum ⁊ sepultũ. Et hoc quo ad naturã hũanã q; natura diuina nichil patiebatur. Et de isto articulo dicitur in vtroq; symbolo. Passus sub pontio pylato crucifixus mptuus et sepultus. Contra istum articulus errauit spurcissimus machomerus qui quamuis in altero canone suo dicat xpm ex maria virgine natum. tñ negat passum vel crucifixum fuisse: sed vnum alium loco ei⁹. Contra istũ articulum errauit origenes dicẽs xpm non solum passum fuisse pro hoibus immo etiam pro demonibus in aere qñ ascendit ad celũ. Et contra istũ errorem dr̃ in symbolo niceno. Qui propter nos homines et pro

pter nostam salutē descendit de celis. Quartus articulus pertinēs ad hūanitatem est de descensu ad inferos sez credimus q aia xpi que in morte separata fuit a corpore: vnita tamen diuinitati: corpore etiā diuinitati vnito in sepulchro remanēte descendit ad lymbum sanctoz patrum qui est quedā pars inferni. et sanctos patres qui in fide de xpo incarnando / z in caritate decesserāt inde liberauit petōzibus in inferno remanētibus dānatis. Et de isto articulo dicitur in vtroq symbolo. Descendit ad inferos. Quintus articulus est de resurrectione. s. q credimus dei filiū resurrexisse a mortuis tercia die secundum q scripture pphetarū ꝓdixerant. Et de isto articulo dē i symbolo niceno. Tercia die resurrexit a mortuis. Nō notandū q xps fuit in sepulchro tm. xl. horis. sed dē ibi fuisse tribus dieb⁹ qō sedm aug. intelligēdum est p synodochem vt ponatur pars diei p tota die. Nō ipe xps fuit ibi p vltimam partē diei veneris. qz in cōpletorio illi⁹ diei fuit positus in sepulchro. et fuit ibi per totā diē sabbati et per partē diei dñice qz in aurora resurrexit. Sextus articulus est de ascēsu ad celos. s. quo credim⁹ q. xl. die a resurrectione sua xps cū magna comitētia angelorz z aiarum sctoz patrum quas ab inferno abstraxerat ascendit ad celos. Et de isto articulo habetur in vtraq symbolo. Ascēdit ad celos sedet ad dexterā dei patris oipotentis. Septimus articulus est de aduentu ad iudiciū. s. credere q xps in fine mundi in forma humana apparebit cū virtute magna z ptāte i valle iosaphat. z ibi iudicabit bonos et malos. Et de illo articulo dicitur in vtroq symbolo. Inde venturus iudicare viuos z mortuos. Isti ergo sunt. xiii. articuli fidei. quoz septē pertinēt ad diuinitatē. z septem ad hūanitatē. Et istos articulos debēt sacerdotes suos subditos edocere. et maxime istos q̄ pertinent ad hūanitatē. et potissime de illis de quibus ecclesia solennizat sicut est articulus cōceptionis de quo fit festū in annunciatione beate marie. z articulus de natiuitate de quo fit festum in natali dñi. z articulus de passione de quo fit festū in paraseue. et articul⁹ de resurrectione de quo fit festum in pascha. et articulus de ascen

tione dñi. Istos etiam articulos cũ articulo de aduẽtu ad iudicium quilz fidelis postq̃ venit ad annos discretionis tenet scire explicite. Et de istis articulis ad humanitatẽ pertinentibus habentur versus. Nascitur abluitur patitur descẽdit ad ima. Surgit et ascendit veniet discernere cuncta. Hec est catholica fides quã corde credo et ore confiteor in qua fide volo viuere ⁊ mori potestas me in omnibus credere sicut sacro sancta romana ecclesia credit. Et si quid min⁹ bene dixerim totum reuoco vt non habeatur pro bene dicto.

¶ Ca. ii. de petitionibus orationis dñice.

Modum et formã orandi saluator tradens discipulis dixit mathe. vi. ca. ⁊. lu. xii. Cum oratis dicite. Pater nr̃ qui es in celis. ⁊c. Circa qd̃ notandũ q̃ ista oratio excellit oẽs alias orationes. Primo rõe magistri qui eã composuit q̃ fuit xp̃s: verus deus ⁊ verus homo in quo oẽs thesauri sapiẽtie ⁊ scientie dei sunt absconditi. quanto ergo magister qui istam orõnem cõposuit oẽs alios magistros tanto ista oratio excellit om̃s alias orõnes vnde ista oratio. vocatur dñica oratio qr dñs dñantium cõposuit eam ⁊ ordinauit. secundo excellit om̃s alias orationes ratione forme. Et enim ratio benignissima et breuissima ita q̃ nemo se põt excusare et dicere q̃ ratione proxilitatis generet tedium vel fastidiũ. et lz sit breuis in verbis est tñ multũ profunda in sensu ⁊ ad impetrandum efficacissima vnde de ea dicit sapiẽs. Breuis oratio penetrat celos. tercio excellit om̃s alias orationes ratione materie de qua est. In ipsa enim continentur oĩa necessaria tam in ista vita q̃ in alia. vnde notandum est q̃ saluator in isto orõne procedit sit. Primo docet nos captare dei beniuolentiã. Secundo docet modum orandi et formam. Primũ facit cum dicit pater noster. Secundũ facit cum dicit adueniat regnũ tuum. ⁊c. Circa primũ duo facit. Primo docet nos captare dei beniuolentiã. Scd̃o docet nos captare orationis efficatiam ibi sanctificetur nomẽ tuum. Dicimus ergo, pater noster qui es in celis. primo confitemur deum esse oĩm rerum principium. qr pater. Secundo allegamus priuilegium nostrũ quia

dicimus noster. Tertio nominamus proprium nomen eius quia qui es. Quarto assignamus sibi cretum domicilium: qz in celis dicimus/ergo pater noster q̄ es in celis. Ubi sciendū q̄ scd̄m q̄ dicit ebrardus pater accipit̄ quinqz modis. Primo mō dr̄ pater rōne cure. Scd̄o rōne geniture. Tercio ratione etatis. Quarto ratione honoris. Quinto ratione creationis. Istis quinqz modis deus est pr̄ omnium. Primo ratione cure ita ponit apostolus paulus dicens oēm sollicitudinē vr̄am deponentes in deum qm̄ ipse curam gerit pro omnibus. Et ipsemet xp̄s in matheo. Nolite solliciti esse dicentes quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur. scit enim pater vester celestis qz omnibus his indigetis. Scd̄o deus est pater omnium ratione geniture: vnde de eo dicit apl̄s. volūtarie genuit nos verbo veritatis vt sim⁹ initiū aliquod creature eius vnde quilz pōt dicere istud psalmiste. Dn̄s dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te. Et de quolz dixit deus illud. in. ii. li. regum. ego ero illi in patrē et ipsi erit michi in filium. Tercio deus est pater omnium ratione etatis ⁊ antiquitatis. vnde de eo dicitur daniel Antiquus dierꝝ sedet. et libri videlicet contientiarum aperti sunt coram eo. vnde possumus dicere illud quod dicit apl̄s. vnum patrem habemus deum. Quarto deus est pr̄ oīm ratione honoris. quia debem⁹ deum honorare spūali honore ⁊ reuerentia que a doctoribus latria dicitur. qui honor nulli creature debet exiberi nec decet vnde quilibet dicere potest illud quod dicitur in matheo. Cōfiteor tibi dn̄e deus celi et terre ita q̄ confiteri ibi idē est quod laudare siue honorare. Quinto deus est patre omnium ratione creationis. vnde moyses. Nunquid non ipse est pater tu⁹ qui possidit et fecit et creauit te. vnde ex hoc q̄ dicimus pater habemus fiduciam illius quod in isto oratione petimus obtinendi. vnde possumus arguere sic. pater dat filio illud quod petit ab eo si illud quod petit sit iustum et filio necessarium. Sed deus est pater omnium et illud quod in ista oratione petimus est iustissimum et valde nobis necessarium quare fiduciam habemus q̄ deus totum dabit nobis. ⁊ fundatus ista rō

supra verbum saluatoris in luca vbi dicitur. Si vos cum si-
tis mali noscitis bona dare filiis vestris q̄to magis pater ce-
lestis dabit spiritum bonum petentibus se. quasi dicat ꝙ im-
mo dabit. Secundo in oratione illa alegamus priuilegium
nostrum cum dicimus noster vbi notandum ꝙ licet vt supra
dictum est deus sit pater omnibus illis quinq; modis tamen
nostrum qui sumus regenerati aqua baptismatis est spiritua
liter pater vnde nos baptisati et regenerati in xp̄o possumus
dicere pater noster. quia nos sumus liberati ab eo misericor-
dius. adoptati specialius educati nobilius et salubrius infor
mati. Dico ergo ꝙ deus est spiritualiter pater noster. qr nos
xp̄iani sumus ab eo redempti. et liberati misericordius. Un-
de possumus ideo dicere illud quod dicitur in apoca. Rede-
misti nos deus in sanguine tuo. De qua redēptione dicit bea
tus petrus. Non ex corruptibilibus auro vel argento redēp-
ti istis de vana vr̄e conuersatione sed preciosissimo sanguine
immaculati agni dn̄i nostri iesu xp̄i. scdo dico ꝙ deus est spi-
ritualiter pater noster quia nos xp̄iani sumus adoptati spiri
tualius et de hoc dicit apls. Misit deus ipsū filii sui in corda
nostra in quo clamamus abba pater vt adoptionē filioꝝ dei
reciperemus. tercio dico qd̄ deus est sp̄aliter pater noster. qr
nos xp̄iani sumus ab eo educati nobilius. In sacramēto enī
eucharistie pascit nos deus corpore et sanguine christi. Ita di
cit ipsemet iesus in iohan. caro mea vere est cibus et sanguis
meus verus est potus/de isto cibo dicit psal. Panem angelo
rū manducauit hō. de quo pane dicit xp̄s. ¶ Qui manduca
uerit ex hoc pane viuet in eternum. vnde ecclesia tm̄ benefici
um recognoscens in vocē gratiam actionis prorumpens dicit
O q̄ suauis est dn̄e sp̄us tuus qui vt dulcidinem tuam in fi-
lios demonstrares pane de celo prestito esurientes humiles
replens bonis fastidiosos diuites dimittens in anes: quarto
dico ꝙ deus in sp̄ualiter pater noster quia nos xp̄ani sumus
ab eo informati salubrius et hoc per euangelicam doctrinā
que sola est doctrina salutifera et salubris et istam doctrinā
dauid perebat cum dicebat bonitatem et disciplinā ⁊ scientiā

doce me. de ista doctrina dicit sapiens/audi fili mi doctrinaz patris tui. er hoc ergo q dicimus pater nr. habemus fiduciã q a deo in ista oratione quod petimus dabit nobis. vt arguamus sic. Principale attrahit ad se minus principale et accessorium. circa de. conse. eccle. vel alta. Si ecclesiam. l. vi. sed deus dedit semetipm nobis: ideo vocamus eum nostrũ. et respectu eius oia sunt accessoria ergo certi sumus q oia ista dabũtur nobis a deo. z fundatur ista ratio super verbo apostoli dicentis in epla ad rom. si deus p nobis quis contra nos. q etiam propio filio suo non pepercit. sed pro nobis oibus tradidit illum qmõ etiam non cum illo oia donauit nobis quasi dicat q immo. Tercio in oõne in ista nolamus propriũ nomẽ dei cũ dicimus q es. Circa qd sciendũ q quãuis sõm doctores in vita ista nesciamus nomẽ proprium dei tamen inter oia alia noia que dicuntur de deo istud nomen qui es magis sibi proprium quod pz er hoc: qz moysi interrogãti quid rñderet filius israell si interrogarent qd erat nomen proprium dei. dicit deus dices sic filius israel. qui est misit me ad vos. Dicim9 ergo deo qui es quia deus est firma entitas qz nunquid deficiens sed oẽs perficiens summa bonitas oibus sufficiens pura veritas oẽs erudiens vera caritas oẽs reficiens. dico q dicimus deo qui es qz ipe est firma entitas nunq deficiens vnde ipse de se dixit in exodo. Ego sum qui sum et psal. A seculo z vsq in seculã tu es: sõo dicimus deo qui es qz deus est summa bonitas oibus sufficiens vnde vocanti se bonum dicit deus. Nemo bonus nisi solus deus. Et de deo dicit psal. Bonus es tu et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. Et apls. Sufficientia nostra ex deo est. Tercio dicimus deo qui es. deus est pura veritas oẽs erudiens. vnde dixit xps in ioh. Ego sũ via veritas et vita. Et in math. Magister scimus qz veras es et viam dei in veritate doces. Quarto dicim9 deo qui es: qz ipse est vera caritas oẽs reficiens. vnde in prima cano. iohis. De caritas est: et qui manet in caritate in deo manet z deus in eo. Et ipemet dixit in math. Venite ad me oẽs qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos. Dicendo ergo qui es

fiduciam habemus ꝙ deus qui est firma entitas nulli deficit sed perficiet/que summa bonitas. oibus sufficit/qz est pura veritas oēs erudiet.qz est vera caritas oēs reficiet. Quarto dico ꝙ ista oīone captādo dei beniuolentiā assignamus sibi certum domicilīū:cum dicim⁹ in celis. Circa qđ notandū ꝙ celum quo ad nunc est quadruplex.qz est celum supernaturale materiale spūale ⁊ intectuale. Celum supernaturale est ipsa trinitas. Et de isto celo dē in gen̄. Suscipe.i.respice celū.i. trinitatē ⁊ numero stellas.i. perfectiones si potes. Celuz materiale quo ad nunc est celum empireū de quo dē in gen̄. In principio creauit deus celum ⁊ terrā ⁊ ꝙ celum stellatū alias sctm̄ scribitur:intelligitur celum empirū. Celū spūale est denota aia de quo dē in psal. Dn̄s in celo sedes eis. Celum intellectuale est natura anglica de quo ibidē. Verbo dn̄i celi firmati sunt.i.angeli cōfirmati sunt in bono. Et in quolz istoz celoz est deus.qz in primo celo. i. in trinitate est indiuis⁹ per essentiam. In secundo celo.i.in empirio est clare visus ꝙ gloriam. In tercio celo id est in aia deuota est inhabitans ꝙ gratiam. In quarto celo.i.in euāgelica natura est ipsam clenās per excellentiam. De primo dicitur in pria canonica iohis. Tres sunt qui testimonium dant in celo. Pater/verbum et spiritussanctus.et hi tres vnum sunt per essentiam. De scdo dē in apo. Apertum est hostium in celo.et archa testamentiva est. Archa testamenti est deus;qui vt dicit apl's. noui testamenti mediatoz est. De tercio celo dicit in psal. Ad te leuani oculos meos qui habitas in celis.i.aiabus deuotis. De quarto dicitur in psal. Eleuata est magnificentia tua super celos. glo.i.super nouē chozos angeloz. Dicendo ergo in celis habemus fiduciaz ꝙ qz dn̄s est in primo celo in ipm trankozmabimus,qz in scdo per ipm inhabitabimur. qz in tercio ꝙ ipm vinificabimur.qz in quarto per ipm clenabimur. Et sic finitur prima pars oīonis dn̄ice in qua captabamus dei beninolentiam. ¶ Sequitur scda pars ozationis dn̄ice in qua optamus seu petimus oīonis efficaciam dicendo. Sctificetur nomen tuum. Et est prima petitio in ozdine:sed est vltima in re

seu intentione. Pro quo notantum ꝙ ad hoc ꝙ nostra oratio habeat efficatiã.i.ad hoc ꝙ nostra oratio exaudiatur a deo:requiruntur quattuor.s.ꝙ fiat cum firmitate fidei:cum bonitate rei:cum deuotione animi:et ꝙ fiat in nomine xp̄i. Dico primo ad hoc ꝙ oratio nostra hẽat efficaciam:opꝫ ꝙ fiat cum firmitate fidei. Sicut em̄ instrumentũ inefficax est nisi debito modo signatum ita oratio est inefficax nisi sit signaculo fidei signata.et ideo dicebat xp̄s. Quicquid orantes petitis credite id est signaculo fidei signate ⁊ accipietis ⁊ fiet vobis. vnde dicitur in iohã. Scimus qꝛ pctõres non exaudit deus. vt autem dicit apl̄s.om̄e qd̄ non est in fide pctm̄ est. Et iõ vt dicit xp̄s. Veri adoratores adorebũt patrem in spũ ⁊ veritate. vez fidei Secundo opꝫ ꝙ fiat cum bonitate rei.i.ꝙ in oratione non petantur nociua sed vtilia. Sicut enim libellus ineptus est nullus.ita oratio inepta est nulla. In cuius signum dicit xp̄s. Petitis et non accipitis eo ꝙ male petitis. Tercio opꝫ ꝙ fiat cum deuotione animi. Sicut em̄ ad hoc ꝙ fumus ascendat a thuribulo opꝫ ꝙ sit ibi ignis.ita ad hoc ꝙ oratio ascendat ad deum: opꝫ ꝙ sit igne caritatis accensa. In cuius signũ legitur in apoca. Stetit angelus iuxta aram templi habens thuribulum aureum in manu sua:et data sunt ei insensa multa que sunt orationes sanctorum. Et ascendit fumus aromatum in cõspectu dei de manu angeli.ita petebat dauid in psalmo. Dirigatur domine ad te oratio mea.sicut incensum in conspectu tuo.

Quarto ꝙ fiat in nomine christi. Sicut enim procurator nõ debet agere nisi nomine ꝓcuratorio.alias istud qd̄ faciat nõ valet:ita cum simus orando procuratores christi:si velimus exaudiri oportet ꝙ petamus in nomine christi. vnde christus dicit. Quicquid petieritis patrẽ in nomine meo dabit vobis. Ista quattuor optamus esse in oratione nostra cum dicimus Sanctificetur nomen tuum.tanguntur tria in hoc ꝙ dicitur sanctificetur secundum ꝙ sanctum potest capi tribus modis. Uno modo idem est ꝙ firmum:in quo est firmitas fidei. Secundo modo idem est ꝙ sine terra in quo est vtilitas rei. Alio modo idem est ꝙ sanguine tinctum:in quo animi deuotio de-

signatur. Quartum tangitur in hoc q dicimus nomen tuū. De quo nomine dicitur in marco. In nomine meo demonia eicient/linguis loquentur nouis serpentes tollent et si mortiferum quid biberint non eis nocebit. super egros manus imponent ⁊ bene habebunt. Et sic terminatur secunda pars orationis dominice qua optamus seu petimus orationis efficaciam. ¶ Sequitur tercia principalis orationis dominice i qua docemur habere formam et modum orandi cum dicitur. adueniat regnum tuum. Circa quod sciendum q ab hoc loco vsq; in finem continentur sex peticiones in quibus petimus omne quod est vobis necessarium tam in vita nostra q̄ in alia. Cum em̄ tota perfectio hominis constat in duobus scz in declinatione mali et in ꝓsecutione boni(iuxta illud psal. Declina a malo et fac bonum)ideo in ista oratione petimus a deo vt nobis conferat bonum et auferat malum. Quantum ad collationem boni ponuntur tres petitiones. Cum enim sit triplex bonum. s. bonum glorie/bonum gracie/et bonum nature. istud triplex bonum nobis dari petimus. Nam nobis bonum glorie dari petimus cum dicimus. Adueniat regnum tuum. scilicet regnum paradisi et est cēles. O pater n̄oster qui es in celis: petimus quod regnum tuum adueniat. i. ad nos veniat. Sed quare melius dicimus adueniat regnum tuum quam dicamus adueniamus in regnum tuum Dico quod ad deuotandum quod gloria paradisi non habetur ex propriis meritis: sed ex mera gratia dei. Iuxta verbum apostoli dicentis. Non ex operibus iusticie que fecimus nos: sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. ideo dicitur adueniat regnum tuum id est gratia tua nobis adueniat. Non autem dicimus adueniamus. q̄ vt dictum est ex meritis nostris non possumus ad illud venire. Nemo em̄ potest venire ad me nisi pater meus traxerit illū. ⁊ dicitur in ioh. De isto regno dicit aug. loquens in persona xp̄i Renale habeo. quid. Regnū celo eū. q emitur paupertate rerū vtilitate/labore/requie/tristicia/gaudio/morte vita. bonū gratie petim⁹ eū dicimus. Fiat volūtas tua sicut in celo et in terra. Ad cuius euidentiā sciēd

q̄ homo vocatur in sacra scriptura tera. vñ spsal. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Unde de homine iusto dr̄ ibidē. Benedixisti dñe terram. Angeli autem et sancti in paradiso stantes vocantur celum. Unde psal. Celi enarrant gloriā dei. Et ergo sensus. Qr pater noster qui es in celis fiat voluntas tua in terra: hoc est hominibus terrenis. sicut fit in celo. id est sicut fit in angelis et beatis: vel per terram intelligitur ecclesia militans/per celum ecclesia triumphans vt sit sensus. Sicut in ecclesia triumphante fit voluntas tua; ita in ecclesia militante petimus q̄ fiat. Que autem est ista voluntas nos docet apostolus dicens. Hec est voluntas dei santificatio vestra. Et dicitur fiat voluntas tua non aūt nostra. qr vt dicit rp̄s. Nō oīs qui dicit michi dñe dñe intrabit regnum celoꝝ. sed qui facit voluntatem patris mei qui est in celis ip̄e intrabit regnū celorū. Bonam nature petim⁹ cum dicimus. Panē nr̄m quotidianum da nobis hodie. Pro quo sciendū q̄ panis dr̄ a pan grece quod est totū latine in hoc ergo q̄ petimus panem petimus omnia que necessaria sunt ad sustantationem huius miserrime et transitorie vite/nec istud est contra illud quod dictū est supra. in secunda parte tractatus quarti capituli de oratione vbi dicebatur q̄ in oratione non sunt temporalia petēda/quod intelligendum est q̄ in oratione non sunt petenda tp̄alia directe et per se. sed inq̄tum sunt necessaria ad habendum celestia et eterna sic enim bene possunt peti. vnde grego. in tollecta. Sic transeamus per bona tp̄alia vt non amittamus eterna. vel est intelligendum q̄ non sunt petenda bona tp̄alia ad superfluitatem; sed ad sustentationem et sic petim⁹ ea hic men dicimus hodie quia non petimus nisi quantum est necessarium pro die et ita petebat salomon cum dicebat. Diuitias et paupertates ne dederis michi sed tātum victui meo tribue necessaria. Et pau. Habentes alimenta et quibus tegamur his contenti simus. ¶ Notandū etiam q̄ duplex est panis quē petimus in ista oratione prim⁹ est spiritualis panis austere pnle. Iste est panis ordeaceus de quo dr̄ in iohan. Est puer vnus hic qui dubet quinq̄ ordeaceos/quinq̄ panes sūt

quinq; partes perfecte penitentie. s. contritio confessio oratio elemosina et ieiunium de quibus dictum est supra in secunda parte. Secundus panis est sacramentalis eucharistia de quo pane dicitur in iohanne. Hic est panis qui de celo descendit. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in eternum. In fortitudine istius panis ambulant fideles vsq; ad montem paradisi. Tertius panis est materialis tẽporalis substantie de quo pane dicitur in genesi. ¶ In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et istos tres panes petimus in ista oratione. iuxta verbum saluatoris in lu. dicentis. Amice accomoda michi tres panes. Iste ergo tres petitiones respiciunt coligationem boni. Sunt et alie que respiciunt ablationem mali Circa qd̃ notãdum ꝙ duplex est malum scz malũ culpe et malum pene. Malũ culpe est duplex scz preteritum et futurũ. scd̃m hoc ergo sũt tres petitione ablationis mali. In prima petimus malũ culpe preteritorũ nobis dimitti cum dicimus Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Ista debita sunt peccata iuxta parabolam xp̃i quam proposuit symoni leproso dicens. Duo debitores erant cuidam feneratori. &c. que parabola scd̃m glosã intelligit̃ de debito pcti. Ista debita petimus nobis dimitti a deo sicut dimittimus debitoribus nostris. i. illis q̃ contra nos peccauerunt. Et istud intelligitur de debito iniuriaꝝ quas debemus dimittere alioquin nisi dimittamus deus non dimitet nobis dicente xp̃o. Deus pt̃ vester celestis non dimite vobis nisi dimiseritis vnusquisq; de cordib⁹ vestris In qua eni mẽsura mẽsi fueritis eadẽ remitietur vobis. si ergo vis ꝙ deus dimittat tibi pctã tua dimitte tu illis qui contra te peccauerunt alioquin dicitur tibi ex ore tuo te iudico serue neq̃/dicis enim dimitte michi sicut dimitto sed non dimittis ergo dicis ꝙ tibi non dimittam. Sed nũquid ille qui existit in fraterno odio dicens istam orationem peccat/dico ꝙ non qz nõ dicit eam in propria persona sed in persona ecclesie quod pz. qz dicit nobis et non michi et ideo cum vniuersalis ecclesia que regitur a spiritu sancti non possit errare nunq̃ erratur in dicendo istam orationem. in secũ

da petitione petimus nobis a malo culpe peccaneri cum dicimus. Et ne nos inducas in tentationem. Pro quo sciendum q aliqñ tentatio sumitur in bonum vt ptz in gen̄. qñ dicitur tentauit deus abzaham. Et in lib. sapiēs. Deus autem tentauit eos ⁊ inuenit eos dignos se. Et dr̄ deus duobus modis tēptare vno modo peruillime vt appzobet: ⁊ ita sumitur qñ dr̄. Deus tentauit illos. i. tentari permisit. et isto modo tentauit deus iob. alio mō dicitur tentare vel exemplum virtutis alii ostēdere ⁊ hoc homo tentauit deus abzahā. vt ostenderet virtutē obediētie eius. ⁊ de tali tentatione nō intelligim⁹ hic. alio quādo etiā tentatio sumit in malum ⁊ est duplex. Nam que dā est ab hoste. i. demone quedā a carne inq̄tum sez caro concupiscit aduersus spiritum. tentatio q̄ est ab hoste non est pctm̄ nisi consentiatur sibi immo si fiat resistētia est multū meritoria ⁊ isto modo fuit tentatur xp̄s vt dicitur in math. Ductus est iesus de sertum a spū vt tentaretur a dyabolo tentatio que est in carne semper puenit ex pctō inquātū scilz ipsa rebellio carnis ad spm̄ pzouenit ex peccato parētum in nobis ⁊ est materialiter ipm̄ peccatuz originale. modo rebellio ista quantū ad suum pzincipiū non est in potestate nostra pzout dr̄ q primi motus non sunt in potestate nostra sed resistere illi rebellioni siue alicere istos pzimus motus bene est in ptāte nostra et ideo consentire tentationi siue sit ab hoste siue a carne semper est pctm̄ ita q si sit consensus cum deliberatione est pctm̄ moztale si sit consensus subditus ⁊ quasi surreptimus est solū pctm̄ veniale. Modo ergo non petimus in hac petitione ne tentemur / sz petim⁹ ne in tentionez inducamur. tunc autem in tentationē inducimur cū tentationi cōsentimus iō in ista oracione nichil petimus nisi q det nobis virtutē resistendi tentationi. qđ apls̄ promittit eum facturum dicens. Fidelis deus qui non permittit vos tentari supza ad quod potestis sed faciet cū tentatione puentū ita vt vos possitis resistere. ¶ In vltima petitione petim⁹ nos a malo pene liberari cū dicim⁹ sed libera nos a malo amen. ita q ad hoc intelligitur de malo pene eterne quod est simpliciter malū. Nam malum pene

tpalis potest esse et aliqñ bonum sicut bonũ, sanctis martyribus fuit pati ⁊ sustinere penas multas ⁊ tormenta multa. vñ a tali malo nos nõ petimus liberari sed a malo pene eterne. Juxta qõ petit ecclesia dicens. Libera me dñe de morte eterna. In fine oim petitionuz subiungitur. Amen. i. ita fiat quasi cõfirmatio oim petitionum. sic ergo in oratione dñica sunt septem petitiones in quarum prima petimus orationis efficaciam dum dicimus sanctificetur nomẽ tuum quasi dicamus. sicut nomen tuum est sanctũ ⁊ firmũ ita illud quod petimus in ista oratione sit firmum. Ideo licet ista petitio sit prima in ordine. tñ est vltima in intentione. in aliis ex petitionib⁹ petimus nobis oẽ bonum cõferri ⁊ a nobis oẽ malũ auferri. Donet dñs vt hec omnia nobis cõcedãtur. Et ista sufficiant quãtuz ad nunc quia forte alis de ista materia latius loquemur.

¶ Ca. iii. de decem preceptis legis.

Interroganti iuueni quid faciendo vitam eternam possideret: respondet iesus. Si vis ad vitam ingredi serua mãdata / quasi diceret. Ingressus ad vitam eteram est obseruatio preceptorum ⁊ mendatorum que quidem mandata sũt precepta decalogi. Et decalogus dicitur a decas quod est decem et logos sermo quasi decem preceptorum sermo: sunt ergo decem precepta legis quorum quedam ordinãt hominem ad deum quedam in proximum. precepta autem que ordinãt hominem ad deum sunt tria. secundumq homo est deo obligatus ad trie. sicut enim vasallus debet domino suo tria scz fidelitatem vt non cognoscat alium dominum / reuerentiam vt non faciat ei opprobrium / famulatum vt impendat ei debitum obsequium. sic quilz de dictamine iuris nature est obligatus deo ad ista tria. Et ideo quãtum ad primum est istud preceptum. Non habebis deos alienos coram me. ꝙtum ad secũdum est istud non assumes nomen dei tui in vanum. ꝙtũ ad tertium est istud. Memento vt diem sabbati sanctifices. Precepta aũt que ordinant hoiem ad proximum sunt septem. Ordinatur eñ homo ad proximum duobus modis scz vt bonum sibi faciat et ne sibi noceat. Quantum ad primum est

vnum p̄ceptum. s. Honora patrem tuū ⁊ matrem tuā. Quā-
tum ad scd̄m sunt sex. potest em̄ homo nocere ꝓximo tribus
modis. Uno modo facto. alio modo verbo. alio modo volun
tate. Facto potest sibi nocere trib⁹ modis scz vel in ꝓpria ꝑso
na vel in persona sibi cōiuncta vel in ꝓpria substantia. Quā
tum ad primum est istud preceptū. Non occies q̄tum ad se-
cundum. Non mechaberis. q̄tum ad terciū. Non furtum fa
ces. Quantum ad hoc vt non noceat homo proximo suo ver
bo est istud. Non falsum testimonium dices. quantū ad hoc
vt non noceat homo proximo suo voluntate: sunt duo alia.
Aut vt non noceat sibi voluntate libidinis: et tunc est istud.
Non concupisces vrorem tui. Ne aūt noceat sibi voluntate
cupiditatis est istud. Non cōcupisces rem alienam. s. seruum
vel ancillam: non bouem vel asinum: ne sibi noceat volun-
tate cupiditatis. Ista ergo sunt decem precepta legis de quo
rum quolibet aliqua per ordinem sunt dicenda.

¶ De primo precepto.

PRimum preceptum est. Non habebis deos alienos co-
ram me: ita ꝙ in isto precepto prohibetur oīs ydolatria
oīs heresis et oēs spēs sortilegii siue diuinationes quocunq̄
modo fiant: siue fiant in igne siue in aere siue in aqua siue in
terra siue in corporibus mortuoꝝ siue in aspectu garritus vl'
volatus auiū siue ī caracteribus siue in vana aspectione psal
terii vel euangelioꝝ vel alterarum scripturaꝝ. ⁊ generaliter
oīs diuinatio quocūq̄ predictoꝝ modorum vel qualitercūq̄
aliter fiat ꝓhibita est in precepto isto ⁊ est maledicta a deo ⁊ a
sancta matre ecclesia tanq̄ ydolatri: et infidelitas reprobata
Cum em̄ futura que solus dei sunt per tales superstitiōes in
uenire aliqui laborāt. deitatis iura creaturis attribuūt. Ita
ponit isayas dicēs. Priora ⁊ nouissima annuncietis michi et
dicam ꝙ dii estis vos. Et aug. Non obseruetis dies qui dicūt
egyptiaci aut klendas ianuarii: in quibus cantilene ⁊ quedā
constitutiones ⁊ comestiones adinuicem fiebāt dona donan
tur et quasi in principio anni boni fati augurio aut aliquos
menses dies aut tp̄alia vel annos aut lune aut solis cursum

q̄z qui has ⁊ quascūq̄ diuinationes aut augaria facit aut ob
seruat aut attēdit aut cōsentit obseruantibus aut talib⁹ cre
dit aut ad domum eoꝝ vadit aut in sua domo inducit vel in
terrogat: sciat se xp̄ianā fidem baptissmū p̄uaricasse ⁊ paga-
num ⁊ apostatā inimicum dei esse ⁊ irā dei grauiter ⁊ in eter
num incurrisse: nisi ecclesiastica emēdatus pn̄ia deo reconsili
etur. ¶ Nota ꝙ agricole qui obseruant tp̄a ad seminanduz
vel arbores scuccidendas vel ad consilia que certā ⁊ natura-
lem hn̄a cām seu rōnem naturalem. et medici qui ad medici-
nas dandas vel munitiones faciendas et ad sil'a obseruant
dies certos ⁊ tēpora certa: non hic condennatur. Cū em̄ oīa
ista inferiora subsint quantum ad corporalē naturā influen
tie corporum celestiū non est ꝓhibitum immo est necessariuz
et debitum respicere in istis ⁊ attendere fluxum stellarum et
planetaruz. Sed cū aīa rōnalis in nullo subsit influente cor
pornm celestium dicente salomone ac etiā ptolomeo. Aīā sa
piens dn̄abitur astris respicere talia in his que a liberto ar-
bitrio ꝓcedunt est supersticiosum ⁊ vanū. Vn̄ ex clamore cor
nicis pronosticare pluuiā futuram non est supersticiosum. cū
talia aīalia ex dispositione aeris ⁊ mutatione tēporis possint
in corporibus suis talem sentire mutationē. ¶ Notandum
etiam ꝙ si aliquis vel aliqua colligat aliquā herbam dicendo
symbolum fidei vel orationem dn̄icam vt ponat eam super
aliquem infirmum in ista intentione vt in istis deus creator
oīm vt deus honoretur non reprobatur dūmō nulla obseruā
tia supersticiosa obseruetur vel immisceatur. xxvi. q. v. Non
lz. et. q. v. nō obseruetis. Ee istud habendū est ꝓ regula gn̄a
li in ista materia ꝙ oīs inquisitio que fit per inuocationē de
monum tacitam vel expressam quocunq̄ modo fiat siue per
caracteres siue per figuras. siue alio quocūq̄ modo est in isto
precepto prohibita. sed quid erit de istis coniuriis in quibus
ponuntur ⁊ recitantur noīa dei ⁊ angeloꝝ. ⁊ ponuntur mul
ta bona verba. Dico ꝙ in talibus est cauendum ne sub spe-
cie boni lateat malum vn̄ diligenter est aduertendum ne in
ter illa noīa immisceantur noīa ignota q̄ magis sunt nomi-

na demonum q̄ angelorꝝ. Cū enim scdm ꝙ dicit beda. nulla sit falsa doctrina que non aliqua vera falsis admisceat: impossibile est ꝙ in istis supersticionibus non admisceātur aliqua vera cum falsis/et aliqua bona cum malis et qꝛ modicuꝫ fermentum totā massam corrumpit q̄ tuncunqꝫ sint sibi multa bona si sint ibi aliqua mala totum est suspectum ⁊ corruptū. Quis etiā malus angelus se transfigurat in angelum lucis non est credēdū istis fantasticis qui dicunt se videre angelos vel aliquos sanctos. vñ dicit apostolus. Probate spiritus si ex deo sint. ¶ De secundo precepto.

SEcundum preceptum est. Non assumes nomen dei tui in vonum. ita ꝙ in isto precepto ꝓhibentur prīo ⁊ specialiter oēs spēs periurii q̄ sunt multe. Ad cuius euidentiā sciendū ꝙ ad hoc ꝙ iuramentum sit licitū opꝫ ꝙ ibi sint tria scꝫ veritas/iudicium/et iusticia. ita dicit dñs per oseā prophetā Jurabunt dicit dñs in veritate et iusticia ⁊ iudicio. xxiii. q. ii. Aduertendum. Veritas em̄ semper debet esse in conscientia iurantis vt firmiter sciat ita esse sicut iurat aliter si soluꝫ credit et non sciat ꝓ certo ita esse non debet de certa scientia sed de crudelitate iurare. Judiciū dicitur hic discreta deliberatio vt non iuret etiā verū nisi ꝓpter necessitatē. i. cum dicit alicui aliquod verum qđ ei expedit vel vtile est credere ⁊ non vult credere simplici assertioni. Justicia dr̄ vt illud qđ iuratur licitum sit et honestū. ex. de iure iurā. ca. Et si xp̄s. Quocunqꝫ ergo modo iuretur si iuramentum sit assertorium siue ꝓmissorium si aliquid istorꝝ deficiat siue ꝙ iuretur falsū vel verū cū iurans credit iurare falsū siue iuret absqꝫ aliqua necessitate siue iuret aliqđ illicitum: semꝑ est ꝑiurium et est directe contra illud p̄ceptum. Sed q̄d fiet de istis iuramentis quotidianis que fiunt ex quadā leuitate vel ex quadā mala consuetudine: nunquid ibi est periurium cum deficiat ibi iudiciū. Dico ꝙ sic sed si fuerit de re licita ⁊ sine intentione decipiendi vl̄ fallendi non est nisi pctm̄ veniale: sed si fiat de re illicita vel cum intentione decipiendi et fallendi est pctm̄ mortale. Vñ not ādum ꝙ cum iuramentum non fuerit institutū vt sit vin

culum iniquitatis iuramentum qđ fit de re illicita vel cõtra caritatem: et quod non põt saluari sine interitu eterne salutis: sicut si iurarem me aliquẽ interfecturum vel non daturũ elemosinam vel aliquod tale periurium non est aliquatenus obseruãdum. vñ hiero. In malis promissis fidẽ rescinde. In turpi voto muta decretum. xxxii. q. iii. In malis. Notandum etiã ꝙ secundario prohibetur/ hic iuramẽtum qñ fit ꝑ falsos deos qđ non debet fieri a xp̃anis. tñ credo ꝙ christaianus vbi esset expediens posset recipere iuramentum a sarracenis per deos suas. Notandum insuper ꝙ non est iurãdum ꝑ creaturas nisi ꝑ aliquas vt per euangeliũ/ per altare per crucem/ per aliquas senctorum In manu etiam ep̃i potest iurari. q. i. Si. aliqua. ⁊. q. Qui ꝑiurat. Unde nota ꝙ q̃ iurat ꝑ creaturã non cõcessam debet accerime puniri vt dicit Raymundus.

¶ De tercio precepo.

Tercium preceptum est. Memento vt diem sabbati sanctifices ita ꝙ in isto precepto precipitur primo et principaliter obseruari dies dominica et ex consequenti precipiũtur alie festiuitates solennes que ponuntur de cõse. di. iii. pronunciandum. ⁊ sunt iste/ natiuitates dñi/ senctoꝝ stephani/ iohannis euangeliste/ innocentium/ siluestri: circũcisio/ dñi/ epyphania dñi/ purificatio beate marie virginis/ inuẽtio sãcte crucis/ sãctum pascha cũ ebdomoda/ tres dies rogationũ accensio domini/ dies penthecostes/ sancti iohannes baptiste duodecim apostolorum et maxime petri/ et pauli/ qui totum mundum sua predicatione illuminauerunt: sancti laurentii/ assumptio virginis marie/ natiuitas/ ⁊ conceptio eiusdem/ dedicatio sancte michaelis/ dedicatio cuiuscunqꝫ oratorii seu ecclesie/ festum oim sãctoꝝ/ martini/ et ille festiuitates quas singuli ep̃i in suis ep̃atibus cum clero collandauerunt celebrare que vicinis commorantibus indicende sunt nõ tñ gñaliter omnibus. tunt hoc vltimum intellige de sanctis canonizatis ab ecclesia romana. qꝛ ep̃s non posset per se aliquem sãcium canonizare. extra de re. et vene. sanctorum. capitulo. i. Relique vero festiuitas nõ sunt cogende ad seruandum vel

prohibende. hec itaq; scripta sunt ⁊ determinata in ca. pallegato. Pronunciandū. Item eusebius papa statuit festum inuentionis sancte crucis. v. nonas maii solenniter celebrari. de conse. di. iii. crucis. Nota etiā ꝙ in ca. predicto pronunciādum nō fit mentio de festo annunciationis beate marie cum tñ sit festum solēne ⁊ celebre. Sed forte diceret aliquis istud p̄ceptum de die sabbati non de die dñico est intelligendum. Ad cuius euidentiā est notandūꝙ in lege veteri fuerunt quedā precepta cerimonialia quedā moralia. Cerimonialia erāt illa que pertinebant ad specialem cultū dei sicut ꝙ tali die fieret sacrificium tale vel tale ⁊ etiā que pertinebant ad crimonias illius populi sicut ꝙ inducerent tali veste. ⁊c. Et ista precepta ex quo xp̄s surrexit et fuit promulgatum euangeliū nō fuerunt obseruata. immo q̄ ea obseruaret peccaret mortalit̄ mortalia aūt errant illa q̄ errant de dicta mine legis nature sicut seruire deo honorare parentes et simila. et ista precepta adhuc manet in virtue. sua modo preceptuꝫ de obseruatione sabbati partim erat morale q̄tum ad hoc. s. vt debitus honor impenderetur deo ⁊ istud est de dictamine legis nature. sed ꝙ tali die determinatis talis honor impenderet magis q̄ alia die. erat cerimoniale in q̄tum requies illius diei erat figura illis sabbati magni quo requieuit deus in sepulchro ⁊ iō q̄tū ad illud cessauit istud preceptum ita ꝙ dies sabbati fuit mutata in diē dominicā ⁊ hoc rationabiliter. In hac eni die mūdus sumpsit exodium / resurrexit xp̄s / mors interiit: ⁊ vita accepit principium. et ista est intētio beati pauli ad colloceñ. vbi dicit. Nemo vos iudicet ī cibo aut potu aut ī ꝑte dei festi aut neomenie aut sabbatoꝝ: q̄ sunt vmbra futuroꝝ Et de hoc disputat multum apostolus ad hebreos. iii. ⁊. iiii. ca. Et habētur super hoc multa ca. de conse. di. iii. In diebus festiuis debent vocare homines hymnis / psalmis / ⁊ canticis spiritualibus ⁊ aliis bonis operibus magis q̄ aliis diebus ⁊ ideo magis debent abstinere ab omni opere seruili non solum a peccato qd̄ proprie seruile dicitur qꝛ facit hominem seruum dyaboli: sed etiam ab operibus mechanicis ⁊ nogociis secularib⁹ nec mer

catum fiat nec placitum: nec aliquis ad penam seu mortē iudicetur nec sacramenta turentur nisi pro pace fienda. de cōsecratione. iii. Rogationes, de his mechanicis et aliis secularibus officiis exprellit dñs dicens. Sex diebus operaberis. septimo autem die qui est sabbatum domini dei tui non facies opus. tu filius tuus et ancilla tua iumentū & aduena qui est intra portas tuas. Nota etiam q propter periculum hostium tempestatis imminentis possunt fructus colligi in diebus dñicis et festiuis ita tamen q de illis pro posse studeant illi quorū cūt largiores elemosinas erogare. Scolares etiam illis diebus possūt scribere in quaternis suis lectiones suas per quas per ebdomadam audierunt

¶ De quarto precepto.

Quartum preceptum et primum de illis q pertinēt ad primum est / honora patrem tuum & matrem tuā. ita quia isto precepto directe precipitur q parētes honoremus. Et est intelligendum non solum de honore reuerentie sic q genua flectantur coram eis & q osculentur eis manus & similia, sed etiam de honore subsidii et prouidentie. i. q prouideatur eis in necessariis sēm facultatem vnusquisq. Nomine etiam patris & matris intelliguntur prelati ecclesie magistri & domini temporales quibus est honor debitus exhibendus. Nomine etiam patris et matris intelliguntur omnes proximi quibus sunt opere mie exhibenda. vnde operum mie quedam sunt spiritualia quedam corporalia. Spiritualia sunt ista consulere nescientes. corrigere delinquentes remittere iuriantibus consolari tristes supportare importunos orare pro persequentibus vnde versus. Consule castiga solare, remittere fer. ora. Corporalia sunt ista. Pascere esurientes. portare sitientes. vestire nudos. visitare infirmos redimere captiuos colligere in hospitio vagos sepelire mortuos. vel. Visito. poto. cibo. redimo tego. colligo, condo.

¶ De quinto precepto.

Quintum preceptum est sēm ad proximum est. Non occides supple iniuste. In quo precepto prohibetur homici

dium. et sub nomine homicidii intelligitur oīs iniuria corpa
lis que potest inferni ꝓximo. Pro quo notandū ꝙ duplex est
homicidum quoddā est spūale ⁊ quoddaz est corporale. Spi
rituale fit quinqꝫ modis. s. odicēdo. vnde iohannes in prima
canonica sua. Qui odit fratrem suum homicida est detrahen
do consulendo nocendo: et de his tribus habet. de. pe. di. i. ho
micidiorum. ⁊c. Oīs iniquitas et ca. noli putare vel victū sub
trahendo. di. lxxxvi. pasce fame morientem si non pauisti occi
disti. Ex quodlibet istoꝝ homicidiorum secundū doctores est
peccatum mortale. homicidium corporale secunduz doctores
fit duob⁹ modis vno modo verbo. alio modo facto. verbo fit
tribus modis. s. precepto consilio. et defensione di. l. Si quis
videns de pe. di. i. periculose. Et quolibet istorum si fiat iniu
ste est peccatum mortale. Facto fit quattuor modis. s. iusti
cia necessitate casu ⁊ voluntate. Iusticia. vt cum iudex vel mi
nister reum iuste condennatū ad mortem occidit. hoc homici
dium si fiat ex liuore vel amore fundendi sanguinē humanū
lz talis moriatur iuste qꝛ meretur mortem tñ iste qui occidit
peccat mortaliter ꝓpter intentionem corruptā. Si autem fi
at amore iusticie nec peccat iudex condēnando eum ad mortē
nec precipiēdo ministro ꝙ occidat eum nec minister exequen
do mandatam iudicis dūmodo fiat seruato ordine iuris. pro
batur hoc ex verbo apo. in epl'a ad rom̄. Omnis aīa potestati
bus subliminoribus subdita sit. et sequitur. Non enim sine
causa gladium portat dei enim minister est et iudet in iram
ei qui male agit . si fiat in necessitate distingue. quia aut il
la necessitas fuit euitabilis puta qꝛ poterat euadere absqꝫ oc
cisione hominis tunc est reus homicidii et debet agere pn̄iam
tanq̄ pro pctō mortali. aut fuit ineuitabilis qꝛ occidit hoīem
abqꝫ homicidii meditatione immo cum dolore animi se ⁊ sua
defendendo siue liberando et in isto casu non dicitur peccare
neqꝫ astringitur ad pn̄iam tu debet dolere et suis peccatis a
scribere ꝙ in tantam potuerit venire culpam vbi culpa non
est vt ca. interfecisti extra de homicidio. Si autem fiat casu di
stingue aut iste dabat operā rei licite vel illicite si dabat ope

eam rei illicite puta quia iecit lapidem per loca per que con sueuerunt homines transire. vel dum furabatur equum vel boucm aliquis ab equo vel boue percussus interiit. ꝛc. In isto casu talis est simpliciter reus homicidii. Si autem dabat per eam rei licite puta qua arbores sibi necessarias succindebat vel deponebat fenum decurru. ꝛ similia. Si adhibit diligentiam quam debuit ꝛ respiciendo vel proclamando non nimis tarde vel lente sed tempore congruo ꝛ aliter q̄ si aliquis erat ibi vel veniebat poterat fugere vel sibi cauere. non imputatur sibi probatur hoc di. l. Sepe cōtingit. extra de homicidio. Quidam. Si autem homicidium fiat voluntarie sine omni distinctione tenendum est esse grauissimum et enorme peccatum di. l. Si quis voluntarie.

¶ De sexto precepto.

SExtum preceptū est. Non mechaberis. Ita in isto precepto prohibetur omnis concubitus preterq̄ cum legitima vroze. Que sūt et quot sunt species talis concubitus vide sexta parte secunda tractatu. ii. ca. nono.

¶ De septimo precepto.

SEptimum preceptum est. Non furtum facies. Ita q̄ in illo precepto phibetur furtum / vsura / fraus / rapina / dolus: et generaliter omnis acquisitio illicita aliene rei quo cunq̄ modo palliato sine pacto fiat.

¶ De octauo precepto.

OCtauum preceptum est. Non falsum testimoniū dices. Ita q̄ in isto phibetur oīe mendaciū. Pro quo notandum q̄ secundum augustinū libro de mendacio octo sunt gña mēdaciorum Primum est qđ fit cōtra doctrinam fidei ꝛ bonorum morum vt dicere christum nō esse natum de puravirgine maria. vel nō esse passum in cruce vel aliud simile cōtra articulos fidei vel bonos mores. ¶ Secundum est quod nulli prodest et alicui obest vt est mendacium detractionis. vel falsi testis: in causa criminali. Terciū est qđ prodest vni ꝛ obest alteri vt testimoniū falsi testis i causa pecunioris Quartum est quod fit sola mentiēdi libidine quasi sine causa ꝛ vti-

litate. Quintum est quod sit placendi cupiditatem vt mendaciam adulatozis. Sextum est quod nulli obest et pzodest alicui ad euitendum periculum pecunie vt si quis sciens pecuniam alicuius tollendam fure vel pzedone mentiretur iurans se nescire vbi sit. Septimum est quod nulli obest et pzodest alicui ad euitandum periculum persone: vt si quis quaeratur ad moztem ex aliquis mentiatur iurans se nescire vbi sit. Octauum est quod nulli obest et pzodest alicui ad hoc vt ab immundicia corpozali aliquis tueratur vt si volent corrumpere virginem mentiatur aliquis dicendo eam esse coniugatã: vel se nescire vbi esset illa virgo: vt seruaretur eius virginitas. Alia distinctio ponitur ab eodem aug. scilicet quod mendaciozum aliud est peruiciosum: illud compzehendit quinq; genera distinctionis. Et istud est semper peccatum moztale. xxii. q. ii. Pzimum. Aliud est ad vtilem et illud compzehendit tria vltima genera pzime distinctionis. et istud est peccatum veniale. Aliud est iocosum. et credo etiam q; istud est veniale quod intelligo quando ille cui dicitur nouit rem causa iocundandi fuisse dictam et q; non dicatur ex libidine mentiendi. ¶ De mẽdacio adulationis. nota q; aliquis post adulari alteri tribus modis. Uno modo attribuendo ei bonum quod non habet. Et isto modo dicunt aliqui q; est peccatum moztale. et aliqui quod est veniale. Alio modo pzobando malum quod habet et istud secundum omnes est moztale. Alio modo extollendo bonum quod habet: et istud secundum omnes est veniale.

¶ De nono et decimo pzeceptis.

Nonum et decimum pzecepta pzohibent actum interiorem. s. actum voluntatis. videlz q; nullus concupiscat alienum vxozem et sub nomine vxozis intelligitur quecunq; mulier quia dicit apostolus. Quicunq; videret mulierem ad concupiscendum eam iam mechatus est in corde suo, et q; nõ concupiscat rem alienam ad possidendum. Horum autem decem pzeceptozum legis quedam sunt affirmatiua quedam negatiua. Et ponitur differentia illozum. quia affirmatiua

obligant semper: sed non ad semper: sed pro loco et tempore. negatiua autem obligant semper et ad semper. De istis decē preceptis habentur isti versus. Unum crede deū ne iuras vana per ipsum. Sabbata sanctifices et venerare patres. Non sis occisor fur mechus testus iniquus. Uicinique thorum: resque caueto suas.

¶ Capitulum quartum de dotibus beatorum.

Quia teste augustino. Nullum bonum irremuneratum neque malum impunitum remanebit. Ideo vltima videndum est de dotibus beatorum. id est de premiis que habebunt illi qui obseruabunt ista precepta. ¶ Notandum ergo quod obseruatoribus istorum dabuntur septem dotes glorie in paradiso: tres ex perte anime: et quattuor ex parte corporis. Prima dos ex parte anime est clare visio dei. scilicet quod videbimus deum clare sine aliquo velamine et in ista visione consistit tota nostra beatitudo. Unde augustinus. Visio est tota merces Et ista clare visio succedit visioni fidei. Ita dicit paulus apostolus. Uidemus nunc scilicet in vita ista per speculū in enigmate scilicet fidei tunc autem scilicet in paradiso facie ad faciem. Secūda dos ex parte anime est firma tentio. quia scilicet ita firmiter tenebimus deum quod nullo modo timebimus eū amittere. Et de ista tentione dicitur in canticis. Tenui eum nec dimittam. Et ista firma tentio succedit virtuti spei. Tercia dos anime beate erat perfecta fruitio. scilicet qua aīa beata pfete fruetur deo. et adherebit ei: et satiabitur et delectabitur in eo. vnde psal. Satiabor cum apparuerit gloria tua. et c. Et ista pfecta fruitio succedit amori caritatis. Et de istis tribus modis dicit augustine. Uidebimus amabimus et laudabimus. Et istud officium habebimus in paradiso scz videre amare et deū laudare. Post resurrectionem autem habebimus quattuor dotis ex parte corporis. quia corpora nostra erunt agilia. i. mouebūtur per quantuncunque spacium sine aliqua fatigatione laboris. Erunt etiam impassibilia quia a nullo poterunt pati. Erūt etiam clarissima vnde saluator. Fulgebunt iusti sicut sol in regum et dominus dominantiū iesus christus. A M E N.

¶ Optata felix conspicio.

¶ Hec circa officiū curatoꝝ breuiter a me scripta sunt vt simplicers in aliquibus instruantur et magis proceti ad altiora inuestiganda laborent: obsecrans vt si in libello isto lectoꝝ aliqua vtilia inueniat: ipse atribuat soli deo grates referens q̄ michi peccatori aliquantulam scintillulam intelligētie impartiri dignatus est. Illa aūtque minus bene dicta sunt mee ignorantie aut inaduertentie ascribens caritatiue corrigat et pro me peccatore preces ad dominum fundat.

¶ Deinde sequitur tabula huius libri qui Manipulus curatoꝝ inscribitur.

¶ Tabula liber qui Manipulus curatorum appellatur incipit feliciter.

¶ Liber iste prima sui diuisione in tres partitur partes principales. In prima parte agitur de sacramentis ⁊ his qui pertinent ad ipsoꝝ sacramentoꝝ ad ministrationē/⁊ pars illa principalis diuiditur in septem tractatus. Secūda pars incipit. Verus deus ac pius samaritanus in qua agitur de penitentiis et his que pertinent ad confessionē audientiā ⁊ penitētiarum impositionem/et continet quattuoꝝ tractatus. tertia pars incipit ibi. Quoniam dominus ac magister. Et est de articulis fidei et de p̄ceptis legis et continet quattuoꝝ capitula.

¶ De sacramentis in generali.

¶ Tractatus primus prime partis principalis est de sacramentis in generali et habet tria capitula.

Ca.i. de institutione sacramentoꝝ folio iiii.
Ca.ii. de virtute et efficacia sacramentoꝝ v.
Ca.iii. de numero sacramentoꝝ vi.

¶ Tractatus secundus prime partis principalis est de ba-

ptmo.et habet octo capitula.
Ca.i.quid est baptismus: vnde dicatur. folio.vi
Ca.ii.de materia baptismi. vii.
Ca.iii.de forma babtismi. viii
Ca.iiii.de ministro baptismi. ix
Ca.v.de suscipientibus baptismum xii
Ca.vi.de ritu baptismi. xii
Ca.vii.de effectu baptismi. xiii
Ca.viii.de annexeris baptismo. xiiii

De confirmatione.

Tractatus tercius prime partis principalis est de confirmatione.Et habet septem capitula.

Ca.i.quid sit confirmatio. folio. xv.
Capitulum.ii.de materia confirmationis. folio. xv.
Ca.iii.de forma confirmationis fo.xvi
Ca.iiii.de ministro confirmationis xvi
Ca.v.de suscipientibus confirmationem xviii.
Ca.vi.de ritu confirmationis xviii
Ca.vii.de effectu confirmationis. xviii

De sacramento eucharistie.

Tractatus quartus prime partis principalis est de sacramento eucharistie et habet.xi.capitula.

Ca.i.quid est eucharistia et vñ dicatur xix
Ca.ii.de ministro eucharistie. xix
Ca.iii.de materia sacramenti eucharistie. xxii
Capitulum.iiii.de forma eucharistie ⁊ consecrationis languinis. xxviii.
Ca.v.de loco vbi missa dz celebrari. xxx
Ca.vi.quo.tp̃e missa dz celebrari xxxi
Ca.vi.quotiens in die missa dz celebrari xxxii
Ca.viii.de vestib⁹ q̃bus sacerdos induitur in missa. xxxiii.
Ca.ix.quibus dz dari sacramentū eucharistie. xxxiiii
Ca.x.de ritu quo dz dici missa. xxxix
Ca.xi.de defectibus q̃ possunt occurrere in missa. xl.xlix

De sacramento ordinis.

¶ Tractatus quintus prime partis principalis est de sacra-
mento ordinis. Et hz quinqz capitula.
Capitulum primum quid est ordo. fo .xlix
Ca.ii.quot sunt ordines. xlix
Ca.iii.si in quoz ordine imprimatur caractet l
Ca.iiii.in quo actu in quoz ordine imprimat caracter. l.
Ca.v.que requiruntur. in suscipiente ordines. li.

¶ De sacramento extremie vnctionis.

¶ Tractatus sextus prime partis principalis est de sacramē
to extreme vnctionis z hz septem capitula.
Capitulum primū de materia extreme vnctionis. lii
Ca.ii.est de forma extreme vnctionis. fo.liii
Ca.iii.qui est minister extreme vnctionis fo.liiii.
Ca.iiii.quis effectus extreme vnctionis eodē
Ca.v.quibus debet dari istud sacramentum. eodē
Capitulum.vi.in quibus partibus corporis debet fieri istud
sacramentum. eodem
Ca.vii.an debeat extrema vnctio iterari fo.lv.

¶ De sacramento matrimonii.
Et primo de sponsalibus.

¶ Tractatus septimus prime partis principalis est de sacra
mento matrimonii. Et habet duas partes. Prima est de spō
salibus et habet quinqz capitula
Ca.i quid sint sponsalia et vnde dicantur lv.
Ca.ii.qualiter contrahantur sponsalia
Ca.iii.in qua etate possunt contrahi sponsalia. lv
Ca.iiii.quis sit effectus sponsalium. lvi
Ca.v.quibus casibus dissoluuntur sponsalia. lvi
¶ Secūda pars huius septimi tractatus prime partis prin
cipalis est de matrimonio et habet octo capitula.
Ca.primum quid est matrimonium z vnde dicatur. lvii
Ca.ii.qualiter contrahitur matrimonium lvii
Ca.iii.qñ vbi et qbus verbis fuit institutum mtm. lviii
Ca.iiii.que fuit causa institutionis mtmonii. lviii
Ca.v.qui possunt contrahere mtm. lviii.

Ca.vi.quot modis dicitur mātm. lviii
Ca.vii.quot bona mātimonii. lix
Ca.viii.est de impedimentis matrimonii. lix
Et illud octauum ca.vltra subdiuiditur in.xvi.capitula.
Capitulum pzimum huius octaui capituli de impedimentis errozis. lix
Ca.ii de impedimento conditionis. lx.
Ca.iii.de impedimento voti. lx.
Ca.iiii. de impedimento cognationis carnalis. lx
Ca.v.de.impedimento cognationis spūalis lxii
Ca.vi.de impedimento cognationis. lxiii
Ca.vii.de impedimento criminis. lxiii
Ca.viii.de impedimento disparitatis cultus. lxiiii.
Ca.ix.de impedimento violentie. lxiiii
Ca.x.de impedimento ozdinum lxv
Ca.xi.de.impedimento ligaminis. lxv
Ca.xii.de impedimento publice honestatis iustitie. lxvi
Ca.xiii.de impedimento affinitatis. lxvi.
Ca.xiiii.de impedimentis impotentie coeundi. lxvii.
Ca.xv.de impedimentis tpis feriarum lxviii
Ca.xvi.de interdicto ecclesie. lxviii.

Secunda pars huius libzi in qua agitur de penitentiis et his que pertinent ad confessionum audientiam ⁊ penitentiarum impositionem: subdiuiditur in quattuoz tractatus pzincipalis.

¶ De penitentia in generali.

¶ Tractatus pzimus scde partis est de penitentia in generali hns quattuoz capitula.

Capitulum pzimum. quid est penitentia et vnde dicatur et quot sunt eius species. lxx.
Ca.ii.de solenni penitentia. lxx.
Ca.iii.de publica penitentia. lxxi
Ca.iiii.de pzinata penitentia. lxxii.

¶ De contritione

¶ Tractatus scds secunde partis pzincipalis est de contritiõ

ons et habet septem capitula.
Capitulum primum quid est contritio lxxii.
Ca.ii.de ℣itate contritionis. lxxiii.
Ca.iii.de qualitate contritionis. lxxiiii
Ca.iiii.℣ tum debet esse contritio. lxxv.
Ca.v.de quibus dz esse contritio. lxxv.
Ca.vi.que sunt cause inductiue contritionis. lxxvii.
Ca.vii.de effectu conditionis. 'folio.lxxviii.

¶ De contritione

¶ Tractus tercius de confessione ꝛ hz.xi.capitula.
Ca.i.de institutione confessionis lxxix
Ca.ii.de illis qui teneatur ad confessionem. lxxx
Ca.iii.de tp̄e quo quis teneatur ad confessionem. lxxxi
Ca.iiii.cui facienda est confessio lxxxiii
Ca.v.de quibus debet fieri confessio lxxxviii
Ca.vi.qualis debet esse confessio. xc
Ca.vii.de iteratione confessionis. xciii
Ca.viii.quō.dz sep̄e sacerdos ad confitentem. xciiii
Ca.ix.de interrogationibus faciendis in confessione. xcv.
Ca.x.de potestate clauium et effectu confessionis. ciiii.
Ca.xi.de sigillo confessionis cv.

¶ De satisfactione

¶ Tractatus.iii.de satisfactione.ꝛ hz.vi.ca.pzincipalia
Ca.i.quid est satisfactio cvi
Ca.ii.quid est elemosina. cvii.
Et subdiuiditur istud ca.in quattuoz capitula sine considera
ca.Pzimum consideratum circa elemosinam scilicet de qui-
bus debet fieri. Folio cvii
Secundum consideratum circa elemosinam qz quis facere
potest elemosinam. cviii
Tercium consideratō circa elemosinā cui dz dari. cx
Quartum consideratum circa elemosinā quō dz fieri. cx
Ca.iii.pzincipale quarti tractatus est de ieiunio qō est secun
da pars satisfactionis. Et subdiuiditur istud capitulum in
quattuoz capitula considerata.

Tabula

Capitulum primum quot modis dicitur ieiunium. cxl.
Ca.ii.quando fuit institutum ieiunium. cxl.
Ca.iii.quot requiruntur ad ieiunium. cxl
Ca.quartum quot bona facit ieiunium. cxli
Ca.iii.principale huius quarti tractatus est de oratione que est tercia pars satisfactionis. fo.cxli.
Ca.quintum de mensura penitentia fo.cxliii
Ca.vi.vtrum vnus possit satisfacere pro alio. fo.cxlvii.

¶ De articulis fidei et de preceptis decalogi.

Tercia pars principalis huius libri in qua agitur de articulis fidei et de his que pertinent ad populi informationem diuiditur in quattuor capitula
Ca.i.de articulis fidei. fo.cxlviii.
Ca.scõm de petitionibus oronis dñice. fo.clxii
Capitulum tercium quod nouem cotinet portiones.est de decem preceptis legis. fo. clxviii
De primo precepto fo.clxviii.
De secundo precepto fo.clxix
¶ De tercio precepo. fo.clxix
De quarto precepto. fo.clxx
De quinto precepto fo.clxxi
¶ De sexto precepto. fo.clxxii
¶ De septimo precepto. fo.clxxii
De octauo precepto. fo.clxxii.
De nono et decimo preceptis. fo.clxxiii
Capitulũ quartum est de dotibus beatorum. fo.clxxiii.

¶ Celeberrimi viri dñi. Guidonis de monte rocherii liber qui Manipulus curatorum inscribitur vna cum tabula eiusdem finit feliciter. Impressum per egregium Julianum Notarium Impressorem commemorãte extra temple barre sub Interlignio sanctorum trium regum. Anno domini millesimo.CCCCC.Octauo.xii.die Augusti.

0.10.6

Wm: Cole Coll: Regal:
Cantab: A:B: 1787
Joseph Ames 1752.
Francis Douce 1796.